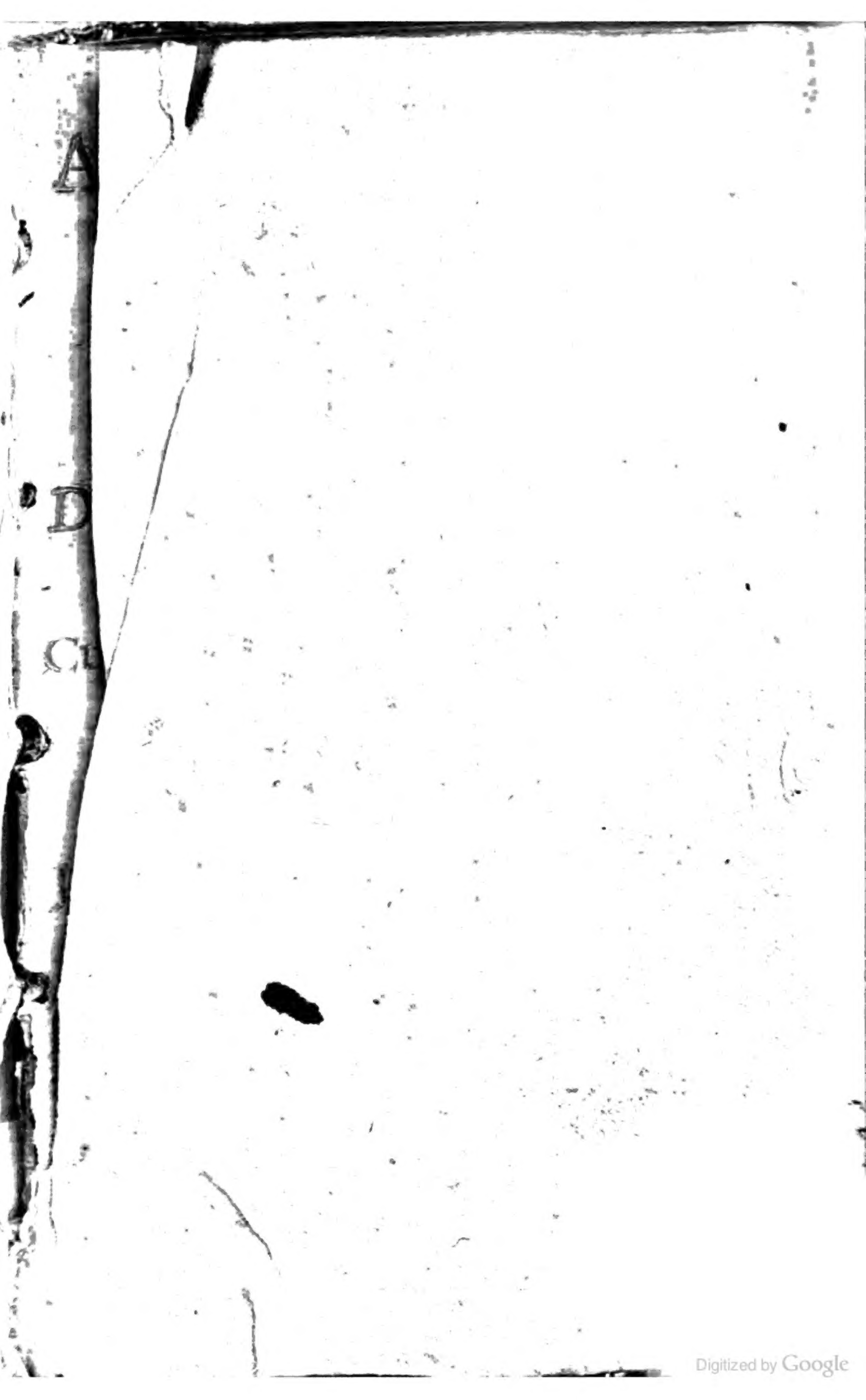
ECCLESIAE ORIENTALIS ANTIQUITATES, CLARISSIMOR. VIRORUM CARD. BARBERINI, L...

Jean Morin

ECCLESIÆ ORIENTALIS
ANTIQVITATES,

CLARISSIMOR. VIRORUM

Card. Barberini, L. Allatii, Luc. Holstenii, Joh. Morini, Abr. Ecchellensis, Nic. Peirescii, Pet. à Valle, Thom. Comberi, Joh. Buxtorffii, J. H. Hottingeri, *& aliorum,*

DISSERTATIONIBUS EPISTOLICIS
enucleatæ.

Cum notis & animadversionibus primùm Londini ex IPSIS AUTOGRAPHIS editæ,

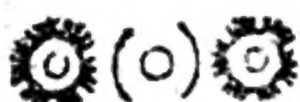
Iam autem denuò revisæ, correctæ, & Indice Rerum ac Verborum auctæ.

Præmissa his est

JOH. MORINI, Congreg. Orat. Parif. P.P.

VITA.

LIPSIÆ & FRANCOFURTI,
Apud JOHAN. CASP. MEYERUM,
An. M.DC.LXXXIII.

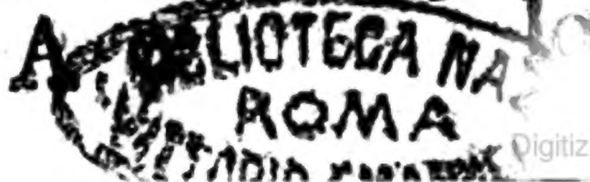

L. B. S.

EXhibemus heîc Tibi, BENEVOLE LECTOR, Johannis Morini aliorumq; Clariſſimorum Virorum, de republ. literaria, in Orientalibus & Philologia S. præcipuè, immortaliter meritorũ, DISSERTATIONES EPISTOLICAS, qvibus ANTIQVITATES ECCLESIÆ ORIENTALIS haut leviter enucleavére. Publici juris primùm factæ ſunt Londini, repertæ inter libros R.P. Ameloti, Congregationis Oratorii Presbyteri, poſt illius obitum, & ex ipſiſmet autographis fideliter editæ. Cùm autem ex his inſignem in rem literariam redundare utilitatem, perſvaſum habeamus, nec exemplaria apud nos adeò ſint freqventia, operæ pretium viſum fuit, præ-

A

lo easdem iterum submittere, bonoqve publico communicare. Commendandæ hæ Epistolæ vel ideò, qvòd contineant varias ad historiam Versionum Biblicarum, rituum sacrorum, & Chronologiam Muhamedanorum pertinentes res, easq; non vulgares; inprimis verò demonstrat Johannes Morinus, qvô animi consiliô non solùm Pentateuchum Samaritanum, & Exercitationes in illum ediderit: Sed & cur, anteqvam hunc publicaret, LXXviralem Versionem Codicis S. Græcam cum nova præfatione, & posteà alia opuscula evulgaverit.* Inter omnes autem Epistolas curiosiores omninò sunt prima & secunda, qvarũ illa est Synagogæ Samaritanorũ, qvæ est in urbe Sichem sive

* *Vid. Acta Eruditorum Lipsiæ publicata Cal. Jun. An. 1682. p. 176.*

ve Napalous, ad Cl. Virum Joſephum Scaligerum, interprete Johanne Morinô, qvâ fidem ritusqꝫ ſuos exponunt, & qva in re à Judæis discrepent, ſimul declarant: hæc verò eſt Samaritanorum in Ægypto commorantium, ad eundem Joſephum Scaligerum, de eodem argumento. Qvid prætereà B. L. in qvalibet Epiſtola ſit expectandum, ſubſeqvens illarum cum ſuis argumentis index evidenter poterit docere. Præter notas etiam & animadverſiones, qvæ epiſtolis ſubjiciuntur, his omnibus præmittitur Vita Johannis Morini, qvæ mores illius, tùm Romæ, tùm Pariſiis, ſtudiorum item rationem & alia benè multa complectitur. Præter hæc additur qvoqve librorum tàm à ſe editorum, qvàm edendorum Critica. Et ut eò limatius hoc prodeat o-

 puſcu-

puſculum, accuratâ diligentiâ revidere, & ab innumeris, qvibus Londinenſis editio ſcatebat, mendis repurgare curavimus, indiceqve rerum & verborum locupletiſſimô adauximus. Vale & fruere!

INDEX

INDEX EPISTOLARUM.

A IV.

XII.

XII. J. Morinus, Aub. Miræo, ſimiliter gratias agit de libro diplomatum Belgicorum, qvo eum donaverat Miræus.

XIII. J. Morinus Nob. viro Petro à Valle. De Alphabeto Lingvæ Ægyptiacæ, ſimulqve de exemplari M. S. Evangeliorum Lingva Coptica, de Samaritanorum Pentateucho eorumqve Lingva.

XIV. Petrus à Valle Peregrinus de ſuo exemplari M. S. Pentateuchi Samaritani, qvid de Samaritanorum & Carraim ſectis in Aſia didicerit, fuſiùs declarat.

XV. Jo. Morinus Petro à Valle. Exemplaris M. S. verſionis Samaritanæ, qvod erat Petri à Valle, judiciis à viro de Samaritanorum Judæorumq; Codicibus annotata.

XVI. P. à Valle J. Morino. Reſponſio ad præcedentem Epiſtolam: diverſæ in idem Argumentum cogitationes.

XVII. Jo. Morinus Petro à Valle. Animadverſiones in Pentateuchum Samaritanum.

XXVI.

XXVI. Pet. à Valle. Jo. Morino. Reſponſio ad præcedentem Epiſtolam. Ephemerides Perſicæ ac Turcicæ, qvas penes ſe aſſervabat Auctor tabularum Aſtronomicarum, qvibus nunc Perſæ utuntur, & de his judicium diagramma Triacontaëterides Arabicæ, qvam ab Aſtronomo Perſa habuerat.

XXVII. Jo. Morinus Illuſtriſſimo Cardinali Barberino ſcribit Apologiam libri, cui nomen fuerat, *De la Grandeur & Souveraineté temporelle donée à l' Egliſe Romaine*, ob cujus editionem malè audiebat Morinus apud Aulicos urbis.

XXVIII. Renatus Gœzaldus Jo. Morino de iis, qvæ Romani Aulici in ejus libro notaverant.

XXIX. Jo. Morinus Dom. Soari, cui impoſitum fuerat onus à Cardin. Barberino, in opus illud inqvirendi.

XXX. Idem eidem, Soarem ſibi devincire conatur Morinus.

XXXVII. Thomas Comberus Jo. Morino. De exemplari qvodam M. S. Pent. Samarit. qvod erat in Anglia.

XXXIIX. J. Morinus Thom. Combero gratias agit ob missas ad se ab eo codicis Samaritani cum Judæo-Hebræi collati varias lectiones exemplarium qvatuor *M. S. S.* Pentateuchi Samar. formam describit Morinus, cum variis in illud argumentum Animadversionibus.

XXXIX. J. Mor. Soario Vasionensi Episcopo, ob illius in Episcopatum assumptionem congratulatur.

XL. R. Gœsaldus J. Morino qvid præter allata notent Romani Aulici in ejus Libro *de la Grandeur*, &c. scribit.

XLI. Godofredus Vendelinus J. Morino. Qværit, qvis sit Rabbi Eliezer, & de ejus libro, Antiqva & nova Judæorum Chronologia ac supputandi ratio.

XLII. J. Morinus Godofredo Vendelino Responsio prolixa ad præcedentem Epistolam, varias, qvæ apud diversas gentes diversis temporibus fuêre, supputan-

pretio sunt Romæ ejus libri etiam apud Cardinales, scribit.

XLIX. J. Morinus Eminentissimo Cardinali Barberino studiorum suorum librorumqve tàm à se editorum, qvàm edendorum rationem reddit.

L. D. de Peyresc. J. Morino. Monita nonnulla de Samaritanorum Pentateucho.

LI. J. Morinus Petro à Valle. De Codicibus *M.SS.* Samaritanorum variisqve inter se collationibus nonnulla.

LII. Pet. à Valle *J.* Morino ad præcedentem responsio.

LIII. R Gœzaldus *J. Morino.* Aulici Romani urgent, ut novam libri sui *de la Grandeur &c.* editionem procudat, cum castigationibus, qvas illi præscribunt, de Congregatione Oratorii nonnulla.

LIV. *J. Morinus* Pat. Junio exemplaris Græci 70. Interpretum, cujus specimen dederat Junius, judicium suum affert, simulqve criticen prolixam præcipuarum editionum Græcarum tàm veterum qvàm recentiorum.

rino. De Abrahami Ecchellensis Bibliis Syriacis. Deinde laudat propositum de scribenda sacra rituum Ecclesiasticorum antiqvitate.

LXIII. Card. Barberinus J. Morino. Libri Celloti prolixa ea qvæ paulò acrior criticè; qvi sit antiqvus & nuperus curiarum Franciæ stylus in iis, de qvibus agit Cellotus.

LXIV. J. Morinus Card. Barberino scribit in favorem translationis Episcopi Carnutensis in Archiepiscopatum Rhemensem.

LXV. J. Morinus Card. Barb. scribit in favorem Domini de Marca ad Episcopatum Coseranensem denominati.

LXVI. Bartholdus Nihusius Jo. Morino dubia qvædam de rebus Ecclesiasticis.

LXVII. Abraham Ecchellensis Jo. Morino mittit capita Epitomes constitutionum Ecclesiæ Maronitarum, qvæ leguntur Syriacè in eorum Ecclesiis, & controversæ habentur in Lingvam Arabicam; modus administrandi Sacramenti pœnitentiæ apud eosdem Maronitas;

lia cum ſummo Pontifice in gratiam redierit.

LXXIII. J. Morinus Lud. Capello qvid Buxtorffio reſcripſerit recenſet, & alia nonnulla qvæ ad Rabbinorum libros pertinent.

LXXIV. Bartholdus Nihuſius *J. Morino* cur in provinciis unitis pauci libri eruditione referti ex Galliis adſportari compareant.

LXXV. J. Morinus Card. Barberino Apologia Domini Ferronii Canonici, & Archidiaconi Eccleſiæ Carnutenſis ac Doctoris Sorbonici, cui ſummus pontifex concedere noluerat diplomata bullarum Abbatiæ Sancti Laudomari Bleſenſis eo qvod doctor ille ob Janſenianas opiniones apud Aulicos urbis malè audierat.

LXXVI. *J. Morinus* Card. Barb. congratulatur ob triumphatos ab eo hoſtes.

LXXVII. Card. Barber. *J. Morino*. D. Feronii pietas & doctrina commendatur.

LXXVIII. *J. Mor.* Card. Barb. obſeqvium ſuum teſtatur.

LXXIX.

ham Ecchellensis apud Romanos Aulicos malè habitus, qvòd Cardinalem Antonium Barberinum titulo Episcopi Pictavorum in opere à se edito insigniat.

LXXXV. Abr. Ecchellensis J. Morino de Joanne Marone & ejus operibus nonnulla, unde Maronitarum nominatur secta; de Joanne Darensi Syro, qvinam sint Melchitæ & qva in re à Jacobitis dissentiant; de aliis sectis in Oriente; Judicium de Originibus Alexandrinis à Seldeno editis.

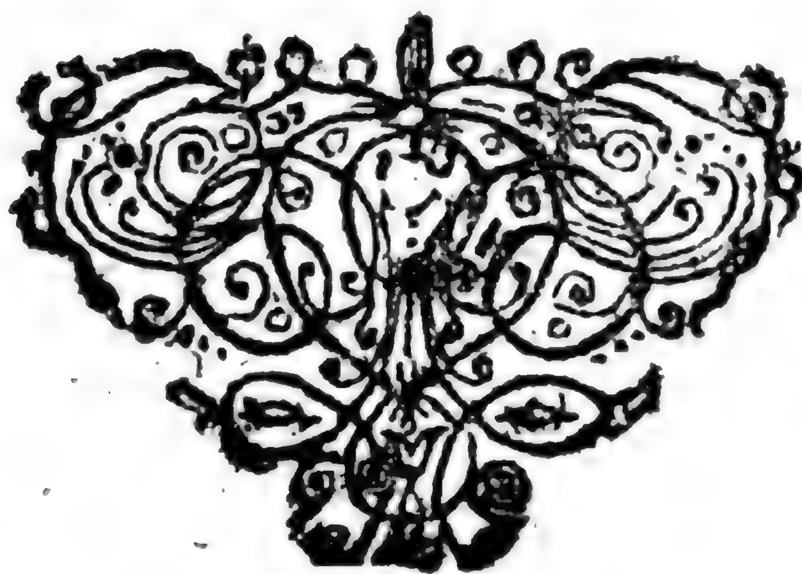
LXXXVI. *J.* Mor. Card. Barb. commendat negotia aliqva suæ Congregationis.

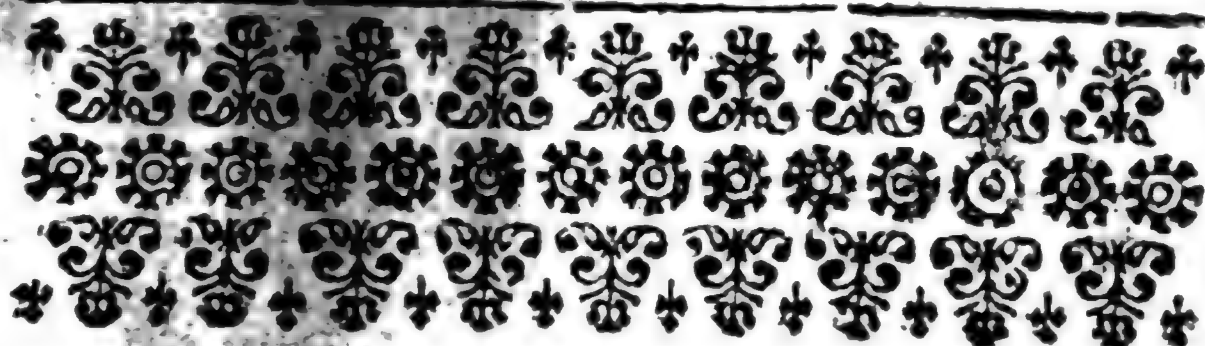
LXXXVII. *J.* Mor. Lucæ Holstenio antiqvam amicitiam renovat.

LXXXVIII. Ab. Ecchellensis Jo. Morino. Errores Seldeni in sua Eutychii Interpretatione.

LXXXIX. *J.* Mor. Card. Barber. operis qvod tunc meditabatur breviarium mittit.

XC.

VITA
JOHANNIS MORINI,

è Congregatione Oratorii in Francia,

Cum

Animadversionibus in illius Opera.

BLœsiæ, Galliæ oppido ad Ligerim, natus est Johannes Morinus, sub finem prioris seculi, Parentibus, qvi Religionem, qvam in hisce locis vocant Hugenoticam, profitebantur, in eaqve ab illis educatus, Rupellum, qvæ tunc munitissimum erat Hugenotorum præsidium, missus, ut Literis Humanioribus operam daret; deinde Lugdunum Batavorum, ubi lingvam Græcam & Hebræam excoluit, animumqve

qve ad res Theologicas, imprimis ad eam Theologiæ partem, qvam vulgò *positivam* appellant, applicuit. Postqvàm autem in hoc studiorum genere non nihil profecisset, reversus in Galliam, Parisiis commoratus est, ubi captus nomine & eruditione Cardinalis Peronii, clarissimi Catholicorum Romanorum fidei defensoris, cœpit cogitare de ejuranda eorum, qvi Reformatorum nomen sibi sumunt, Religione. Ex eo tempore in Peronii familiam cooptatus, in illius Comitatu vixit aliqvantisper, à qvo posteà cùm discederet, Lingonensi Episcopo se adjunxit. Sed ut Morinus modesti erat animi, & ab omni fastu abhorrentis, relictâ non solùm Cardinalis, sed & Episcopi domô, ut tranqvilliorum vitam studiisqve suis magis accommodatam ageret, Congregationi Presbyterorum Oratorii, qvæ tunc in Gallia, potissimum Parisiis celeberrima erat, nomen suum dedit. Congregationis illius instituendæ autor fuit Petrus Berullns, Presbyter Parisiensis, qvi postea ab Urbano VIII. ob singularem

suam

ſuam pietatem in Cardinalium ordinem adſcriptus eſt. Inſtitutionis autem ratio novæ illius Presbyterorum ſocietatis in Bulla, (*a*) qvam Paulus V. Reginæ Mariæ precibus largitus fuit, ſic exprimitur: Nimirum ut diſciplina Eccleſiaſtica undiqve fere in Regno Franciæ Hæreſium bellorumqve præteritorum injuria tùm in Religione, tùm etiam in Moribus, non parum depravata ac corrupta, in primævum ac priſtinum ſuum ſtatum, devotioniſqve & pietatis ſplendorem ſalubri aliqvâ ratione reſtitueretur, Dicta autem fuit Oratorii Jeſu Chriſti Domini Noſtri Congregatio in Honorem Orationum, qvas in diebus carnis ſuæ fudit, ut ij, qvi ipſam ingrederentur, eundem Jeſum Chriſtum pro nobis in Oratione poſitum & pernoctantem revererentur, qvorum principale Inſtitutum eſſet, perfectioni ſacerdotalis ſtatus totaliter incumbere, ſinglaſque actiones ordini ſacerdotali proprie convenientes amplecti. Hactenus ex Bulla Pauli V. & hæc fere ad ver-

(a) Bulla Pauli V. An. 1613.

bum ſumpta ſunt ex Literis Regiis (*b*) quibus Regina Maria erigendæ ſocietatis illius tam Pariſiis qvàm in aliis Regni locis facultatem conceſſerat. Itaqve Morinus adhuc Juvenis, genus iſtud vitæ amplectitur, de perficiendo ſacerdotali ordine & ad priſtinum ſtatum revocando, uti Berullus ſibi propoſuerat, minimè cogitans, ſed qvod illud eſſet ſtudiis ſuis maximè commodum, videretqve in ea Societate Presbyteros, qvi ſub prætextu perficiendi ordinis ſacerdotalis nullo Religionis voto adſtricti, nulliſqve functionibus Eccleſiaſticis occupati, pingvi otiô fruebantur. Berullus ingenium eruditionemqve Morini plurimi faciens, illum dedit Mironio tunc Andegavenſi Epiſcopo, ut aſſiduus ſtudiorum illius comes eſſet. Is poſtea factus Archiepiſcopus Lugdunenſis: & ab ejus latere vix receſſit Morinus uſqve ad illius obitum. Tunc Pariſios reverſus vixit in domo Oratorii Pariſienſis una cum

(b) Lettres de la Reyne Regente, An. 1612. le 2. Jan.

cum Berullo, qvi ob probitatem suam morumqve candorem Reginæ Matris gratiam sibi conciliaverat. Cùm autem domus illius Presbyteri vitam planè otiosam agerent ac tranqvillam, cantandis solum Litaniis qvibusdam occupati, Literarum studio se totum dedit. Cantûs ejusmodi Litaniarum apud Oratorianos putatur autor Cotonus Jesuita sagacissimus, qvi exemplo Societatis suæ Berullum commonuit, necesse prorsus esse, ut Congregationis suæ homines functionis alicujus Ecclesiasticæ beneficio domi retineret, aliàs per urbem qvotidie errabundos fore.

MORINUS ratus scire suum nihil fore, nisi & se scire alii cognoscerent, publici juris jam fecerat librum de Patriarcharum & primatum origine, & antiqva Censurarum in Cleros praxi, dicaveratqve Urbano 8. summo Pontifici. (c) Operis istius Morinum non longo post tempore tanqvam festinantius à se editi

 pœni-

(c) Edit. Paris. apud Anton. Steph. in 4to. An. 1626.

pœnituit; adeo multa in hoc extant, qvæ illum tunc in rebus Ecclesiasticis Infantem manifestò produnt. Ut enim dicendi illius genus prætercam, qvod nimis luxurians Juvenem sapit, abundatq; phrasibus ac similitudinibus longius petitis, primorum Pontificum Epistolas, qvæ haud dubiè suppositæ sunt, tanqvam genuinas interdum laudat, Dionysioqve Areopagitæ tribuit Libros de Hierarchia; & qvod his omnibus deterius videtur, Morinus magis accedit sententiæ Romanensium aulicorum de suprema Episcopi Romani potestate, qvam saniori Theologorum Catholicorum, imprimisqve Gallorum doctrinis, qvi illud argumentum eruditè pertractârunt. Urbanum Pontificem Maximum superbis hisce titulis statim à limine ornat (d) *Divinitùs constitueris Thesauri Ecclesiæ Custos & Præses, æternitatis dispensator, mentis divinæ Interpres, legum Christianarum arbiter, omnium Mortalium Judex, unicus tui dominus & vindex.* Deinde in contextu ope-

(d) In Epist, Dedic. ad Urb. VIII.

operis (e) verbis sesqvipedalibus & homine gravi haud dignis affirmat, vincula qvibus tanqvam habenis membra Christi Pontifex moderatur, & velut alter Hercules Gallicus Christianos omnes ab ore pendulos & è sinuosis errorum anfractibus in ovili revocat, qvatuor esse Episcopalis Jurisdictionis ordines. Episcoporum, Primatum, & Patriarcharum: Præterea scribit Morinus, (f) Apostolos, qviqve eos secuti sunt, Pontifices, in Provinciis creâsse Archiepiscopos: Episcopos in sua ditione Monarchas esse. (g) Regimen, inqvit, omne Ecclesiasticum est Monarchicum; dioecesis Episcopi dioecesim regunt; Monarchicos igitur. En Morini acumen, dum non modo Papæ Romano, sed & aliis Episcopis adulatur. Verum his & aliis ejusdem naturæ plurimis valere jussis, satis erit annotasse, Morinum postea tam inepti operis puduisse, sæpiusqve de illo castigando cogitasse. Mirum tamen est, qvàm avidè illud à Theologis Parisiensibus exceptus fue-

(e) Lib. 1. Exercit. 1. (f) Exercit. 19. (g) Exercit. 12.

fuerit, præsertim à junioribus, qvi illud, præeuntibus sibi Magistris suis, Scholarum exercitationib9 utilissimum judicarunt; ita ut post Morini obitum secunda illius editio prodierit, cui cùm obstitisset ejusdem Morini amicus, lepidum à bibliopola editionis istius autore tulit responsum; scilicet bibliopolas diversum planè de Libris judicium ferre à virorum eruditorum judicio; bonum illis videri librum, cujus citò exemplaria divenduntur; se qvidem scire, opus de Patriarcharum & Primatum origine Morino non parum displicuisse, sed non tam de Morini fama sollicitum se esse, qvàm de pecunia, qvam in editione novissima exercitationum illius biblicarum profuderat; se cogitare de ratione aliqva, qva opus illud de rebus biblicis & Rabbinicis, qvod marsupium suum evacuaverat, Theologis præsertim Parisiensibus etiam invitis, divenderet: Res ista bibliopolæ, uti meditatus fuerat, feliciter successit, opus enim illud secundo editum in eadem forma, atqve exercitationes biblicæ,

qvæ

qvæ à nemine legebantur, & in eodem cum his volumine compactum, in fronte illius voluminis præmisit. Qva arte plerosqve Theologos delusit, opus de origine Patriarcharum seorsim divendere renuens. Adeo verum est, Parisiis rerum biblicarum studium frigere, maximè apud Theologos, qvi scholarum nugis toti incumbunt: Verùm ad Morinum nostra redeat Oratio.

ILLE ne in otio cum plerisqve Congregationis suæ sociis languere videretur, novam septuaginta Interpretum versionis editionem juxta exemplar Vaticanum meditatus est. Romæ prodierant Græcè illi Interpretes ex codice admodum vetusto & bonæ notæ, si perpauca excipias, qvæ in eo desiderabantur, *Anno* 1587. Jussu & autoritate Sixti qvinti Pontificis Maximi: Et anno seqventi Nobilius vir eruditissimus ibidem publicaverat antiqvam versionis illius Græcæ translationem, tot seculis intermortuam, qvæ olim in occidentali Ecclesia legebatur, qvamqve si non integram, fal-

tem qva potuit induſtria & labore improbo luci reſtituit. Utramqve Morinus cùm Græcam tum Latinam in unum corpus redactam notatis verſuum diſtinctionibus Pariſiis edi curavit, *Anno* 1628, opus ſanè Theologis, qvi ſacras Literas tractant, percommodum. Huic autem ne qvid deeſſet, præfationem, in qva de antiqvis ſcripturæ ſacræ translationibus prolixè diſſerit, atqve imprimis de Septuaginta Interpretum autoritate, tàm ex Patrum, qvàm Judæorum ſententia, præmiſit. Præcipuas etiam in illa præfatione ingentis, qvod Græcos inter & Hebræos codices reperitur, diſcriminis cauſas attingit, de his detrahit, ut illos extollat. Romanæ editionis præſtantiam & ſinceritatem mirè prædicat. Hodiernis contextus Hebræi exemplaribus, qvibus vitia non pauca ineſſe exiſtimat, nec non iis, qvi toti à Maſorethicis illis codicibus dependent, infenſiſſimum ſe oſtendit. Et ut majorem invidiam Judæis, eorumqve ſeqvacibus concitet, profert autoritatem Pentateuchi Hebræo-

Sama-

Samaritani, cujus exemplar ex oriente Parisios asportatum, in Bibliotheca Oratorii Parisiensis asservabatur, eaqve inprimis loca animadversit, qvibus Samaritani à Judæis discrepantes cum Græcis consentiebant. Jam ex eo tempore Hebraicæ veritatis assertores tàm ex Catholicorum, qvàm Protestantium grege manifesto deprehenderunt, qvid de sacris bibliorum codicibus Morinus sentiret, qvoqve animo Samaritanorum Græcorumqve exemplaria tantis ornaret laudibus. Berullo præfatio illa, qvòd vulgaribus Protestantium placitis adversaretur, minimè displicuit. Non enim egregius iste novæ spiritualitatis Magister, Mysticæ Theologiæ, cui Congregationis suæ viros assuefaciebat, ita erat addictus, qvin ad Theologiæ libros, qvos vulgò Controversiarum appellant, animum attenderet, qvare autor fuit Morino, ut Pentateuchum Hebræo-Samaritanum in publicum ederet, pertractaretqve dedita opera illud argumentum de rebus biblicis. Jussa Berulli promptus

excipit Morinus, ac lætissimus tam eximiô Operum suorum approbatore, prius cogitat de publicando libro aliqvo, qvem Cardinalis Berullì opera Regi offerre posset, tunc scilicet rationem meditatus, qvâ studiorum suorum beneficiô ad dignitatem aliqvam Ecclesiasticam, cui dudum inhiabat, promoveri posset.

ITAQVE Morinus sub finem Anni 1629. Historiam edidit Gallico sermone conscriptam, cui nomen fecit, Historia liberatæ Ecclesiæ ex Constantino Imperatore, ac supremæ summorum Pontificum in rebus temporalibus potestatis, qvam à Christianissimis Franciæ Regibus acceperunt. (*h*) Sed res longè aliter, qvàm Morinus sibi persvaserat, accidit, qvippe moritur Berullus, dum operis illius editio absolvitur, adeoqve nec illud, nec scriptoris nomen & eruditionem Regi, cui dicatum erat, commenda-

re

(h) Histoire de la delivrance de l'eglise par l'Empereur Constant. & de la grandeur & souveraineté temporelle donné à l'eglise Rom. par les Roys de France, Imprim. à Paris in *fol.* 1630.

re potuit. Interea Romani Aulici ipseqve Pontifex Maximus graviter offensi fuére tam Inscriptione illius Historiæ, qvâm rebus nonnullis in ea contentis, qvas in Romanæ Ecclesiæ dedecus verti posse existimabant. Ferre non potuit Urbanus VIII. qvæ ex una parte in prima fronte libri conspicitur, Caroli Magni effigiem, qvi ensem manu tenens dexterâ, præsentat sinistrâ Pontifici imaginem, qvæ Romam, Ravennam & Neapolim exhibet, sicqve illum affatur, *Italos parere jubebo*; ex altera verò parte extat Papæ Effigies ita respondentis, *tu mihi qvodcunqve hoc Regni*. Carolum Magnum adversus Longobardos tantùm bella movisse objiciebant Romani Francos summis Pontificibus reddidisse potius, qvæ suæ antea ditionis erant, qvàm dedisse; Morinum non tam Francis, qvàm Germanis favere, cùm Imperator fuerit Carolus Magnus. Morino præterea stomachabatur Urbanus VIII. qvod de Baptismo Constantini agens, in eorum sententiam propenderet, qvi negant, Romæ

illum baptizatum ; ſcilicet opponebat Imperatoris illius baptiſterium, qvod in Baſilica Lateranenſi viſitur. Ob iſta & alia ejuſdem naturæ, qvæ prætereo, Franciſcus Barberinus tunc Cardinalis Nepos, uti loqvuntur, ſeu Patronus, bibliothecæ cuſtodi reviſionem Hiſtoriæ illius commiſit. Is erat Joſephus Maria Suareſius, qvi poſtea factus eſt Epiſcopus Vaſionenſis in Comitatu Avenionenſi : Et ut erat vir modeſtiſſimus, paciſqve amantiſſimus, ita ab aulicorum Romanorum ingenio, qvi de Morini opere apud ſummum Pontificem detraxerant, valde alienus fuit. Suareſii amicitiam ſibi conciliaverat Morinus beneficiô Presbyterorum Congregationis ſuæ, qvi Romæ degebant, variaſqve ad eum dedit literas, qvæ illi pergratæ fuerunt. Scripſit qvoqve operis ſui apologeticam Epiſtolam ad Cardinalem Franciſcum Barperinum, cujus animum à ſe alienatum ſenſerat. In hac pluribus comprobat, ſe fuiſſe ſemper ſedis Apoſtolicæ ſtudioſiſſimum, meminitqve of-

ficio

ficiorum, qvæ jam antea huic sedi præstiterit. Verùm Apologia ista non effecit, ut in Cardinalis gratiam rediret: Suaresius enim postea Historiæ illius loca, qvæ castigatione egerent, qvæqve illustrationis causa addenda essent, ex mandato Cardinalis, imò & summi Pontificis, indicavit Morino, qvi ea omnia in nova operis sui editione, qvam paraturus erat, ad mentem aulæ Romanæ se reformaturum libenter pollicitus est; etsi promissis suis minimè steterit: Nunqvam enim visa est secunda libri illius editio. Cæterum tunc etiam Romæ non defuere viri Illustrissimi, atqve inprimis Cardinalis Bagnius, qvi contra summi Pontificis & Cardinalis Barberini sententiam Morini Librum suffragiis suis approbarent. Halloixius Jesuita Duacensis, Morino rescribere veritus non est, se nunqvam adduci potuisse, ut crederet, Constantini baptismum aliàs fuisse qvàm Nicomediæ, in extrema ejus vita, lætariqve se à Morino in sua sententia fuisse confirmatum.

VE-

VERUM ut libere dicam, qvid sentiam de hac Historia Gallico sermone conscripta; Morinus tunc de unius Regis Christianissimi, cui illam consecrabat, & de Francici nominis gloria cogitans, ad Germanos & Italos parum attendisse videtur, adeoqve mirum non est, qvòd ab Italis paulò delicatioribus, cùm agitur de honore sedis Apostolicæ potestateqve summi Pontificis, qvam ad cœlum usqve extollunt, illi nonnulla objecta fuerint, qvasi severius dicta in gentem Italam ac Germanam. In hoc opere nomen Francorum passim reperias, etiam cum nondum illorum nomen in ea Galliæ parte, qvæ postea ab illis dicta est Francia, cognosceretur. Ita Morinus Constantinum in Francia, & opera Episcoporum Franciæ ad Christum conversum fuisse asserit: Et qvasi Francorum gloria non aliunde, qvàm ex Impostoris testimonio peti posset, famosum profert vaticinium de Francorum Rege, qvi universum terrarum orbem sub ditione sua tenere debeat, qviqve regum omnium

mun-

mundi novissimus, demum in urbe Jerusalem ad montem Oliveti sceptrum coronamqve suam depositurus sit. Imò hanc communem olim fuisse doctissimorum virorum sententiam, affirmare non dubitat. Alia ejusdem rationis bene multa prætermitto; neqve invideo Joanni Morino, qvi elogio Imperatoris Constantini, qvòd è Græco Eusebii fecit Gallicum, longè plurima ex aliis scriptoribus addidit: qvandoqvidem ob præclara facinora dignus fuit his laudibus Invictissimus ille Imperator, qvi supra omnem fidem de Religione Christiana bene meritus est. Liceat tamen suspicari, Eusebium exemplo Xenophontis in Cyro-pædia & Qvinti Curtii in vita Alexandri Herois ideam sibi effinxisse. Morinus in postrema Historiæ suæ parte in qva disserit de Constantini donatione, de ingentibus beneficiis à Franciæ Regibus Ecclesiæ Romanæ collatis, de reportatis à gente Normana in Apulia & Calabria, & adversus Saracenos in Sicilia, victoriis, & eorundem Normanorum erga summos

mos Pontifices meritis, longe accuratiorem se ostendit, qvæ pars sola Historiæ suæ digna lectu videtur. In universo autem opere Morinus Gallici sermonis non modo imperitum se demonstrat, sed & scribendi artem penitus ignorasse, adeo ineptum in hac arte ubiqve se præbet.

Vix in publicum Morinus ediderat Historiam Ecclesiæ Liberatæ à Constantino, cùm exercitationes Ecclesiasticas in Pentateuchum Samaritanum, cujus editionem jam à duobus annis meditatus fuerat, publicare in animo habuit, ad id operis respiciens, coluerat per literas amicitiam Hieronymi Alexandri, viri literarum & literatorum amantissimi, â qvo non pauca didicit tam de Samaritanorum siclis, qvàm de illorum codicibus, & aliis ejusdem gentis rebus, qvæ magna ex parte exercitationibus suis postea inseruit. Alexander patria Romanus scribit Morino, Romæ duo Pentateuchi Samaritani exemplaria reperiri; de primo, qvod in Bibliotheca Vaticana asservabatur, non admodum sollicitus fuisse vide-

videtur Morinus, qvòd esset Hebræo-Samaritanum, lingvâ videlicet Hebræâ, charactere dumtaxat Samaritanô descriptum, & ab Oratoriano Codice non discrepans; alterum verò qvod non modo charactere Samaritano exaratum, sed & Lingva scriptum Samaritana, & Pentateuchi Hebræo-Samaritani in dialectum Samaritanam Translatio, perficiendæ Pentateuchi Samaritani editioni apprime necessarium judicavit. Hoc exemplar asservabatur in musæo viri nobilis Petri à Valle, qvi annos duodecim in orientalibus regionibus consumpserat. Ejusdem qvoqve Petri à Valle opera Harlæus Sancius, tunc Regis Christianissimi apud Turcarum Imperatorem Orator, nactus fuerat codicem Hebræo-Samaritanum, qvô Bibliothecam Oratorii Parisiensis ditaverat, qviqve postea à Morino editus fuit. Alexander Petro à Valle autor fuit, ut versionis suæ Samaritanæ editionem pateretur. Jam de illa Romæ edenda Vallæus cogitaverat, verùm de obtinenda â superioribus libri illius permissio-

missione desperans, si in aliqvibus ab Interprete Latino seu vulgata discreparet, mittit exemplar suum Parisios ad Morinum, ut illud edi curaret, nihil ad se referre judicans, liber an Parisiis an Romæ excuderetur, primò qvidem sibi proposuerat apographum duntaxat mittere, sed qvia nemo Romæ tunc erat, qvi dialectum Samaritanam calleret, adeoqve ab homine tantum posset exarari, qvi literas absqve ulla intelligentia delinearet, misit ipsummet autographum, ad id imprimis adductus precibus Clarissimi Perescii, optans tamen, ut suus codex, qvem plurimi faciebat, diligentissime asservatus, nullô pactô ab impressoribus, ut mos est, dissolveretur aut deturparetur. Morinus qvi jam ex aliqvo specimine versionis illius Samaritanæ, qvod acceperat à Vallæo, hanc accuratissimam esse, & ferè de verbo ad verbum Pentateuchi Hebræo-Samaritani translationem, cognoverat, dialectumqve Samaritanam in paucis à Chaldaica differre, tunc volumen integrum habens præ manibus, non aliud

aliud de versione illa Samaritana judicium tulit qvàm antea. Interea Petrus à Valle scribit Morino, qvi sit gentis Samaritanæ in oriente status. Samaritanos scilicet hodiernis temporibus numero paucissimos esse, se aliqvot reperisse Cairi in Ægypto, Gazæ, Hierosolymis, Damasci & in civitate Sichem, à Turcis Naplus sive Neapolis nuncupata, qvæ nunc Samariæ Metropolis, eorum Synagogas extra civitatem inter hortos amœnissimos positas, qvæ viles qvidem extrinsecus appareant, intus autem picturis & auro haud indecore ornatus esse, variisqve inscriptionibus Lingua Samaritana insignitas. Miratus est Morinus, gentem Samaritanam in tam contemnenda paucitate legis Mosaciæ exemplar, patrios mores, ritusqve suos conservare potuisse, de ista iterum qværit nonnulla ex Vallæo, qvæ rescire cupiebat; sed hæc penitus se ignorare liberè agnoscit Vallæus, qvippe qvi nihil omnino Lingvarum Orientalium se scivisse profiteatur, cùm ad Samaritanos adiit. Non pauca tamen

scripsit

ſcripſit Morino de Chronologia Muhammedanorum, eaqve in primis qvæ in Perſide à Doctoribus illius gentis de hoc negotio didicerat; accepit etiam à Vallæo Morinus Linguæ Ægyptiacæ Alphabetum & alia nonnulla, qvæ ad ſermonem Ægyptiacum pertinebant, qvorũ cognitione ideò Morinus tenebatur, qvòd in Bibliothecæ Oratorii Pariſienſis foculis tunc deliteſceret exemplar qvatuor Evangeliorum, ſcriptum Lingvâ Copticâ, qvô eam donarat Harlæus Sancius.

PRODEUNT interea Pariſiis Morini exercitationes in utrumqve Pentateuchum Samaritanorum, (i) in qvibus de gentis illius Religione, Moribus, illius literis, qvas antiqvos Hebræorum characteres eſſe fuſius probat, & de illorum ſiclis, qvorum nonnullos profert, variè diſſerit; ſtatim ab initio operis in eo peccat qvòd exiſtimet, Samaritanorum Pentateuchum ab antiqvis Eccleſiæ Patribus in uſum ſuum Linguâ Græcâ donatum fuiſſe, cùm longè veriſimilius ſit ab ipſis Sa-

(i) Edit. Pariſ. in 4. Anno 1651.

Samaritanis, qvibus Lingua Græca vernacula erat, Græcè conversum fuisse, ut in eorum Scholis & Synagogis legeretur, exemplô Judæorum Hellenistarum, qvi Græcam Septuaginta Interpretum versionem in Synagogas suas introduxerant, ad id potissimum adducti. Veriora sunt, qvæ habet Morinus in hoc Libro de Codicis Samaritanorum sinceritate, ut probet, illum eundem omninò esse, atqve ille, qvi ab Eusebio, Hieronymo, & aliis patribus laudatus olim fuerat. Multa & alia adjungit, qvæ nuperum non esse exemplar istud, apertè evincunt: sed ex his confici non potest, illud hodierno Hebræorum contextui, qvem Judaicum & Masorethicum appellat, in omnibus præferendum esse. Nævos qvidem in Judæorum codicibus esse, nemo paulò cordatior diffitebitur; sed forsan longè adhuc plures extant in Samariticis. Mira illa Samaritani exemplaris locis aliqvot, qvæ alicujus momenti esse videntur, cum Græco Septuaginta seniorum consensio non probat evidenter, uti Morinus existima-

mavit, in his omnibus mancum esse & impurum Judæorum codicem, qvi eadem non repræsentet. Fieri siqvidem potest, ut Samaritani exemplar suum, qvod inito perfectè cum Judaico consentiebat, ad Græcum in hisce locis reformaverint, illi præsertim, qvibus Lingua Græca erat domestica; idqve ex eo etiam probari posset, qvod ibidem Morinus subjungit de Syrorum versione, qvæ cum Græco & Samaritano codicibus concordat: Syriaca enim illa versio, qvam producit Morinus, qvæqve postea edita est in polyglottis Parisiensibus, hac ratione pluribus in locis ad Græcam Septuaginta Interpretum haud dubiè accommodata fuit. His accedit, Morinum etiam invitum agnoscere, Samaritanos in describendis suis codicibus parum religiosos fuisse, cùm illi multa his assuerint ex aliis Scripturæ locis petita; qvæ tamen additamenta, si Morino credamus, contextum mirè illustrant, & ut loqvitur, (k) *Textus authentici consimilis illustratio milles à San-*

(k) Mor. in Pentat. Sam. Exercit. 4. cap. 4.

à Sanctis patribus maxima cum omnium laude factitata est. Imò & à patribus non secus atqve à Samaritanis in hoc gravissimè erratum, si verum tamen est, Patres, uti Morinus affirmat, complura scripturæ sacræ contextui *intulisse, inseruisse, implicuisse, & immiscuisse*, neqve ad rem istam qvidqvam faciunt exempla, qvæ sumit ex Origine & illius hexaplis. Ista enim diversæ sunt omninò rationis. In hoc libro id unum respexisse videturMorinus, ut Samaritanorum codices Hebræis, qvos passim elevat & extenuat, longè anteponendos esse, demonstraret; qva in re deEcclesia bene mereri se existimat, si palàm de Judæorum codicibus detrahat, qvos à fullonibus, sarcinatoribus, institoribus.mangonibus, vitrorum interpolatoribus descriptos fuisse asserit, (*l*) qvasi verò non alia Scripturæ Sacræ exemplaria apud Judæos essent, qvàm qvæ à plebejis hominibus scripta fuerint, cùm & ipse in hoc eodem opere laudet aliqva optimæ notæ, & à sacerdotibus in usum

(l) Ibid, cap. 8.

virorum, qvi primas inter Judæos tenerent, perqvam eleganter & accuratè descripta. Eos tamen Morinus qvi sibi in hoc negotio non assentiuntur, animo esse in Ecclesiam Catholicam infenso & furioso asseruerat, cùm ipse potius in hisce exercitationibus ubiqve ferme furere videatur; adeo sæpe extra propositi sui fines excurrit. Ingentes hic laudes sileo, qvas Morinus in operis sui Dedicatione fusius congerit in Theologorum Sorbonensium gratiam, qvorum Collegium appellat (m) *Scientiarum Emporium, instructissimum telorum omnis generis adversus Hæreticos & Schismaticos armamentarium, defæcatissimum antiqvitatis Ecclesiasticæ archivum & tutissimum fidei sacrarium.* Sed tunc Cardinali Richelio, cui opus suum consecrabat, adulabatur, qvòd istud Collegium à fundamentis refectum Regia magnificentia exornavisset; qvid enim de Sorbonensibus aliisqve Theologis ascriptitiis, qvi vocantur Scholastici, ipse sentiret, tum Romæ tum Pa-

(m) In Epist. ad Card. Richel.

Parisiis apertè declaravit: Verùm de his infrà.

JAM Polyglottorum Parisiensium primum volumen editum fuerat, complectens Biblia Græca, Latina, Chaldæa & Hebræa, qvæ antea Antverpiæ excusa fuerant, novumqve testamentum qvadrilingve sub prelo erat, cùm Morinus & Gabriel Sionita Syrus è monte Libano parant editionem Pentateuchi Samaritanam, Syriacam & Arabicam; ille Samaritanos codices, hic verò Syriacos & Arabicos una cum Latina Interpretatione: verùm dum nimis urget operis illius editionem Morinus, minus accurati prodierunt Samaritani codices. Pentateuchum siqvidem Hebræo-Samaritanum ex uno exemplari Oratoriano, & versionem Samaritanam ex eo tantum, qvod à Petro Valle acceperat, edidit; vix autem peracta fuerat illa editio, cum illi supervenerunt à Perescio, viro Clarissimo, gentis Samariticæ codices Hebræo-Samaritani & Arabici; Thomas qvoqve Comberus collegii Sanctæ Trinitatis apud

Cantabrigenſes in Anglia Socius, qvi de Pentateuchi Samaritani editione, qvæ Pariſiis tunc parabatur, aliqvid reſciverat, Morinum de exemplari Hebræo-Samaritano, qvod tunc in privata Cottonorum Bibliotheca aſſervabatur, monuit, miſitqve ad illum poſtea diverſas Pentateuchi illius Samaritani ab Hebræo ſeu Judaico Lectiones. Cui malo ut manum medicam adhiberet Morinus, excuſum Pentateuchum Samaritanum relegit, manuſcriptos inter ſe codices & cum ſua editione comparavit, variiſqve annotatis Lectionibus eas cum aliis ejuſdem naturæ animadverſionibus, qvas jam paraverat, adtexere meditatus fuerat, ad volumen alterum obſervationum criticarum in omnes Bibliorum editiones, qvod ad calcem Bibliorum Pariſienſium mox edendum erat; ſed ob eorum, qvi Polyglottis illis præerant, contentiones ac diſſidia egregium illud opus ad finem perduci non potuit: unus tandem Morinus longo poſt tempore criticas illas Animadverſiones ſub nomine opuſculorum

rum Hebræo-Samaritanorum seorsim edi curavit. (*n*) In qvo tamen opere ea qvæ de hoc Argumento ab illo desiderabantur, non omnino explicuisse visus fuit, iis præsertim, qvi callent hasce literas.

PERESCIUS præter memoratos jam suprà Samaritanorum codices miserat etiam ad Morinum duas eorundem Samaritanorum ad Josephum Scaligerum Epistolas, qvarum prima Synagogæ urbis Sichem nomine scripta; altera verò nomine Samaritanorum in Ægypto commorantium, qvæ tamen Epistolæ ad manus Scaligeri nunqvam pervenerant, sed Genebrardo redditæ, & ut audio, nunc in Bibliotheca Regis Christianissimi asservantur: utramqve Morinus ex autographo in Latinum sermonem convertit, cujus tamen Interpretatio nondum in lucem edita fuit. In his Samaritani Scaligero aperiunt gentis suæ mores ac ritus, & qva in re ipsi à Judæis, qvos violatæ legis Mosaicæ reos peragunt, discrepens.

(n) Paris in 12. Anno 1657.

Sacerdotem magnum sibi esse, cui nomen Eleazar, huncqve ex semine Phinées gloriantur, illi qvoqve filium esse, cui nomen Phinées, qvi sacerdotio etiam cùm patre suo fungatur; qvippe affirmant, ritus sacrificiorum semper se retinuisse, & adhuc superesse: at vetitum illis, alibi sacrificare, qvàm in urbe Sichem, è Regione montis Garizim. Hæc & alia ejusdem rationis plurima de moribus Samaritanorum in illis Epistolis exponuntur, qvarum tamen sensum neqve Perescius, neqve Morinus in omnibus videntur assecuti; qvis enim credat Perescio affirmanti in Epistola ad Morinum, (o) Sectam Samaritanorum usus aliqvot in Kalendario præsertim, notandisqve diebus festis ab Ecclesia Romana accepisse? haud dubie deceptus fuit, legens in autographo Samaritico, vocem illam, qvam postea Morinus simili errore interpretatus est *Nisan Romani*; & hæc extat non longè ab initio Epistolæ, qvæ nomine Synagogæ urbis Sichem scripta fuit. Loco au-

(o) Epist. Peresc. Anno 1631.

autem dictionis, Romani, apponendum est, Græci, qvippe Græcis junioribus Ρωμαῖον idem esse constat, atqve Latinè Græcum, à qvibus illa dictio postea ad cæteras Regionum Orientalium nationes transiit; qvin & alii errores in hisce Epistolis à Morino in Latinum Sermonem conversis deprehendantur, nullus dubito: verùm de his autographa consulere necesse fuerit, dignæ tamen sunt, qvæ publici juris fiant, cùm illarum beneficio Samaritanorum religio, mores ac ritus illustrari possint. Eadem Samaritanorum natio de eodem argumento ad qvosdam Ecclesiæ Anglicanæ Theologos scripsit Literas, qvæ cum istis partem maximam consentiunt; significaverat etiam Perescius in eadem Epistola Morino, exemplar versionis Samaritanæ, qvod erat Petri à Valle, qvodqve in Bibliis Parisiensibus excusum fuit, non esse bonæ notæ, mendisqve fœdissimis illud scatere, similiter penes se habere longè plures Samaritanorum siclos, eosqve longè perfectiores, qvàm qvos in exercita-

tionibus suis in Pentateuchum Samaritanum publicaverat Morinus, qvi tam Pentateuchum utrumqve Samaritanorum, qvàm exercitationes illas nimis festinanter edidit. Morinus ob jam editos à se Libros in universa ferme Europa notissimus, in primis ob illam præfationem, qvam novæ Septuaginta Interpretum editioni præmiserat, & exercitationes Ecclesiasticas in Pentateuchum Samaritanum, ad id unum respicit, ut antiqvas Ecclesiæ versiones adversus protestantes aliosqve veritatis Hebraicæ assertores vindicaret; novum idcircò opus in lucem edit, cui nomen fecit exercitationem Biblicarum de Hebræi Græciqve textus sinceritate (*p*). Verius profecto inscribi poterat de parum fidis Hebræis, Græcis, nec non Latinis Bibliorum codicibus; dum enim totus incumbit refellendæ Judæorum, eorumqve seqvacium de Hebræi exemplaris integritate Sententiæ, longè adhuc impuriora esse Græca Latinaqve exemplaria, etiam non volens manifestè pro-

(p) Exercit. Bibl. Paris. in 4. Anno 1633.

probat. Inde jam à principio operis sui contendit, ut de codicibus Hebræis detrahat, Divina Oracula ab Ecclesia & in Ecclesia esset, non verò à Synagoga Christiano nomini infensissima; deinde alia ejusdem generis plurima subjicit, qvæ speciem veri dumtaxat præ se ferant, possintqve minus cautos in errorem inducere. Illud omne, qvod undeqvaqve tam ex vetustis Ecclesiæ patribus, qvàm nuperis Theologis potuit corradere, in has exercitationes sæpius absqve judicio conjecit, ita ut uno veluti ictu tum veteris tum novi Testamenti Librorum autoritatem omnem præcidat; dignus tamen est liber iste, qvi à viris sacrarum literarum studiosis attentius legatur, ob variam, qvæ in eo relucet, rerum Biblicarum & Judaicarum eruditionem. Morinus eo tantum fine Hebræi contextus autoritatem evertit, ut Græcam Septuaginta Interpretum editionem & Latinam Hieronymi in ejus locum substitueret, de qvarum authentia disputans nihil præter nugas ex futilibus Theologorum Scholasti-

sticorum distinctionibus profert, qvæ haud dubie Morino aliud cogitanti exciderunt: vix enim umbraticorum ejusmodi doctorum scholas à limine salutaverat; præclare qvidem interdum sentit de Hieronymi, qvem merito vulgatæ, saltem partem maximam, autorem putat, peritia in Lingva Hebraica; alias verò illum insectatur velut hominem parum sibi constantem, qviqve sæpius loqvatur ex anteceptis opinionibus, qvàm ex rerum ipsarum veritate.

Sed rigidus iste censor, qvi adeo iniqvum de Judæis & eorum codicibus judicium tulerat, illorum, qvorum intererat, veritatem Hebraicam asserere maledicta in caput suum attraxit, atqve inprimis eruditissimi viri Simeonis de Muis, tunc literarum Hebræarum apud Parisios Professoris Regii. Is scilicet de arte sua actum judicans, nisi Morini audaciam reprimeret, scripsit paulo iracundior libellum adversus Ecclesiasticas illius exercitationes in Pentateuchum Samaritanum; scriptum qvoqve accerbissimum

con-

contra Morini præfationem qvaſi juncto umbone ediderunt Taylorus & Bootius, homines è ſecta Proteſtantium, qvorum ille Anglus, hic verò Batavus; ſed illorum omnium conviciis ac maledictis injuriarum plauſtra reddit Morinus, (q) adeo vili venerunt convicia ac maledicta apud iſtam Theologorum gentem furentem ſæpius ratione. Muiſius iterum ad novam adverſus Morinum ſcriptionem ſe accingit, qvâ reſponſum illius caſtigat, & caſtigationis ſuæ initium ducit ab explicatione ſententiæ libri proverbiorum, qvæ diverſa plane ratione in hoc libro concipitur, nimirum, (r) *Ne reſpondeas ſtulto juxta ſtultitiam ejus, ne ſibi ſapiens eſſe videatur;* & qvaſi de illa explicanda ageretur, teſtes profert qvoſdam Judæorum Magiſtros, ſed revera tunc alludebat ad Morini nomen, ſicut alias Eraſmus homo facetiſſimus celeberrimi illius Morini nomen intuebatur, cum Librum ſu-

(q) Mor. in diatribe Elenctica & Animadv. in cenſur. edit. in 8. Pariſ. Anno 1639. (r) Muiſ. caſtig. anim. Pariſ. in 8. Anno 1639.

um de Moria ei dicavit. Laudandus qvidem in hoc est Muisius, qvòd egregium veritatis Hebraicæ defensorem adversus Morinum se ostendit; sed dum nimis anxiè hodierni codicis Judaici Lectioni adhæsit, illum omnino ab adversarii sui objectionibus non potuit asserere: versantur adhuc in omnium manibus Morini de rebus Biblicis opera, & à multis partem magnam approbantur; à paucissimis verò leguntur, qvæ Muisius, similiter Taylorus, Bootius & alii adversus Morinum scripserunt. In hoc autem Morinus habuit consentientes sibi Theologos Parisienses, qvòd Hebræos codices evertens illorum imperitiæ patrocinaretur; scripsit præterea adversus Morini exercitationes in Pentateuchum Samaritanum Joannes Henricus Hottingerus, qvi statim à Libri sui limine cujus hæc est inscriptio, *Exercitiones anti-Morinianæ de Pentateucho Samaritano ejusqve udentica authentica*, (f) Morinum appellat Monachum, qvi communem Mo-

(f) Edit. Tiguri in 4. Anno 1644.

Monachorum sortem superet. Ille de Samaritanis & eorum codicibus disserit, putatqve Samaritanos à Judæis Pentateuchi sui exemplar hausisse; sed conjecturis tantum, non autem firmissimis rationibus, ut ita sentiret, adduci potuit; istud minus accuratum esse, probat exemplis aliqvot pleonasmorum, vocum vel mutatarum in alias, vel omissarum, similibusqve erroribus, qvos profert, & ex qvibus confici posse arbitratur, non magis credendum esse Samaritanis, Pentateuchum suum jactantibus, qvàm Ebionitis, verum & solum Matthæi Evangelium Hebræum venditantibus, qva in re profecto gravissimè hallucinatus est Hottingerus, qvi tam venerandæ Antiqvitatis Pentateuchum Samaritanum cum adulterato Ebionitarum Evangelio comparare audeat. Morinum etiam imperitiæ arguit Hottingerus, qvasi Rabbinorum qvorundam, qvos laudaverat, mentem haud assecutus fuisset; simile qvid jam antea in ejusdem Morini exercitationibus animadverterat Muisius: sed

longè plura Rabbinorum testimonia Morino in Latinum malè conversa postea observavit Joannes Buxtorfius vir in Judæorum Libris diu multumqve volutatus. Ille (t) in dissertatione de Literarum Hebraicarum genuina Antiqvitate Morini exercitationes vocat *Librum cruda & indigesta materiæ mole infertum & confertum*, ubi testimonia autorum Judæorum mutila sæpe adducit; aperit Buxtorfius, qvàm multis in locis lapsus fuerit Morinus, qvæ *inscite & imperitè* interpretatus est. In hoc tamen & ipse erravit Buxtorfius, dum totus à Rabbinorum qvorundam sententia dependens, contendit pugnaciter contra scriptorum tum veterum tum recentiorum turbam, primas gentis Hebrææ literas, in qvibus lex antiqvitus scripta fuerit, hodiernas esse Hebræas, non verò Samaritanas seu Phœnicias, uti rectè affirmaverat Morinus. Nomen autem Morini tunc temporis in plerisqve Europæ partibus ita celebra-

(t) In dissert. Philol. Theol. edit. *Basil.* in 4. Anno 1645.

lebratum fuerat, ut Cardinalis Barberinus, jubente Pontifice maximo, Romam illum per literas invitaverit, volueritqve, ut Cardinalis Bichii, qvi è Gallia Romam mox rediturus erat, comitatui ſe adjungeret. Hæc autem Romam vocandi illius cauſa fuit. Urbanus VIII. dudum in animo habens, Græcos alioſqve Orientalis Eccleſiæ populos, qvos vulgò Schiſmaticos appellant, ad fidem Eccleſiæ Romanæ convertere, Nationum illarum libros undiqve conqviri juſſit, ac Romam vocari ex omnibus Europæ partibus viros rerum Theologicarum peritiſſimos. Indicati ſunt Urbano ex Gallia Dionyſius Petavius, Jeſuita doctiſſimus, & Joannes Morinus, è Congregatione Oratorii Pariſienſis. Hic ſtatim in Comitatu Cardinalis Bichii Romam proficiſcitur; at ille minus gloriæ cupidus & ex Societatis ſuæ conſenſione iter illud detrectat. Morinus à Cardinali Barberino Romæ perhumanè exceptus fuit, atqve ab eo commendatus Lucæ Holſtenio & Leoni Allatio, viris doctiſſimis,

qvo-

qvorum ille Vaticanæ Bibliothecæ custos erat, hic verò tunc Barberinæ: illi qvi dudum urbanis Romanorum moribus assuefacti erant, statim ex Morini conversatione judicârunt, illum minus humanum esse & ingenii agrestis. Morinus verò admirabatur illorum erga se officia, putabatqve se in alium qvasi orbem delatum. Vaticanam Barberinamqve Bibliothecas visitat, simulqve earum custodes, qvi ei comites dati fuerant, seu potius actionum suarum & studiorum inspectores, sæpius invisit. Contigit autem, ut in familiari colloqvio oborta fuerit qvæstio aliqva de iis, qvæ tunc à Theologis, jussu & autoritate Pontificis maximi Romæ congregatis, disputabantur, cujus qvæstionis explicandæ causâ Librum Manuscriptum scriptoris cujusdam è junioribus Græcis consulere necesse fuerit, statim codex manuscriptus Morino legendus offertur, rogaturqve, ut suam de scriptoris illius mente sententiam diceret. Verùm Holstenio & Allatio minimè satisfecit, iisqve visus est Lingvæ Græcæ
pa-

parum peritus; Souvignius, Congregationis etiam Oratorii Presbyter, vir Græcè doctus, qvi Romani itineris comitem Morino se junxerat, arrepto ex illius manibus Græco exemplari, totum illud negotium, de qvo agebatur, promptè & expeditè declaravit, seqve ostendit in Lingvæ Græcæ cognitione versandisqve Græcis scriptoribus non inferiorem Allatio & Holstenio, qvi ex eo tempore de Souvignio longè melius, qvàm de Morino senserunt, remqve totam, uti probabile est, Cardinali Barberino eo modo, qvo peracta fuerat, denunciârunt; & id in causa fuisse videtur, cur posteà Cardinalis vix de Morino cogitaverit, qvi ad illam Theologorum Congregationem, qvæ tunc Romæ habebatur, vocatus non fuit, nisi post elapsum multum temporis spatium: sed puduit demum Cardinalem è Gallia Romam invitasse hominem, ut ibi otiosus viveret. Jussit itaqve, ut ille in istam Congregationem admitteretur, in qva tunc de Nationum Orientalium fide & ritibus Græcorum potissimum disputaba-

tabatur. Horum Euchologium expendebant Theologi isti, illudqve ad rituale Romanum referebant, ut ex illa comparatione utriusqve differentia internosceretur, & qvia maxima esse deprehensa est, jam bene multi, ij maximè, qvi ex opinionum, qvas in Scholis acceperunt, præjudiciis de rebus ab illorum captu longè remotis audeant pronunciare, Græcorum ritus damnabant, ut minus probos, nec tolerandos, nisi postqvam ad Romanos accommodati fuissent; sed his Lucas Holstenius & Leo Allatius, viri egregie docti & sapientissimi, strenuè ac fortiter restituerunt: Inprimis Holstenius, qvi palam asserere veritus non fuit, miserandum illud Schisma, qvod occidentalem inter & orientalem Ecclesiam dudum exortum, adhuc continuatur, illis potissimum tribui debere, qvi ex disputandi pruritu vocant omnia in controversiam, nulloqve erga fratres suos amore tenentur: qvos etiam gravissimè arguit, qvod veritatis minimè solliciti de rebus parum sibi compertis audacter judi-

judicium ferrent, nihil interim ex sacris Literis, nihil ex conciliis, nihil ex priſcis patribus proferentes, ſed vanas dumtaxat invalidaſqve ratiunculas. Morinus cui jam pridem genus illud Theologorum diſplicebat, qvi plura paſſim in ſuis Libris definire auſi ſunt, qvæ extra ſalutis diſpendium ignorari poterant, vel in dubio relinqvi, Holſtenii ſententiam ſuffragio ſuo comprobavit, eamqve multis & graviſſimis argumentis confirmavit; qvippe per illud omne tempus, qvo Romæ otioſus, nec dum in Theologorum Congregationem admiſſus vixerat, animum ſuum ad illas applicuerat, qvæſtiones, qvæ tunc in his locis illuſtrabantur. Itaqve compluribus oſtendit Morinus, de Orientalis Eccleſiæ ritibus judicium ferendum non eſſe ex hodierna Eccleſiæ Romanæ praxi, neqve etiam ex Doctrina Theologorum Scholaſticorum, qvi minus conſtantes in iis tractandis, qvæ ad ſacramenta pertinent, nihil omnino habeant inter ſe concordiæ: verùm ad illa recurrendum eſſe tem-

tempora, qvæ Photianum Schisma antecesserant; aliàs fore, ut prisci Orientalis Ecclesiæ Patres damnandi sint, si verum sit, Græcos recentiores in Sacramentorum Administratione cum his ut plurimum consentire. Viris sapientioribus rerumqve Ecclesiasticarum benè peritis placuit illud Morini judicium, summaqve illius eruditio laudata fuit etiam à Cardinale Barberino. Mirum tamen est, tunc temporis illam Romæ approbatam fuisse sententiam, qvæ fidem prope omnẽ & autoritatem detraheret Theologis Scholasticis, qvos qvadrigentos abhinc annos Ecclesia Romana Doctrinæ suæ Magistros acceperat in iis omnibus, qvæ de fide & moribus tulit decretis. Illudqve adhuc videtur admirabilius, qvod præcipui sententiæ illius autores Lucas Holstenius, Joanes Morinus, Leo Allatius, & alii hujus conterranei, vel ex Protestantium, vel ex Græcorum Scholis exiissent. Rem tamen ita gestam fuisse, uti eam narravimus, ex ipsius Morini schedulis, qvæ in manus meas, pervenerunt,

&in

& in qvas illud omne retulit, qvod in Congregatione Theologorum pronunciaturus erat, probare non esset arduum nisi de ordinationibus, qvod tunc Romæ cœptum, Parisiis postea perfectum est, meminisset Congregationis illius, in qva singulæ periodi Euchologii Græcorum ad fidei Catholicæ canonem examinabantur. *Cùm primum*, inqvit, (u) *huic Congregationi adscriptus sum. cæpta erat in Græcorum ordinationes Inqvisitio, varii Theologi varias judicii ferendi rationes inibant; mihi non satis tutum videbatur, ex solis doctorum Scholasticorum dictatis de re tanti momenti pronunciare: experiebar enim, eos nulla Græcorum morum Scientia tinctos, nulla Lingvæ Græcæ cognitione aspersos, nunqvam illis in mentem venisse, ut inqvirerent, quæ, qvot, qvalesve essent Græcæ ordinationes.* Et paulo post. *Religio mihi erat, ex solis eorum hominum decretis, qvi ne levissima qvidem earum rerum cognitione imbuti fuissent, de rebus tan-*

(u) Mor. Præf. comm. de ordin. edit. Paris. in fol. Anno 1653.

tantis judicium ferre. Opus illud Francisco Cardinali Barberino dedicatum; imo & eminentissimi illius Cardinalis operâ Romæ edita sunt Lucæ Holstenii post ejus obitum opuscula, in qvibus de Doctoribus Scholasticis gravissimè conqvestus Holstenius, dissidia, qvæ inter Ecclesiam Orientalem & Occidentalem extant, illis tribuere non reformidat: hic missa facio ea omnia, qvæ passim Leo Allatius in suis operibus adversus ejusmodi Theologos adscriptitios congerit, ut ad Morinum nostrum, unde diverterat Oratio, redeam.

VIX Morinus novem mensibus Romæ commoratus est, (*x*) è qvibus per menses tantum qvatuor Congregationi Theologorum interfuit; postea Parisios à Cardinale Richelio revocatum se fuisse testatur, atqve ignorare revocationis suæ causas, sed ei parere necesse fuisse etiam dura præscribenti: Verùm non est cur Richelium hic accuset Morinus, suam ipse potius damnet credulitatem in hoc

(x) In ead. Præf.

hoc negotio & ingenii sui levitatem. Morino Romam proficiscenti Cardinalis Richelius haud contemnendam pecuniæ summam obtulerat in Viaticum, eamqve cum gratiarum actione Morinus acceperat, simulqve aliam à Cardinale Bichio; aliqvo post tempore idem Richelius, qvi jam didicerat, Morinum Cardinalis Barberini amicitiam sibi Romæ conciliasse, qvæsivit ab Harlæo Sancio, tunc Macloviensi Episcopo, qvid Morinus, ejus amicus Romæ ageret, addiditqve, dolere se virum ita eruditum Franciam reliqvisse; statim Morino scribit Sancius, ut reditum suum Parisios properaret, Cardinalem Richelium cogitare de illo evehendo ad aliqvam dignitatem Ecclesiasticam. Morinus acceptis Sancii literis existimans, absqve cunctatione parendum esse Richelio, jamqve putans se esse Episcopum, neqve amicorum suorum precibus, neqve Cardinalis Barberini erga eum officiis Romæ detineri potuit; interim Richelius ubi cognovit, Morinum Roma discessisse, monuit San-

cium,

cium, ne autor esset Morino, ut Romam desereret, ubi ejus studia rebus Ecclesiasticis, qvæ tunc ibi agitabantur, perqvàm utilia erant; sed alteras, qvas Sancius scripsit literas, Morinus non accepit, qvi jam Massiliam appulerat, cum Romam pervenerunt; qvare Parisios profectus in domo Oratoriana à suis gregalibus humanè exceptus fuit; rumor erat tunc temporis, Morinum in privatis colloqviis de Cardinale Richelio paulò liberiùs Romæ locutum fuisse, & ob hanc caussam Sancii operâ subdole usum Richelium, ut Morinum in Galliam revocaveret, Et rem ita fuisse ex eo suspicari licet, qvòd minus qvàm antea Cardinalis erga eum beneficus, nullo illum subsidio adjuverit, palamqve dixerit, Morinum non alii negotio, qvam tractandis libris suis intra privatos parietes, idoneum videri.

Reversus Parisios Morinus, (y) eorum omnium, qvorum gratiam sibi Romæ conciliaverat, atqve inprimis Fran-

(y) Anno 1640.

Francisci Cardinalis Barberini amicitiam per literas coluit; lætatus est Cardinalis, talem, habere eorum, qvæ tunc Parisiis agebantur, exploratorem ac monitorem, qvi sedis Apostolicæ nuncium tunc ibi commorantem sæpius inviseret. Contigit autem circa illud tempus, famosum Patris Celloti Jesuitæ Librum de Hierarchia & Hierarchis Parisiis in fronte testimonio; de hoc statim Cardinali Barberino scripsit Morinus (z) urgens promptam ac severam sedis Apostolicæ in illud opus Animadversionem; monet Cardinalem, aliis opus esse remediis, quam illis, quibus in Patris Boni Libros animadversum fuerit, & hæc cùm frustra adversus Jesuitas, quibus Cardinalis Richelius favebat, ab Episcopis Galliæ aut à Sorbona sperarentur, non aliunde pro ea tempestate expectari posse, quàm à Pontifice Maximo. Iterum Morinus per aliam Epistolam, quam ipsi nuncio Romam redeunti dederat, Barberino significat, Celloti librum ab Episcopis Me-

D dun-

(z) Anno 1641.

duntæ Carnutum congregatis notatum fuisse censurâ, quæ omnium Episcoporum Chirographis subscripta, & ad Richelium postea delata, intra manus ejus substiterit; his præterea adjungit Morinus, Sorbonicos bene multas libri illius propositiones notâsse, eorumque censuram plusquàm 80 doctorum suffragiis comprobatam, Sorbonæ Registris inscriptam fuisse, quam tamen in publicum edere per supremam autoritatem non licuerit: Cardinalem Richelium Sorbonæ doctores aliquot deputâsse, qui cum Celloto de his propositionibus conferrent; Jesuitas asserere, Cellotum Sorbonicis doctoribus satisfecisse, contra affirmare Sorbonicos, malas propositiones à Celloto male propugnatas: de qva Collatione nihil publicè editum fuerat. Rescripsit Morino (*a*) Cardinalis Barberinus, etiam nondum lectô Celloti opere, intra brevissimum tempus fore, ut suprema Ecclesiæ autoritas ejusmodi scriptorum, qvi nihil ad res Ecclesiasticas tractandas præ-

(a) Anno 1640.

præter innovandi pruriginem afferebant, protcrviam compesceret; verùm Jesuitæ Parisienses sub Cardinalis Richelii patrocinio securi, Jovem fulmina minitantem non secus atqve Momus apud Lucianum palam deridebant. Iterum Morinus scribens Cardinali Francisco Barberino, eum longè pressius ac vehementius qvam anteà urget, ut curet sedes apostolica prompto atqve efficaci remedio, ne ex Librorum, qvos qvotidie Parisiis Jesuitæ edunt, pernicie, res Christiana damnum capiat; Ausim inqvit Morinus in Epistola ad Cardinalem Barberinum, ut id faciat eminentiam vestram exhortari: *Nisi enim remedium illud à sede Apostolica exoriatur, nulla spes est ut aliunde proveniat-- Morbus tamen celerrimum efflagitat remedium, non enim serpit cancer iste, sed longis passibus graditur, omniaqve circumcirca latè vastat & depascitur.* De altero Jesuitarum Libro recens edito in hac Epistola loqvitur Morinus, illusqve au-

(b) Mor. Epis. ad Card. Fr. Barb. de lib. Rebardei Jesuitæ edito Par. in 4. Anno 1641.

torem, Rabardeum, nomine temeritatis notat atqve impietatis. In eo qvippe non agebatur de Episcopis, Presbyteris, ac Monachis, ut in Celloti opere de Hierarchia & Hierarchis, sed de ipso summo Pontifice, de cujus suprema autoritate valde diminutum fuisset in Gallia, si res ex illius Jesuitæ voto successissent, qvi inter alia opinionum suarum placita contendebat, novum etiam ætate nostra Patriarchatum erigi posse in Patriarchatu Romano, sumebatq; exemplum ex Constantinopolitano Patriarchatu; prodierat scilicet nuperrime libellus incerto autore, sub nomine *Optati Galli sive de cavendo schismate*, qvod tunc Galliæ portendebat larvatus ille Gallus. Jam omnia in Schismatis structuram prona esse asserebat, ac personare Patriarchã, seu, ut ille loqvitur, Papalis dignitatis in Francorũ Regno furem. Mirum est, qvâm vehementer Cardinalis Richelius ob in epti illius libelli, qviq; contemni poterat, editionem commotus fuerit; qvæsivit ex omnib9 ordinibus Theologos, qvi Optato respon-

responsum pararent, inter qvos repertus est Rabardeus Jesuita, nec non Jurisconsultos, è qvorum numero fuére illustrissimi viri de Marca & Bosqvetus, qvi postea facti sunt Episcopi. Itaqve Morinus scripsit Cardinali Barberino, Rabardeum Jurisdictionem omnem & immunitatem ab Ecclesia avulsam in Laicos judices transtulisse, primum omnium Catholicorum dixisse, in potestate Laicorum situm esse Matrimonium irritare, ac Principes posse condere leges, qvæ Matrimonium dirimant; demum liberorum adultorum conjugia sine parentum consensu nulla esse & irrita. Hæc & alia ejusdem rationis non nulla, tanqvam impiè & temerariè â Rabardeo Jesuita asserta, gravissime conqvestus est Morinus, qvem tamen non tam ex rei veritate in hoc negotio locutum, qvam faciendæ invidiæ causa Richelio & Jesuitis, ut credam, his potissimum rationibus adducor:

OPTATUS ille Gallus famosi istius libelli autor, de qvo tam anxiè, sed frustra inqvisivit Richelius, Gallus reapse fuit,

idemqve Parisinus Presbiter, cui nomen Hersenius, homo cerebrosus, judicii pauci, vehementissimus concionator, qviq; in Congregatione Oratorii Parisiensis vixerat, ac tum etiam probe notus Morino & aliis nonnullis Congregationis istius Presbyteris, cum qvibus semper fuit conjunctissimus Hersenius, qvos etiam licet paucissimos, propositi sui consiliiqve suscepti participes fecerat, non secus ac nuncium sedis Apostolicæ, cui obtulit viginti exemplaria libelli sui, cum primùm editus est, qvæ Romam mitterentur; oderant præterea pleriqve Congregationis Oratorii Parisiensis Cardinalem Richelium, atqve inprimis Joannes Morinins, non ita pridem illius arte delusus: ficta sunt enim & adulatoria, qvæ antea scripserat idem Morinus (*b*) de Richelii erga Berullum & Berullistas amore, qvasi ille hunc viventem unicè coluerit, ab invidorum allatratibus vindicaverit, mortuum amarissimis lacrymis prosecutus, filio-

(b) Mor. in dedic. exercit. in *Pent. Samarit.* Anno 1631.

filiosq; ejus autoritatis suæ præsidio consolatus sit: notum qvippe est omnibus, Berullũ à Richelio & ab ætatis illius scriptoribꝰ diffamatũ, jubente Richelio, qvasi ille sub specie pietatis non parvũ rebus Franciæ detrimentum attulisset. Novissime qvoqve Richelius Claudium Segvenotum, Congregationis Oratorii Presbyterum, in custodia acris, vulgo dictæ *la Bastille* Poni Jusserat; & ob hanc potissimum causam Morinus Celloto & Rabardeo Jesuitis infensissimum se præbuit, qvi in suis operibus Segvenotum miris modis traduxerant: Hic opusculum Beati Augustini de Virginitate è Latino Gallicum fecerat auxeratqve notis, qvas ut scandalosas & communi Ecclesiæ praxi contrarias damnârunt Theologi Parisienses, ad id eos impellente Richelio, qvi Segvenoti ad sobrietatem non sapientis ingenium reformidabat. Segvenotus vir erat magna de se sentiens, judicii non contemnendi, & cum Abbate Sancyrano, cujus doctrinam & mores plurimi faciebat, amicitia conjunctus severioris di-

ſciplinæ magiſter, ille qvæ à Sancyrano hauſerat, vulgata Theologorum Scholaſticorum placita de attritione vix ferre poterat, & ob id inprimis apud Richelium malè audiit; qvia tunc temporis qvidam Jeſuita, qvi erat à Confeſſione Regis Chriſtianiſſimi, hanc doctrinam de neceſſitate contritionis contra vulgus Theologorum & communem ſocietatis ſuæ ſententiam Regi ſuggerebat, & qvia Rex erat ingenio moroſo ac difficili, rebus tranctandis poſtea minus commodum illum expertus eſt Richelius. Itaqve Segvenoti de attritione ſententia à Theologis Pariſienſibus autore Cardinale Richelio damnata eſt, at in Jeſuitæ illius rigidioris ac minus humani locum, alius Jeſuita humanior ac mollior audiendæ Regis Confesſioni ſuccederet. Interim Morinus Richelio atqve inprimis Celloto & Rabardeo Jeſuitis, qvi de Segvenoto palam in libris ſuis detraxerant, infenſisſimus nuncium ſedis Apoſtolicæ una cum Bertado ejuſdem Congregationis Oratorii Theologo inviſit, & grega

lem-

lem ſuum à Jeſuitarum conviciis conatur aſſerere; ſed argumentum illud de attritione, rem pro more ſuo in utramqve partem verſans, in colloqvio ita implicavit, ut nuncius plus in eo judicii, minus eruditionis deſideraverit; deniqve Morinum in hoc negotio minus ſincerè egiſſe cum Cardinale Barberino, adverſus Rabardeum Jeſuitam probat evidentisſimè Morini ipſius reſponſio, qvi ſententiam ſuam de Rabardei libro à Thierſaldo, congregationis Oratorii Presbytero, cùm rogatus fuiſſet dicere, ejuſdem Rabardei opiniones in pleriſqve confirmavit, præſertim in cauſa novi Patriarchatus, qvem in Gallia etiam invito ac reluctante ſummo Pontifice erigi poſſe aſſeverat. Hanc Thierſaldi conſultationem habeo præ manibus, in qva ex mente Morini obſervatur, Jeſuitas, licet Pontifici Maximo ſe addictisſimos profiteantur, totos tamen dependere à placitis ac nutibus principum, in qvorum ditionibus vivunt; unde factum fuerit, ut Rabardeus Jeſuita in opere ſuo opiniones ſelegerit,

gerit, qvæ principibus favebant, qvod Librum ſuum in gratiam Regis Chriſtianiſſimi & Cardinalis Richelii ſcriberet; perpaucis compertum eſt, inde, jam à pluribus annis ex communi Jeſuitarum omnium conſenſu ſtatutum fuiſſe, Librorum, qvi à Societatis hominibus in publicum ederentur, approbationem non amplius, ut antea à patre Generali expectandam, ſed à provincialibus cujuslibet Provinciæ, ita ut hodiernis temporibus de aula Romana parum ſolliciti, eas inter ſcribendum liberè ſeqvantur opiniones, qvas principibus acceptiores fore prævident.

QUIA his & ſimilibus literis Joannes Morinus Cardinalis Barberini amicitiam ſibi comparaverat, ſeque oſtenderat ſedi Apoſtolicæ devotiſſimum, longè freqventius qvàm antea cum eodem Cardinali habuit literarum commercium, ita ut tum res Congregationis ſuæ, tum amicorum, ſæpius illi commendare auſus fuerit. Commendavit (c) Epiſcopum Carnuten-

(c) Anno. 1642.

nutensem, qvi ad Archiepiscopatum Rhemensem translatus fuerat, deinde (*d*) clarissimùm virum Dominum de Marca, nuperrimè ad Episcopatum Conseranensiū à Rege Christianissimo designatum, antea in Parlamento Palensi Præsidem, cujus summam eruditionem & ingenium laudans, de illius libro, cui nomen fecerat *de Concordia Sacerdotii & Regni* ita loquitur: *materia ubique fere, sed in Gallia potissimum anceps, lubrica & difficilis*, aitqve in confesso esse apud omnes hujus rei peritos, neminem è foro scriptorem abhinc annos 120. Ecclesiasticæ autoritati magis favisse. Interea (*e*) Cardinalis Barberinus Morini sui haud immemor, eum beneficio Ecclesiastico donare voluit, sed illud acceptare se non posse testatus est Morinus, tam ob residentiæ obligationem quàm quòd in ea Regione, ubi situm erat beneficium istud, bella undiqve circunstreperent. Commendavit etiam (*f*) Morinus Cardinali Francisco Barberino per literas Feronium

(d) Anno 1643. (e) Anno 1644. (f) Anno 1653.

um, Ecclesiæ Carnutensis Archidiaconum, & officialem ac Doctorem Sorbonicum, qui nominatus ad Abbatiam sancti Laudomari Blesensis, summi Pontificis diplomata seu bullas optinere non poterat, quòd Romæ malè audiret, tanquam eorum, quos Jansenistas vocabant, quia partibus addictus, scilicet Cornelii Jansenii Episcopi Iprensis Librum, cui titulus, *Augustinus*, suffragio suo comprobaverat; rem ita esse non diffitetur Morinus (g) *sed videbat*, inquit, *Librũ ab Episcopo Catholicæ communionis compositum, cujus autor omnes labores suos Ecclesiæ Romanæ emendandos & expungendos humillime subjicebat, videbat Librum in Belgio à Librorum censoribus examine facto probatum & commendatum, & duplici privilegio Imperatoris & Regis Catholici munitum; videbat Librum á multis viris doctis in Gallia magni fieri, & à nemine tum attentatum.* Deinde in laudes Feronii fusius excurrit Morinus, aitque eum exciitatis de Jansenimsmo quæsti-

oui-

(g) Mor. in Epist. ad Card. Barb.

onibus, Jansenistarum factioni non modo non favisse, sed & ipsum bullam Pontificiam, de quinque propositioihus impiis Jansenio tributis, editam ex Episcopi Carnutensis mandato, cujus erat vicarius Generalis, per diœcesim Carnutensem promulgasse; plurimi tunc temporis ę Congregatione Oratorii non tam ex rerum ipsarum cognitione, quàm ex odio in Jesuitas, Jansenistarũ doctrinæ favebant, quibus tamen nunquam Morinus assentiri potuit; quia ejusmodi homines rerum Ecclesiasticarum minus peritos noverat, minusque tutum jùdicabat, in rebus fidei ab uno dependere Augustino, qui & ipse in aliquibus novator visus fuerat. Hæc & similia in familiari cum gregalibus suis colloquio Morinus de beato Augustino & ejus discipulis palam asserere non verebatur, simulque deridebat patres Societatis, qui se etiam Augustini discipulos profiterentur, cum debuissent Augustini partes deserere, ac demonstrare, ipsum â recepta temporum suornm fide pris-

corumque Ecclesiæ Patrum doctrina recessisse; videbatur, tamen Morinus Jesuitis infensior, quàm Jansenii discipulis: de Arnaldo enim ejus libro de frequenti Communione, non ita male sensisse visus est, cum hæc scribebat Lucæ Holstenio, Anno 1644. *Arnaldi Liber 5. Episcoporum & lectissimorum 20. Sorbonæ Doctorum testimoniis commendatus prodiit. Insurgunt tamen Jesuitæ, & in eum publicis prædicationibus, ut in Lutheranum. Calvinianum & quid non, invehuntur. Cum autem ad pontificem provocandum esset, potestates mundi advocant, ut eorum autoritate & Liber & autor & ipsi approbatores, si fieri potuisset, opprimantur.*

Sileo, & alias ejusdem Morini ad Cardinalem Barberinum Epistolas, quia nullius fere sunt momenti, si unam excipias, in qua suam de critica sacra Ludovici Capelli sententiam fusius exponit. Morino scripserat Barberinus, opus istud quod Capelli filius Catholicus & sacerdos ediderat (*h*) disputationibus materi-

am

(h) Anno 1653.

am Romæ nuperrimè suppeditasse, ob concili Tridentini de vulgata Bibliorum editione decretum, atque judicium illius de ista critica efflagitaverat; testatur Cardinalis, se jam cum in Gallia commoraretur, de hac non nihil didicisse: *Apud me*, inquit, *alicujus momenti est, quòd cum apud vos agerem, accepisse, diu hæsitatum fuisse circa Libri editionem, nam ab ea deterrebat nimius censoris rigor in textum Hebraicum, ob Historiæ sanctitatem & inviolabile sacramentum, cùm tamen omi studio contenderetur, ideo hoc opus in Lucem edendum esse, quòd perspicuè demonstraret, Hæreticos abusos Hebraico textu; ita ut si publici juris hoc opus fieret, verisimile esset, illos id ægre laturos, præsertim homine ejusdem farinæ hæc docente, ut postea evenit.* Huic Cardinalis Francisci Barberini Epistolæ respondit Morinus, criticam sacram Capelli per longum temporis spatium Genevæ, Sedani ac Lugduni Batavorum hæsisse manuscriptam; sed ut imprimeretur, obtinere non Potuisse, licet Salmasius Lugduni

duni editionem urgeret. Miniſtros ritus Calviniani, ſtatim atqve hoc opus editum acceperunt, Capello valde ſuccenſuiſſe, qvi Catholicis arma miniſtraret, ſuosqve ad autoritatem Eccleſiæ, ut aliqvid certi de ſcripturis haberent, recurrere cogeret, ita ut Libri cenſura Capello gratiſſima futura ſit, ſimulqve occaſio cum ſuis in gratiam redeundi; fuſius in hac Epiſtola Morinus Capellum ejuſqve criticam tuetur, docetqve, qvid utilitatis ex hoc opere in Eccleſiam Catholicam redundet, & qvantum detrimenti Proteſtantibus afferat: fatetur qvidem, multa Capellum omiſiſſe, qvæ vir Catholicus non reticuiſſet, verùm nihil omnino in hoc opere critico extare, qvod Religioni Catholicæ ſit apertè contrarium; complures viros doctos, inter qvos Dionyſius Petavius Jeſuita, & Marinus Merſennus è Minimorum familia, ſecum hujus libri editioni faviſſe. Addit nullum Doctorem Catholicum publice ſuffragio Librum iſtum probaſſe aut commendaſſe, autoris filium, qvi Catholi-

tholicus eſt, Impreſſioni præfuiſſe, diligenterqve caviſſe, ne qvid atrox in Religionem Catholicam patri elapſum fuiſſet; deniqve qvia Barberinus Morino objecerat autoritatem Concilii Tridentini, illiusqve de vulgata editione decretum, ille reſpondit, ſi hac in parte accuſetur Capellus, accuſandos qvoqve doctiſſimos Eccleſiæ tractatores, profertqve Bellarmini teſtimonium, de vulgata ita ſcribentis Lucæ Brugenſi, Anno 1603. (i) *Scias velim, vulgata à nobis non eſſe accuratiſſimè caſtigata: multa enim de induſtria iſtis de cauſis pertranſivimus, quæ correctione indigere videbantur; variæ Lectiones, quæ in Bibliis Lovanienſibus habentur, & in qvas tu Librum utiliſſimum ſcripſiſti, mihi videbantur omnino addendæ.* Atqve ibidem hæc Cardinalis Baronii verba (k) de iſto negotio proferuntur: *Fateor, in Bibliis nonnulla adhuc ſupereſſe, qvæ in melius mutari poſſunt.* Hoc argumentum de ratione, qva intelligi

(i) Bellarm. Epiſ. ed. in fine Biblior. Antuerp. Anno 16 8. (k) Card. Baron. ibidem.

ligi debeat Concilii Tridentini decretum, qvod non asseqvi videbatur Cardinalis Barberinus, fusius proseqvitur hoc loco Morinus, ex sententia doctissimorum Ecclesiæ Romanæ Theologorum: ac demum his omnibus subjungit, ut Barberino in omnibus satisfaciat, optâsse qvidem Capellum, novam fieri veteris testamenti versionem ex Hebræo contextu, in cujus margine variæ lectiones undiq; selectæ collocarentur, sed hoc non præjudicare Concilii decreto, qvod tantum vult, Latinam editionem cæteris translationibus præferri, at novam ex Hebræo aut Græco Interpretationē ad originarii textus Illustrationem condi, nunqvam prohibuit. Hactenus Morinus; qvi in omnibus se ostendit Criticæ Sacræ Ludovici Capelli strenuissimum defensorem; dignaqve est profecto hæc Epistola, qvæ in lucem edatur, ut Theologi præsertim Parisienses, qvorum pleriqve vulgarem editionem adorant, eosqve ferre non possunt, qvi de nova ad contextum Hebræum aut Græcum translatione paranda cogi-

cogitant, discant ex illa Epistola, qvid de rebus Biblicis doctiores Theologi, iidemqve rei Criticæ periti sentiant. In hac enim Morinus suam de isto argumento sententiam longè sincerius exponit, qvàm in suis exercitationibus Biblicis, in qvibus ad id unum attendit, ut protestantibus aliisqve contextus Hebræi ac Græci novi Testamenti assertoribus sese opponeret. Cæterum non animadvertit Morinus, à se vel ab aliis expurgatoribus ex autographo Criticæ Capelli integrum fere caput expunctum fuisse, in qvo Capellus sententiam illius de Latinis Græcisqve codicibus, qvos Hebræis longè anteposuerat, prolixius refellit. Objectum scilicet fuit Capello (*l*) ab homine ejusdem sectæ, communicato de evertendis codicibus Hebræis consilio cum Morino, ambos novam istam opinionem conjunctim fabricatos fuisse; qvàm falsum istud fuerit, & à sua mente alienum, ut ostenderet, in apologia, qvam pro criticæ suæ defensione adversus ejusmodi

(l) Boot. Epist. ad Usser. advers. Crit. Cap.

modi hominem ſcripſit, caput illud, qvod ex ſuo opere expunctum fuiſſe conqveſtus fuerat, repræſentavit. In hoc autem capite Morinum mire ſuggillat, qvi mera criminandi intemperantia, & carpendi libidine multa Evangelicis objecerit, *Facile eſt* inqvit Capellus, (m) *Ignaræ plebi fumos vendere, & ad populum phaleras jactare atqve oſtentare; at nunqvam doctis, ne mediocriter qvidem Hebraicè peritis, perſvadere poterit Morinus, non potuiſſe viros, qvi pòſt Hieronymum ſurrexerunt, longe doctiſſimos qvam plurima in ejus translatione obſervare graviſſima σφάλματα atqve hallucinationes.* Multum tamen tribuit idem Capellus veteribus translationibus, ob earum antiqvitatem & perpetuum Eccleſiæ uſum; ſed ferre non poteſt, ut iis locis, ubi manifeſto vitioſæ ſunt, præponatur earum vitium authentico textui, aut aliis translationibus longè accuratioribus: qvare Morinum arguit, ut planè iniqvum, qvi autoritatem ſeptuaginta Inter-

(m) Cap. Epiſt. Apolog. ad Uſſer.

Interpretum & Hieronymi recentioribus Interpretibus ita opposuerit, ut ab illis vel tantillum discedere nefas fuerit. Hæc & alia bene multa ejusdem rationis in illo Capite, qvod ex critica sua expunctum fuit, adversus Morini sententiam Capellus animadverterat, qvæ manifestè ostendunt, illum cum Morino nullatenus consensisse in evertenda textus Hebræi autoritate, eiqve substituenda Græca Septuaginta Interpretum & Latina Hieronymi translatione; si autem Capellum cum Morino comparare liceat in iis, qvæ uterqve de rebus Biblicis composuit, in hujus qvidem libris plus eruditionis apparet, sed qvæ sæpius sit extra rem; at in illo plus Ingenii atqve Judicii qvi nunqvam à scopo aberret, & id qvod sibi proposuit, firmissimis rationibus comprobet.

NON solum autem cum Cardinale Barbarino in Italia Morinus habuit literarum commercium, sed & cum Luca Holstenio, Leone Allatio, & Abrahamo Ecchellensi Maronita. Illorum bene-

nefi-

nefico excerpta aliqvot ex Libris qvibusdam Græcorum recentiorum, qvi in Bibliothecis Vaticana & Barberina asservabantur, obtinuit, qvæ postea inservit Commentariis suis de sacramento pœnitentiæ & de ordinationibus. Morino qvoqve scripsit Leo Allatius, de veteris Ecclesiæ apud Græcos partibus. Abrahamus autem Ecchellensis ad eum misit capita epitomes constitutionum Eccelsiæ Maroniticæ, Arabicè & Latinè descripta, simulqve per Literas ei indicavit, qvâ ratione pœnitentiæ Sacramentum apud Maronitas administraretur, & qvænam esset illorum Ecclesiæ figura: Ecchellensis autem ille est, qvi Polyglotta Parisiensia adhuc imperfecta in Syriacis & Arabicis, intra anni unius spatium perfecit. Româ enim Parisios asportavit Libros Baruch & Estheris Arabicè, qvi in illis Polyglottis deerant, exscriptos ex Arabicis Bibliis Cardinalis Francisci Barberini, idemqve ex Vaticano exemplari titulos capitum aliqvot, qvæ desiderabantur in Bibliis Syriacis Morini, sup-

ſupplevit. Morini autem nomen non modo in Italiam pervenerat, ſed & in Angliam, in Belgium & ad Helvetios. In Anglia Comberi præſertim & Junii virorum doctiſſimorum amicitiam coluit, & ad utrumq; libere ſcripſit, qvid de vetuſto illo codice Græco Septuaginta Interpretum verſionis ſentiret, qvi ab Ægypto in Angliam deportatus fuerat; maximè in Epiſtola ad Patricium Iunium, cujus opera Liber Iobi Londini editus fuerat; de codilis illius, qvo uſus fuerat Junius, vetuſtate & bonitate fuſius diſſerit, ac de aliis vetuſtis codicibus Septuaginta Interpretum translationis, ſimulqve de Græcis novi Teſtamenti exempiaribus Manuſcriptis, qvæ etſi illo autore in numeris in locis à ſe invicem diſſideant, vera tamen & germana cenſentur Exemplaria. Romanam, qvæ ex codice Vaticano prodiit, Septuaginta Interpretum editionem aliis omnibus editionibus præfert, ita tamen, ut & hæc ſuos etiam nævos habeat, neqve à mendis qvibuſcunqve ſit libera. In hac autem Epi-

ſtola

ſtola relucet in primis ingenium atqve eruditio Morini, qvi de Græcis Bibliorum editionibus longè ſincerius loqvitur, qvàm in præfatione, qvæ Græcis interpretibus, illius cura Pariſiis ex codice Vaticano editis, præmittitur, & in exercitationibus Biblicis.

In Belgio Morinus per literas commercium habuit cum Auberto Miræo, Decano Antuerpienſi, viro rerum Eccleſiaſticarum peritiſſimo, ad qvem miſit exemplar præfationis ſuæ in Septuaginta Interpretum editionem: Curaverat enim duodecim illius exemplaria ſeorſim edi, qvæ Romam mitterentur. Bruxellis cum Godefrido Vendelino, canonico Candatenſi, qvi illum per litteras conſuluerat de rebus Chronologicis, atqve inprimis de Libro Rabbi Eliezeris, qvem Gamalielis generum, & Pauli condiſcipulum exiſtimaverat, deceptus iis, qvæ Morinus in exercitationibus ſuis in Pentateuchum Samaritanorum de antiqvitate Libri iſtius jactanter ſcripſerat: qvare idem Morinus Godefrido reſpondens, longè aliud

qvàm

qvàm antea de isto Eliezere se sentire apertè profitetur, & varie de negotio Chronologico disputat. Notus etiam fuit Morinus Amstelodami Nihusio, & Duaci Petro Halloixio, Jesuitæ rerum Ecclesiasticarum haud imperito; apud Helvetios famosissimus erat Morinus, Tiguri præsertim & Basileæ, ubi Henricus Hottingerus & Joannes Buxtorfius de eo loqvebantur, tanqvam homine opinionem insania laborante & monstrosi dogmatis autore: de Morino enim ita scripsit Muisio Hottingerus, (*n*) sed Morinus hujusmodi triumviratum despexit, atqve post Simeonis de Muis obitum, qvi ei inimicos Basileæ, Lugduni aliisqve in locis apud Protestantes qvæsierat, venit in amicitiam Joannis Buxtorfii, qvi amico erga eum esse animo per literas illi significavit, ad qvas amicè etiam respondit Morinus (*o*) Buxtorfii eruditionem plurimi faciens, à qvo etiam in aliqvibus haud immerito reprehensum se fuisse, lubens agnoscit, dum Rabinorum

(n) Anno 1645. (o) Anno 1647.

teſtimonia, qvæ Latinè fecerat non ex omni parte intellexerit; etſi contendat, in nonnullis male à Buxtorfio caſtigatum ſe fuiſſe. In eadem qvoqve Epiſtola, qvæ longè prolixior eſt, de ſecta Caraitarum & Judæis Grammaticis diſſerit, ac demum Buxtorfii ſententiam de punctorum vocalium apud eoſdem Judæos antiqvitate, plurimis iiſdemq; evidentisſimis rationibus refellit; de qvibus omnibus poſtea ſummatim ſcripſit Ludovico Capello, (*p*) eumq; monuit, ſectam Caraitarum Maſoretas magni æſtimare, unde ortum fuiſſe exiſtimat, ut Judæi Rabbaniſtæ eos contempſerint; qva in re graviſſimè hallucinatus eſt Morinus: verum qvidem eſt, Judæos Caraitas non ſecus atqve alios Judæos, qvi vulgo Rabbaniſtæ appellantur, à punctis, qvorum Maſorethæ autores putantur, totos dependere; ſed falſum eſt, Rabbaniſtas ex illorum odio Maſoretharum laborem deſpectui habuiſſe, cùm punctuationem iſtam Caraitæ à Rabbaniſtis, è qvorum claſſe

(p) An o 1645.

classe fuerunt Masorethæ, hauserint, & utriusqve illius sectæ viri eruditiores Masoretharum opus, non ut divinum qvidem, sicuti nonnulli Judæorum Rabbanistarum Magistri, sed tanqvam utilissimum, & ab hominibus Lingvæ Hebraicæ ac rei Griticæ peritissimis, profectum respiciant.

POENITUIT tandem Morinum, ut etiam non diffitebatur, tantum temporis in rerum Biblicarum studio, atqve inprimis in evolvendis Judæorum Libris consumpsisse, qvare ingens volumen de Sacramento pœnitentiæ ab annis ferme 30. inchoatum ac pluries interruptum ob materiæ difficultatem in lucem edidit (q) Liber ille, ut ipse testatur in Epistola, qvam scripsit Lucæ Holstenio, antiqvam Sacramenti illius praxim complectitur, & qvæcunqve in illius administratione, per duodecim secula tam in orientis, qvam occidentis diversis Regionibus variata sunt, explicat; opus sanè istud dignum est, qvod ab omnibus rerum Theologi-

(q) Edit. Paris. in fol. Anno 1651.

logicarum ſtudioſis attentius legatur: qvandoqvidem argumentum illud admodum Theologorum Schola non tractavit Morinus, ſed ubiqve Hiſtoricum agens, nec contentus, Patrum conciliorumq; teſtimonia proferre, vetuſta ritualia, pontificalia & alios ejuſdem naturæ Libros, qvi in Bibliothecarum Italiæ & Galliæ forulis deliteſcebant, imo & opera veterum Scholaſticorum, qvæ nunqvam publici Juris facta ſunt, producit, qvorum omnium beneficio apertè oſtendit, qvantum in hac materia, etiam in Eccleſia occidentali varitatem fuerit qvamq; diverſa ſit hodierna Eccleſiæ Romanæ praxis à priſco adminiſtrandæ pœnitentiæ ritu. Mirum eſt profecto, repertos fuiſſe Pariſiis Theologos, qvi Librum illorum placitis ac methodo ita contrarium approbaverint; novi qvidem, Morinum tunc temporis de illis ſæpius ac diu conqveſtum fuiſſe, qvòd cum metaphyſicis potius, qvàm cum Theologis ſibi agendum eſſet: Coactus tamen fuit, ne Crabrones iſtos irritaret, multa retracta-

re,

re, aliqva emollire præfatione, & in fronte operis nonnulla præmonere. Ita se Historici tantum partes agere conjecturasq; meras interdum proferre admonet, se de sufficientia attritionis cum Confessione scripsisse, ante decretum Sorbonicum pro eadem sententia latum, qvando scripsit, Diaconis olim, imò & Laicis apud Latinos concessum fuisse, Confessiones in extrema necessitate audire, & pœnitentes à peccatis absolvere, illud de absolutione Sacramentali minimè intelligendum, sed de ea solùm, qvæ sit Ceremonia & qvid Sacramentale, ut excitetur ægrotantis dispositio; verùm hæc & alia ejusmodi complura, qvæ Morinus præmonet, à se invito ac reluctante, & ad mentem dumtaxat Theologorum Parisiensium recognita fuisse, manifestè probant ea ipsa, qvæ in contextu operis sui habentur: exempli causa, palam astruit, Patrum & veteum Scholasticorum autoritate, contra Sorbonæ decretum, necessitatem contritionis, sententiam Dominici Soto de attritione, qvæ in Sacramento fit contritio,

tritio, sibi duram videri affirmat, aitqve, eum, qvi sibi diceret, se propter Deum non pœnitere, non ausurum absolvere: & hanc Doctrinam etiam Judæorum Testimoniis confirmat, qvi in hoc cum priscis Ecclesiæ Patribus consentiunt, qvòd omnes actiones nostras amoris divini causa faciendas existiment, atqve inprimis pœnitentiam, aliàs hanc non fore validam. Præterea multis iisqve evidentissimis Patrum & Conciliorum testimoniis, maximè autoritate Cypriani, probat, diaconos olim in Ecclesia Latina eorum Confessiones, qvi in extremo erant vitæ periculo audivisse, & pœnitentes reconciliasse, addit, verba Cypriani eo loco non posse explicari de absolutione ab Excommunicatione; verùm intelligenda de absolutione à peccatis, qvam statim comitabatur Eucharistiæ Communio; qvam etiam absolvendi à peccatis potestatem & Confessiones audiendi ad Laicos extendit eodem modo, qvo hodiernis temporibus & ipsi in casu necessitatis infantes ex omnium Theolo-
rum

rum ſententia baptizare poſſunt; id autem ex eo ortum fuiſſe crediderim, qvòd vera pœnitentia, qvæ à Chriſto & Apoſtolis in novo teſtamento annunciata eſt, in ſola cordis atqve morum ad Deum converſione poſita ſit, pœnitentia verò illa exterior ſeu peccatorum Confeſſio, Jejunia & aliæ Mortificationes, uti loqvuntur, exteriores, ſigna tantùm eſſe videantur pœnitentiæ illius interioris ſeu reſipiſcentiæ: qvare in hoc etiam à Morino erratum, qvi Confesſionem peccatorum Divinæ Inſtitutionis eſſe arbitretur, qvamqve Eccleſia gravisſimis de cauſis nunqvam abrogare posſit. Communis eſt Doctorum Canoniſtarum adverſus Theologos ſententia, Confesſionem Juris tantùm eſſe poſitivi & Eccleſiaſtici, nullatenus à Chriſto, ſed ab Eccleſia inſtitutam; valde autem probabile eſt, uſum Confesſionis ac pœnarum, qvibus ſontes plectuntur, ex Synagogarum uſu, nec non è Philoſophorum, maxime Platonicorum, Scholis in Eccleſiam veniſſe: ſed ut ad Morinum noſtra redeat oratio, ille non

non Parisiensibus solùm Theologis, operis sui approbatoribus, placere debuit; sed & Jesuitis, qvi insignem adversus Jansenistas victoriam reportaverant. Idcirco ne Sancyrani, Arnaldi, gregalis sui Segvenoti, & aliorum, qvi se Augustini discipulos profitebantur, opiniones stabilire videretur, qvasi commentaria sua de Sacramento pœnitentiæ eo dumtaxat fine in publicum edidisset, ut antiqva Ecclesiæ praxis in Sacramenti illius Administratione revocaretur in usum, statim ab ingressu operis præfatus asserit, se illud ante annos 27. suscepisse, adeoq; neminem posse suspicari, qvòd ob tumultus de pœnis peccatis debitis recenter excitatos scripserit; & ut se à discipulis B. Augustini alienum ostenderet, ait, hactenus inauditum in Ecclesia, unius cujusdam Magistri, qvantumlibet illustris, Doctrinam esse fidei regulam, in iis præsertim controversiis, in qvibus cæteros Magistros sibi suisqve discipulis habet contradicentes, eos demum, qvi simile Augustino elogium tribuunt. ipsos esse infensiores illi-

us

us adverſarios: præmonet tamen, ſe, his verbis Auguſtino & de illius Doctrina detrahere noluiſſe. Præfatio iſta Arnaldo aliiſqve Auguſtini diſcipulis multum diſplicuit; qvia autem nonnullis Theologis viſus fueratMorinus, dum rem iſtam curioſius ac diligentius tractat, Calvinianis favere, qvi exiſtimant, in Eccleſia Romana vix umbram & imaginem antiqvæ pœnitentiæ remanere, qviaScholaſtici Doctores ac ſummi Pontifices priſcam illam veterum Patrum duritiem emendaverant. Addit in eadem præfatione, qvatuor potisſimum capitum illuſtrationem in opere ſuo ſibi propoſuiſſe, qvorum primum eſt ſingulorum peccatorum Confesſionem ſacerdoti ſecretò & particulatim edendam eſſe; ſecundum, pecata Baptiſmum præcedentia ſine ſatisfactione, ſubſeqventia verò non ſine ipſa remitti. Tertium, ſatisfactiones peccatis poſt Baptiſmum remittendis eſſe imponendas. Qvartum deniqve, pœnas ac antiqvis patribus indictas non ſolùm Eccleſiæ, ſed Deo ſatisfeciſſe. U-

trum autem promiſſa ſua Morinus explicuerit, an abſoluta operis ſui editione hac præfatione doctores Scholaſticos deluſerit, illi judicent, qvorum intereſt. Sileo etiam tum Segvenotum, & alios nonnullos Congregationis Oratorii Presbyteros, cum negotium iſtud tractaret Morinus, hodiernam Eccleſiæ Romanæ praxim in Adminiſtratione Sacramenti pœnitentiæ, verbis & exemplo ſuo valde improbaſſe, neqve Concilii Tridentini Epiſcopis peperciſſe, qvaſi Doctorum Scholaſticorum placitis hac in re nimis adhæſiſſent. Hanc Oratoriani illi Doctrinam hauſerant à Sancyrano, ſed poſtea pœnituit Gundramum, tunc Congregationis iſtius præpoſitum generalem, cum Sancyrano amcitiam coluiſſe, monuitqve ſuos gregales, ut ab illo Abbate ſibi caverent, qvi de Concilii Tridentini Patribus eorumqve decretis, qvaſi à Doctoribus Scholaſticis profecta fuiſſent, malè ſentiens, omnia ad antiqvæ diſciplinæ ſeveritatem revocanda eſſe cenſebat. Itaqve Morinus, ne in ejuſmodi ſuſpicionem inci-

incideret, ab ipſo libri ſui exordio profitetur ſe antiqvas Eccleſiæ in adminiſtratione pœnitentiæ conſvetudines ea mente non explicuiſſe, ut eas ad praxim & uſum reſtitui velit; res enim iſta inqvit, periculoſa, turbulenta, ſeditionibus obnoxia. Verùm etiam noſtra ætate non ita bene audit Morinus ob ejuſmodi Librum apud nonnullos è Schola Sorbonæ Magiſtros, eos præſertim, qvos Librorum vocant reviſores: non ita pridem enim Canonici qvidam Regulares Sancti Auguſtini è domo Sancti Victoris, cùm in animo habuiſſent, publici juris facere veterum qvorumdam Scholaſticorum opera, qvorum Morinus teſtimonia aliqvot in commentaria ſua de Sacramento pœnitentiæ tranſtulerat, nunqvam illorum edendorum facultatem impetrare potuerunt, atqve Morini nomen illis potius in hoc negotio obfuit qvàm profuit: verùm de his ſatis ſuperqve.

Doctoribus qvidem Scholaſticis in libro, qvem modo recenſuimus infenſiſſimum ſe præbet Morinus, qvòd ad res

Theologicas nihil fere præter rationes metaphysicas afferant; sed longe adhuc infensiorem illis se ostendit in commentariis, qvæ postea edidit, de sacris Ecclesiæ ordinationibus (*r*) illos enim ab operis sui exordio traducit tanqvam homines imperitos & argumenti qvod tractat plane ignaros. Jam illud opus, ut supra observatum fuit, Romæ inchoaverat, cum cuidam Theologorum Congregationi interesset, in qva jussu Urbani VIII. Pontificis Maximi Græcorum Euchologium ad fidei Ecclesiæ Romanæ regulam expendebatur; qvid autem à se in hac materia præstitum sit, declarat in Epistola ad Leonem Allatium, cui scripsit, se inqvisivisse in sacras Clericorum ordinationes tam Græcas qvâm Latinas. *Inqvisitionem illam*, inqvit, *Scholastico more non instituo; id existimo hac in causa & probationibus, qvas adhibeo, plane inutile: his enim argumentis cedat universa Scholastica, & illis se accommodet necesse est.* Deinde addit, se in lucem edere antiqvis-

(r) Edit. Paris. in fol. Anno 1653.

tiqvissimos ordinandorum Clericorum ritus Latinos, qvorum nonnulli è Codicibus mille annorum & nongentorum ætatem superantibus, multi octingentorum; Græcos septem, qvi tamen antiqvissimis Latinis ætate sint inferiores, qvorum primus ac vetustissimus è Codice Barberino exscriptus fuerat, secundum habuerat ex Monasterio Cryptæ Ferratensis, tertium & qvartum è Bibliotheca Vaticana: & animadverit, non omnes in illis ordinationes repræsentari, sed præcipuas tantum; qvintum è Codice Sancti Andreæ Vallensis exscriptum fuisse testatur; sextum è Bibliotheca Regia; septimum deniqve, qvi recentior est & omnium amplissimus, ad eum miserat ipsemet Leo Allatius, qvæ omnia à Morino Latino sermone donata sunt, & variis Annotationibus illustrata: *Ex horum,* inqvit, (*s*) *comparatione manifestum est, eodem plane modo ordinationes sacras apud utramqve gentem antiqvitus factas esse, & qvæ nonnulli Scholastici opinantur*

(s) In Epist. ad Leon, Allat.

esse substantialia, neutram gentem olim usurpasse. Adeo verum est, illam Scholasticorum Nationem ratione furentem & superbam, qvæ dudum in Ecclesia Romana principem locum obtinet rebus Theologicis plus obscuritatis attulisse & detrimenti, qvàm lucis & utilitatis. His omnibus ordinationum ritibus adjungi etiam debent Syrorum tum Maronitarum tum Nestorianorum ordinationes, qvas sermone Syriaco & Latino operi suo inservit Morinus. Illas describi curaverat ex Codice vetusto, qvi erat Abrahami Ecchellensis natione Maronitæ, has autem è Codice Vaticano; utrasqve in Latinum sermonem â se conversas fuisse, Morinus affirmat, adjutus forsan in hac opera Latina illarum Ordinationum Interpretatione, qvæ tunc cùm Romæ degeret asservabatur in Collegio sapientiæ apud Maronitas; Ecchellensem etiam per Literas in iis, qvæ non asseqvebatur, sæpius consuluit: pene omiseram Jacobitarum ordinationes, qvas etiam Syriacè & Latinè exhibet. Deniqve opus qvoqve suum

ſuum locupletavit Morinus Cophitarum ſeu Ægyptiorum ordinationibus, qvas Athanaſius Kircherus, Jeſuita Clariſſimus, è Codice, qvi Romam ex Ægypto miſſus fuerat ad Congregationem, de propaganda fide in Latinam Lingvam tranſtulerat; ne qvid autem operi ſuo deeſſe videretur, his omnibus adjecit varias exercitationes, in qvibus de ordinatione qvalibet tam ſecundum Scholaſticorum qvàm veterum ſcriptorum placita diſputat, ſimulqve adnotat, qvid novi in antiqvos ordinationum ritus maximè in Eccleſia Occidentali invectum fuerit. *Inde colliget*, inqvit, Morinus, *immane qvantum aberraverint à vero plerią; Scholaſtici, cùm Græcarum ordinationum & antiqvæ Latinorum traditionis incurioſi definire voluerunt, qvæ ſunt in ſacris ordinationibus Apoſtolicæ traditionis, qvæ Eccleſiaſticæ Inſtitutionis; qvæ ſubſtantialia, qvæ accidentalia.* Ad id unum in his exercitationibus reſpexiſſe videtur Morinus, ut Doctoribus Scholaſticis, qvorum diverſas de materia & forma Sacramento

rum

rum. uti loqvuntur, opiniones usqve ad nauseam refert, invidiam faceret, eorumqve imperitiam palam argueret, multas interim qvæstiones gravissimas & majoris momenti, qvæ ad id, qvod tractabat, argumentum pertinebant, silentio prætermittens; eas autem potissimum seligit explicandas, qvæ videntur magis implicatæ, & de qvibus vix aliqvid certi affirmari potest, adeo parum constans est de his Doctorum traditio. Interdum tamen Patrum Concilii Tridentini autoritate velut obrutus, ejusmodi qvæstiones pro more suo in utramqve partem versare non ausus est. Ita de Charactere locutus, qvem Sacramentis aliqvot affigunt Scholastici, hæc habet: (t) *Assumimus, non probamus, Characterem esse atqve à tribus Sacramentis in anima peculiarem imprimi.* Noverat tamen Morinus, Cajetanum asserere, novam hanc esse de Charactere sententiam; Hugonem à Sancto Victore, Robertum Pullum & Magistrum sententiarum nullam illius mentionem fecisse;

(t) Exercit, 3. c. 1.

ciſſe; Scotum qvidem & Gabrielem illum admiſiſſe, ſed ea ratione, ut illum potius deſtruerent, qvàm aſtruerent: ſtatim enim ſubjiciunt, illius exiſtentiam neqve Scripturæ Sacræ autoritate, neqve Patrum teſtimoniis probari poſſe. Hæc, inqvam, omnia noverat Morinus; tamen aſſerit, poſt clariſſimam Concilii Tridentini definitionem, ſtatui debere, tanqvam principium primum & per ſe notum, Characterem eſſe ſignum ſpiritale & indelebile virtute Sacramenti animæ impreſſum. Imo addit, qvalitatem eſſe ſpecialem & indelebilem, qvia Doctorum Eccleſiæ maxima pars in eam ſententiam inclinare videtur; ſi autem qværamus, qvi ſint Doctores illi Eccleſiæ, à qvibus hic totus dependet Morinus, iidem ſunt, qvos paulo antea velut homines imperitos, & rei, qvam tractat, prorſus ignaros ſuggillavit: Ita *qvandoqve bonus dormitat* Morinus. Iterum expendens qvæſtionem de iterandis ordinationibus, utrum ſcilicet aliqvando poſſint iterari, maximè cum agitur de Hæreticis, Schiſmaticis,

depo-

depositis, degradatis & excommunicatis, consensum Scholasticorum ab annis 400. in hac materia plurimi facit. Postqvam enim Episcopos Episcopis, Concilia Conciliis, Pontifices Pontificibus, ut ipse loqvitur, collisit, & eos Cadmæam pugnam depugnantes ostentavit, in re tam dubia & tam incerta, in qvam nullum adhuc supervenerat Ecclesiæ decretum, maluit Scholasticorum sententiæ suffragari, qvàm rem in dubio relinqvere. *Tam multorum Doctorum concors*, inqvit, (u) *Et tam diuturnus consensus nobis est instar legis, qvam dissensu nostro temerare nec volumus nec debemus.* Sciebat Morinus, Crabrones istos, uti jam dictum est, irritandos non esse, qvare hoc loco veluti tergiversatus hoc Vasqvezii, qvem Theologiæ Scholasticæ lumen splendidissimum appellat, pronunciatum affert. *Turbam Doctorum aliqvando amplecti unam opinionem absqve delectu, contra qvos deinde alius doctor magnæ autoritatis opinionem aliqvam maturè excogitatam in Scholas*

las

(u) Exert. 5. c. 8.

las introducere potest. Licet istud Vasqvezii pronunciatum multo æstimet, non ausus tamen est, à turba Doctorum in hoc negotio recedere; *seqvi malumus*, inqvit, *qvam anteire*: deinde asserit, multas qvæstiones primis Ecclesiæ temporibus dubias & in utramqve partem diu disputatas, postea indubitatas fuisse; in cujus rei exemplum profert Concilii Tridentini Episcopos, qvi longe plurimas definierunt, qvæ antea in utramqve partem probabiliter agitabantur. Hoc qvoqve in causa ordinationum iterandarum accidisse, autor est. *Scilicet qvæstionem hanc dubiam olim, nunc & ab annis qvadringentis, unanimi Doctorum consensu esse resolutam & difinitam.* Iterum hic dormitat Morinus, dum fidem suam è Scholæ placitis, qvæ annos qvadrigentos non superarent, vult dependere; verùm cum Doctoribus istis umbraticis, qvos gravissimè læserat, reconciliari voluit. Qvare autor fuerim, ut in toto ordinationum Libro non tam Morini verba ponderentur, qvàm illius rationes: debuit

buit enim ad vulgata Theologorum placita se accommodare, ut Cardinalis Francisci Barberini, cui opus suum consecrabat, desiderium expleret, ab eo jam monitus per Literas, ne eos imitaretur, qvi in suis operibus nihil præter philautiam & innovandi studium afferunt. Mirum itaqve nemini videatur, si Morinus interdum in hoc Libro Doctoribus Scholasticis plus æqvo tribuat, qvos tamen noverat rem Theologicam graviter non tractare; satis enim erat, illum ab operis sui principio palam asservisse, nulla eos fide dignos in hac materia sibi videri.

Inde jam à pluribus annis Morinus alteram exercitationum Biblicarum partem, cujus editi fuerant indices, ad calcem prioris partis promiserat; sed variis negotiis impeditus, & aliorum Librorum editione retardatus, demum ut promissis suis se exolveret de posteriori illa parte exercitationum, qvæ jam ab Anno 1637. ad umbilicum redacta fuerat, ut ipse testatur, scribens Cardinali, Francisco Barberino, in publicum edenda

edenda ſerio cogitavit, Anno 1657. qvid autem hac in re à ſe præſtitum fuerit, declarat his verbis in Epiſtola ad eundem Cardinalem. (x) *Potiſſimum illo opere mihi propoſitum fuit, qvidqvid unqvam Judæi antiqvi & recentiores, ante vel poſt Talmud compoſitum, ad hæc uſqve tempora in gratiam & illuſtrationem textus Hebræi præſtiterunt, eorumdem de iſtius textus caſtigatione & diſpoſitione diverſas admodum & pugnantes ſententias, varias ejuſdem textus lectiones, pluſqvambis mille locis adnotatas, aliaqve id genus ex correctiſſimis ipſorum Biblicis Codicibus, ex ipſorum tantum archivis & Commentariis antiqvis & recentioribus eruere & Chriſtianis omnibus propalam dare conſpicienda. Hinc enim luce meridiana clarius eſt, nihil Judæos in gratiam ſui textus nunqvam tentaſſe, qvod ſit ingentibus Eccleſiæ laboribus in ſacri textus conſervatione exantlatis comparandum, & Hæreticos, etiam nobis tacentibus, ea qvæ prorſus ignorabant, in immenſum temere laudaſſe;* vul-

(x) Mor. Epiſt. ad Card. Franc. Barb. Anno 1637.

vulgatamqve editionem, adversus quam furore potius qvàm ratione debacchantur, fontibus Hebraicis multo puriorem ac limpidiorem fluere. Hæc ſcribebat Morinus Anno 1637. Sed,

Qvid dignum tanto feret hic promiſſo, hiatu?

Ingens ille variantium Lectionum in Codicibus Hebræis numerus, qvem verbis ſuis adeo exaggerat Morinus, ad pauciſſimas eaſqve nullius fere momenti revocari poteſt, qvæqve jam ab ipſiſmet Judæis ſub nomine diverſarum Lectionum Orientalium & Occidentalium Judæorum, annotatæ ſunt ad calcem Bibliorum Venetorum, unde à Druſio poſtea exſcriptæ; & ab ipſo etiam Buxtorfio, Codicis Hebraici acerrimo defenſore, variantes omnes illæ lectiones Bibliorum ſuorum editioni adjectæ ſunt: ſimiliter Judæi alia diverſarum lectionum exempla, qvæ vulgo appellantur Keri & Cetib, qvas etiam

am refert Morinus, ad oram Bibliorum suorum retulerunt, qvas nec diffitentur Protestantes, qvibus hic invidiam facere conatur Morinus: longe satius erat, novas & ineditas lectiones ex vetustis Bibliorum Codicibus producere, qvàm eas, qvæ jam in omnium manibus versabantur, iterum in lucem edere. Magnam qvidem opus illud Morini præsefert eruditionem, in eoq; se ostendit, in libris Judæorum diu multumqve volutatum; sed pars maxima ejusmodi Literaturæ ad rem, qvam sibi proposuit, nihil aut parum conferre videtur; totus enim est, ut demonstret, nullum apud Judæos esse antiqvæ Historiæ monumentum, sed omnia esse nova plenaq; Fabularum, Talmud utrumqve, Chaldaicas Onkelosi ac Jonathanis paraphrases, Medrascim sive commentarios mysticos in legem & in qvinq; Meguillot seu volumina, opera esse longe recentiora, qvàm vulgo existiment Judæi; verùm qvid ex his omnibus adversus Codicis Hæbræi integritatem confici possit, minimè percipio:
non

non enim minus inter Ecclesiæ Orientalis & Occidentalis Scriptores, qvàm apud Judæos, reperiuntur libri suppositilii, qvi magnam præ se ferant antiqvitatem; sunt & alii etiam anilibus Fabularum Commentis referti; qvis autem paulo cordatior inde sumpserit argumenta adversus Græcos & Latinos Bibliorum Codices? deinde in pluribus etiam, qvæ animo Judæis infensiore Morinus asseruit, graviter hallucinatus est, qvibus tamen recensendis, ne sim longus, supersedeo. Ea qvidem, qvæ in eodem Libro de Masora & illius autoribus, de punctorum vocalium apud Judæos novitate, ac de illorum Grammaticis erudite animadvertit, alicujus momenti esse videntur, nec à proposito suo ita aliena; tamen nondum illud, qvod sibi in hoc opere proposuisse testatur in Epistola, qvam scripsit ad Cardinalem Franciscum Barberinum, omnino conficiunt: ij enim omnes, qvi eruditionis habent aliqvid ac judicii, cum Catholici tum Protestantes, eadem atq; ille de hoc argumento sentiunt;

unt; at non ideo Codices Hebræos accusant. Egregie qvidem refellit Morinus in hac postrema operis sui parte Buxdorfium, Muisium, Flavigium & alios, nonnullos, qvi Judæorum aliqvot superstitiosiorum placitis nimium adhærentes, non satis caute hodiernam Codicis Hebraici lectionem adversus illum, usqve ad minimos apices asserverunt. Inde enim factum est, ut illis ipsis Morinus insultaverit gloriabundus, qvasi victoriam consecutus, profligatis Hebraistarum & Protestantium copiis seu Hæreticorum, ut ipse loqvitur, qvi ea, qvæ prorsus ignorabant, in immensum laudaverant, ut adversus vulgatam editionem *furore potius, qvàm ratione debaccharentur*; è classe tamen illorum Protestantium erant Drusius, Scaliger, Erpenius, Salmasius, Hugo Grotius, Capellus, Waltonus & alii bene multi, qvibus nec lingvæ Hebrææ cognitio, nec judicium defuit, qvi tamen eadem atqve Morinus de hodierno Judæorum Exemplari hac in parte sentiunt: qvin nec ab ea opinione abhorruerunt

Lutherus, Calvinus, & Zvinglius, Sectarum, qvæ nomen Reformatarum sibi assumunt, principes. Adeoqve non erat, cur Morinus victoriam ab Hæreticis reportatam superbe & verbis sesqvipedalibus jactaret; non aliam sortem hac in re Lingva Hebræa nancisci potuit, qvàm Arabica, Chaldæa & Syriaca: neqve in vitium Codicum Hebræorum id trahi potest, qvod illis veluti naturale est ac ingenitum, atqve etiam commune cum libris Arabicis, Chaldæis, & Syriacis, qvippe in illos omnes postea Grammatici, uti norunt ejusmodi Lingvarum periti, puncta vocalia invexère, ut illorum Lectio facilior esset ac paratior, etsi initio vocales qvoqve suas, sicut & cæteræ Lingvæ congenitas habuerint, nimirum Aleph, Vau, & Jod & alias, qvæ peti possunt ex Beati Hieronymi Libris. Didici à viris probis & Morini amicis, illum non semel suscepti consilii de edendis in publicum exercitationibus Biblicis pœnituisse, non solum qvòd in hoc studii genere, qvod illi minus

minus placebat, nimium temporis consumpsisset, sed etiam qvod dum illas aggressus fuit, rem criticam non satis calleret: verùm qvia aqud Berulliftas Bibliothecam invenererat Judæorum Libris instructissimam, & hæc studia tunc Parisiis ob Bibliorum Polyglottorum Clarissimi Domini le Jay editionem celebrabantur, non potuit, qvin ad illa animum suum applicaret, qvæ tamen, ut scribit, ad Cardinalem Barberinum, *Consiliis suis fuére* tantum *accessoria* & *πάρεργα; ista enim*, inqvit, (y) *materies, qvæ antiqvam Ecclesiæ vel disciplinam vel Historiam spectat, meam esse cupio, huic cognoscendæ ab adolescentia tempus otiumqve meum potissimum dicavi.* Utinam Morinus in tractanda Ecclesiæ disciplina & Historia omnem operam suam collocasset, neqve illi agendum fuisset cum Tayloris, Bootiis, Hottingeris, Muisiis, Flavigniis & aliis ejusmodi hominibus, qvi illius, ut erat paulò iracundior ac difficilior, bilem commoverant: Haberemus enim maxi-

(y) Mor. in Epist. ad C. Fr. Barb.

imam Theologiæ partem ab eo gravissimè tractatam, & non ex more Scholasticorum, qvi temere & sine judicio de rebus magni ponderis sententiam ferunt, nihilqve edunt in Theologiam præter sophismata & argutias, qvæ viros doctos ad risum & contemptum incitent: Hactenus de iis, qvæ Morinus publici juris fecit, judicium tulimns.

VERUM liqvet ex illius Epistolis, complures alios in lucem edere libros sibi propositum fuisse, & cùm hæc scribebam, accepi indicem opusculorum qvorundam Morini, qvæ nondum edita sunt; & qvia index ille (z) difficilè reperitur, huc integrum referre non pigebit.

Opusculorum Joannis Morini, Blesensis, Oratorii Presbyteri Index.

I.

DE Basilicis Christianorum singulisqve earum partibus: opus exqvisita eruditione refertum capitibus 47. paginisqve 335. contentum.

De

(z) Index opusc. posthum. Mor. Edit. Anno 1675.

2. *De iisdem Basilicis alterum brevius opusculum centum ferè paginarum, aliqva continens, qvæ in priori desiderantur, puta de oblatione olim in Basilicis fieri solita.*

3. *De Græcorum Ecclesiis ad Leonem Allatium Epistola prolixa cum earumdem delineatione.*

4. *Altera de materia eadem Epistola, qvam secutum est Allatii responsum, in Lucem nuper editum à R.P. Richardo Simone nostræ Congregationis Presbytero.*

5. *De Paschate, seu de vetustissimis Christianorum Paschaliis exertitatio Ecclesiastica, qvam olim à se edendam promiserat Morinus ipse in Præfatione Exertitationum Ecclesiasticarum.*

6. *De Sacramento Confirmationis dissertatio, in qva præsertim celebres de ejus materia & Ministro qvæstiones ventilantur.*

7. *De Disciplina à Patribus observata in expiatione Catechumenorum, & eorum ad Baptismi susceptionem præparatione, tractatus ducentarum fere paginarum.*

8. *Christiani Lupi Augustiniani, Epistola ad Joannem Morinum de aliqvot*

circa antiqvam pœnitentiæ administrationem difficultatibus.

9. *Ad eundem Morini Epistolica responsio.*

10. *Consultatio, an Canonici jura Episcopalia & exemptionem à Jurisdictione Episcoporum, præscriptione possint acqvirere.*

11. *Joannis Morini ad* Bartholdum *Nihusium Epistola de loco Tertuliani, de Ligno Crucis scribentis cap. 12. lib. ad Nationes & de aliis.*

12. *Epistola altera de explicatione vocis* confirmari *in ordine Romano de Communicantibus Christi Sangvini agente.*

13. *Epistola tertia de autoritate Libri Maimonidæ & eorum, qvos seqvitur, & an Pontifex veteris Testamenti vel solus vel cum concilio sacerdotum inferior esset synedrio magno ejusqve* Principe.

14. *Consultation si une terre donée à ferme à longues années perd l' exemption des decimes.*

15. *Animadversiones in scriptum qvoddam Ms. de translatione Episcopi Carnu-*

Carnutensis ad Archiepiscopatum Remensem.

16. *Discours sur le nombre & sur la qualité des fautes remarquées dans le texte Hebreu & Caldaique de la grande bible de Monsieur le Jay.*

17. *Avis à Monsieur de Chartres sur le mesme sujet sur la consultation faite par ordre de Monsieur le Cardinal de Richelieu.*

18. *Scriptum Joannis Morini de Dictionario Philippi Aquintais vocum Hebraicarum Chaldaicarum Talmudicarum.*

His omnibus adjungi possent complures aliæ Epistolæ, qvas mihi communicavit vir pietate & eruditione conspicuus Dionysius Amelotus, Congregationis Oratorii Presbyter, & ex qvibus non pauca in hanc Morini vitam transtuli; sed juvat etiam, mox recensita opuscula illustrare: Haud dubiè Morinus in animo habuerat tractatum de Basilicis & earum partibus edere ad Calcem Libri sui de ordinationibus, ut ipsemet testatur in Epistola ad Cardi-

nalem Franciſcum Barberinum in qva etiam opuſculi illius rationem explicat his verbis(*a*): *Exiſtimabã neceſſarium, huic operi*(de ordinationibus) *nonnulla inſerere de Eccleſiarum antiqvarum figura & forma interiori, ut commodius Epiſcopi in Sancto Sanctorũ Tribunal, Presbyterorũ & Diaconorum ad altare aut circũ ædes, aliorum inferiorum Miniſtrorum in Choro ſeu Sanctuario Conſeſſus, fidelium tam viorum qvam mulierum extra chorum diſtincti ordines, variaeqve pœnitentium poſt ambonem ſtationes explicarentur. Cum autem interior illa figura & ſtructura non parum illuſtrari poſſit lempli Hieroſolymitani, qvale erat Jeſu Chriſti & Apoſtolorum ſeculo, comparatione; multa enim ad illius exemplar inſtituerunt primi Eccleſiæ fundatores, nonnulla etiam de illius delineatione cogitaveram: verùm qvod pauculis Capitulis me poſſe conficere ſperabam, fœcunditate materiæ in molem excrevit, ideo ſeparato libello hæc edere conſtitui.* Hujus qvoqve opuſculi de Ba-

(a) Mor. Epiſt. ad Card. Fr. Barb.

Basilicis meminit in aliis Epistolis Morinus; scripsit enim Lucæ Holstenio (*b*), hac in re non parum adjutum fuisse Leonis Allatii monitis & lucubratiunculis aliqvot, in iis potissimum, qvæ hodiernas Græcorum Ecclesias spectant. De Paschatis autem scripsit nonnulla Morinus, tam ex Judæorum qvàm Christianorum sententia, ad Godofridum Vendelinum, de qvo jam supra; qvibus autem rationibus ad scribendum de Sacramento Confirmationis adductus fuerit, ex hisce Epistolis cognoscere non potui; liceat tamē suspicari, jā inde ab eo tempore, qvo Romæ commorabatur, de illa scriptione cogitasse: nam video, opusculum Lucæ Holstenii de hoc argumento post ejus obitum à Cardinale Francisco Barberino Romæ editum fuisse, in qvo Holstenius Ecclesiæ Orientalis ritus, qvo in hoc negotio contrarii erant Ecclesiæ occidentalis moribus, strenuè vindicat. Simulq; Theologorum Scholasticorum imperitiam & disputandi de rebus omnibus

 pru

(b) Mor, Epist, ad Luc, Holst.

pruriginem vehementer coarguit; qvibus etiam accedit, gravissimas tunc temporis de Sacramento confirmationis disputationes in Gallia extitisse inter Petrũ Aurelium seu Sancyranum, & Sirmondum Jesuitam doctissimum; forsan ægre tulit Morinus, Aurelii sententiam, cui nihil inerat probabilitatis, ab omnibus fere Theologis approbari: Sirmondum verô, qvi argumentum illud diligenter tractaverat, partes executus Theologi rei Criticæ peritissimi à plerisqve despectum fuisse. Tractatus autem ille, cui titulus; *de disciplina à Patribꝰ observata in expiatione catechumenorum*, primam ejus commentariorum de Sacramento pœnitentiæ partem occupare debebat, ut etiam ex Bibliopola didici, qvi illum à Morino acceperat cum reliqvo opere, ut ederetur; sed à Theologis Parisiensibus rejectus fuit, qvi Morino opposuerunt tractatu isto receptam Ecclesiæ traditionem de Sacramento pœnitentiæ, atqve in primis Doctrinam Confessionis Sacramentalis penitus everti. Morinum à Nihusio

consultum

consultum fuisse de voce *confirmari* in ordine Romano ubi agitur de Communicantibus Christi sangvini, patet ex ejusdẽ Nihusii ad illũ Epistola. Liber Maimonidæ, de cujus autoritate inqvisivit Morinus, videtur esse ille, qvi inscribitur *jad ha zaca* seu *manus fortis*, & est absolutissimum Doctrinæ Talmudicæ compendium, qvod hodie màgni fit à Judæis; etsi initio Doctrina Judæi illius á sectæ suæ magistris severius reprehensa fuerit, qvod veluti paternarum traditionum desertor Philosophiæ Peripaticæ Sophismata in Judaicam Religionem invexisset, maximè in opere cui nomen fecit, *more nevokim* seu *Doctor perplexorum*. Qvid à Morino observatum fuerit de erroribus jam annotatis in contextu Hebræo & Chaldæo Polyglottorum Parisiensium, nescio; at notum est omnibus, Flavignium Doctorem Sorbonicum & Regium in Academia Parisiensi Lingvæ Hebrææ professorem gravissime ea de re conqvestum fuisse, magnaqve dissidia inter eos, qvi huic editioni præerant,

coorta

coorta, qvæ in causa fuerunt, ut hodie nihil omnino habeamus prolegomenôn & annotationum, qvæ ad calcem ingentis illius operis adjiciendæ erant; demum Philippus Aqvinas Gallicè *d' Aqvin*, de cujus Dictionario Hebræo-Rabbinico extat Morini dissertatio manuscripta, fuerat ante è Judæorum secta qvi postqvam Ecclesiæ nomen dedit, cum Berullo & Morino, aliisqve Oratorii Parisiensis Presbyteris amicitia conjunctus fuit, verùm qvia erat Gramatices Hebrææ ignarus, ut â viris fide dignis accepi, & Lingvam Hebræam pro more Judæorum usu potius didicerat, qvàm ex Grammaticorum præceptionibus, Morini etiam animum ab ejusmodi præceptionibus avertit; ita ut Judæorum Libros, qvi vulgo absqve punctorum vocalium notis exarantur, nunqvam emendatè legere sciverit Morinus, qvem tamen in evolvendis & explicandis Rabbinorum operibus non parum adjuvit ille Aqvinas; similiter & alius Judæus, Bolonia oriundus, qvi studio Masoræ

se

ſe applicuerat, contra Judæorum fere omnium conſvetudinem, bene multa de Maſoretharum arte ei indicavit, qvæ videbantur abſtruſiſſima & à pauciſſimis etiam Judæis intellecta, ſed non eſt, cur diutius his detinear, cum Indicis illius opuſcula edenda ſint in lucem à Presbyteris Congregationis Oratorii Pariſienſis: qvi Catalogum illum publici juris fecerunt. Miratus ſum profecto, & ab his adjunctas non fuiſſe huic Indici Epiſtolas, qvas mihi benignè communicavit ejuſdem Societatis Presbyter Clariſſimus Amelotut; ſed ut audio, in varias partes ſciſſi ſunt Congregationis illius homines, ibiqve reperitur diſcordia *trà ſanti offici è meſſi*. His etiam adjici potuiſſent varia conſtitutionum genera ad qvas reſpondiſſe fertur Morinus, multaqve illarum exemplaria penes Amelotum extant & in muſæo illius aſſervantur; ferunt etiam, Morinum ſcripſiſſe de Baptiſmo & de Matrimonio, virqve è primariis illius Congregationis certiorem me fecit, ſe vidiſſe intra manus ejuſdem Morini

Librum de Baptiſmo ex omni parte abſolutum, de qvo tamem in Indice mox allato nulla fit mentio.

Extat & alius Liber à Morino editus, qvem tamen antea cum aliis ejuſdem operibus recenſere nolui, qvia pauciſſimis cognitus, & adhuc paucioribus viſus, omniaqve illius exemplaria, ne in publicum emitterentur, penes ſe reſervavit; ſcripſerat ſcilicet, ut & olim Joannes Mariana, Jeſuita celeberrimus, de Societatis ſuæ morbis, illa omnia, qvæ in ea tolerari non poſſe indicabat, acerrimè reprehendens: at qvia notat in hoc Libello Morinus viros Congregationis ſuæ Clariſſimos, parco illorum nominibus, ne Societatis, qvæ ætate noſtra non ita malè audit, turpitudinem imprudens videar revelare. Invidebant potiſſimum Franciſco Borgoneo, tertio illius Congregationis præpoſito Generali, qvem in iſto opere contendit omnia pro arbitratu ſuo regere, ſpretis Eccleſiæ legibus, atqve inprimis Concilii Tridentini decretis; artes illius & fraudes miris verbis

verbis exaggerat, & ut loqvi amat, *ses fourbes & contraventions estranges contre les Canons & l'usage universel de l'eglise*: Verùm simplicioris videtur ingenii fuisse Morinus, qvi nesciverit, fraudem potissimum intra Monasteriorum & sodalitatum domos residere, cujus effigiem non malè dudum repræsentavit nugator ille Ariostus his verbis: (*c*)

Havea piacevol, viso habito honesto,
Un' umil volger d' occhi, un andar grave,
Un parlar si benigno, è si modesto,
Che parea Gabriel, che dicesse, ave,
Eva brutta, è diforme in tutto il resto;
Mà nascondea queste fattezze prave
Con lungo habito, è largo, & sotto quello
Attossicato havea semper il Coltello.

Non debebat profectò Morinus homines liberos & nullius voti obligatione obstrictos, Romanæ curiæ legibus subjicere, cùm ipsi palam profiteantur, se non esse monachos neqve Religiosos. In hoc qvoqve à Borgoneo gravissimè errratum

(c) Cant. 14.

erratum fuerat, qvi primus dignitatis suæ præpositi Generalis confirmationem per literas qvæsierat à summo Pontifice, à qvo tamen Berullistæ minimè dependeant ex institutionis suæ regulis, sed ab Episcopis & Ecclesiarum rectoribus locorum, in qvibus commorantur, uti testatus est ipsemet institutor Berullus in Declaratione sua ad senatum Normaniæ anno 1616. verba declarationis istius, qvia Episcopis & Ecclesiarum rectoribus non cognita fuisse videntur, imò nec plerisqve Oratorianis, proferre non erit intempestivum. (*d*) *Ils declarents premierement à la Cour, qv'ils ne sont point Religieux, ains seulement prestres associez ensemble, suivant la Coutume ancienne & premiere institution sous l'obeissance volontaire d'un superieur, qvi est Monsieur de Berulle; secondement ils assurent la cour, qv'ils n'ont point d'exemption de l'Ordinaire, & qv'ils n'en pretendent aucune;*

(d) Declaration des pp. de l'Oratorie de Paris au Parlement de Norm. à l'occasion d'un procez avec les Curés de Rouen, qvi s'opposerent à leur reception, Anno 1616.

aucune: mais ils ſont immediatement dependans des Evéqves des lieux là, où la Congregation eſt eſtablie. Ce qvi fera juger par leur ſoumiſſion aux prelats, ne travaillant qve par eux, qve ſous eux & pour eux, & par conſeqvent ils ne ſont extraordinaires, ains en l'ordre de la Hierarchie de l'egliſe, accompliſſans tout ce qve les Curez reqvereront d'eux, comme confeſſer, adminiſtrer les ſaintes ſacremens aux paroiſſes ſous eux, & par leur autorité, & non autrement comme les Chappelains de leurs paroiſſes. Hæc Oratorii Congregatio qvantum mutata es ab illa! Judicent nunc Epiſcopi & rectores Eccleſiarum, qvorum intereſt, de illa Presbyterorum Oratorii declaratione, cui ſubſcripſerunt ipſe Petrus Berullus. Guillelmus Gibieuf, Theologus Pariſienſis & Presbyter Oratorii, & Claudius Boinon, ejuſdem Congregationis Presbyter. Berulliſtas à prima ſua inſtitutione degeneres à monachiſmo potius revocare debuerat Morinus, qvam illis monachiſmi ingenium & mores ingerere; totus qvippe eſt in hoc libello

libello ut monachorum Religiosorumqve regulas consvetudinibus Oratorianis opponat; ne autem dominationem suam in Berullistas Borgoneus tueri vellet exemplo præpositi Generalis Jesuitarum, qvi Societatis suæ Dominus est & Monarcha, fusius inqvirit Morinus in supremam illius potestatem & rationes, qvibus illa intra limites coërceatur. Hæc & similia in hoc libello fusius tractat Morinus, & ut eadem sæpius etiam in familiari Colloqvio cum Societatis suæ hominibus inculcabat, contigit, ut in freqventi gregalium suorum concilio, nescio qvid arguens ex regulis Juris Canonici, à Senaldo, Presbytero Societatis illius clarissimo, & postea ejusdem præposito Generali dignissimo, verbis hisce Festi ad Paulum increpitus fuerit, *Insanis Morine, multæ te literæ ad insaniam convertunt;* qvæ illum ita punxere, ut jam ab illo tempore cogitaverit, Librum edere, qvo sodalibus suis ostenderet, se *veritatis & sobrietatis verba loqvi*, uti revera ab ipso postea præstitum fuit: egregium

enim

enim hunc libellum, &Marino dignum, qvi Casparis Meturas, bibliopolæ Parisiensis cura à Varennio editus fuerat, misit ad Congregationis suæ Presbyteros in solennibus comitiis suis tunc congregatos. Mirati sunt pleriqve Morini libertatem: immò eum laudaverunt, sed longe aliud tulit judicium Borgoneus de hoc Morini libello, in qvo se adeo turpiter diffamatum noverat. Illum publice retractare coactus est Morinus, veniamqve precatus didicit, diis non esse detrahendum. Interim semper postea obganniit, de Oratorianis consvetudinibus intra privatos parietes & cum amicis suis detrahens; solent gregales sui post prandium & à cœna inter se confabulari, & id vocant *conversationem*, cui ab eo tempore raro admodum interfuit Morinus ad studia sua se totum applicans; sed tandem his veluti obrutus, apoplexia laborans mortuus est anno ætatis suæ 68. nondum confectus senio, sed duris victus laboribus: ita non sensit graves senectutis molestias, qvæ plerisqve senibus

bus odiosæ sunt. Huic extremo vitæ Morini actui interfuêre sodalium suorum non pauci, & cum aliis adfuit Harlæus, frater Harlæi Sancii Congregationis etiam Oratorii Presbyter, homo mortalium omnium facetissimus, qvi Morinum intuitus anhelum & vix dimidiata verba pronunciantem, ita sodales suos affatus est, *mehercle Morinus noster Samariticè loqvitur*, qvibus auditis omnes in risum effusi sunt; & hic fuit extremus Morini vitæ actus; tunc temporis sub prælo erat nova editio exercitationum illius Biblicarum, nondumqve ad partem alteram, qvam primæ adjungebat, pervenerat, cùm inter evolvendum Rabbinorum Libros obiit, & qvia tunc nemo inter gregales suos repertus est, qvi excudendo reliqvo operi manum admovere posset, qvòd omnes ob Rabbinologiam ab hoc onere suscipiendo deterriti fuissent, Pater Fronto ex ordine illorum qvi vulgo appellantur Canonici Regulares Sancti Augustini, Cancellarius Universitatis Parisiensis illud aggressus est, & ut erat

Rab-

Rabbinologiæ parum peritus, ſecundam illam partem Biblicarum exercitationum Morini non ita bene caſtigatam in lucem emiſit. (*e*) Hæc ſunt, vir clariſſime, qvæ de vita, moribus, & ingenio Joannis Morini, ſumpta partim ex illius Epiſtolis & operibus, partim accepta ex conſvetudine doctiſſimorum Congregationis Oratorii Presbyterorum, Laurentii, Souvignii, Broglii, Ameloti, Cointi, & aliorum qvorundam reſcire potui.

Scribebam Pariſiis,
Anno 1676.

(e) Joan. Morin. exercit. Biblic. edit. Pariſ. in fol. Anno 1680.

EPI-

EPIST. I.

Epiſtola Synagogæ Samaritanorum, qvæ eſt in urbe Sichem, ſeu Napolous, ad clariſſimum virum Joſephum Scaligerum, interprete Joanne Morino; fidem ſuam, mores, rituſqve ſuos fuſius in ea explicant, ſimulqve exponunt, qvâ in re à Judæis diſcrepent.

Epiſtolæ illæ nunqvam venerunt in manus Scaligeri, has miſit Pereſcius ad Morinum. Exemplar Autographum dicitur aſſervari in Bibliotheca Regis Chriſtianiſſimi.

IN nomine Domini (*a*) Dei magni & potentis, & terribilis, *qvi faciem non ſuſcipit neqve munus accipit.*

In nomine Domini fortis, Dei Iſraël, cujus eſt virtus, det mihi virtutem, ut reſpondeam petitionibus tuis, Joſeph fili Scaligeri. Si interrogas de Obſervatione Sabbati, nos obſervamus illud, ſicut dixit dominus: (*b*) *Non egredietur quiſqvam de loco ſuo in die Sabbati, & reqvievit*

(a) Devt, 10, 17. (b) Exod, 16, 29.

vit populus die septimo, sed in domo Dei orationis causa laudes tantum & magnalia Deo cantantur, lectioqve legis sanctæ habetur: non enim facimus in eo opus aliqvod, cum mulieribus qvoqve non dormimus, neqve ignem accendimus. Sed Judæi egrediuntur foras extra urbem, ignemqve accendunt, & cum mulieribus dormiunt ipsa Sabbati nocte, neqve lavant se propter ulla pollutionum genera, at nos precamur tota die vesperi & mane, ut dicitur, (c) *Agnum unum sacrificabis mane, & agnum alterum sacrificabis inter vesperas*, & prosternimus nos in terram & adoramus dominum.

Interrogas de observatione festorum, septem dierum sunt convocationes sanctæ: earum caput est festum paschatis. Sacrificamus in eo oblationem vesperi, cùm sol occidit, sicut dixit dominus, (d) *Assum igne cum azymis & amaritudinibus comedetis illud.* Illud autem non sacrificamus, nisi in Sichem è regione montis Garizim, mense primô, decima qvarta die

(c) Exod. 29, 19. (d) Exod. 12. 8.

die inter veſperas, qvomodo cum autem faceremus illud, niſi cognovimus, an attigerit diem unum Niſan (*e*) Romani. Azymorum vero feſtum ultra ſeptem dies non extenditur, tumqve feſtum celebramus, ad montem Garizim illud mane aſcendimus cum lectione, atqve ab eo tempore Iſraël occupatur in lege, & poſtea precamur; precibuſq; abſolutis benedicit ſacerdos magnus benedictione magna ſuper caput Iſraëlis, deinde numeramus qvinqvaginta dies poſtridie Sabbati, qvod unum eſt è ſeptem diebus azymorum, uſqve ad craſtinum Sabbati ſeptimi; feſtum autem iſtud feſtum eſt meſſis: ſed Judæi numerant à craſtino ſolennitatis paſchatis, in ſolennitate autem feſti meſſis feriamur qvoqve ſeptem diebus, ut in feſto azymorum. Obſervamus præterea menſem ſeptimum; dieſqve illius decimus dies expiationis vocatur in lege, precamur autem & cantamus cantica totam noctem, diemqve veſpe-

(e) Reponendum Græci; lege, qvid ea de re animadverſum in vita Morini.

vesperi à vespera usqve ad vesperam, & jejunamus nos & filii nostri adulti & parvuli præter lactentes, sed Judæorum filii non jejunant, qvi septimum annum nondum attigerunt: decima autem qvinta istius mensis die solennitas est festi Tabernaculorum, qvod celebratur in monte Garizim, ut prius. Facimus autem Tabernacula, sicut dixit dominus (f) *& accipientis vobis die primo fructum arboris pretiosæ, spatulas palmarum, & ramusculos arboris densæ, & salices torrentis*, diesqve illius festi octavus est festivus, eo qvod festum illud omnium est postremum. Qvomodo autem celebramus Pascha in Sichem, nisi observando & custodiendo in omni civitate, in qva habitamus, purificationes & ea, qvæ munda sunt. Separamus nos ab ea, qvæ menstruo laborat tertio die & septimo, mulierqve sedet in immunditie sua septem diebus, qvæ autem peperit, sedet propter masculum qvadraginta diebus; & propter fœminam octoginta diebus. Circumcidimus autem præputi-

G

(f) Levit 23. 40.

putium maſculi die octavo, neqve diem unum differrimus, ſicut dixit Dominus (g] *Cujus non fuerit circumciſa caro præputii die octavo, excindetur anima illa de populo ſuo*, Judæi vero differunt diem unum & plures: lavamus qvoqve nos propter nocturna ludibria, & concubitum ſeminalem, & nulla vaſa tangimus eorum, qvæ pollui poſſunt, donec nos aqvis abluerimus; tollimus etiam adipem de ſacrificiis, damusqve ſacerdoti armum, maxillas & ventriculum: neqve etiam ducimus filiam fratris; at Judæi ducunt filias fratrum ſuorum & ſororum pro libitu. Præterea nos non ducimus præter uxorem unam, illi vero mulieres accipiunt plures. Nos credimus Domino, Moſi & monti Garizim, & in eo adoramus Dominum; verùm Judæi aliis confidunt, nos neqvidqvam facimus, niſi juxta mandata Domini in lege ſancta per manum Moſis, ſuper qvem pax in æternum; Judæi vero deſerunt, qvod dicit Dominus in lege, & faciunt, qvemadmodum dicunt eis ſapientes & ſeniores eorum. Eſt

(g) Gen. 17.14.

Est autem inter nos sacerdos magnus de semine Phinees filii Eleazaris, filii Aaronis, filii Amrami, filii Caathi, filii Levi, filii Jacobi Israelis, filii Isaaci, filii Abrahæ justorum, super qvos pax in æternum. Nomen autem istius sacerdotis est Dominus Eleazar, cui est filius, sicut ille, sacerdos magnus sacerdotio fungens coram patre suo, nomen illi Dominus Phinees qvi perpetuo habitant in loco sancto, ex eo non egrediuntur, sed adstant coram Domino, serviuntqve nomini magno & inscriptioni sanctæ; resqve omnes & negotia ad eos deferuntur ex omnibus civitatibus; judicant inter omnem populum cum justitia, non respiciunt faciem, neqve muneta accipiunt; atqve ad ipsorum præscriptum transiguntur res omnes, cogitationesq; cogitant, & judicia exercent secundum veritatem: bene erit, qvicunqve verbis eorum obediverit, væ vero illi, qvi rebellis fuerit, ab iis ad Aaronem sacerdotem centum fuerunt & viginti duo sacerdotes magni. Apud eum est liber dierum benevolorum, in qvo scriptum est, *Ego*

Abosi filius Phinees, filius Eleazaris, filius Aaronis sacerdotis scripsi hunc librum ad ostium Tabernaculi testimonii anno decimo tertio habitationis filiorum Israel in terra Chanaan. Pellis autem ejus ex pelle sacrificii pacificorum (*h*) Sacerdos autem ille magnus petit à te aulæum byssinum domum spontaneum, aut Franciam lineam, qvæ apta sit ut ex ea conficiatur vestis sancta, qvam induat, cum benedicit congregationem, qvæ tibi erit in memoriale bonum. Judæis autem non sunt ex Phinees sacerdotes. (*i*) Vocant nos Cuthæos, sed mentiuntur in verbis suis. Nos autem qvomodo cognoscemꝰ fidelitatem tuam hæc qvamobrem nos adversus eum, & ipsi qvamobrem adversum nos. Judæi oderunt nos & maledicunt nobis, sed dominus dixit in lege sancta: (*k*] *Benedicentes te benedicti erunt, & maledicentes te maledicti erunt.* Novit autem Dominus si tu justificas & approbas verba eorum, cognoscimus ex verbis tuis, qvæ locutus es de Rege, qvi abduxit nos è Samaria, si tu es ex illis, nosqve tentes: Ecce vero unde

h) Turb ata sunt ista. (i) Perturbate. (k) Num. 24. 9

nos progeniti ſumus niſi de Tribu Joſephi juſti ex Ephraimo? Ecce ergo nos reſpondemus tibi ad ea, qvæ interrogaſti, neq; remiſimus petitionem tuam inanẽ; ſic nos à te petimus per Dominum,& adjuramꝯ te per nomen ejus ſanctum,ne remittas vacuam petitionem noſtram, nobiſqve enarres, qvæ eſt revera lex tua & lingva tua,qvam loqveris, qvod nomen urbis,qvam inhabitas, qvis rex,& qvæ lex ejus: ſi inter vos ſunt ſacerdotes ex Levi aut Aarone aut Phinees,aut deniqve an ſint inter vos ſacerdotes. Adjuro te per dominum & per Moſem & per legem,ne explices, neqve enarres nobis niſi ea, qvæ vera ſunt,ut nos audiamus, qvi vos eſtis, & Sabbati ritus,& explicationem, & qvæ ipſum ſeqvuntur,referaturqve nobis,qvis ex iis dominatur,& qvomodo cognoſcemus,an verbum illud verum ſic necne: vos autem nunc cognoſcitis ſcripturam eſſe Hebraicam Lingvæ Sanctæ.

Miſiſtis ad nos Epiſtolam, qvæ verax eſt,qvantum cognoſcimus,Epiſtola verò tua,qvam miſeras in Ægytum, pervenit

ad nos Gazam & Sichem, & ex ea res multæ antiqvæ; petiisti legem, non possumus mittere legem per manus illius, cui est præputium, & cui non est paritas, hoc est enim opprobrium: Petiisti de Messia, qvod est nomen ejus apud nos nisi השהב hasceab? Et qvis hoc intelligit nisi Dominus? Qvidqvid autem qvæsivisti à nobis qvid hoc est inter nos nisi Arabicum? verùm lex Sancta Scripturæ est Hebraicæ, ut eam Moses accepit à Domino: Domino autem notum est, an sis de semine illius, qvi deportavit eos Nabuchodonosoris, qvare enim recordatus es illius tantum? In diebus illius fuerunt afflictiones super Israelem multæ & validæ hinc & hinc.

Dicis autem, qvod anima tua adhæret legi nostræ Sanctæ, & in ea tibi complacueris à juventute tua, & ideo petis librũ legis perfectæ, & Librum Josuæ, & Librũ Canticorum & Psalmorum, hæcqve omnia Dialecto Lingvæ Sanctæ; si vera sunt & sincera verba tua, qværisqve, ut cognoscatur eorum veritas, & mittamus

qvid-

qvidqvid petiisti, mitte de comitatu tuo duos homines probos, timentes Deum, veraces (*l*) *Sapientes & intelligentes & doctos*, & vide, qvid dixerit tibi anima tua, & qvod placuerit in oculis tuis ex aliqvo artificio pretioso. Mitte illud cum eis in domum Dei Israel ad inscriptionem sacram & ad nomen magnum, sacerdotesqve magnos munus. votumqve & spontaneam oblationem Prophetis sanctis Eleazaro & Ithamar, & Phinees & Josuæ filio Nun, & Calebo filio Jephone & Josepho Patri nostro (*m*) *filio fructificanti*, super qvos pax in æternum, omnes enim sepulti sunt in ditione urbis Sichem, deferunturq; ad eos vota & oblationes spontaneæ ex omni urbe & ex omnibus familiis; hoc si feceris, cognoscemus, qvod Dominum timeas, & in eum credas, & in Mosem Prophetam ejus, & in legem scripturæ ejus, & qvod ames populum ejus filios Israel: accidet autem, si feceris, qvemadmodum dico, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus (*n*) *Dabisqve pecuni-*

(l) Deut. 1. 13. (m) Gen. 48. 22. (n) Deut. 24. 24, 25

am & alligabis pecuniam manui tuæ ibisq; ad locum, qvem elegit Dominus Deus tuus qvi iterum dixit (*o*) N*on videbunt faciem Domini vacui.* Si verò feceris, qvidqvid diximus tibi, nos faciemus, qvidqvid petiisti, mittemusqve tibi, qvidqvid postulasti, legem sanctam & vere perfectam lingvâ vere sanctâ; non enim venditur lex.

Posthæc autē & antea rogabimus Dominum Deum cæli & terræ, ut doceat te viam justitiæ, & postea confitebimur Domino pro justitia ejus. Epistola ista scripta est jussu Domini nostri Eleazaris Sacerdotis magni, Ministri nominis magni: Dominus custodiat vitam ejus, & convertat super nos benedictionem ejus. Amen. Die sexto, qvi est vicesimus mensis Septembris *p*) Romani, Anni 991. Regni Filiorū Ismaelis Filii Hagar, scripsit eam servus humilis Abzehuta, Filius Josephi Harmachi ex incolis Gazæ, munus missum Josepho Scaligero, Christiano â Franco.

(o) Deut. 16.7. (p) Ut supra. Seqvuntur enim supputationem Muhammedanorum seu Turcarū Constantinopolitanorū, qvorū regio Romania appellatur, & apud Arabes etiā hodie Romani significat Græcus.

EPIST. II.

Epiſtola Samaritanorum in Ægypto commorantium ad eundem Joſ. Scaligerum de eodem Argumento, & eodem Interprete J. Morino.

In nomine Domini magni & potentis & terribilis.

PAx Domini ſit ſuper Moſem filium Amram, Prophetam omnium ſeculorum, clementia, precibus, jejuniis & abſtinentia excelſum: utinam Dominus vitæ ſuſtentet & opituletur vobis, & adhæreat vobis, qvomodo adhæſit patribus veſtris, & odio habeat eos, qvi vos oderunt, & exaltetur Deus noſter ſuper id, qvod exaltatur ſuper nos & ſuper vos propter laborem juſtorum patrum noſtrorum & patrum veſtrorum Abrahæ, Iſaaci & Jacobi, ſuper qvos ſit pax.

Hæc eſt Epiſtola UniverſæCongregationis Iſraelis, qvæ eſt in Ægypto, adorans in monte Garizim domo Domini ad Dominum noſtrum famæ optimæ, & columen Congregationis| & Principem Principum cuſtodientium legem, qvi di-

 ligit

ligit legem noſtram, Joſephum Scaligerum, Chriſtianum Francum, Dominus conſervet eum, & ornet eum in illis, qvæ in bonum recordetur. Amen, Litera tua allata eſt ad nos, qvæ qvæſtiones continebat: mittimus ad te, qvod nobis occurrit ſuper eas ex lege & conſvetudine, & Rabino Synagogæ noſtræ, Synagogæ Moſis Filii Amram, qvæ credit Domino & Moſi Prophetæ Filio Amram & legi Sanctæ & monti Garizim domui Dei; lex autem noſtra qvinq; eſt librorũ: contingit præterea & celebratur qvotannis Paſcha in monte Garizim per manꝰ Sacerdotis magni, Eleazari Filii Phineés, de ſemine Phinees Filii Aaronis Sacerdotis decima qvarta die menſis primi. Poſtea facimus feſtũ Septimanarũ, ipſum autẽ obſignatio eſt & ſigillũ numeri qvinqvaginta dierũ, & Sabbatum Amalekitarum, & non Congregationis & dies lectionis; facimus qvoqve feſtum Tabernaculorum menſe ſeptimo die decimo qvinto, & iterum octavo; dies vero expiationis die decimo ejuſdem menſis, tum diebus de-

cem

cem fit obſignatio peccatorum & ligatio Sacerdotum die ſeptimo, ſicut dixit Dominus, & in eo nullum opus facimus, ut dixit Dominus, *cuſtodi diem Sabbati*: in eo non accendetis ignem, ut dixit Dominus, *Non accendetis ignem in omnibus habitationibus veſtris in die Sabbati.* Facimus etiam fœdus Circumciſionis die octavo, ſicut dixit Dominus, mulier cùm conceperit, tum die octavo circumcides carnem præputii ejus. Synagoga autem noſtra & judicia noſtra ſimilia Synagogæ & conſvetudini Judæorum; ſed Judæorum Scriptura, Scriptura eſt Eſdræ maledicta in æternum: Miſimus autem literas veſtras ad ſacerdotem magnum Eleazarum, qvem Dominus exaudiat, ad civitatem Sichem, ut dicat nobis judicium ſuum de iis, qvæ eſt Congregatio veſtra, qvæ fides veſtra, qvæ urbs veſtra, mittite nobis qvotannis literas veſtras, aut unus è vobis veniat ad nos, & celebret ſolemnitatem, & ſeponat munus ad montem Garizim, ad urbem Sichem Provinciæ Samaritanæ, eſt autem in mani-

bus nostris liber Abisæ filii Phinées, qvem scripsit in diebus benevolis anno decimo tertio. Dominus benedicat tibi & custodiat te & illuminet faciem suam super te & misereatur tui, attollat Dominus faciem suam super te & ponat super te pacem.

Pax autem Domini super Mosem.

Non licet nobis vendere Librum Josue, neqve describere, nisi juxta formam Samaritanorum. *Non dividetis adversum nos literas vestras*: (*a*) dedit enim Judæus ut obtineret literas vestras tres aureos magnos.

Congregatio Israelis in Ægypto.

Scripsi hanc Epistolam die secundo, qvi est undecimus dies mensis decimi, qvi dicitur Marchastian, Anno 998. Regni filiorum Ismaelis.

EPIST. III.

Andreas de Leon Zamorensis, Cl. viro Michaeli le Jay. Regia Bibliorum Antverpiensium editio, qvæ magnam partem extat in Bibliis Parisiensibus, casti-

(a) Nō contendetis adversum nos literas vestras.

castigatur in plurimis locis, Paraphrasis Chaldaica ad antiqva exemplaria M. SS. reformatur, specimen novæ Editionis Bibliorum Antverpiensium correctioris, cui Biblia Pontificia, non verò Regia, nomen futurum erat.

Hæc Epistola videtur scripta Domino le Jay, cujus sumptibus magna illa Biblia Parisiis edita sunt; nam hoc anno 1628. jam in lucem editum fuerat primum volumen Polyglottorum Parisiensium ex primo volumine Bibliorum Antverpiensium, qvæ in hac Epistola vocantur Biblia Regia. Interdum Monachus ille σολοικίζει.

ARdentem temporis æstu, febris vexatione, doloribus podagræ invenerunt me literæ Dominationis vestræ; folium Latinis, Græcis, Hebraicisqve Hebraice & Chaldaice literis editum inspexi: animum regium in regali sumpto miror: opus mirificum ad conversionem infidelium omnium laudo. Sed advertat Dominatio vestra, vulgatam

editionem Latinam, prout extat in Bibliis regiis, non posse typis, mandari. Scatet enim plurimis mendis, contravenit etiam pontificis decretum, ut in Præfatione vulgatæ editionis à Clem. VIII. & Paulo V. doctissimorumqve virorum consensionem; nec etiam evulgari textus Græcus cum translatione Latina sub excommunicationis pœna à Sixto V. prout continetur in Editione 70. ab ipso Pontifice Maximo exactissime à viris doctissimis correcta, Anno Domini 1588. De Paraphrasi Chaldaica, qvam Rabbini Thargum appellant, qvid loqvar? vitiata & corrupta nimis, degenerans ab illo primo nitore & candore; plena Thalmudicis fabulis, impietatibus sacrilegis fædata, in qvo conveniunt omnes: ipse Cardinalis Ximenius, ut in Præfatione Complutensi, qvi Pentateuchon tunc in lucem prodidit, vindicatum à mendis & erroribus, reliqvos libros post editionem Complutensem corrigere & emendare fecit, qvos vidi in Complutensi Collegio Pergamenis Chartis exaratos,

exa-

exactissime correctos, qvodqve irrepserat in textu Thargumico ab impio Rasci videlicet Rabbi Salomone Sarchi; hac editione תוספ׳: exclusum in margine textus: in versione vero Latina Dictione *additio*, qvæ coincidit cum Chaldaica. Exemplaria ista non obtinuit imò neqve vidit, (recondita enim erant,) Arias Montanus, ut testatur Raphelengius in variis lectionibus his verbis: Proverbia vero, Cantica & Threni, qvia ex Complutensi Bibliotheca, nisi Biblica editione jam absoluta haberi non potuerunt; exemplar Venetiis excusum, idqve satis corruptum nobis imitandum proposuimus: qva circumspectione, clamoreqve omnium Doctorum valido & constanti adversus Paraphrasim istam Reg. Bibl. Chaldaicam suspectam illam semper & ubiqve habui, Maxime Romæ & Pisauri, qva in civitate ex commissione Pontificis adversus illos multoties sermonem contexui: ipsi vero se & protervium armis ex prædicta Paraphrasi assumptis defendebant; summisqve laudibus regem

regem Philippum II. ad cælum extollebant, qvi ipſorum ritus, ceremonias, impiumqve Thalmud ſuis impenſis excuſſit; ad qvod adducebant Cantica, Threnos, Eccleſiaſtem, Job & 53. Iſaiæ. In tanta animorum pernitie & clade divino conſilio factum putavi, omnia exemplaria iſtius Paraphraſis Chaldaicæ, qvam ipſi pro vulgata ad textus Hebræi expoſitionem habere intendunt, evolvere; animumqve & totum conatum illius expoſitioni intendere: Inter præcipua & exactiſſima mihi occurrit exemplar Syriace conſcriptum, qvod erat apud Joannem Baptiſtam Raimundum traditum à Greg. XIII. ad eum inter alia qvamplurima exemplaria ab oriente miſſa, ut teſtantur teſtimonia authentica, qvæ penes me ſunt; exemplaria iſta ſunt integra & incorrupta, qvæ mala manus Rabbinica Characteris ignara vitiare non potuit, & cum conſerventur in primo illo nitore, mirum in modum Chriſtianæ Religioni favent; armaqve fortia ad Rabbinorum Hæreticorumqve acies revelandas

das. Adducam exemplum in *Psal. 109.* vers. 7. vulg. *De torrente in via bibet*; in Hebræo textu מנחל בדרך ישתה In Chaldæo מפום נביא באורחא אולפן יקבל *de ore Prophetæ in via doctrinam accipiet.* Qvæ major Impietas de Christo Domino? ut à Propheta accipiat legem sicut purus homo. In nostro vero exemplari ܡܦܘܡ ܙܢܝܐܪ vel Hebraicis literis מפומזניאר, *ab ore excelsi doctrinam accipiet*. sicut ipse dixit, *Joann.* 7 vers. 16. *Mea doctrina non est mea, sed ejus, qvi misit me.* ב pro ז multoties sumitur, & è contra ut in *Hoseo* 9. ver. 16. גוב pro גוז in exemplari Veneto invenitur זבאה, *Job.* 5. vers. 7. In aliis exemplaribus inveni כביא exponiturqve *ab ore florido doctrina ejus adorabitur.* קבל hoc significat, *Genes.* 8 vers. 21. & in Tharg. Jonathani in primo versu hujus Psalmi ubi vulgato. *Dixit Dominus Domino meo, sede*, &c. Hebr. נאם יהוה לאדני שב q d. se ipso exponit veritas ipsa, *Matth.* 22. 44. *Luc.* 20. 42. *Act.* 2. 34.

34 Rabbini, ut ſecundam perſonam divinam ſibi infenſam argumentumq; certiſſimum irrefragabile Domin. ſervatoris diſſolverent, ita corrumpunt Paraphraſin אמר יי במימריח *dixit Dominus in verbo ſuo.* Galat. *lib.* 8 cap. 24. ſeqvendo exemplaria correcta, ita legit אמר יהוה למימר יהתב לימיני *dixit Deus verbo ſuo, ſede ad dexteram meam* ל pro כ fere ſemper pro eodem uſurpantur, ut *Prov.* 2. 10. ללכך lego כלכך Thren. 1. 8. כטל comp. לטל, in noſtro vero exemplari. Syro ܒܡܝ ܡܪܝܗ ܝܡܝܢܝ ܐܘܪܟ Hebræis literis במי מריח ימיני אורך hoc eſt. *Domino meo, Heroi ſuo ſeu poſſeſſori ſuo, dextera mea*, &c. in אמר יי, Dixit Dominus; omnes codices conveniunt; Syrus ſeparatim legit Dictionem, כמי מריה, Rabbini conjunctim כמימריה qvod ſæpe fit, Iſa. 1. 12. לאתרו שין Venet. לא תרו שין id eſt, ne conculcetis, & 19. verſ. 10. שתימחא Venet. שתי מחא, & 51. 19. ארנעיסתן Venet. ארנע יותין, Jerem. 6. 25. & 12. in

in cap. 15. verſ. 10. Sic inqvit Raphelengius in variis lectionibus ל׳ ולמא Ven. rectius רשומה pro qvo ſeparatim ſcribo מה רשו in *Ezech.* 27. 6. *Oſea* 13. 14 *Judic.* 5. 16. 1. Sam. 12. 6. & 19. 24. 2. *Sam.* 17. 2. & in qvamplurimis locis, hac ſeparatione dictionum & mutatione literarum ſimilium in ſimiles, doloſe totam Chaldaicam Paraphraſim vitiarunt impii Rabini; ita ut nullum pene ſit teſtimonium à Chriſto Domino & ab Apoſtolis citatum in teſtamento novo: qvod non ſit adulteratum detortumqve ad captivitatem; nec Prophetia de natali, paſſione, morte, reſurrectione Domini, qvæ non obcæcarent impietate Rabbinica, atqvæ thalmundica fabula everterent; ſicut præſepe Domini Adonidis ſimulacro, locum crucis Veneris ſtatua, reſurrectionis ſitum Jovis effigie obſcurare conati ſunt; ſed qvis contra Deum! Virtus tanta caligine obſcurata refulget: ut Lucianus Θεὸς ἀπὸ μηχανῆς ἐπιφανείς. Virtuteqve duce, comite fortuna: virtus enim eligit, qvod eſt optimum. Qvod ſi

non

non ſuccedit tamen in rebus præclaris, ſicut in magnis etiam voluiſſe pulchrum eſt; ſin ſuccedit, ut mihi in inventione exemplarium prima laus debetur, virtuti tanqvam egregii facinoris duci, proxima fortunæ, qvæ virtuti ſubſervierit. Jamjam Deo favente & duce, omnia loca adulterata à ſacrilegis Rabbinis, demonſtrant myſteria & Sacramenta magna Chriſti Domini legiſqve ſuæ Evangelicæ, ita ut ſuomet gladio interficiatur caput Goliath; & ne his immorer, univerſam Paraphraſim Chaldaicam veteris Teſtamenti ad primum candorem redactam & Latine redditam tradidit Paulo V. ſimulqve, & N. T. textum Syriacum correctũ, Latine qvoq; redditũ cum Apocalypſi tribuſqve Epiſtolis & Hiſtoria adulteræ, qvæ deſideratur in Regiis Bibliis: Pontifex vero commiſit hæc omnia Cardinali Bellarmino, qvi convocavit Maronitarum Neophitarum Magiſtrum, correctrem Orientalium Lingvarum, omneſqve Rabbinos, Rabbenos, Morenos & ſapientes, qvi adhuc permanent in perfidia ſua, ut recognoſcerent exemplaria incorrupta, in ve-

ritateqve acqviescerent;, cui minime potuerunt adversari licet non pauci temporis spatium illis concessum fuerit, ut adverterent & notarent, si qvid in textu Thargumico novarem, vel ipsius corruptor extitissem: sed nec minimum qvidem invenientes, qvod ad suæ infidelitatis scopum tenderet; & cum hoc minime à veritate Hebraica discrepat textus, nec à vulgata Latina Translatio; qvibus omnibus prævisis & mature consideratis mihi facultas concessa fuit, ut typis mandaretur opus à me elaboratum: Pontifexqve obtulit expensas, meoqve nomine prodiret in lucem, dummodo non appellaretur Biblia Regia, sed Pontificia; adderetur qve textus Arabicus simul cum versione Latina: qvod ego ardenter desirabam. Nec precibus, gloria, nec utilitate motus in Hispaniam veni; tradidiqve opera Regi Philippo III. qvi mihi designavit annuos reditus, & ad operis impressionem munificentissime expensas: sed morte Regis mens & voluntas, mutatur, magnus territat ossa sumptus, qvo factum fuit, ut veniente Barberino Cardinali Pon-

Pontificis nepote, legatoqve ex latere ad Philippum IV. Regem, omnia hæc illi retuli, promisſitqve mihi, ſi tradidiſſem opera, qvam primum ad urbem accederet, typis mandari: hac confidentia tradidi 5 tomos Bibliæ Regiæ cum emendatione textus & verſionis in margine notulis & numeris, & cum cæteris prædictis, qvæ deſiderantur in Bibliis Regiis, qvæ omnia extant apud patrem generalem Religonis meæ: donec ego à Pontifice ad hoc opus vocatus Romam adeam; qvod exeqvi ægritudine & ætate confectus minime poſſum. Multa alia miſſa facio, ne Dominationem veſtram delaſſem, cui perſvadere atqve ad credendum ducere vellem, ne opus hoc incœptum proſeqvatur; triumphabunt enim Judæi, & patebit eis aditus ad ſuam infidelitatem, nemini doctorum erit acceptum, Eccleſiæ ſcandaloſum; ſi qvidem ſub annathemate inditum ab ipſo Pontifice, ne typis mandetur. Ego Dominationi veſtræ ſpondeo infra breve tempus tradere omnia opera mea, hac conditione & lege, ut & nomine meo divul-

vulgentur,& ordinetur opus, ſicut deſignatum reperietur,& in pagina iſta: elargitionem voluminum liberalitati & Magnificentiæ Dominationis veſtræ relinqvo. Vellem advertendum curet, verſionem interlinearem Benedicti Ariæ Montani aliqvos errores continere, qvos notavi omnes v. 9. Pſalmo 109. v. 4.
אתה כהן לעולם על דברתי מלכי־צדק
Scilicet *tu es ſacerdos in ſeculum ſecundum morem Melchiſedec*. Arias ita vertit: *ſuper verbũ meum*, in qvo non ſolùm apparet audacia temeraria in infringenda Apoſtoli explanatione ad Hebr. 7. ver.6. *Secundum ordinem Melchiſedec*; ſed Lingvæ imperitia; Jod enim eſt paragogicum ut dicimus, *ſicut* vel *ſicuti*, &c. in Lingva Hebraica דברה & in regimine דברת *mos* ſeu *ritus*. Cur verò שאול in Pſalmo 15. ver. 10. interpretatur *ſepulchrum*, ut coincidat cum Hæreticis; & in Pſalmo 17. ver. 6, eandem *infernum* exponit? ultro progredi minime valeo, qvia male de corpore & animo. Parcat Dominatio ſua mihi & ægro & afflicto: errori-

roribus, qvos confiteor plurimos, qvia currenti calamo; paucissimum temporis spatium fuit mihi datum: responsum expecto, translationem Latinam Arabicam, ut accurate perlegam, si forte dissentiat à textu Arabico Hebræo & à fide. Salve, Vale, Vive Madriti 29. Julii 1618.

Andreas de Leon Zamorensis Clericorum regularium minor.

EPIST. IV.

Joan. Morinus Clar. viro Hieronymo Aleandro de diversis Scripturæ Samaritanæ Characteribus, qvi in diversis eorum libris reperiuntur.

Clarissimo & Doctissimo viro Hieronymo Aleandro Joannes Morinus S. D.

EOdem fere momento, qvo mihi reddita est Epistola tua, allata mihi sunt exemplaria duodecim Præfationis, qvam editioni Bibliorum Græcorum Sixti V. Pontificis Parisiis recens recusæ præposui; non plura curaveram extra ordinem numerumqve Bibliopolis consve-

tum

tum mihi exprimi, ut amicis nonnullis, qvibus editio Romana præsto est, illa communicarem: Epistolæ tuæ Præfationisq; meæ in manus meas eodem momento conversum velut omen accepi, qvo fretus, eamdem si tibi munusculi loco offerrem, non ingratam fore auguratus sum. Qvamqvam enim Præfationem istam te legere plurimum desiderarem, dubitabam tamen, an honestum satis & honorificum esset, fragmentum rebus aliis implicitum, majorisq; operis ἀποσπασμάτιον in exteras regiones ad virũ mittere, qvem maximi facio & facere debeo, sed dubitationem animo exemit inopinatus ille eventus, statimqve in mentem venit, amicos amicitiæ delicta facile condonare; de istius Præfationis scopo non plura, ipse sese explicat; addam tamen de Samaritanorum Pentateucho, qvi penes nos est, nonnulla me inserere: cum autem illum evolverem, characteresqve Pentateuchi istius cum characteribus, qvos in lucem ediderunt vel Scaliger vel Villalpandus, compararem,

qvamqvam characteres eosdem esse facile judicarem, in omnibus tamen fere dissimilitudinem aliqvam deprehendi, sed multo majorem in libello qvodam Romæ recens Italice excuso, qvem ante paucos dies raptim legi. Sed literam Tau de qva in opusculo tuo docte disputas, hac semper forma א in eo Codice effictam video, qvæ parum ad crueem mihi pertinere videtur: Unum vir doctissime, te plurimum rogatum velim, id modo tibi non sit oneri futurum, ut cum otio abundabis, inscriptiones Siclorum, de qvibus mentionem facis, iisdem, qvibus scripti sunt, characteribus exscribi cures, & ad me mittere non graveris: editionem Pentateuchi Samaritani jussu Illustrissimi Cardinalis Berulli meditor; inscriptiones ejusmodi cœptum meum plurimum adjuvabunt: Preces meæ parum civiles, ne temerarias dicam, videri possunt, qvi adeo repetita amicitia tua abutar; sed eas ut spero, facile excusabunt & tuum in litteras studium, & tua in me humanitas.

EPIST.

EPIST. V.

Hier. Aleander viro Doct. J. Morino de variis exemplaribus, nec non Characteribus Samaritanorum.

Viro Doctissimo & Religiosissimo Jo. Morino, Hier. Aleander S. D.

SErius qvidem tuæ ad me literæ pervenerunt pridie idus Martias datæ, qvippe illas ſuperiore tantum hebdomada accepi; verùm adeo jucundæ fuerunt, ut nihil accidere mihi jucundius optatiusſqve poſſet; cum præter non obſcura tui in me amoris indicia, doctiſſimam Præfationem afferrent in novam iſtam veteris Teſtamenti à LXX. translati editionem: qva ſane Præfatione nihil eruditius, accuratius nihil concinnari poterat. Eam ego ſtatim devoravi, non legi, adeo hujusmodi epularum ſum avidus; ac tam ſvavi ſacræ doctrinæ, ut ita loqvar, ſucco imbutum me ſenſi, ut mirifica qvadam voluptate totus ſim perfuſus. Qvamobrem, qvod participem hujuſce diſſertationis facere me volueris, valde

 tea-

te amo, ac debere me tibi plurimum fateor; qvod ſcribis Illuſtriſſimum Card. Berullum de edendo Pentateucho Samaritanis literis exarato cogitare, id mihi conſilii vehementer probatur, tantoqve Antiſtite Doctiſſimo nimirum & Chriſtianæ pietatis inprimis ſtudioſo dignum videtur. Ac ſcias velim, eſſe hic qvoqve in Vaticana Bibliotheca aliud Pentateuchi exemplar, iiſdem Samaritanis litteris ſcriptum, qvod qvinqve abhinc annis piæ memoriæ Scipio Cardinalis S. Suſannæ tunc Bibliothecarius CCC. aureorum pretio comparavit, atqve is qvidem codex, etſi Characteres habet Samaritanos, Hebraica tamen Lingva, uti & veſtrum, confectum eſt. At vero Petrus à Valle patricius Romanus, qvi duodecim totos annos in Orientalibus regionibus conſumpſit, & cujus potiſſimum opera ut audio, pater Harleus Sancius codicem iſtum ſuum nactus eſt, aliud Pentateuchi exemplar Romam detulit, qvod non charactere tantum ſed & idiomate Samaritano conſcriptum eſt. Ac rem

me

me tibi gratam facturum existimavi, si primam periodum ex eo codice descriptam ad te mitterem, qvam habebis in schedula huic Epistolæ addita: si qva vero in re hi characteres ab iis forsitan, qvi vestro in codice leguntur, variantes erunt, ubi & mihi significaveris, horum ego Alphabetum conficiam, &, si tanti erit, istuc transmittam. Interim delineationes qvorundam siclorum accipies, & alias postmodum tibi curabo; nam plures nunc qvidem perqvirere per temporis angustiam non licuit: tu nostra, ut lubet & qvoties lubet, opera utere, nihil enim facere gratius mihi potes.

Vale, Romæ, Kalendis Maii MDCXXVIII.

EPIST. VI.

Hier. Aleander eidem de siclis qvibusdam Samaritano Charactere exaratis, forma Literæ *Tau* apud Samaritanos.

Jo. Morino viro Doctissimo Hieronimus Aleander S. D.

MIsi ad te superioribus septimanis trium siclorum delineationes, reqve de

duobus Pentateuchi Samaritani exemplaribus, qvæ hic habemus, feci certiorem: ac lætabor ſane, meam tibi diligentiam non infructuoſam fuiſſe, ſaltem non injucundam. Duos hîc præterea ſiclos reperi, alterum ex recentioribus, iis nimirum, qvos Scaliger viderat, qvi propterea pronunciare auſus eſt, non alios Characteres ſiclis ineſſe, qvam qvibus hodie Hebræi utuntur; alterum longe minorem, qvi aſſervatur in Muſæo Franciſci Gvaldi eqvitis Ariminenſis, in qvo Characteres ſunt antiqviores, illi videlicet, qvos Samaritani retinerunt, ſed adeo detriti, ut nullum inde verbum exculpi poſſit: ne qvid tamen in me diligentiæ deſiderares, & hunc delineandum curavi. Perſpicies in utraqve nummi facie litteram Tau in ſimilitudinem crucis effictam, & mirum ſane videri poteſt, qvod cum antiqvitus hoc modo ſcriberetur X poſterioribus temporibus in eam *N* degeneravit: verum ſcribendi celeritatem in cauſa fuiſſe exiſtimo, ut enim unico ductu calami efformaretur ita videtur

detur exarari cœpta)-(N qvemadmodum nos literam Romanam X cursim hodie scribentes sic pingere solemus)-(ex qvo postea orta recentior illa Samaritana N: qvicqvid sit, mirum non est, Characterum figuras tractu temporis subinde variari. Si qvis posthac siclus ad manus venerit meas, non committam, qvo minus ejus statim delineationem accipias.

Vale. Romæ. Die penult. Maij 1628.

EPIST. VII,

Hier. Aleander eidem de aliis Siclis Samaritanorum, simulqve de Pentateucho Samarit.

Doctissimo viro Jo. Morino Hier. Aleander S.

NOn injucundum tibi fuisse operam meam, ex tuis literis perspexi a. d. IV. Nonas Junii datis. Jam vero meas alteras ad te pervenisse censeo, qvibus duorum siclorum delineationes addideram: alium nuper siclum reperi in cimeliis Illustrissimi Card. Barberini, cujus itidem

typum ad te mittere volui, tametsi Characteres habeat aliqva ex parte jam vetustate detritos ac fugientes. Rogavi etiam per litteras humanissimum doctissimumqve Perium Dominum Senatorem Sextiaqvensem, ut suorum tibi siclorum copiam faceret; & qvoniam vir est juvandis literis natus, non dubito, qvin anteqvam prælo committatur vestri istius Pentateuchi exemplar, ejus tu humanitatis experimentum sis visurus. Petro etiam à Valle persvadere conatus sum, ut Samariticum suum Pentateuchum edi patiatur, nec sane hominem ab hujusmodi editione abhorrere video, dummodo ne suo hoc exemplari careat; opus autem esset, Lingvam illam Samariticam aliqvis addisceret, ut Librum Latini posset reddere: qvod ei arduum non fore existimo, qvi cum Hebraico idiomate Chaldaicum ac Syriacum calleat. Tu de re tota cogitabis, si consilium secutus Illustrissimi Cardinalis Berulli, in ea sententia persistis, ut vestrum istud lucem videat, idqve è re Christiana esse cognoscis. Pulcherima certe

visa

visa mihi sunt, qvæ tu ex collatione Samaritici Pentateuchi cum Hebraico observasti; & sane auctor tibi sum, ut qva diligentia facis, de Religione, deqve litteris bene mereri pergas.

Vale. Romæ die XIII. Julii M. DC XXVIII.

EPIST. VIII.

Jo. Morinus Hier. Aleandro de eodem Argumento.

Clarissimo & Doctissimo viro Hier. Aleandro Joan. Morinus. S. D.

MIssæ sunt ad me Parisiis Lugdunum, qvò Lugdunensem Archiepiscopum, qvi nunc obiit, comitatus eram, binæ litteræ tuæ, utraqve benevolentiæ ergame tuæ signa secum deferentes, priores duorum siclorum ἔκτυπα, unius vero posteriores; lætitia sane non modica perfusus sum, cum cœpta mea precesq; adeo cordi tibi fuisse animadverti, ut de iis juvandis tam sæpe cogitares: rem fecisti mihi gratissimam, qvæqve me tibi arctissimò devinctum tenet. Paulo maturius lit-

teris tuis respondissem, nisi Lugduno statim Lutetiam mihi redeundum fuisset, nunc autem improvisis negotiis occupatus raptim scribo, qvod libere & amice hoc audeam, non indignaberis: Argenteus siclus Illustrissimi Cardinalis Barberini plane genuinus est & syncerus, literæ qvædam obliteratæ sunt, sed delineationes superstites, qvæ desunt facile demonstrant. In una facie hæc est inscriptio Latine reddita, *Hierusalem sancta*; in altera, *siclus*; deinde litera qvæ ad He, proxime accedit, cæteræ deletæ sunt: alius siclus apud Ludovicum Aubery adulterinus est, Characteres non sunt Samaritici, sed vulgares Hebræi, qva:es fere cudebantur ante 80. aut 100. annos, si litteram Coph excipias qvæ paulo diversa forma sculpitur. Inscriptionis idem sensus qvi aliorum nonnullorum *Hierusalem sancta*, ex una parte, ex altera *siclus Israel*. De alio siclo qvi apud Franciscum Gualdum, nondum judicare possum, Characteres enim, ut probe notasti, admodum detriti sunt, Habeo tibi gratias maximas, qvod

qvod literis tuis apud Doctisſimum & Ampliſſ. ſervatorem Pereſium in mei gratiam intercedere voluiſti, eandem gratiam ab aliis amicis pariter impetrabo. Plurimum præterea gaudeo, qvòd clariſſimus Petrus à Valle Pentateuchum ſuum publicæ utilitati non invideat; ſi concedere vellet, ut Geneſeos liber vel ſaltem nonnulla capita exſcriberentur, eaqve ad me mitterentur, de me plurimum mereretur. Reverendus Pater Bertinus noſter Amanuenſium ſumptibus ſatisfaciet; deſcriptio autem fieri oportet, qva ejuſmodi lineæ ἐκτύπȣ lineis πρωτοτύπȣ paginæ paginis æqvo numero reſponderent, ut ſi qvod diſcrimen in deſcribo excidat, facilius deprehenderetur: de Lingva Samaritica intelligenda parum laboro; cùm enim Chaldaica ſit, & Pentateuchus Hebræus Characteribus Samariticis deſcriptus, alterius ſit interpretatio non admodum difficili negotio: conjicio Dialecti iſtius etiam minutias qvasqve conſeqvar. Vale, vir Clariſſime, & de me bene mereri perge.

EPIST. IX.

Hier. Aleander Jo. Morino de aliis siclis Samarit.

Doctissimo viro Joh. Morino Hier. Aleander.

POst tuas illas litteras, qvibus significabas, priores, qvas ad te miseram, siclorum delineationis istuc pervenisse, nihil abs te præterea literarum accepi, qvamqvam binis alteris alias itidem siclorum delineationes ad te subinde perferendas curaverim, nunc duos etiam siclos descriptos in schedulis, qvas hisce literis habebis: qvorum alterum Venetiis à Nicolao Crasso, alterum Patavio à Laurentio Pignorio nuper accepi, qvamqvam postremum hunc, in qvo Hebraici recentiores, non prisci illi, seu Samaritani characteres leguntur, illi similem esse omnino credo, qvem alias tibi misi. Qvidqvid sit, tu nostrum in te studium saltem notabis, meqve qvod te vehementer rogo, amare perges.

Vale. Romæ. die XX. Septembr. M. DC. XXVIII.

EPIST.

EPIST. X.

Jo. Morinus Hier. Aleandro. Animadversiones nonnullæ in Pentateuchum Hebræo, Samar. & in Hebræo. Judæū.

Clarissimo & Doctissimo viro Hier. Aleandro, Jo. Morinus S. D.

POstremas litteras tuas die *20. Septemb.* datos paulo tardius accepi, qvòd Parisiis alio diverteram ; cum iis ſchedulas duas, in qvibus ſicli duo delineati habebantur, unus veteri Samaritanorum charactere, alter Hebraico recentiore ; benevolentiam erga me tuam hiſce donis ſane cumulâſti, ſtudium tuum in re præſtanda qvam tibi commendaveram non amo & laudo tantū, ſed admiror, qvas habeā tibi gratias, opere ipſo demonſtrare etiā atq; velim animi mei gratitudinem tibi, etiam verba enim, qvibꝰ teſtatum faciam, vix mihi ſuppetunt. Reſcripſerā tibi de tranſcribendo geneſeos libro ex Samaritano vulgari, qvam penes te habet vir nobilis Petrus à Valle; ſed cùm ille ſe difficilem præbeat conſilio meo, ſufficient 4 aut 5 capi-

ta, codicem enim illum edere, nunqvam mihi proposui. An cum Hebraico-Samaritano ad amussim consentiat, & verbum de verbo sit redditum, scire tantùm avebam, qvod ex 4 aut 5 capitibus facile deprehenditur; officiosæ tuæ amicitiæ qvod rependam, qvamqvam res nihili præ manibus jam versabam: me liberius tecum colloqventem tantisper sustine, *Exodi 3* ver. 15 Hoc nomen mihi est in æternum, Hebr. scribitur לעלם cum defectu Vau, adesse enim ex Mosse deberet, ut ibi notant Masorethæ. R. S. Jarki in istum locum & cæteri Hebræi hinc colligunt, nomen יהוה aliter legi, aliter scribi oportere, eò qvòd עלם abscondere significet, ideoqve nomen istud à Deo datum ut abscondatur; sed codex Samaritanus habet plene & perfecte לעולם. In seqventi mysterio vix risum continere possis, *Genes.* 1. ver. 14. *fiant luminaria*, מארת, Vau similiter rationem reddit Jarki, qvia eo die, qvi est qvartus, infantibus angina qvædam contingere solet, atqve ideo jejunium qvartæ feriæ institutum esse. Ba-

ſe. Baal Naturim ſubtilius philoſophatur, ut ſcilicet doceatur, ſolem tunc ad illuminandum datum eſſe: ſed codex Samaritanus perfecte ſcribit מאורות myſteriaq; omnia iſta in ventos diffundit. Plurima ſunt magni momenti, in qvibus codex ille ab Hebræo differt, & cum LXX. conſentit, ſed de his alias. Vale vir clariſſ. & qvod mihi exoptatiſſimum eſt, me amare perge.

EPIST. XI.

Aubertus Miræus Jo. Morino gratias agit de Libro Exertitationum Eccleſiaſticarum, qvo eum donaverat Morinus.

Reverendo admodum Patri J. Morino Aub. Miræus, S. D.

Reverende admodum in Chriſto Pater,

EXercitationum Eccleſiaſticarum Libros duos eruditionis variæ plenos antea mihi non viſos, ut primum accepi, avide mox percurri; gratiam habeo pro munere, & hortor, ut tertium, qvartum

&

& cæteros, qvorum in Præfatione ad Lectorem meminiſti, luce publica brevi dones: & verò placent mihi inprimis id genus ſcriptiones, partim Hiſtoricæ partim Theologicæ, utpote qvæ fructum ingentem adferunt Eccleſiæ ac Reip. Chriſtianæ, & faciunt qvam maxime ad Hæreticos confundendos, atqve Orthodoxos in Religione, veteri rectiores. Perge itaqve, vir eruditiſſime, in Antiqvit. Eccleſiaſticis illuſtrandis; & qvoniam nunc aliud mihi nihil ad manum, habe pro munere noſtras Donationes pias & diplomata Belgica, qvorum tomus unus atqve alter, ſi Deus vitam dederit, brevi ſeqvetur. Illuſtriſſimo ac Reverendiſſimo D. Cardinali Berullo, ſi apud vos eſt, obſeqvia omnia ac ſalutem defero, & Deum rogo, ut ipſum atqve univerſos Oratorii Patres qvam diutiſſime ſervet, ac donis ſpiritualibus augeat, qvorum me ſtudioſiſſimum libentiſſime profiteor; raptim Bruxellis V. idus Julias cIↄIↄcxxvIII.

Reverendæ admodum dominationis veſtræ

ſtræ ſtudioſiſſimus Aubertus Miræus Decanus Antverp. indignus.

EPIST. XII.

Joh. Morinus, Aub. Miræo ſimiliter gratias agit de libris, qvibus ipſum donaverat Miræus.

Joh. Morinus, Aub. Miræo S. D.

CUm primum Lugduno Lutetiam veni, redditæ mihi ſunt literæ tuæ, qvibus Exercitiones meas Eccleſiaſticas, te accepiſſe cognovi, ſed literæ, qvas ad te miſeram, ſerius in manus tuas pervenerunt, tibi tamen poſtea datas eſſe nihil ambigo. Plurimum mihi gratulor, qvòd tibi viro in omni ſcientiarum genere verſatiſſimo placent exercitationes meæ; ea enim es eruditione, & apud omnes eruditos æſtimatione, ut nulli aut pauci improbaturi ſint, qvæ tuo calculo comprobas. Itaq; ut alia atqve etiam majora tentare audeam in hoc ſcriptionis genere, tua cohortatione facis, addiſqve ut

ut ajunt, calcaria currenti, præsertim cum videam in ea te esse sententia qvæ mentem meam jam olim occupavit, ejusmodi rerum Ecclesiasticarum tractationes, etiamsi ab omni cum Hæreticis contentione abhorrere videantur, ad controversias tamen dirimendas plurimum posse. Pro donationibus piis & diplomatibus Belgicis, qvæ ad me misisti, habeo tibi gratias, pleraqve in iis qvamvis ab itenere vix qvieverim, avide percurri, nam ejusmodi antiqvitatem qvæ utramqve Historiam Politicam & Ecclesiasticam illustrant, sum studiosissimus; qvæ vero legi ita me afficiunt, ut cætera qvam primum per lecturus sim, interea munusculum qvod tibi offero, boni velim, consulas: Editionem 70. Interpretum Græcam & Latinam qvæ Sixti V. summi Pontificis auspiciis Romæ edita est, Parisiis iterum edendam curavi; inter cætera qvæ editioni accesserunt, Præfationem præposui, cujus exemplaria pauca super numerum Bibliopolis consvetum, mihi cusa sunt, qvæ amicis aliqvot communicarem,

rem, unum adhuc mihi superesse animadvertens, cui illud consecrem, potiorem te neminem habeo: qvæstiones magni exagitat Præfatio ista, qva industria judex esto vir docte, sententiam tuam qvæcunqve futura sit, lubens amplectar; qvã qvam opusculum istud rebus aliis implicitum sit, Bibliaqve ipsa in Belgium aut jã pervenerint, aut brevi perventura sint, illud tamen offerre tibi solitarium minime erubesco; ut possim munus tuum hoc qvalicunqve gratitudinis meæ testimonio remunerari, bene volentiamqve tuam mihi nostræqve Congregationi promereri.

Parisiis IX. *Kal. Sept.* 1628.

EPIST. XIII.

Joh. Morinus, Nob. viro Petro à Valle de Alphabeto Lingvæ Ægyptiacæ, simulqve de exemplari *M. S.* Evangeliorum Lingva Coptica; de Samaritanorum Pentateucho eorumqve Lingva.

Nobi-

Nobilissimo & Perillustri viro Petro à Valle Joannes Morinus S. D.

MEnses aliqvot jam elapsi sunt, cùm R. Pater Bertinus Alphabetum Ægyptiacum ad me misit, qvod delineaveras; donum mihi fuit gratissimum & exoptatissimum, gratias habui tibi, atqve nunc habeo maximas, utinam referre possem, divitias enim multas rebus ejusmodi, qvæ ad sacræ scripturæ cognitionem conducunt, longe postpono: ab eo tempore huc usqve huic studio mihi vacare non licuit, nunc cum licet, beneficii accepti gratias ago, & simul importunus esse tibi cogor, sed importunitatem meam ab humanitate tua superatum iri confido; sunt in Bibliotheca nostra qvatuor Evangelia Lingva Coptica eleganter atq: ab antiqvo descripta, qvæ R. Pater de Sancy Constantinopoli Lutetiam attulit. Græcus est character, propter literas addititias paucissimas voces perfectæ legere poteram. Sed Alphabeti tui ope adjutus nihil amplius me à literarum cognitione & syllabarum com-

compositione retardat. Verum scribendi morem seqvitur gens illa antiqvitus Græcis usitatum: voces enim à se invicem non separat, literas omnes lineæ unius velut dictionem unicam conjungit, dictiones autem se jungere & dividere laboriosum. Hoc nonnunqvam animi causa præstiti variorum locorum, in qvibus dictiones illæ usurpantur, collatione & fortasse non infelici; sed in isto negotio plurimum me juvare poteris, optimeqve de me mereberis, si ex Grammatica tua Coptica, pronominum, præpositionum, conjunctionum & adverbiorum qvorumdam breviculum exscribere, & ad me mittere curaveris, præterea, an nomina declinentur, ut apud Latinos & Græcos, an vero differat tantum singularis à plurali, ut Hebræis, Syris, Chaldæis aliisqve Orientalibus solenne est, qvî vero terminatio pluralis à singulari differat, qvomodo ut plurimum verborum tempora formentur, atqve à se invicem distingvantur, hæc enim si semel asseqvor, facile patebit mihi ad Lingvam

istam

istam aditus; facile autem me illa assecuturum spero, si conatibus meis favere importunum tibi non fuerit, hæc eqvidem forte solus eruere possem, sed maximo cum labore: si qvid in ejusmodi studio profecero, totum illud tibi acceptum referam. Istius Lingvæ addiscendæ non parvo desiderio teneor, cum enim Ægyptii antiqvissimi sint Christiani, versionem antiqvissimam illos habere mihi persvadeo, secus de Arabibus & Æthiopibus judicarem: si preces meas non aversatus fueris, desiderium meum facile me expleturum, nescio an temere, mihi tamen persvadeo; accepi præterea ab eodem R.P. Bertino specimen Pentateuchi tui charactere & Lingva Samaritani: Statim illud intellexi, Samaritana enim dialectus, qvantum ex specimine tuo conjicere possum:, paucissimis à Chaldaica differt aut Syriaca; contuli deinde specimen istud cum Samaritano-Hebræo, qvi penes me est, deprehendi codicem tuum versionem esse exactissimam Pentateuchi Samaritano-Hebræi, verba enim

enim verbis numero & ſenſu reſpondent, interpres enim ille omni paraphraſi abſtinet, neqve tantum ſenſum ſenſui reddit, verùm etiam dictiones numerat, ita ut verſioni ſuæ plures non inſerat dictiones, qvàm in prototypo reperiantur, atqve ubiqve nomina nominibus, verba verbis, conjunctiones conjunctionibus, *&c.* interpretatur, qvo ſane interpretationis genere nullum eſt exactius. Tam accurata interpretandi Religio Talmudiſtarum ſententiam confirmat, qvi Samaritanos, qvos Butæos vocant τοῖς קראים adnumerant, hoc eſt, Hæreticis qvibuſdam, qvi traditiones nullas admittunt, aridæqve literæ mordicus adhærent; qvædam ſuberant errata in ſchedula tua, qvæ facile correxi, prius excerptum ex primo cap. Geneſeos duas voces in unam miſcebat, & in fine tres poſterius ex initio 15. cap. Exodi ſemel reſch habebat: ſcriptum pro beth & rurſum reſch pro dalet; ſi fragmentum aliud ex Pentateucho tuo vulgari Samaritano ad me iterum mittas, ſecurius de

com-

comparatione iſta judicabo : non refert è qva parte Pentateuchi illud extrahas, neqve opus eſt, ut in notando capite labores; facile unde evulſum ſit conjiciam, atqve iterum illud cum Pentateucho meo conferam, & comparationis ſententiam ad te reſcribam; ſpero planè, vir Nobiliſſime atqve literarum ſacrarum amantisſime, te precibus mei aliqvid conceſſurum, beneficiumqve, qvo me jam devinctum habes novo benificio cumulaturum. Vale atqve ut me plurimum ames, etiam atqve etiam velim.

Pariſ. 18. Kal. Octob. An. Chriſti, 1629.

EPIST. XIV.

Petrus à Valle Peregrinus de ſuo exemplari M. S. Pentateuchi Samaritani, qvid de Samaritanorum & Carraim ſectis in Aſia didicerit, fuſius declarat.

Rev. Patri atqve eruditisſimo Domino meo Patri Joanni Morino, Congregationis Oratorii Presbytero Petrus à Valle Peregrinus S. P. D.

Erube-

ERubescendum sane mihi est, vir doctissime, cum abhinc tot diebus humanissimæ literæ tuæ, à R. Patre Bertino mihi redditæ fuerint, & usqve adhuc nullum, uti debebam, dederim responsum: Plura certe, & qvidem vera possem adferre, qvæ huic negligentiæ meæ causam dederunt: verùm tamen brevitatis gratia omnia illa omittens, satis esse arbitrabor, si apud benignitatem tuam me deliqvisse confitear, & ab illa, uti ex tuis similibus sperare licet, veniam securus expectem. Sed ut ad nostra veniamus; Pentateuchum Samaritanum, qvi apud me est, cum primum in Syria reperi, semper ea fui mente, ut publicæ utilitati in lucem emitterem; pretiosum enim aliqvid arcanum in arca reservare, nihil facio: sed qvidqvid habeo boni, tantum id æstimo, qvantum aliis omnibus, & præsertim bonis impertire possim. Volvebam igitur animo dare operam, ut characteres isti Samaritani efformarentur, occasione cujusdam Germani, hujus artis peritissimi, qvi modo Romæ commoratur, nec procul

cul aberam ab impresſione libri omni conatu aggredienda, qvandoqvidem alius adeſt nobis ad hæc aptisſimus vir, Stephanus Paulinus, alumnus olim eruditisſimi viri Joannis Bapiſtæ Raimundi, qvi Orientales litteras, & præſertim Arabicas, in Europa ſemidemortuas, ſuſcitavit, illaſqve elegantisſime imprimendi modum primus adinvenit, ſed ab his omnibus ea me detinuit cogitatio; qvia Pentateuchum Samaritanum abſqve verſione typis mandare infructuoſum putavi. Illum vero Latine qvi reddere, Romæ non erat; & ſi fuiſſet, uti ſibi perſvadebat optimus amicus noſter, ſacrarumqve litterarum ſtudioſiſſimus, Hieronymus Aleander, qvi ex hac migrans vita, magnum ſui nobis deſiderium reliqvit, Romæ fortaſſis non facile futurum erat, ut hjuſmodi Liber imprimi à ſuperioribus impetraretur, præcipue ſi textus iſte à vulgata editione in aliqvo tantiſper diſcordaret; hæc omnia præſtiterunt, ut ad hanc uſqve diem nihil amplius ſim molitus, præterqvam qvod ſacræ de propoganda fide

Con-

Congregationi libenter concessi, ut excerpto ab exemplari meo literarum specimine, ad ejus usum Germanus ille characteres hosce Samaritanos, in qvo nunc laborat, excudat. Attamen mirum in modum lætatus fui, qvando R. Pater Bertinus una cum Aleandro, nec non amantissimus ille bonarum literarum de iisqve optime meritus Dominus de Peiresc. me de R. Paternitate tua admonuerant, virum nempe Lingvarum Orientalium studiosissimum æqve ac peritissimum esse, & propterea ad id onus suscipiendum Pentateuchi Samaritani tum fideliter interpretandi tum eximia diligentia inprimendi, ante alios omnes longe idoneum itemqve paratissimum fore. Persvadentibus idcirco, ut ad te librum in Gallias amandarem, facile assensi; dummodo enim publico consulatur commodo, nihil ad me refert, an liber Parisiis, an Romæ sit excusus: & qvia hic nullum habebamus, qvi Samaritani idiomatis, nec prima qvidem limina attingeret, & ab homine lingvæ ignaro, qvi literas tantum

instar pictoris absqve ulla intelligentia delineare poterat, si transsumptum fieret, parum feliciter res eveniret, libenter etiam in hanc sententiam descendi, ut ipsummet originale ad te mitteram; hoc demum promisi me facturum Domino de Peiresc, cui de hac re jampridem scripsi, sed ob exortas, ut puto, belli & pestis, in suis regionibus turbulentias, nihil adrespondit: hoc idem R. Patri Bertino, & tibi ipsi, qvem ob egregia merita tua mirifice colo, nunc denuo promitto. Verum enim vero, qvemadmodum & Patri Bertino, & Domino de Peiresc significavi, tria in hoc negotio desidero, qvæ ab humanitate tua certo scio non fore mihi deneganda; primum qvidem, ut librum ad te qvam tutissime mittere possim, cum enim nullum aliud exemplar, qvam istud Pentateuchi Samaritani in Europa habeamus, & ex Asia adducere difficillimum sit, ne dicam fere impossibile, illud in itinere alicui periculo objicere, imprudentis esset; alterum qvod cupio, est ut codex iste meus diligenter adservetur nec

nec ab impressoribus ut illis mos est dissolvatur, nec ullo pacto aut laceretur aut deturpetur, nam, etsi plura exemplaria typographiæ ac diligentiæ tuæ beneficio in lucem sint proditura, nihilominus ad illorum fidem magis confirmandam; hoc manuscriptum Musæi nostri, qvantulumcunqve illud sit, insigne ornamentum, perpetuo adservare Plurimi facimus. Postremo deniqve optandum mihi est, & à benignitate tua me facile impetraturum confido, ut in perqvirendo hoc libro non mediocris in Asia atqve in Ægypto adhibitæ diligentiæ, atqve in illo per tot tantaqve itinera Romam usqve feliciter, ut Deo placuit, deferendo laboris insumpti non leve mihi præmium, in illius impressione aliqva mentio fiat mei, qvi totum hoc præstiti in Ecclesiæ Catholicæ obseqvium atqve literatorum oblectamentum; & qvomodo illud habuerim, ubi, & qvando ac de omnibus circumstantiis ad hoc pertinentibus, cum opus fuerit, te certiorem facere non pigebit. Interim accipe R. Pater hoc aliud speci-

ſpecimen præfati Pentateuchi, qvod huic Epiſtolæ adjunctum mitto : confer illud, uti placet, cum aliis codicibus, nihil enim dubtio, qvin omnia qvam facillime aſſeqvaris. Et qvia in Epiſtla tua qvædam attingis de opinione Talmudiſtarum circa Samaritanos, qvid de illis in Aſia comperim coramqve ſim aſſecutus, ſilentio non præteream. T&ς Qvarraim à Samaritanis Religione longe diverſos eſſe exiſtimo, itidem Chutæos & Samaritanos non eoſdem eſſe puto ; nam Cuthæus, ſeu Cuthi à Cuthe civitate, qvæ ignoro ubinam ſit, Samaritanus vero à Samaria Samri ubicunqve vivat, appellatur. Porro Samaritani oriundi ſunt ab Aſſyriis illis, qvos Sennacherib ſive Salmanaſſar ſi bene memini, ex Aſſyria Samariam in coloniam adduxit, translato Iſraele in Aſſyrios, cum vero à leonibus infeſtarentur, & ob alia incommoda ibi vivere non poſſent, reſponſo accepto ab oraculis, moniti ſunt, ut ſervirent Deo terræ. Qvapropter Aſſyriorum rex miſit ad eos nonnullos Aaronitas, ſeu Levitas antiſtites, qvi

Moſai-

Mosaicis illos ritibus initiarunt; attamen cum ab Idololatris essent orti. Hebraicas ceremonias nunqvam perfecte arripuerunt, sed aliqvid semper antiqvæ gentilitatis retinuerunt; & præsertim columbæ, sub cujus figura ab Assyriis Semiramis, ni fallor, colebatur, nescio qvid honoris aut cultus exhibebant: unde à Judæis omni tempore, usqve ab ævo Servatoris nostri pro hæreticis sunt habiti. Sacrarum autem scripturarum qvod tunc extabat, cum primum in Samariæ regionem sunt ingressi, ab initio receperunt, Pentateuchum nempe, & nescio num aliud aliqvid: Prophetas verò, & alios libros, qvi postea prodierunt, cùm tunc temporis non extarent, nec hodie inter sacros adnumerant. Contra *oi* Qvaraim, ni decipior, libros omnes sacros Hebræorum recipiunt: sed literalem tantum sensum observant, nulla admissa interpretatione neqve traditione majorum; exempli gratia cum dicatur in lege, Die S. bbati nihil esse operandum, neqve lucernas noctu incendendas, sed alii Hebraii

lucernas die Veneris accendant, præparentqve, ad lumen illius nocte seqventi ministrandum, *oi* Qvarraim ut mandatum custodiant. nimis scrupulose lucernas nullo pacto incendunt, & nocte Sabbati penitus in tenebris morantur. Chutæi, num Samaritanis adhæreant, num *τοῖς* Qvarraim, num diverso ab aliis vivant ritu, incertum mihi est, cum ex illis nullos, ex istis verò aliis omnibus plures sæpe in Asia viderim. Samaritani qvidem hodie perpauci sunt, ex his aliqvot reperi in Ægypto, Cairi, & Gazæ, qvosdam alios in Palæstina, in civitate Sichem, à Turcis Naplus nuncupata, qvæ nunc Samariæ regionis Metropolis est, Samaria, sive Sebastia civitate funditus diruta, atqve etiam Hierosolymis; alios deniqve Damasci in Syria Cairi erant circiter septem familiæ eorum, inter qvos unus erat, qvem vidi, Antistes sacrorum de progenie Levi, qvod ab illis pro certissimo habetur; nam hujusmodi dignitas hæreditaria semper fuit in progenie Levitarum, qvi cum aliis nec matrimonio se un-

qvam

qvam miſcuerunt, cum ipſi ex Levitis, populi verò, qvos docent, ex gentibus originem deducant. Gacæ, Hieroſolymis, ac in urbe Sichem ſimiliter Pauci erant, ut Cairi, Damaſci profectò aliqvantulo plures, at non multo. Ibi domus eorum & Synagogas inſpexi, qvæ ſunt extra civitatem, inter hortos amæniſſimos; extrinſecus qvidem pauperum more, ob metum Turcarum, qvi divitiis admodũ inhiant, intus verò elegantes, præſertim ædes illis ſacræ, picturis & auro decenter cohoneſtatæ, pluribuſqve in locis inſcriptionibus Samaritano charactere inſignitæ. Sed de his hactenus. Qvod ad libros Ægyptiacos, plures hic habemus; in Bibliotheca Vaticana nonnulli ſunt: in Typographia Congregationis de fide propaganda aliqvot alii: apud me verò Pſalterium, Evangelium Joannis, & qvædam alia ex Evangeliis omnibus, ex Epiſtolis Canonicis, & præſertim Epiſtola Jacobi, qvæ, ni fallor, ab Hæreticis recentioribus impugnatur: & neſcio, qvæ alia Eccleſiaſtici uſus, omnia Arabice, optima atqve anti-

qva versione ab illis populis recepta, interpretata; sed qvod pluris æstimo, Dictionarium habeo non certe amplissimum, sed satis sufficiens, ad sex fere millia vocum complectens, illas nimirum, qvæ magis necessariæ sunt, præsertim ad sacrarum litterarum intelligentiam, materiarum ordine digestas, & Arabice ad amussim interpretatas, unde illarum omnium sensum asseqvi mihi parum difficile. Insuper habeo huic vocabulario adjunctos authores aliqvot, qvi Arabico sermone Ægyptii idiomatis grammaticen, si non copiose ad pompam, exacte tamen ad utilitatem qvam brevissime pertractant. Hæc omnia modo, Dictionarium scilicet, & Grammaticos, Latinitate donandi sibi onus assumpsit R. P. frater Thomas à Novaria, ordinis Sancti Francisci, Arabicæ Lingvæ peritissimus, & in regionibus Orientis diu versatus; & jam elapsi sunt dies, à qvo feliciter in hoc operam navat. Cum primum absolverit, ea omnia typis tradentur, characteres enim Ægyptiaci superius memoratæ Congrega-

grega-

gregationis jussu, jam sunt efformati; & tunc curabo diligenter, ut illis qvam primum perfruaris. Cæterum te R. Pater etiam atqve etiam rogo, ut me, sicut facis diligas, meqve tibi devinctissimum, ac tui semper observantissimum fore pro certo habeas.

Vale Romæ. Duodecimo Kalend. Aprils, Anno Domini CIↃ IↃ CXXX.

EPIST. XV.

Joh. Morinus Petro à Valle Exemplaris M. S. versionis Samaritanæ, qvod erat Petri à Valle judiciis à viro de Samaritanorum Judæorumqve Codicibus Annotata.

Nobilissimo & perillustri viro Petro à Valle, Joannes Morinus S. D.

NUdiusttertius literas tuas accepi, qvæ multis nominibus mihi fuerunt gratissimæ. Plurima enim, qvæ à te rescire exoptabam, mihi aperuerunt, in nonnullis etiam desiderium meum humanitas tua prævenit. Sed eo præsertim no-

mine mihi gratissimæ fuerunt, qvod amicitiæ tuæ, qvæ mihi honorificentissima est, conciliationem nuntiaverunt, qva me proseqvi, & ornare, ut semper velis, etiam atqve etiam rogo. Primùm autem habeo tibi gratias maximas, qvòd exscribere curasti, & mitti mihi specimen aliqvod Pentateuchi tui Samaritani; literæ, ut ipse notasti, minus exacte efformatæ erant, sed hoc incommodum nihil me moratum est, cùm figuras istas jam longa consvetudine mihi familiares effecerim, negotium aliqvod facesserunt dictiones aliqvæ perperam in duas divisæ, una aut altera plus media sui parte trunca, duæ aut tres Chaldæis & Syris admodum insolentes, hæc tamen non obstiterunt, qvò minus pauculo tempore speciminis sensum caperem, atqve ex sensu, de qvo Pentateuchi loco expressum esset, asseqverer. Primum igitur specimen in duas sectiones divisum, ex capite 12. Deuteronomii desumptum est à versu 27. ad finem usqve capitis: secundum continet primum Geneseos versum,

ſum, ſed non integrum, cui ſtatim ſubjunctus eſt verſus nonus ejuſdem primi capitis, cum qvo finiunt pagina & ſpecimen. Qvæ amanuenſis incuria male ſcripta ſunt, nihil attinet caſtigare; hæc tantum illuſtrem Dominationem tuam monebo: comparavi Pentateuchi tui Samaritani ſpecimen cum eodem loco Pentateuchi noſtri Samaritano-Hebræi; tuus verſio eſt Samaritana, verbum verbo ad amuſſim reſpondens, noſtro Samaritano-Hebræo verſio exactior & rigidior fingi non poteſt. Interpres ille longe pertinacius ipſo Onkelo, Paraphraſte Chaldæo, textui Hebræo adhæret; exactam iſtam translationem, ex alio breviſſimo ſpecimine, qvod ad me antea nomine tuo miſſum fuerat, jam conjeceram, conjectura iſta ex præſenti periclitatione confirmata eſt. Cum Samaritanum tuũ cum Hebræo tam Samaritanorum, qvàm Judeorum conferrem, deprehendi in paucis verſibus ad me miſſis, utrumqve Samaritanum in nonnullis cum 70. interp. editionis Romanæ con-

sentire, & ab Hebræo Judaico dissentire. v. 28. *cap.* 12. *Deut.* ita legunt 70. φύλασσον καὶ ἄκυε καὶ ποιήσεις, &c. in Hebræo abest καὶ ποιήσεις; sed illud repræsentant uterqve Samaritanus. In fine ejusdem versus LXX. τὸ ἀρεστὸν καὶ τὸ καλὸν Hebræi legunt ordine inverso הטוב והישר καλὸν καὶ ἀρεστὸν uterq; Samaritanus bonum & placitum, *Ver.* 32. Hebræi legunt *præcipio vobis*, uterqve Samaritanus *præcipio hodie*, 70. verò utramqve lectionem jungunt, ἐντέλλομαι ὑμῖν σήμερον, hæc tantum ex schedula tua observata sunto: nam plurima ejusdem generis, ex continua Pentateuchi istius lectione mihi præsto sunt, qvæ Epistolii modum longe excedunt; plurima deniqve ex eodem codice, qvæ masoreticas censuras, λεπτολογίας, superstitiosa & ridicula mysteria plane evertunt. Avide legi, qvæ de Samaritanis scripsisti; non existimabam, gentem illam ad tantam paucitatem redactam esse: miror qvomodo in tam contemnenda paucitate librum legis, & ceremonias suas conservare potuerunt.

Cum

Cum ea, qvæ de sacerdote eorum scribis ad me, legebam, innovatum est desiderium, qvo sæpius affectus sum, cognoscere videlicet, an Samaritani cum Judæis in vocum Hebraicarum pronuntiatione conveniant; vocales seu puncta, qvibus juvetur lectio, certum est eos non adscribere, literarum magnarum & minimarum certis in locis efformandarum, dictionum plenarum & defectivarum aliarumqve ejusmodi nugarum rationem nullam habere, rursus manifestum est ex ipsorum codicibus, in qvibus ejusmodi περιεργιῶν nulla apparent vestigia: nescio qvomodo sciri posset, qvo sono pronuntient voces Hebræas, video enim non tantum 70, sed etiam Josephum, Philonem & ipsum S. Hieronymum his multo recentiorem à neotericis Judæis in vocum ejusmodi pronuntiatione sæpe dissidere, multo magis, ut suspicor, Samaritani dissidebunt. Dissidium istud in hypothesi confirmat Theodoretus, qvi ait, Samaritas nomen tetragrammaton Jave pronuntiare; qvo sono nomen istud

sit

ſit efferendum, ſe nunc ignorare omnes fatentur Judæi; illius pronunciationem ab antiqviſſimis temporibus vulgo fuiſſe interdictam, teſtes ſunt Joſephus, & Philo, Euſebius, Theodoretus aliiqve Patres; Judæorum ſuperſtitiones hac in re miſſas facio, interdictionem iſtam neoterici Judæi concludunt ex cap. 3. ver. 15. Exodi, ubi dicitur, nomen meum eſt לעלם in æternum, notant enim vocem iſtam defective ſcribi atqve cum hoc defectu, explicari poſſe abſcondere, Deum igitur dixiſſe nomen meum eſt ad abſcondendum: hanc gloſſam præter cæteros tradit R. S. Jarki in hunc locum; ſed codex meus Samaritanus vocem iſtam plene repreſentet לעולם qvo myſterii iſtius radix avellitur, neqve præterea eſt inſolens apud Hebræos, ut dictio iſta defective ſcribatur, notant enim maſorethæ ad hunc locum, octodecies ſic in Bibliis ſcribi & loca in maſora magna ſuper Pſal. 75. enumerantur. Qvæ illuſtris Dominatio tua doctiſſime ſcribit de Samaritanorum eorumqve religio-

gionis origine, vera esse existimo, Samaritanos qvoqve ubiqve ita appellari, si Judæos excipias, qvi eos Chutheos semper appellant à Chutheis, qvi in Israelitidum regionem à Salmanasero rege coloni transmissi sunt, ut constat ex 4 Reg. c. 17. sed videndus Josephus antiqvit. Judaic. l. 9. c 14. & præterea lib. 11. cap 7. qvæ enarrare urgente tabellario non vacat. Qvæ exigit illustris dominatio tua in codicis sui commodatione, justissima sunt, res ipsa hoc postulat, sincere igitur & Christianæ me illa præstiturum, si libri tui commodatione me beaveris, ego polliceor. Parisiis pridie nonas Maij 1630.

EPIST. XVI.

Petrus à Valle J. Morino. Responsio ad præcedentem Epistolam, diversæ in idem Argumentum cogitationes.

R. Patri atqve eruditissimo Domino meo Patri Joanni Morino Congregationis Oratorii Presbytero Petrus à Valle Peregrinus. S.P.D.

Ex

EX literis tuis, qvas R. P. Bertinus mihi reddidit, non minus humanitate, qvam eruditione refertis, qvam percepe-rim jucunditatem, verbis haud facile explicare possem; non mediocrem enim benevolentiam, qva me, licet immeritum, proseqveris, mirifice testantur: & eximii semper aliqvid afferunt, unde multa addiscere mihi usu venit; qvapropter ut illis aliqvando, cum vacat, me recreare non pigeat, te etiam atqve etiam rogo. De eo, qvod scribis, in specimine jam misso Pentateuchi Samaritani aliqvas te reperisse dictiones, perperam in duas divisas, unam aut alteram plus media sui parte truncam, duasqve aut tres Chaldæis & Syris admodum insolentes, si modo recte erant scriptæ, nihil certi affirmare audeo, cum specimen illud non à me, sed ab alio fuerit transcriptum, lingvæ penitus ignaro, & qvi pictoris more characteres effingebat, absqve qvod illos dignosceret, ex qvo non mirum, si aliqva commisisset errata, nec eam ipse adhibuerim diligentiam, ut accu-

accurata inspicerem, num dictiones illæ absqve mendis essent exaratæ. Verùm cum alioqvin homo ille sit solers atqve in his rebus admodum versatus, facile in suspicionem incidi, ne forte dictiones illæ nullum hujusmodi patiantur defectum, sed peculiari qvodam modo Samaritani idiomatis ita se habeant; Lingvam enim Samaritanam, etsi ex Hebraica & Chaldaica ortum ducit, mixtione tamen, & proprio ipsius Samaritanismo, in tertium qvid ab ambobus diversum, degenerasse arbitror. Dictiones vero Chaldæis & Syris tantopere insolentes, non absurde suspicari licet, Arabicas esse: nam ab Arabismis non puto Samaritanos abhorrere, qvippe qvi hodie Arabico sermone pro vulgari utuntur. Si voces istas ad me transmisisses, & loca, unde excerpta erant adnotasses, facile in textu meo Samaritano, qvomodo se habeant, comperissem. Versiculum 15. tertii capitis Exodi, ubi de nomine ineffabili verba habentur, in codice meo Samaritano reperi qvidem, aliqvo tamen labore

labore, cum capita capitibus Latini textus, nec numero, nec principiis, sæpe respondeant, verbaqve illa ibi sic extant [illegible] hos characteres pessime delineatos esse non dubito, cùm huic scriptioni nunqvam antea operam dederim, nihil tamen in ipsis magis aut minus qvàm in originali inesse, pro certissimo habeas. Valde delectatus sum, te mihi aperuisse Samaritanos & Cuthæos eosdem esse, & unde Samaritanis Cuthæorum nomen apud Hebræos derivetur; num verò in vocum pronuntiatione, atqve in vocalibus, Samaritani cum Hebræis conveniant penitus ignoro: eo enim tempore, qvo Samaritanos adivi, harum Lingvarum notitia nulla mihi erat, ut hæc & similia percipere possem; qvinimo eandem ob caussam plures etiam mihi oblatos tunc despexi libros, qvibus poteram ditari, qvod incassum modo me fecisse, acerrime doleo. Hoc mihi compertum est, Hebræos, qvi Romæ & alibi in Europa versantur, in pronuntiatione qvorumdam

conso-

consonantium, non parum ab Orientalibus Hebræis differre, qvi eos eodem efferunt sono, qvo Arabes, Chaldæi cæteriqve omnes Orientales, genuino qvodam modo, & antiqvissimo; contra verò nostrates Hebræi, & Europæi omnes, qvi Hebraicas, Syriacas, Chaldaicas, sive Arabicas literas addiscunt; inter qvos nullos fere reperi, qvi recte pronuntiare noverint literas qvasdam, uti præcipue sunt קגערכטחה & ת sed præsertim literas ח & ע mirum est, qvam diverso & qvam ridiculo apud Orientales sono nostrates enuncient; qvæ sit genuina harum literarum pronuntiatio, calamo non facile describi potest, voce fortassis non infeliciter ostenderem, cum diu jam Orientalium pronunciationi assueverim. Literæ ע genuinum sonum Georgius Amira Chaldaicæ Grammatices auctor, inter omnes meo judicio præstantissimus, optime docuit, similitudine mugitus vitulorum. Litera ח qvomodo sit recte efferenda, similitudine tussis in oriente me docuerunt. Differenti-

rentiam inter כ & ק optime norit, qvi K. Græcorun à Q. Latinorum non ignoravit distingvere; sed hæc, & alia hujusmodi omitto, qvæ R P. tuæ longe magis qvam mihi comperta esse existimo. Hoc tantum reliqvum est, ut me tui studiosissimum omni opere futurum fore commemorem, & abs te, ut me diligas, & si qvid valeo, mihi imperes, toto corde exposcam. Valde vir charissime, & ne desinas de literis bene mereri.

Romæ 10. Kalen. Julias, Anno Salutis cIↃ IↃcxxx.

EPIST. XVIII.

J. Morinus Petro à Valle. Animadversiones in Pentateuchum Samaritanum.

Nobilissimo & perillustri viro Petro à Valle. J. M. C.O.P.S.D.

Literas tuas avide accepi, Pentateuchum Samaritanum, qvem nobis polliceris, avidius accepturus, gratiam istam ab humanitate & studio, qvo erga sacras literas incenderis, non modo speramus, sed etiam expectamus; promissis tuis standi

ſtandi ut occaſionem cito nanciſcaris, Deum Opt. Max. & ego efflagito, & omnes literati deprecantur; qvæ aberrata fuerunt in ἀπογράφῳ Samaritano, qvod mihi miſiſti, qvoniam ita deſideraſti, lubens tranſmitto: iſta exſcripta fuerunt ex cap. 12. Deuter. à v. 27. ad finem cap. facile autem hæc reperies, ſi ſectiones libri tui ſectionibus libri mei reſpondeant. Dividunt Samaritani ſingulos libros Moſis in varias ſectiones qvas קצין vocant, qvæ paraſchis Judæis longe breviores ſunt; librum qvintum, qvi nobis eſt Deuteronomium in 166. Katſin diſtingvuntur, qvarum 71. ab initio verſus 29. atqve ab his verbis incipit אני עקר יהוה initio igitur, ver. 27. ואדמה *ſangvinem* א irrepſit, dicendum enim דמם ut paulo poſt, vel דמה Nomen illud, ut ſcriptum eſt, terram ſignificat vel rubedinem; fieri tamen poteſt, ut Aleph ſit hœmanticum in eo nomine, ut aliqvando Chaldæis, in fine verſ. 28. באות ponitur pro Hebræo-Samaritano בעיני in oculis, ſuſpicor ſcriptum eſſe, בהאות in præſentia,

ſentia, niſi ſit error, explicandum eſt, in deſiderio, ſcilicet Domini. Sed hæc levia: verſu 29. ad finem ותרוב ultima litera debet eſſe Reſch non Bet, דור enim habitare ſignificat, verſu 30. בארין *poſt eos*, loco Aleph reponendum ת verſ. 31. לו אלהך *Domino Deo tuo*, pro לו ſcribendum ליהוה. eodem verſu דס בא delendum punctum, qvo in duas dictiones fit ſeparatio & contunuo legendum רסבא *qv[illegible]dit*; eodem verſu יקרון delendum punctum ne fiant duæ voces, *combuſſerunt*; comparatione textus Hebræo-Samaritani facile fuit iſta corrigere, ſed de qvo loco iſta eruta eſſent, neſcienti negotium faceſſere potuerunt, voces inſolentes Syris & Chaldæis iſtæ videntur צנעיה, qva ſignificatur צוים. *gentes* רער qvæ pro Hebræo נקש *illaqveare* טלמס *creavit*, qvæ vox eſt ſecunda Pentateuchi; qvæ dixi de ſuperſtitione Judaica circa nomen Tetragrammaton, qvam ex v. 16. c. 3. Exodi eliciunt, vera ſunt tantum ſicut cætera ejuſmodi omnia de textu biblico, tancum

tum enim circa textum illum λεπτολογοῦσι: itaqve ad versiones & Paraphrases, qvalis est Illustris Dominationis tuæ Pentateuchus, ista non sunt transferenda. Recte igitur versio tua habet לעלם qvamqvam in Hebræo Samaritano sit לעולם. Si Lingvæ naturam spectemus, alia omnino ratio est, in tuo codice scribi non debuit, ut in Hebræo Samaritani עלם *seculum*: non pronuntiant *hholam* cum Vau, sed cum A seu camets; Syri ita עלם *hhalam*, sic Samaritani ut ex literis apparet: Chaldæi vero addunt Aleph in fine עלמא *hhalma*. Hebræi vero cum Vau efferunt עולם *hholam*, atqve vel Vau scribendum vel subaudiendum; si in versione tua haberetur עולם perperam scriptum esset: Vau enim nunqvam qviescit in camets, neqve camets seu A supplet literam Vau, sed Aleph, qvæ aliqvando exprimitur cum camets, unde fit ut,ut nonnunqvam in scriptura legatur קאם pro קם, & similia. Itaqve ex natura Lingvæ Syriacæ & Chaldaicæ tolerabilius esset, scribere עאלם

qvam עולם ad ſignificandam æternitatem. Qvæ de pronuntiatione ſcripſeram de literis non intellexi, ſed de vocalibus ſeu punctis, & de nomine tetragrammato, circa qvæ non exiſtimo Samaritanos Judæorum inſtar minute Philoſophari. Benjaminus in itinerario ſcribit, Chutæos has tres literas non habere החע legemqve Moſis his tribus literis exceptis agnoſcere, inqve harum literarum vicem Aleph ſubſtituere. Sed iſta Judæorum calumniæ ſunt, ſicut id, qvod Aben Ezra in primum cap. Eſth. ſcribit, Cuthæos initio Geneſeos pro בראשית ברא אלהים repoſuiſſe initio *creavit Aſima*, Idolum ſcilicet ſuum omnia creaſſe. Notat præterea idem Benjaminus, id qvod nuper ad me ſcripſeras, Samaritanorum ſacerdotes ab Aarone genus ducere, & cum ſuæ ſuperſtitionis hominibus connubia non miſcere, atqve ideo à ſuis Aaronitas vulgo dici; ſed de hiſce ſatis. Recenter legi magna cum animi oblectatione libellum, qvem edidiſti, delle conditioni di Abbas Re di Per-

Persia: velim qvæ tanti Regni Politiam & Geographiam spectant, descripsisses; hactenus enim admodum obscura sunt hujus regni interiora. Hoc te facturum spero in compendio Historiæ Persicæ, qvod publico spospondisti, fidemqve tuam sic præstiturum; finem tandem scribendi faciam, si prius, ut plurimum me ames, Illustrissimam Dominationem tuam instantissime rogaverim; nihil tua amicitia & svavius & honorificentius mihi contingere posse existimo. Vale iterum dico & me ama.

Parisiis VI. Kal. August. 1630.

EPIST. XVIII.

Altera ejusdem Argumenti.

Reverendo Patri atqve eruditissimo Domino meo Patri Joanni Morino Congregationis Oratorii Presbytero, Petrus à Valle Peregrinis S.P.D.

REverende mi Pater ad calcem Pentateuchi, pisjuncte tamen, & diversa ab aliis magnitudene exaratos versiculos aliqvot reperies, verba scriptoris, qvibus

ut Orientalibus mos eſt, nomen ſuum, tempus, qvo volumen hoc ſcripſit, & alia multa explicantur, qvæ non bene aſſeqvi potui, cum non extenſe, ſed compendiariis notis ſint ſcripta. Pergratum mihi erit, ſi ea, cum optime perceperis, ad amuſſim qvomodo ſe habeant, & eorum ſenſum qvis ſit, ad me reſcripſeris. Vale iterum & mei memor vive.

In fronte libri, qvæ duabus in paginis à tergo Arabica extant ſcripta, ſyngrapha ſunt qvorundam Doctorum ex Samaritanis, qvi variis temporibus volumen legiſſe, illudqve correctum eſſe teſtantur.

Inter interpretandum, qvod Paternitati tuæ parvo labori futurum eſſe exiſtimo, rem ſummopere gratam mihi facies, ſi hujuſce mei textus in margine, ut illius uſus noſtris eo magis facilis reddatur, numeros capitum, verſiculorumqve Pentateuchi Latini, ſuis locis, opportune, ac non ineleganti aliqvo modo, ſignaveris; nec non alia in margine, è regione, vel ubi melius videbitur, numeros etiam ſectionum juxta Samaritanos: qvæ qvidem

etſi

etsi scripturâ sint distinctæ, numeros tamen nullos habent. Hoc ipse non præstiti, qvia absqve errore uti apparebat, illud agere non confidebam.

Nudistertius R. P. Fr. Thomam á Novaria invisi, & ipse libellum mihi Samaritanum ostendit, preces illius gentis, ut opinor, continentem; ibiqve nonnulli erant versus, qvorum primæ dictiones incipiunt à literis Alphabeti ordine digestis, veluti Lamentationes Jeremiæ; atq; ex manifeste comprehendi, me hujusqve in Alphabeto Samaritano samec pro sade, & è contra sade pro samec, perperam usurpasse, nescio qva deceptum conjectura. Putabam enim literam samec esse, & sade; at in eo libro contrarium nempe ab una qvintum decimum in Alphabeto locum, ab altera vero decimum octavum occupari vidi, tibi significari necessarium duxi, & de eo, qvid ipse sentias me certiorem facias velim.

Idem Pater à Novaria præ manibus habet Interpretationem Grammatices, qvam ei tradidi, Ægyptio-Arabicæ, nec

non vocabularii ; ipsiusmet diligentiæ calcaria adjungere non desinam : vereor tamen, ne ob multa qvæ illum præmunt negotia, eam tam cito, uti desideramus, ad finem perducat. Nec plura, ac tertio Vale.

EPIST. XIX.

Pet. à Valle J. Morino. Responsio ad præcedentem de Lingva & Libris Samaritanorum.

R. Patri, *atqve eruditissimo Domino meo Patri Joanni Morino Congregationis Oratorii* Presbytero Petrus *à Valle* Peregrinus S. P. D.

NOn mediocrē mihi lætitiam attulere vir erudidissime, & literæ tuæ, qvas nuper accepi, & optima, qvæ nunc sese offert, occasio mittendi ad te tantopere optatum Samaritanum Pentateuchum. Reverendus Pater Bertinus, nostri amantissimus, una cum Nuncio Pontificis ad Regem delegato, iter in Callias brevi est aggressurus: mari qvidem usqve, in Provinciam, qvam vocant Galliæ, seu Narbonensem oram sed triremibus, qvibus

bus qvam tutissime navigari solet; ac inde Lutetiam usqve, pedestri itinere, facillime ut opinor, atqve expeditissime ad te perveniet, qvod jam expectas feliciter, ni fallor, allaturus, illud namqve inclusum capsula, & adversus pluvias, aliosqve hujusmodi sinistros casus optime munitum, illi tradidi; non laborabo de Pentateuchi locis, qvæcumqve enim extant in hoc textu, animadversione digna, tibimet propriis oculis intueri licebit; tantum dicā, ea omnia errata, qvæ in ἀπογράφῳ jam misso adnotasti, in hoc exemplari meo ita prorsus se habere, me reperisse, sicut tu corrigenda esse prudenter existimaveras. De pronunciatione vocalium apud Samaritanos nihil ausim dicere, cum neqve eorum Lingvam intelligam, neqve illos legentes unqvam audiverim; illud tantum observavi, hujusce exemplaris mei scriptorem, in qvibusdam dictionibus, qvas evolvendo libro facile reperies, super aliqvas literas virgulas qvasdam, seu lineolas apposuisse, vel jacentes, vel dextrorsum aliqvantulum erectas.

rectas, in ſtar accentus acuti Græcorum: qvod præſtitiſſe procul dubio opinor, ad tollendam lectori omnem de earum pronunciatione ambiguitatem. Verùm, ſi lineolæ, illæ in hac ſcriptura eandem, qvã in Arabica, vim habeant, qvod non inveriſimile mihi videtur, cum Samaritani Arabica Lingva hode pro vulgari utantur, & ad Arabici ſcribendi ritus exemplum, qvî illis familiaris eſt, in propriis etiam characteribus diſtinctionis ergo, lineolas illas efformaſſe poſſibile ſit, dum hujuſmodi ſigna ad diſtingvendum vocales ipſi non habent, nihil aliud profecto, qvam A vocalem, hiſce lineolis ab iisdem repræſantari exiſtimo; nam apud Arabes hujuſmodi ſignum- ſeu motio, ut ipſi dicunt, qvam Jathha appellant, valet A Latinorum, ſive E. clarum ad A. declinantem, vel medium qvidem ſonum inter A. & E. clarum. Cæterum Maſoretas illos, & alios recentiorum, qvi fuerunt, tam apud Hebræos, qvam apud Chaldæos, vocalium inventores, in eo qvod ad pronunciationem ſpectat, multa innovaſſe, non abs reſu-

re ſuſpicor. Nam Arabes, qvi priſcarum conſvetudinum teneatiores fuerunt, & qvorum cum Lingva Hebraicam atqve Chaldaicam maximam affinitatem habere, nemo non fatetur, tres tantum vocales agnoſcunt, A. nempe, V. & I. tribus literis qvieſcentibus, Aliph, Vau, & Je reſpondentes; qvæ tamen variis in locis, plus vel minus clare prolatæ, virtualiter (ut Scholaſticorum votibus utar) noſtrarum qvinqve vocalium ſonum, eorumq; brevitatem ac longitudinem, qvodammodo referunt; cum revera plures tribus, nec ſint, nec eſſe poſſint, qvandoqvidem tres tantummodo exiſtunt qvieſcentes & earum ſonum, ubi opus eſt, appoſitæ, accentu qvodam magis producere debent; qvod Hebræis etiam & Chaldæis antiqvitus commune fuiſſe, & Genebrardus mecum ſentit, & ipſamet ſcribendi atqve legendi ratio manifeſte oſtendere, mihi videtur: neqve in hac tantum parte novatores illos poſteris impoſuiſſe arbitror, ſed in alia qvoqve, vacales nimirum immutando, & aliam pro alia

sæpe usurpando in qvamplurimis dictionibus sive corruptela Lingvæ, sive diversitate τῆς διαλεκτȢ, sive temeritate, sive alio qvovis casu. Ad hoc credendum me persvadet illud argumentum; priscam scilicet, rectam genuinamqve pronunciationem complurium vocum earum Lingvarum, qvæ corruptelas passæ sunt, apud exteros potius, qvam apud propriæ gentis homines, reperiri; si qvidem exteri dictionum sibi peregrinarum pronunciationem fere semper eandem retinent, qvam ab initio ab iis, qvibus Lingvæ illæ propriæ erant, audivêre, nulla adhuc in eorum idiomata corruptione illapsa: contra vero cujuscunqve nationis homines priscas proprii sermonis voces, non nisi corrupte, pronunciare solent, immutata admodum annorum cursu, non minus sermonis, qvam vestium, aliarumqve rerum omnium consvetudine. Qvod in Italia accidisse videmus, non modo mutata Lingva Latina in Italicam, verùm etiam adeo mutata ut hodie in vocabulis, qvæ cum La-

tinis

tinis tum Italis communia sunt, si Hetrusce loqvamur, hoc est, majori qva modo possumus elegantia regula sit, ut à Latinorum pronunciatione qvammaxime fieri potest, aberremus. Hanc eamdem corruptionem sermonis, licet non tantam, ipsamet Græcia experitur: Armenia verò, ut de aliis regionibus taceam, tantopere majorem, ut qvi hoc seculo vivunt Armeni priscorum suorum Lingvam, nisi illam addiscant, multo minus qvam Itali, Latinam intelligant. Qvod autem dixi, apud extraneos multarum vocum cujuscunqve Lingvæ priscam, rectamqve pronunciationem reperiri, non paucis exemplis comprobare possem, sed hic nobis satis erit nomen, Cæsar, qvod ab Arabibus, à Persis, & ab Orientalibus fere qvibuscumqve ad hanc usqve diem antiqvo more apud nos penitus abolito, Caisar efferri consvevit. Idem de vocibus Hebraicis evenire, ut hac scilicet tempestate nonnullæ earum minus recte ab Hebræis, qvam ab aliis extraneis, pronuncientur, qvid dubium

bium corrupta jam inter Hebræos Lingva, vel temporis injuria, vel Masoretarum, aliorumqve recentiorum temeraria innovatione? Plures reperiuntur dictiones, tam Hebræis & Chaldæis, qvam Arabibus communes, qvæ qvidem ab utrisqve iisdem prorsus litteris scribuntur, diverse tamen pronuntiari solent ob diversam illarum gentium vocales illis affigendi consvetudinem; sed pace recentiorum Masoretarum dixerim, Arabum pronuntiatio mihi magis arridet, magisqve antiqvorum usui consentanea videtur. Exempli gratia dictio היכל qvæ juxta Genebrardum in Epistola ad lectorem in Commentariis Psalmorum, ab Hebræis Hecal pronunciatur, & significat armarium illud in Synagoga Hebræorum, ubi volumen legis adversari solet, ab Arabibus iisdem qvatuor literis exaratur, diversa tamen vocalium adhibita ratione Hikel effertur, & recte qvidem; qvomodo enim Hecal dici potest, si secunda hujus dictionis litera est Je qviescens, qvæ cum motione, seu vocali

cali caret, nihil aliud legenti, qvam tempus aliqvantulo diuturnius præcedentis vocalis, si modo sit J. longa, sibi natum respondens innuere potest: sin alia ex vocalibus præcesserit, soni ipsiusmet literæ Je contractiorem in syllabam antecedentem, ita ut si non Hikel, saltem Heikel, vel Haikel per diphtongum, ut more nostro loqvar, sit legendum; Hecal vero absqve ulla literæ J. expressione, nullo pacto. Diversitate autem vocalis A. vel E. in postrema hujus dictionis syllaba nihil dico, cum id parum intersit, & motio Phatha utramqve pariter possit denotare; sed de his hactenus: garrula qvippe jam nimis loqvacitate, ineptis his meis nugis purgatissimis auribus tuis, importuna cornix, obstrepui, qvod præ tua humanitate, ut mihi ignoscas, ardenter efflagito. Libellum meum de Rege Persarum te legisse, atqve fuisse delectatum, valde lætor, qvid enim jucundius scribenti accidere potest, qvam ab erudito viro, tui simili, sua scribta comprobari? attamen ipse, ne-

qvid arrogem, fateor, in eo libro nil aliud esse boni, præter veritatem, cujus semper studiosissimus fui, & diligentiam, qva rerum scriptarum notitiam asseqvi, exactissime curavi, Qvod desideras de Geographia Persici Imperii, non qvidem Mathematici, sed potius Historici, ac Politici more, si ea nomina mihi fas usurpare, jam in promptu est: sed Romæ difficilis admodum librorum promulgatio experitur, ob nimium scrupulosas superiorum censuras: longe autem à me parum feliciter hæc typis traderentur, tum ob innumeros voces barbaras, in qvarum orthographia si error irreperet, omnia profecto corrumperet, tum etiam qvia nomina barbarra locorum, non parva cum utilitate eruditorum legentium, Romæ Persicis etiam characteribus in margine facile possent exarari, qvod alibi impossibile futurum existimo, chalcographiæ defectu; veruntamen nihilominus fortasse aliqvando illud etiam tibi mittam, ut de eo qvod libuerit facias; obscura qvæ ad hanc ætatem

tem nobis fuere de regionibus illis, non despero futurum, ut hoc meo opusculo aliqvantulum illustrentur, sed certe multo magis epistolis meis, si unqvam prodierint vernacula lingva, ad amicum qvemdam conscriptis, in qvibus universæ peregrinationis meæ narratio diffuse continetur. Has ut publico concedam, eædem me remorantur difficultates, & insuper non parum laboris ac temqoris, qvod in illis rescribendis expoliendisqve, operæ pretium foret insumere. Nihil aliud reliqvum est, Vir doctissime, nisi ut te rogem, curiosæ cuidam exercitationi meæ satisfaciandi gratia, ut ad me, cum primum rescripseris, mittas Hebraico inprimis sermone, mox & Samaritano atqve unoqvoqve eorum propriis utriusqve Lingvæ Characteribus, separatim, correcteqve scripta, eademqve Latinis etiam literis, ut sonus vocalium cujuslibet dictionis melius à me percipi possit, verba illa, qvæ ab ecclesia Catholica in signo sanctæ crucis, necnon in Baptismate, recitari solent, videlicet, In no-

nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; qvæ ſane qvamqvam & ipſe efformavi, ne forte in aliqvo erraverim, abs te nihilominus magis emendata accipere, ſummopere cupio. Interim vale, & me tui obſervantiſſimum, ſicut jam ſoles ama.

Romæ idibus Sept. Anno ſalutis CIↃ IↃ CXXX.

EPIST. XX.

Jo. Morinus Leoni Allatio. de Libris qvos edidit ipſe J. Morinus, de Adminiſtratione Sacramenti pœnitentiæ, & de antiqviſſimis ordinandorum Clericorum ritibus, *&c.*

Leoni Ablatio J. Morinus.

ITa officioſe mecum ſemper egiſti, qvoties auxilium aliqvod literarum, aut conſilium à te popoſci, ut ſemper crediderim, mihi facilem fore ad te aditum, qvoties occaſione ſeſe offerente id repoſcerem; ea ſpe fretus te preces meas admiſ-

ſurum

ſurum facile confido, nec multa præfari benevolentiæ tuæ conciliandæ cauſa mihi neceſſum eſſe exiſtimo: qvapropter ab ipſa prece exponenda exordiar, ſed prius de precis cauſa nonnihil mihi dicendum arbitror. Ante paucos menſes copioſum volumen de adminiſtratione Sacramenti pœnitentiæ in lucem edidi, adminiſtrationem iſtam per duodecim ſecula tam in oriente qvàm in occidente deduxi, varietateſqve prope omnes, qvæ in eo contigerunt, enarravi; nunc fert animus, in ſacras Clericorum ordinationes tam Græcas qvam Latinas inqvirere, & qvæ deprehendi, publici juris facere; inqviſitionem illam Scholaſtico more non inſtituo; id exiſtimo hac in cauſa, & probationibus, qvas adhibeo, plane inutile, his enim argumentis cedat univerſa Scholaſtica, & illis ſeſe accommodet omnino neceſſe eſt, hujuſmodi eſt totius operis ordo & ratiocinatio, in lucem edo antiqviſſimos ordinandorum Clericorum ritus Latinos, qvorum nonnulli è codicibus mille annorum & nongento-

gentorum ætatem ſuperantibus, multi octingentorum eruti ſunt; ſunt etiam poſteriores. Græcos edo ſeptem, ſed antiqviſſimis Latinis poſteriores; vetuſtiſſimus è Barberino codice exſcriptus eſt, ſecundus ab eo è Cryptæ Ferratenſis monaſterio; tertius & qvartus è Bibliotheca Vaticana, ſed omnes ordinationes in illis non exhibentur, præcipuas tamen repræſentant; qvintus è codice S. Andreæ Vallenſis exſcriptus: ſextus è Bibliotheca Regia; ultimus & recentior, ſed omnium ampliſſimus Allatianus eſt, cujus ectypum jam ante multos annos ad me miſiſti; his addo librum de Sacramento ordinis Symeonis Theſſalonicenſis, qvem Romæ è Bibliotheca Vaticana deſcripſi, tandem qvæ de ordine ſcripſit Gabriel Philadelphenſis, Metropolita; hæc omnia prelo matura ſunt, latinitate donata, & variis adnotationibus illuſtrata, qvibus, qvæ Latinis obſcura eſſe poſſunt, breviter explicantur. Ex horum comparatione manifeſtum eſt, eodem plane modo ordinationes ſacras

cras apud utramqve gentem antiqvitus factas esse & qvæ nonnulli Scholastici opinantur esse substantialia, neutram gentem olim usurpasse. His præpono dissertationem, qva demonstratur, Ecclesiam Romanam Græcas ordinationes & ante schisma, & post schisma semper & continue in hunc usqve diem admisisse, & probasse; Græcos Schismaticos ad Ecclesiam conversos nunqvam ordinasse, sed non modo in ea ordinatione, qvam apud suos acceperant admisisse, verùm etiam ut à Græcis Catholicis more Græco, si qvas ordinationes non accepissent, ordinarentur, permisisse atqve etiam procurasse.

His de scopo & opere meo delibatis, qvid à solita in me humanitate, & benevolentia tua impetrare velim, breviter expono: Cùm Romæ essem, & hæc qvæstio de ordinatione Græcorum acriter agitaretur, è tomo Symeonis Archiepiscopi Thessalonicensis de Sacramentis qvi in Bibliotheca Vaticana asservatur, exscripsi librum sive tractatum de Sacra-

mento

mento ordinis, ſive ſacerdotii; verùm cùm non liceat, ut probe ſcis, in ea Bibliotheca qvantum libuerit immorari, brevitate temporis coactus nonnulla paſſim prætermiſi, qvæ ſcopo meo videbantur mihi minus prodeſſe, ea nunc opera & ductu tuo reſarcire & complere vellem, ut illius libri editio, qvam meditor, perfectior, ſit & cumulatior. R. Pater Anthonius Petit, qvi has literas tibi tradidit, qvæcunqve erunt neceſſaria, & juſſeris Amanuenſi, perſolvet. Rogo tantum, ut autoritate tua deſcriptionis jus obtineas, Amanuenſemqve, qvi ſcribere ſciat Græce, eligas atqve qvæ ſcribenda ſunt, præmonſtres; ut hoc commode & minimo cum labore fieri poſſit: qvæ exſcripſi & qvæ prætermiſi in tabella huic Epiſtolæ conjuncta, adnoto & velut depingo: hoc inſuper te rogo, ut conſiderato ſcopo & opere meo, ſi qva in re illud juvare potes, cum in commodum Græcorum, qvorum mores ſacros illuſtrare laboro, mihi non deneges, jam multorum debitor ſum, plurium

rium esse spero, pluribus apud te non agam, qvem toties beneficum, & amicorum desideriis & commodis desudantem expertus sum.

EPIST. XXI.

J. Morinus P. à Valle de libris & Lingva Samaritanorum.

Perillustri viro, Petro à Valle Romano Patricio Domino meo admodum colendo Jo. Morinus S. D.

JUre mihi succensere potuisti, qvòd literis tuis respondere tamdiu distulerim. Videri enim potui parum gratus memoriamqve beneficii accepti admodum subito ex animo excussisse: id tamen vitii qvod à me longissime semper absuit, diuturni mei silentii minime caussa fuit, scribendi tarditatem alia pepererunt. R. P. Bertinus, qvi literas tuas mihi reddidit, temporis in itinere suo plurimum consumpsit, multo verò magis supellex ipsius, qvæ cum Illustrissimi Nūntii supellectile vehebatur. Nudius tertius tantùm Pentateuchum tuum sanum

num, integrum, nulla ſui parte laceratum, contortum aut maculatum accepi, ante autem libri tui felicem vectionem, ad te ſcribere nolebam, ne de literis tuis ſine libro acceptis nuntio adveniente libri in periculum adducti ſcrupulum injicerem, admodum autem oportunus advenit; nam folium poſtremum ſub prælo erat Exercitationum Eccleſiaſticarum, qvas in Samaritanorum Pentateuchum elaboravi, ſpecimina autem Pentateuchi ad calcem libri exhibere ſtatui. Itaqve cum tuum nactus ſim, utriuſqve conjunctim exhibiturus ſum. Initio Exercitationum Pentateuchum tuum deſcribo, & ex ſpeciminibus qvæ olim ad me miſiſti, judicium facio, nunc autem qvæ ſperabam beneficio & diligentia tua me conſecutum ſcripſi; qvacunqve data occaſione Exercitationum iſtarum te participem faciam: Proponebam mihi primùm tria aut qvatuor foliola, non plura in Samaritani Pentateuchi illuſtrationem typis committere, ſed diſcendi ſtudio in juſti libelli menſuram

ram ſub prelo creverunt : Verùm his præteritis ad librum tuum redeo.

Cùm primùm illum accepi, nonnulla contuli cum noſtro ; noſtri, id eſt, Hebræi interpretationem deprehendi literæ adeo mordicus adhærentem, ut hac in parte omnes interpretes ſuperare mihi videatur, duo qvidem verba offendi, qvæ periphraſi vertebantur, non illâ multiplicante verba, ſed ſenſum unius verbi altero verbo reddente : ſcribæ etiam hallucinationem ſemel aut iterum, Aleph pro Tau ſcribentis ; legi præterea, qvæ in fine à ſcriba addita ſunt ; illa ſunt Hebraica ut conſtat ex prima linea, & nonnullis aliis dictionibus, qvæ integre ſcribuntur, cætera qvæ plurima compendia ſunt dictionum, qvæ imperfecte ſcribuntur, illa autem pleraqve nihil aliud ſunt, qvàm Rabinorum, de qvibus mentio fit, honorificæ appellationes, qvales in noſtro Pentateucho plures integre deſcribuntur : ſenſus autem additamenti iſtius hic eſſe mihi videtur, *ſcripſit hanc legem ſanctam ſervus*, &c. *&*

tradi-

tradidit eam Josepho filio Justitiæ, filio Josephi sacerdotis in Damasco, & correxit eam Abraham de filiis Matar anno nongentesimo & vicesimo regni Ismaelitarum decima mensis Elul, itaqve anno Christi, 1542. scriptus est, character & papyrus alteram ætatem non videntur arguère; dicam præterea sectiones istius codicis sectionibus nostri omnino pares esse, unoqve & eodem nomine קצין appellari in fine Geneseos 250. adnotantur; in fine Exodi 200, in fine Levit. 130. totidem in nostro iisdem locis numerantur, ad finem Numerorum & Deuter. in tuo omissæ sunt: sed æqvalitatem ubiqve esse non ambigo. Petis à me expressionem istorum verborum, in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, Hebraice & Samaritice; sic Hebraice efferri debent *beschem abuben veruach haqvodesch*, בשם אב ובן ורוח הקדש Samaritani ita efferunt: [illegible] qvomodo pronuntient ista Samaritani, hoc est, ut Judæorum more loqvar, qvibus punctis loqvendo illa

illa afficerent, divinare licet, non demonstrare; hoc disci non potest, nisi ex Grammatica, aut ex ipsorum Samaritanorum pronuntiantium auditu. Ego sic pronunciarem *Bescham Ab ubar veriach qvadesch*, qvod ad virgulas, qvas dictionum qvibusdam literis imminentes animadvertisti, multo freqventiores sunt in nostro codice, qvàm in tuo; usu autem didici, illis significare, verbum in usitatiori significatione esse sumendum, vel verbum passivè intelligendum, vel contra formam scribi vel qvid simile. De Hebraicarum dictionum pronunciatione plane tibi assentior, multisqve argumentis demonstrare possem antiqvissimos Judæos multa aliter pronuntiasse, qvam jubeant Masorethicæ censuræ, ut ineptissimas lectionis eorum argutiolas prætercam. Cum desideres Sectionum, capitum & versuum tuo codici adnotationem, hoc sedulò & terse inter legendum præstabo. Qvæ de Persici imperii Historica & Politica Geographia scripsisti, sive literis ad amicos, sive libri, in hanc

rem de industria compositis, si mihi commiseris, curabo, ut qvam emendate hic typis mandentur; cura tantum, ut correctè describantur; cæterorum vadem me tibi sisto. Clarissimus vir D. le Jay, qvi Bibliorum magnorum editionem suscepit, & propriis sumptibus præstat, gratias mirum qvam maximas agit commodati Pentateuchi. Vale Domine mihi omnibusqve literarum alumnis colendissime, & me ama 30. Jan. 1631.

EPIST. XXII.

P. à Valle J. Morino, de Chronologia Mahumadanorum qvid à Persa rerum Mathematicarum peritissimo didicerit, explicat.

Reverendo Patri atqve eruditissimo Domino meo Patri Joanni Morino Congregationis Oratorii Presbytero Petrus à Valle Peregrinus S. P. D.

NUdius tertius accepi, vir clarissime humanissimas literas tuas, qvibus mihi significasti adventum R. Patris Bercini, teqve ab eo Pentateuchum optime custo-

custoditum,uti optabam, recepisse. Id mihi pergratum fuit; namqve multis abhinc diebus pervenisse istuc Pontificis nuncium, apud nos fama vulgaverat, & cum nihil abs te de Patre Bertino, nec de libro audirem, incipiebam qvidem in aliqvam incidere suspicionem, ne qvid forte sinistri in itinere illis accidisset. Imprimis summopere jucundum mihi fuit, Pentateuchum ad te fuisse delatum, anteqvam Exercitationes tuæ Ecclesiasticæ prodirent,ut in illis perficiendis, si qvid opus erit, tibi præsto sit. Easdem ipse Exercitationes, qvibus me ditare promittis, non mediocri cum desiderio expecto, novi enim, qvanta eruditione refertæ sint futuræ; verba illa, qvæ Hebraice ac Samaritice à te reddita misisti,perqvam grata mihi evenere, innumeras de illis tibi gratias ago,nec non de eo qvod scribis,te operam daturum, ut lucubrationum mearum si aliqvid ad te mittam, typis istic emendate mandetur, id mihi summi beneficii loco futurum esse non dubites, qvo ut qvam primum perfruar,

brevi aliqvam earum ad te mitere non desinam, qvam exactissime exaratam. De Anno Christi, nempe 1542. si recte qvod scripsisti legi, vel 1592. penultima namqve hujus numeri figura non satis bene mihi perspicua fuit, licet priori potius modo qvam secundo exaratam fuisse existimem, qvo qvidem anno tibi persvades Pentateuchum meum fuisse scriptum, annotaverit scriba se id præstitisse anno nongentesimo & vigesimo regni Ismaëlitarum. non facile tibi assentior: hoc enim mihi certo constat, annum servatoris nostri 1622. qvo ipse in Perside eram, anno Ismaëlitarum 1031. majori ex parte respondisse, qvemadmodum etiam, ut ex literis ad me Constantinopoli datis postqvam Romam reversus fui, collegi, ejusdem servatoris annum 1627. Muhammedanorum Hegiræ anno 1027. fere prorsus respondere: qvod si accurate perpendamus, nec non Ismaëlitarum annum lunarem esse undecim circiter diebus minorem nostro, qvi solaris est, transactos annos retrorsum supputando, certo

certo tamen conſiderato utriuſqve anni iterum numero, facile reperies, annum Iſmaëlitarum nongenteſimum & vigeſimum in Annum Chriſti 1514. vel certe 1515. circiter incidere. Memini Davidem Origanum in altera ſuarum Ephemeridum parte eorundem annorum, noſtri ſcilicet ac Saracenici, collationem facere; liber iſte apud me non eſt modo: tu illum conſulere poteris, attamen qvod dixi de annis noſtræ ſalutis 1622. & 1627. eos nimirum reſpondere annis Muhamedanorum 1031. & 1036. pro certiſſimo habeas, qvidqvid in hanc ſententiam Origanus adferat, vel alii qvicunqve; hoc enim ipſe, inter Mahumedanos diu verſatus, in eorum ſcriptis atqve libris ſæpe ac ſæpius obſervatum, oculatus teſtis omnibus dubio procul affirmo; & ne qvid in hoc argumento deſideres, ſi forte hujus rei certitudinem aſſeqvi cupies, ut in interpretatione Pentateuchi, de illius ſcriptionis tempore diſſerendo ab omni erroris offenſione magis ſecurus incedas, tria hic ſubjungere non pigebit.

Primum quidem, undecimam diem mensis Aprilis anni Redemptionis nostræ 1586. qva ipse die natus sum, à doctissimo qvodam Persa Mathematicarumqve Exerciotatinum peritissimo viro, mihi familiaritate conjuncto, qvi meæ genituræ cœlestem, ut moris est, figuram, qvam apud me habeo, erigere voluit, annorum supputatione sedulo facta, vigesimam secundam diem mensis Rabia etthani, hoc est Rabia secundi (qvi mensis in anno qvartus est ordine) anni Mahumedicæ Hegiræ 994. Persice scriptam fuisse, secundo vero vigesimam primam diem Martii, qva sol primum punctum Arietis ingredi solet, unde anni solaris initium exactissime Astrologorum more Persæ assumunt, Anno Christi 1622. me, ut dixi, in Perside apud eosdem Astrologos commorante, uti notatum est in Ephemeride Persica illius anni, qvæ duplex apud me extat, à duobus nempe Mathematicis separatim elaborata in octavam diem mensis Gemadhiel ouvel, hoc est, Gemadhi prioris, qvi

mensis

mensis qvintus est illis ordine, anni qvidem Hegiræ Muhamedicæ 1031, incidisse. Tertio deniqve, vigesimam sextam diem Junii, Anni Domini 1627. à Turcis Constantinopoli duodecimam mensis, Sceuval, qvi decimus est ordine, anni eorum Hegiræ 1036, fuisse numeratam, hæc autem sunt nomina mensium Arabicorum, qvibus Muhammedani fere omnes in describendis fastis, ut ita dicam, utuntur; 1. Muharrem. 2. Sefer. 3. Rabia eleuvel vel primus. 4. Rabia etthani sive secundus. 5. Gemadhi eleuvel. 6. Gemadhi etthani. 7. Regeb. 8. Scioaban, 9. Ramadhan. 10. Sceuval. 11. Dhilcaade. 12. Dhilhagge; & hi omnes sunt lunares, sex 30. diebus, sex vero 29. alternatim constantes, nisi aliqva intercalatio ad adæqvanda novilunia cum mensium principiis occurat, qvæ triginta qvolibet, sive viginti novem, ni fallor annorum spatio, undecies certo ordine apponi solet ad calcem postremi mensis, qvi tunc addita intercalari die, & ipse 30. diebus terminatur. Persæ ali-

alios habent menses solares, & aliam solarium annorum supputationem, qvam docti non ignorant, & æram Gelalinam appellant, à Rege qvodam Gelal nomine, qvi illam instituit; sed & ipsi ut plurimum in scriptis & in usu qvotidiano, sicut & Turcæ, non alia prorsus qvam Arabicâ à me superius memorata æra utuntur, utpote qvæ religionis est, nihil enim est aliud Hegira Muhammedis, nisi ejusdem Muhammedis fuga, sive exilium ab urbe Meka voluntarium, necessariumqve religionis causa, qvando ob ineptias suæ legis, qvas promulgare incœperat, resistentibus populis, illumq; ut pàr erat, dignis pœnis afficere volentibus, patria illi cedere necessum fuit: sed jam nimis hisce nugis te defatigavi.

Ob diligentiam, qva polliceris, te in Pentateucho inter legendum capitum & versuum numeros adnotaturum, maxime tibi sum devinctus, eodemqve tui beneficio multo perfectior evadet. Clarissimo Domino le Jay meo nomine salutem dicas rogo; & ut viro de bonis li-

teris

teris optime merito, me qvoqve illi una cum orbe universo plurimum debere, fac qvæso certiorem; si apud me aliqvid aliud reperiri compererit, qvod ad publicam utilitatem desideret, paratus sum, omnibus qvæ possideo, & ipsi, & literatorum reipublicæ inservire. Tu interim vale, amantissime Pater mihiqve semper & bonis omnibus merito apprimeqve Reverende, & mei memor, vive tui observantissimi.

Romæ, Idibus Martii partæ salutis Anno cIɔ Iɔcxxxi.

EPIST. XXIII.

P. à Valle Jo. Morino de suo exemplari Samaritano.

Admodum Reverendo Patri, atqve eruditissimo Domino suo, Patri J. Morino Congregationis Oratorii Presbytero, Petrus à Valle Peregrinus S.P.D.

NUnqvam moleste tuli, mirifice, culte atqve amantissime mi Pater,

Samaritanorum Pentateuchum, qvem transactis mensibus, ut typis mandaretur, ad te miseram, adhuc mihi non fuisse remissum; consulto enim putabam id fieri, nempe ut is, usqve ad extremum operis absolutionem tibi inservire posset, tantum hortantibus amicis, ut alia qvædam, in eumdem finem in Gallias allegarem, respondi, me, priusqvam alia mitterem, velle inspicere, procuratæ antea Pentateuchi impressionis diu expectatum exitum: qva nimirum sui, meiqve felicitate liber iste prodiret, atqve ex illius fato de reliqvis postea decreturum. Nam de futuro ad votum hujus libri eventu non de festinata exemplaris restitutione, me summopere sollicitum fuisse, & qvousqve id intuear, mirum in modum continuo futurum, sincere fateor. Amplissimus vir nostriqve studiosissimus Dominus Perescius, qvi mittendi olim ad te Pentateuchi primus certe mihi auctor extitit, optime novit, qvis sit meus hac super re sensus: qvanto scilicet ardeam desiderio vulgationis hujus Pentateuchi

à te

à te Latine redditi, ut publico bono consulatur; & qvo deniqve pacto publicæ istius utilitatis curam ac diligentiam qvoqve meam, qvà fieri potest, participem fore enixe cupiam. Ille idcirco te de his, atqve de aliis, ut exopto, certiorem facere non desinet, ac præsertim de summa animi mei erga te propensione: teqve, ut illi in omnibus indubitatam, qvam meretur, fidem exhibeas, etiam atqve etiam rogo: atqve illud præcipue, amicitiam tuam me tanti facere, ut nemo pluris virtutes, qvibus es præditus, qvam qvi maxime venerari; nihilqve demum magis in votis habere, qvam occasionem nancisci, ut tibi ex animi sententia inservire, atqve aliqvod observantiæ in te meæ non vulgare argumentum ostendere valeam. Vale Vir Doctissime, & me amare perge, ut soles. Romæ.

EPIST. XXIV.

P. à Valle Jo. Morino, qvid de Cabbalisticis Interpretationibus ex Arabum, Persarum, Turcarumqve Monumentis hauserit, profert.

Reverendo Patri, atqve eruditissimo Domino meo Patri Jo. Morino Congregationis Oratorii Presbytero Petrus à Valle Peregrinus S.P.D.

DOctissimæ Exercitationes, qvas à te nuper elaboratas, dilecte mi Pater, semperqve observande Morine, uti pollicitus fueras, ad me misisti, à R. R. Patribus Congregationis tuæ mihi redditæ fuerunt; earum lectione mirum in modum sum delectatus: nec prius ad te rescribere volui, qvam illas, ut feci, à principio ad finem avidissime evolverem. Omnia reperi, sicut jam mente conceperam, non minus doctrina qvam curiosa novitate, & summa demum eruditione referta, qvæ præcipue, de Cabbala explicasti, mihi perjucunda fuere: diu enim aliqvid certi rescire concupiveram de reconditis istis Judæorum mysteriolis; non tamen ab ipsis, qvos in omni scientia vanissimos esse jampridem compereram. De Cabbalisticis hisce interpretationibus, ex Arabum, Persarumq; ac Turcarum Monumentis, à Talmudistis,

ſtis, ut puto, mutuatis aliqvid jam & ipſe delibaveram; ſed certe primis tantum labiis, qvippe qvi res illas tanqvam leviſſimi ponderis contempſeram; qvinimo primis, qvæ inſpexeram, illius artis fundamentis, ipſe etiam proprio Marte nonnulla alia philoſophando adſtruxeram, qvæ num Hebræis ſint uſitata, ex te cognoſcere mihi pergratum erit: videlicet, non modo ex literarum numeris, ſeu ſimplicibus ſeu qvadratis, iiſqve excerptis, vel ex literis ſimpliciter vel ex literarum nominibus expanſis in qvalibet dictione, aut nomine, vel ſi mavis ſententia, aliqvam reconditi ſenſus interpretationem Gmetrice, ut loqvuntur, elici poſſe; verum etiam, eodem numero denuo in literas commutato, ex ſignificatione dictionis, qvæ ex reſultantibus literis emergit; exempli gratia; ex venerabili nomine Jeſu, qvod ab Arabibus ſcribitur *Iſua* יסוע ſi literarum numeros ſupputemus, colligentur 146. qvo numero iterum in literas reſoluto exorietur dictio *Camu* קמו, qvæ Arabice ſonat *In-*

 ſervi-

servire. Recte igitur dicetur de Domino Nostro Jesu Christo, qvi, ut iniqvitates nostras ipse portaret, servi formam induit, uti scriptum est; attamen hujusmodi interpretationes fallacissimas esse, ac persæpe ineptissimas, bifariam demonstratur; primo qvidem, ut in exercitationibus prudentissime notasti, qvia licet aliqvando forte fortuito hac interpretandi ratione, sensus valde appositi ex dictionibus eliciantur, nihilominus sæpe ac sæpius aut nulli deducuntur aut insulsissimi, & qvod pejus est, non semel impii: secundo vero, qvia sensus isti dictionibus, unde eruuntur, sunt nimis communes; nec verisimile est, eidem dictioni vel nomini, vel sententiæ, ubicunqve collocatæ, eosdem prorsus sensus omni tempore adaptari posse. Sexcenti reperiuntur Johannes, & Pauli, & horum alii viri optimi existent, alii pessimi, singuliqve ob morum conditionisqve varietatem inter se valde diversi; qvis igitur existimabit, his omnibus, & unicuiqve eorum eosdem sensus apposite ap-

te applicari posse, qvos ex consimili nominum interpretatione extrahere licebit? qvod ad Notaricum attinet, Arabes, Turcæ ac Persæ eo passim utuntur, brevitatis causa, in describendis tabulis Astronomicis, Ephemeridibus, Fastis, & qvæ sunt his similia, ita ut absqve illius notitia ejusmodi libros qvis intelligere non possit. Ego autem illud parvi facio, licet penitus non ignorare necessarium duxerim, qvia genus est scribendi erroribus qvam maxime obnoxium, cum propter notarum inter se similitudinem, aliam pro alia usurpari, tum ab ineruditis amanuensibus tum à lectoribus non satis expertis, facillimum sit. Sed de his hactenus; tantum cupio, ut me qvoqve certiorem reddas, qvibus notis apud Hebræos designentur millenaria & centenaria supra 400. nam Arabibus ad millenarium usqve designandum propriæ ac peculiares sunt literæ, cum eorum Alphabetum sex literis plusqvam Hebraicum abundet; illæqve sunt, qvæ respondent ת, ב, ד, צ, ט, ן, qvando molles pronun

nuntiantur, ut apud Chaldæos in usu est, præsertim in dictionibus Arabicis describendis: qvod tamen ignoro, an Hebræis etiam sit commune, an potius, pro millenariis designandis, primas literas, simplicium numerorum significativas, usurpent, qvæ ante notas centenariorum collocatæ apud Arabes etiam aliqvando millenaria designant. Sed missis his, qvæ forsitan plus, qvàm par erat, tibi tædii attulere, modo reliqvum est, ut gratias qvas referre non possum, tibi saltem innumeras agam, non modo de libro transmisso, verùm etiam qvod plurimi faciendum est, de multiplici honore, qvo me in illo prosecutus es, tot tantisqve laudibus me supra qvam mereor, extollendo. Erubui sane qvoties in illas incidi: at blandientis sibi animi titillationem qvis compescet? mei profecto imbecillitatem ut fatear necesse est: non possum his laudibus licet immeritis summopere non oblectari, qvippe qvæ, tui beneficio, laudatissimi viri nomen meum tam honorifice immortalitati commendant,

dant, ex qvo qvantum tibi debeam, verbis exprimi posse non duco: manebit tamen dum vixero, alta mente repostum. Duo supersunt, qvæ ab humanitate tua, abstinere non possum, qvin enixe efflagitem; primum qvidem, ut in impressione Samaritani nostri Pentateuchi versione Latina illum minime defraudes: nam, etsi versio Latina Hebræo Samaritani Samaritano etiam, ut ostendis, est communis, cum iste illius sit exactissima translatio, lectori tamen permolestum erit, Samaritani sententiæ qvomodo Latine efferantur, longe alibi inqvirere, & dubii semper aliqvid apud ipsum remanebit, num verba ubiqve singula singulis bene respondeant: at è contra versionem Latinam, licet prorsus eamdem utriqve suis in locis apponere qvid erit impendii? Alterum, qvod expecto, est, ut qvamvis codex iste Samaritanus magnis illis Bibliis adjunctus proditurus sit, non desinas tamen curare, ut seorsim etiam cum propria illius versione Latina imprimatur, qvo facilius omnibus illo perfrui liceat;

ceat; qvod publicæ utilitati qvam maxime conducturum existimo, nam magna illa biblia, qvæ immania sunt volumina, & magni pretii, cuilibet præsto esse non facile poterunt. Pluribus non est cur te defatigem: tantum vale, & me tibi devinctissimum vivere pro certo habeas,

Romæ, quarto Nonas Julii
cIↄIↄcxxxI.

EPistolam tuam qvam ad me una cum libro, misisti non accepi: Pater qvi detulit, dixit, se illam perdidisse, ubi qvotqvot forinsecus literæ importantur, ob pestis suspicionem, igne purgari solent. Si qvid forte continebat, qvod me non latere cuperes, rescribas qvæso, ne aliorum incuria mandatis tuis, qvæ vehementer exopto, gratissimisqve nunciis me defraudet. Vale iterum & me ama.

EPIST.

EPIST. XVIII.

De Chronologia *Mahumedanorum.*

Nobilissimo & Perillustri Viro Petro à Valle *Johann Morinus*

PRimas Litteras à te accepi, qvibus me respondisse non memini Prioribus difficultatem non immeritò mones, qvod Annum *Arabum* 920. cum Anno Christi 1542, commiserim; ais enim, te certissimum esse annum veræ Salutis 1622. cum *Mahummedico* 1031. majori ex parte concurrisse, & 1627. cum 1036, undecimum præterea *Aprilis* anni 1599. cum anno *Hegiræ* 994,& die 22. mensis Rabie secundi. De hisce exemplis nihil ambigo, alia addam, qvæ tua nobiliter confirmant. Refert *Gordonus* in Chronologia sua ad annum 62 ;, in Edicto pacis *Caroli* V. Imperatoris, cum *Afro*, Rege, annum *Hegiræ*, 942, cum anno Christi 1535, copulatum fuisse: In Literis verò *Solimani* ad *Ferdinandum*, annum consimiliter ab Epocha *Mahommedis* 954, cum Christiano 1547, conjunctum.

Re-

Refert qvoqve *Mulerus* in Tabulis Astronomicis, *Turcarum* Imperatorem litteras ad *Belgarum* Ordines anno 1610, rescripsisse, ad qvarum calcem æra notabatur 119. Ista sane contradicere nobis videntur, annum *Arabum* 920, cum Christiano 1541, maritavimus. Nodum istum, qvi multis perplexus videri potest, paucis enodabimus: Aliud est annos ab Epocha *Arabica* juxta *Arabes* & *Turcas* putare, aliud eosdem annos juxta *Christianos* aliosve populos. *Arabes* annis utuntur mere Lunaribus dierum 354, nec illos curant ullis embolismis cum solaribus exæqvare, abrogata prorsus annorum solarium consvetudine, Embolismorum qvidem speciem qvandam usurpant, sed à nostris prorsus dissimilem, cùm enim annus lunaris juxta Astronomorum antiqvorum & recentiorum epilogismos dierum sit 354. hor. 8 m. 48. ad finem cujuslibet anni 354. dierum residui sunt hor. 8, m 48, qvæ ad finem anni tertii collectæ diem præstant, horasqve duas & 24 min. Tertio itaqve anno diem interca-

tercalant, qvo annus ille dierum constituitur 355, supersuntqve Epactæ horæ duæ & 24. min. qvibus anno qvarto horas 8 denuo addunt, & 48 min. & sic continuant donec compleatur annus trigesimus. Tum enim nndecim embolismis unius diei peractis, nullæ prorsus supersunt Epactæ, idemqve embolismorum & epactarum redit ordo, qvi prius effluxerat, qvod manifestum & palpabile fit, multiplicatis horis 8. & 48. min. per. 30, consurgunt enim horæ 264, ex qvibus undecim dies exactissime, nullo superfluo, componuntur. Hæc est illa triacontaeteris, seu periodus *Arabica* triginta annorum, qva anni *Arabici* exacte satis juxta lunares motus, nulla solarium habita ratione, definiuntur, Non incassum hæc præmissa sunt: Si qvis enim me roget, qvotus annus hægiræ juxta annos Arabum supputetur hoc mense *Septembri* æræ Christianæ 1631, respondebo 1041. Si autem me roget, qvotus verò juxta annos Julianos, qvi Christiani sunt? respon-

respondebo 1010. Annorum 31. est discrimen, hoc est à fuga *Mahumedis* anni *Arabici* effluxerunt 1039, & aliqvot dies; anni verò Christiani 1009, sed ista exactissime subducamus: hujus enim rei ignoratio *Genebrardo*, *Gordono* aliisqve Chronologis persvasit, *Arabes Afros* Epochen Hegiræ ab anno Christi 591, aut 592. initium ducere Verùm præstantissimi qviqve Chronologi, istiqve *Arabes* consentiunt, Hegiræ Epochen decimo sexto *Julii* anni Christi 622. cœpisse. Pluribus id probare non opus est; facile enim ex dicendis colligetur. Ab eo tempore usqve ad mensis *Julii* 16 diem anni præsentis, effluxerunt anni *Arabici* 1340. Annus ille ut dicimus, dierum est 354, hor. 8. m. 48. Annus vero solaris juxta *Alphonsum*, & fere juxta *Ticho Brahen*, est 365. dierum, 5. hor. m. 46. Excessus igitur Anni Solaris supra Lunarem *Arabicum* est 10. dierum, 21. hor. m. 1. Cum igitur 1009 anni solares præterierint, ducantur decem dies, 21 hor, 1. m. in 1009, summa erit 10973 dierum, 13. hor,

13 hor. m. 49. Tot igitur diebus 1009 anni solares superant 1009. *Arabicos*, sed 10973, dies, 13. hor. m. 49, divisi per dies 342, 8. hor. 48 m. annum *Arabicum*, annos nobis præstant *Arabicos* 30, dies insuper 342. hor. 13. m. 49. itaqve anno Christi 1631, 15 *Julii* præterierunt anni *Arabici* ab Hegira 1339, & præterea dies 342, hor, 13, m. 49, ergo annus 1040. *Arabicus* seu *Neomenia Muharram* cœperat octavo *Augusti* anni 1630. Ab octavo enim *Augusti* mensis anni 1630; ad 15 *Julii* 1631, dies 342 numerantur. Præterqvam qvod Epilogismus iste rectus, huic assentiuntur Tabulæ Astronomicæ; Neomeniam enim ex Alphonsinis Tabulis collegi anno 1630 factam fuisse juxta medios & æqvabiles motus, octava die *Augusti*, hora ante meridiem 9. & 3. m. in Romano meridiano. Nunc si 342. diebus, addantur 12, (existimarem enim annum illum esse ὑπερήμερον & intercalarem; etenim triacontateridis *Arabicæ* vigesimus) finietur annus 1040 Hegiræ, *Julii* die 28, inibitqve Neomenia

nia *Muharran* anni Arabici 1041, *Julii* die 29. Neomeni a media juxta Tabulas Alphonſinas accidit *Romæ* 28. *Jul.* hora poſt meridiem 7. m. 51. ſec. 17. paulo poſt occaſum: itaqve hodie annus ſupputatur Hegiræ 1041, & 21. menſis *Sepher*, Chriſti verò & noſtri, 1631, & 16. Cal. *Septembris*, niſi forte propter *Arabicarum* Neomeniarum προέμπτωσιν, de qva mox, cœperit *Muharran* 31. *Julii*, qvo caſu incidit hoc anno 16. *Septemb.* in 19. menſis *Sepher*. Ut ex annis ſolaribus datis, *Arabicos* collegimus, ita & contrario modo ex *Arabicis* facile eſt ſolares colligere. Hoc in numeris tuis periclitabimur, aliqvid enim continent qvod animadverſione dignum videtur. Ais igitur *Aprilis* undecimum diem anni 1586, concurrere cùm 22 die Rabie poſterioris anni Hegiræ 994. qvia anni *Arabici* numero ſuperant Chriſtianos in eadem dierum collectione, exceſſus annorum ſolarium ſimul collecti, & ex annis Arabicis lunaribus exempti, annorum ſolarium numerum exhibent. Defectus

fectus anni lunaris Arabici à solaris est 10. dier. 21. hor. 1. m. Defectus ille uniuscujusqve anni in annis 993. integris consurgit in summam dieum 10799, h. 13. m. 33. Anni vero 29. solares dies conficiunt 10592. min. 41, horas, & minuta ista securi nunc negligimus. Dies igitur 10592, tolle ex 10799, sive annos 29. à 993, residui erunt anni Christiani 964, & dies 207. rursus eximendi, nam omnes dies defectus lunaris sunt exemptiles. Denuo itaqve ab annis Christianis 964, tolle dies 237, annos asseqveris 963, dies 158. Dico igitur annos Hegiræ 993. completos æqvari annis solaribus 963, diebus 158. Hinc facile est, postremum diem Anni Arabici 993. eruere, & Neomeniam *Muharran* anni Arabici 994. Annus solaris Hegiræ semper finitur 15. *Julii*, & incipit 16. ejusdem mensis, à qvo die si numeres 158. dies, terminabitur annus ille 20. *Decemb.* inibitqve 993. annus Hegiræ *Decemb.* 21. qvi duravit per universum fere annum Christianum 1586. Si igitur ab annis 1585, cum qvibus concur-

M rebat

rebat annus Hegiræ 993, tollas annos ſolares 963, relinqventur 622. Chriſti à decima ſexta *Julii*, pro initio & radice ſupputationis Hegiræ, cui Epochæ omnes celebres Chronologi conſentiunt, qvæqve, ut vides ex ipſiſſimis Arabum Epilogiſmis, Aſtronomice putatis, colligitur. Sed ex iis, qvæ addis, difficultas oritur. Ais enim ex Aſtronomorum Perſarum exacta ſupputatione, undecimum diem *Aprilis* anni 1586, concurrere cum 22. die *Rabie* poſterioris anni Hegiræ 994. nam concurſus ille attribuendus videtur *April.* 9, aut ſaltem 10, uno die citius, menſes enim tres priores Arabici cum qvarti 22. diebus, dies componunt 110, atqvi dies 110. à viceſimo primo *Decembris* excluſive ſupputati, decimo *Aprilis* terminantur. Difficultatem augent Tabulæ Alphonſinæ, ex qvibus colligo Neomeniam mediam factam fuiſſe anno 1585, *Decembris* 21. die, hora poſt meridiem ſecunda in Meridiano Babylonico, eo prorſus modo, qvo ex annorum ſolarium & lunarium epilogiſmis adnotavi.

tavi. Aſtronomi autem tui lapſum non eſſe ex aliis, qvæ affers, exemplis manifeſtum eſt. Refers in Ephemeride Perſico, 21. diem *Martii* anni Chriſti 1622, in octavum diem *Gemadi*, prioris anni Hegiræ 1031. adnotatum fuiſſe: idem breviſſime qvod in priori exemplo præſtemus. Anni 1030 completi ſuperant 993 completos, annis 137, defectus anni lunaris à ſolari 16 d. 21 h. 1 m. ducatur in 37, emergent 402 dies, qvibus junge 207, reſiduum ſuperius adnotatum, dies fient 609; hoc eſt annus ſolaris & 244 d. qvæ juncta annis 29, conſient anni 30, & 244 dies, qvo annorum & dierum numero anni Hegiræ 1030 completi ſuperant numerum annorum ſolarium ejuſdem Hegiræ. Demantur igitur à 1030, anni 30, reſtabunt mille anni ſolares: ab his iterum deme dies 244, reſidui erunt 999 anni, dies 121, prorſus æqvales 1030 annis Hegiræ completis. Anni autem 999 ſolares finiti ſunt die 15. *Julii* an. 1621, duravit Hegiræ annus præterea diebus 121; finiit ergo die *Nov.* 13, ac proinde

annus 1031 Hegiræ cœpit die 14. *Nov.* anno Christi 1621. Eo die ex Tabulis Astronomicis colligo commissum fuisse Novilunium Babylone hora qvarta matutina. A Neomenia autem *Muharran* ad octavum *Gemadi* prioris inclusive 126 dies effluxerunt; sed à decimo qvarto *Novembris*, ad 21 *Martii* 128. Tertium uno expediam; 26 dies *Junii* anni 1627, concurrit cum duodecima mensis *Sceval* anni Hegiræ 1036. A Neomenia *Muharan* ad duodecimum diem *Sceval* dies 227, totidem retro numerati à 22 *Jun.* incipiunt à 23 *Septemb.* qvo juxta id, qvod scribis, cœpit Neomenia *Muharran.* Sed Tabulæ Astronomicæ exhibent Novilunium *Babylone* die 21 *Sept.* paulo post, aut circa mediam noctem. Ex his exemplis constat, cœlestes Neomenias duobus diebus Arabicas nunc anticipare, Lunamqve primam eos tum pronuntiare, cùm est tertia, cujus rei causam à te scire velim: num qvod Neomeniam, ut Judæi, stante Templo, non à Luminarium Synôdo, sed à Visione cele-

celebrent? Num Cycli ipſorum vitio, ut olim Chriſtiani ante *Gregorii* correctionem, Luna prima dicebatur, cùm erat qvarta: tantus tandem apparuerat enneadecaeteridis inemendate defectus, aut qvavis alia de cauſa. Iſta nunc introſpicere, urgentibus aliis negotiis, non vocat, alias forte non ex tempore ut nunc, ſed conſulto de hiſce diſſerendi dabitur occaſio. Qvamqvam verboſâ ſcripturâ meâ importunus nimium tibi fuerim, id, qvod rei à te animadverſæ caput eſt, non omittam. Samaritanos aio, non ſecus ac Judæos annis uti ſolaribus, non lunaribus, ut Arabes. Hujus rei multa ſunt Argumenta, Lex *Moſis*, qvam profitentur, cujus Feſta ſolari & lunari motui addicta ſunt, unde fit, ut ipſis & Judæis ſolemne, lunares menſes per Emboliſmos dierum triginta, annuo Solis motui accommodare, atqve adeo qvamvis eorum menſes ſint lunares ſicut Arabici, nuſqvam tamen cum illis conveniunt. Præterea hujus rei teſtes habeo *Moſem Ægyptium* & *Abenezram*, ut

à Commentatore Libri *Cozri* citatur, insuper *Scaligerum* cum Calendario Samaritano, qvod in lucem edidit, deniqve ipsum librum tuum & meum; nam in Libro tuo cum supputatio annorum initur à regno *Ismaëlitarum*, additur mensis *Elul*, in meo verò mensis *Marthusan*, qvi menses Judaici sunt, & cum annis lunaribus Arabum accommodari non possunt, nisi qvis scrupulosam Astronomorum supputationem advocet. Igitur faciunt *Samaritani*, qvod nos in eadem causa faceremus. Siqvis enim me rogaret, qvot hodie 1631, & *Sept.* die 16, anni elapsi sunt ab Hegira seu fuga *Mahometis*? non responderem per annos Arabicos, sed solares vulgares, annos scilicet præteriisse 1000. anni vero 1010 diem 63 fluere: nec aliter supputant Chronologi Christiani aut Judæi; sicut vice versa Arabes, qvæ apud nos fiunt, annis Hegiræ suæ applicant. Latine versa est Historia Sarracenica ab Arabe docto & Chronologo exactissimo, *Lugduni Batavorum*, anno 1625 edita: innumeris in locis

locis hiſtorias Chriſtianorum recenſens Hegiræ annos ſemper uſurpat. Sed de hiſce hactenus.

Poſteriores Litteræ tuæ mihi lecto decumbenti redditæ ſunt, ſed tui nominis jucunda recordatione animum recrearunt, febriſqve ardorem elevarunt. Qværis à me, eruditiſſime Domine, num per Judæorum Cabbaliſticam Gematriam, numeri ex dictionis reſolutione manantes, ſoleant iterum in dictionem coaleſcere, qva Myſterium aliqvod ſignificetur; exemplo tuo qvæſtionis ſenſum aperiam. יסוע *Jeſus*, Arabice componit 146, numero illo iterum in litteras reſoluto exoritur dictio קמן, qvæ Arabice *inſervire* ſonat, recte de Domino noſtro dicitur, qvi formam Servi induit, &c. Reſpondeo, Gematriæ Cabbaliſticæ genium eſſe, dictionis unius ſenſum aut myſterium, ex alia per numeros expiſcari, atqve ad id tantum Gematriam inventam eſſe, hincqve ſæpius myſteria emergere. Huic conformia qvod ex Arabica Lingva adnotaſti, verbi gratia di-

ctio מצותי, *Præcepta mea*, in numerum 546 resolvitur. Idem numerus in litteras iterum resolvitur שמור dictionem componentes, qvæ *custodi* significat; qvo Mysterio, Mandata Dei sedulo servanda esse, demonstratur. Huc tendit omne negotium Gematricum, nisi Judæi barbaris nominibus sæpius oblectarentur; verbi gratia, nominis barbari *Mitatron*, מטטרון, apud eos maxima est reverentia; sicqve Angelum qvi primum cœlum movet, vocari fabulantur, eo qvod literæ istæ 314 conficiant; qvi numerus in dictionem שדי *Schaddai* iterum resolvitur; qvæ unum est ex maximis Dei nominibus. Alterum est, qvod qværit de Numeris Judæorum supra qvadringentesimum: duobus modis illos solent exprimere, ope scilicet qvinqve litterarum finalium; ץ. ף. ן. ם ך. 500, 600, 700, 800, 900, vel alias litteras conjungendo; ut 500, hoc modo, תק, 600 תר, &c. Pro millenariis autem, litteris iterum utuntur, ut ברלד, 2234 cum apponunt litteras finales illas semper ad finem

nem relegant; verbi causa, summa Versuum à Masoretis in Psalmis sic adnotatur, אאכז, 2527, natura duce sic scribi debuisset, באאכז, alias pro duobus א uterentur ב. Sæpe millenarios omittunt, & inferiores tantum numeros adscribunt, qvod sæpissime faciunt, cùm annos Epochæ mundi numerant, sed tum sæpius addunt פק. hoc est, פרט קטן, juxta Numerum minorem. Exempli causa, aliud hoc anno accidisse dicerent, שנת שצא, anno 391, juxta Numerum minorem, hoc est, anno mundi juxta ipsorum Numeros, השצא, 5391. Sed de hisce hactenus. Pentateuchi 17 caput *Levitici* sub prælo est. Pentateuchum tuum integrum cum Hebræo Samaritano contuli; tam exacta est, & verbis adhærens versio, ut Latina duplici minime sit opus, unaqve versio utriqve textui ad amussim respondeat; alteram versionem condere, prorsus est actum agere. Ita autem Samaritanus uterqve codex in editione disponitur, ut Latina versio utriqve textui ex æqvo re-

ſpondeat, nullaqve verſio cum archetypo facilius iſta comparari poſſit. Hæc habui, perilluſtris & mihi obſervantiſſime Domine, qvæ doctiſſimis Litteris tuis reſcriberem, me ut magis ac magis ames etiam atqve etiam rogo.

EPIST. XXVI.

Reſponſio ad præcedentem Epiſtolam. Ephemerides Perſicæ ac Turcicæ, qvas penes ſe aſſervabat Auctor Tabularum Aſtronomicarum, qvibus nunc Perſæ utuntur, & de his judicium. Diagramma Triacontaeteridis Arabicæ, qvam ab Aſtronomo Perſa habuerat.

Reverendo Patri atqve Eruditiſſimo Domino meo, Patri Joanni Morino, *Congregationis Oratorii Presbytero*, Petrus à Valle *Peregrinus*, S. P. D.

VAlde delectatus ſum, Doctiſſime, ac mihi ſemper Reverende, mi Pater, iis omnibus, qvæ ad me reſcripſiſti poſtrema

ma Epiſtola tua; ſed præſertim accuratiſſima ſupputatione, qvâ probas te annum Hegiræ 920, cum anno Æræ noſtræ 1542. recte maritaſſe: qvæcumqve aſſeris, pro certiſſimis habeo, nihilominus illud etiam, qvod te monui, de tribus illis exemplis, qvæ diſcuſſiſti, veriſſimum eſt. Hanc autem differentiam puto evenire, qvia in rebus humanis, ut non ignoras, ſæpiſſime accidit, ut aliud theorice ſpeculando comperiatur, aliud vero practice uſu veniat: & in hac potiſſimum re non mirum, cum defectus illi aut exceſſus horarum & ſcrupulorum, qvos optime notaſti, in uſu civili negligantur, & neceſſario ſint negligendi, ut anni principium civile cum principio diei, in qvo conſtituitur, ſimul inſurgat. Sed cùm verum & Aſtronomicum anni principium à principio civili, qvod fere ſemper aut præit, aut ſubſeqvitur, aliqvod horis & ſcrupulis diſtet, hæc differentia ſemel atqve iterum neglecta, efficit poſtea, ut longo annorum decurſu magnas illas reperiamus differentias, qvas in no-

ſtrio calculo præ manibus habemus. Qvod autem dicis de undecima *Aprilis* die anni Criſtiani 1586. qvám Aſtrologus meus cum 22. *Rabiæ* poſterioris anni Hegiræ 994. copulavit; tibi tamen videtur 22. *Rabiæ* poſterioris præ dicti anni, cum nona vel decima *Aprilis* anni noſtri concurrere diebus, ne mireris: Arabes enim, ſicut & Perſæ & Turcæ, Neomenias ſuas lunares non in novilunio, hoc eſt, in Luminarium congreſſu, ſed in viſione Lunæ conſtituunt. Verùm cum Luna non niſi ſero in occaſu Solis apparere incipiat, & nox apud illos nunqvam antecedenti, ſed ſemper ſubſeqventi tribuitur diei, unde ſi Luna, exempli gratia, die Martis ſero incipiat videri, ſubſeqvens die Mercurii prima menſis numeratur, hinc fit, ut Neomeniæ, duorum ſemper ac fere trium dierum ſpatio, ſint noviluniis poſteriores; nec ubiqve pari gradu incedant, ſed alii citius, ut Turcæ Orientales [*Turkiſtan* ſcilicet Regionis Incolæ, qvi Tartari ſunt) alii vero tardius, ut Perſæ, illas celebrant; qvod

passim in Ephemeridibus omnibus earum gentium manifeste apparet. Ephemerides aliqvot habeo, ut aliàs tibi significavi, & Persicas & Turcicas, singulas autem unius tantum anni confici solent, qvemadmodum in Oriente, nam plurium annorum illas simul edere, Tÿpographiæ defectu, non facile illis foret: intet has unam qvamplurimi præcipuè facio, exactissime elaboratam à *Nulla Zeineddin Larita* Mathematico & Astronomo inter Persas præstantissimo, mihiqve amicissimo, qvî certe, in nostra etiam *Europa*, inter hujus artis peritos, pares haberet admodum paucos, si libris apud nos à recentioribus editis, instrumentis nuper repertis, ac demum observationibus innumeris, posterioribus hisce seculis factis ad eruditissimis viris, qvæ omnia in Perside ignorantur, non esset destitutus. Fatebatur mihi qvidem, Tabulas Astronomicas recentiores, qvibus ipsi nunc utuntur, confectas ab *Olegh Chan*, *Samarcand* Principe, & magni illius *Teimur Lenk*, hoc est, *Teimur Claudi*, qvem

nos corrupto vocabulo *Tamerlanem* vocamus, ex filio nepote, jam nimis antiqvas esse, & ad hæc tempora non satis bene respondere: motus propterea Planetarum aliqva apud ipso indigere correctione, & alia qvamplurima desiderari; qvapropter à me petiit ut Ephemerides aliqvas, & alios Libros ex nostris sibi mitterem, qvos ut percipere posset, notas omnes Arithmeticas, Characteres nostros Astronomicos, necnon Litteras Alphabeti, ac modum legendi sedulo à me addiscere voluit; & si Ephemerides *Magini*, qvas illi misi, ad ejus manus pervenerunt, non dubito, qvin ex illis summam delectatio nemac utilitatem sit perceptus. Hujus inqvam viri, apud qvem in *Lar* civitate, ipsius patria, aliqvot qvotidiana consvetudine familiarissime versatus, compluta ab eodem didici scitu dignissima, Ephemerides habeo unius anni ad Meridianum ejusdem Civitatis *Lar* elaboratas, qvæ tamen qvia ille ad majora intentus, Ephemeridum Auctorem se profiteri dedignabatur, feruntur

sub

ſub nomine *Mulla Enaiet Laritæ*, ſui fratris germani, qvi & ipſe Aſtronomiam pertractabat; haſqve ego, veri auctoris ſumma diligentia exactiſſime tranſcriptas, ab ipſomet *Mulla Zeineddin* dono accepi, in urbe *Lar*, cùm primum evulgatæ fuerunt, ejuſdem anni, de qvo agebant initio. Sæpe miro accenſus ſum deſiderio, illas Latine exiſtimo enim fore, ut ad Chronologiam qvam maxime conferrent, ob diverſarum Epocharum copulationem, variamqve menſium apud diverſas gentes rationem, qvæ ibi oculis objicitur, qvæqve unà cum adſpectibus Planetarum adinvicem certis ſuis locis accurate collocatis, non dubita, qvin Chronologis, ad tempora examinanda, opem non modicam afferrent. Verùm ab hoc labore plura me deterruerunt, primum qvidem qvia *Romæ* non facile futurum puto, ut à ſuperioribus impetraretur hujuſmodi rerum typis evulgatio, alibi verò me abſente difficilimum cenſerem, ut abſqve innumeris erroribus imprimi poſſent, cum omnia ſint notarice ſcri-

ſcripta, & captu non facilia, niſi qvis fuerit in illis diu verſatus. Præterea, ordinarii Characteres qvamqvam Perſici & Arabici, ad imprimendas Ephemerides fortaſſe non ſufficerent ob notarica qvædam, qvibus multis opus eſt Literarum compendia. Inſuper amanuenſem non habeo, qvi mihi Perſica tranſcripbat, & ipſe nec labori ſufficio, nec patientia mihi eſt, ut tranſcribendo me fatigem, & tempus conteram. Nullo autem remanente apud me tranſumpto unicum, qvod habeo originale, ut imprimatur, aliò tranſmittere cum diſcrimine illius amiſſionis in itenere procul dubio permoleſtum eſſet. Nihilominus tamen fortaſſe difficultates iſtas ſuperabo, & Ephemeridem integram ad te mittam utroqve charactere, Latino nempe & Perſico, ſi fieri poterit ἀμφιγνώσαν imprimendam: interim ex ea deliba, qvæ in alia charta huic Epiſtolæ eligata ſeparatim mitto; ac me fac, qvæſo certiorem, num Pariſiis, ubi typos Arabicos reperiri certiſſimum eſt Perſica etiam imprimi poſ-

ſint

ſint, qvæ qvidem iiſdemmet Arabicis characteribus imprimenda ſunt, ſed ultra qvos Arabes uſurpant, tribus aliis opus eſt, qvi Arabibus non ſunt familiares hi vero non ſunt figura diverſi, ſed tantum duplici poteſtate, & Criticis qvibuſdam tantummodo punctulis inter ſe diſtincti; nam præter Arabicas litteras ب B. ج E. & ز Z. qvæ etiam apud Perſas ſunt in uſu, eodem modo, qvo ab Arabibus pronunciantur, ad Perſica ſcribenda, illaqve peculiari qvadam Perſarum pronunciatione legenda utuntur iiſdem litteris, criticorum punctorum additamento diverſam habentibus poteſtatem; videlicet, پ P. چ C. Ital. & ژ Hiſpan. Neceſſe eſt igitur, ut Perſica poſſimus typis mandare, tres iſtos characteres habere duplici figura, unico nimirum puncto, eoſdemqve tribus punctis inſignitos. Evolvens fortuito Schedulas meas, reperi ſolium in qvo R. P. frater *Thomas à Novaria* litteras qvaſ-

qvaſdam antiqviſſimas deſcripſit, vel Hebraicas, vel Ægyptiacas, vel Arabicas, qvæ in deſerto Montis *Sinai*, ab Hebræis, ut creditur, qvi tamdiu per illa loca errabundi profecti ſunt, in compluribus petris reperiuntur ſculptæ. Plures ſunt inſcriptiones, ut videbis, qvarum ego primam tantum vidi ad radicem Montis *Horeb*, reliqvas cum hujus rei ignarus iter facerem, imprudens non animadverti: Pater vero à *Novaria* dum illac accuratius pertranſiret, ex multis qvas vidit, haſce tranſcriptas exactiſſima diligentia deſignavit: exiſtimans rem eſſe ex qva facile delectationem percipere poſſis, tranſumptum folio qvod unà cum hacce Epiſtola accipies, ad te mitto; Hebræis qvibuſdam illud hic oſtendi, litteræ aliqvæ ex his viſæ ſunt Hebraicis, qvæ hodie ſunt in uſu, ſimiles eſſe, aliæ vero Samariticis, aliæ deniqve cum neutris concordare; ſenſum tamen ex illis nemo percipere potuit: tu qvodcunqve erit, forſan melius aſſeqveris, qvod ad Chronologiam attinet, rogo, ut inſpicias opus chronologicum

cum *Ubbonis Emmi Groningæ* impressum, qvod ipse legi, & in omnibus certe mihi non displicuit; sed præcipue Æram atqve Annos Mahomedanorum, eorumq; cum nostris copulationem apud hunc Auctorem magis recte dispositam reperi, qvàm apud alios, qvos viderim. In Genealogia tantummodo recentiorum regum Persidis allucinatus est, aliqvantulum deceptus ab aliis, qvod ego correxi in Libello meo de Persarum Rege; tu de hoc Auctore qvid sentias, mihi significes qvæso. Agedum, amplius te fastidire nolo: tantum ut me diligas, & si qvid tui gratia præstare possim, mandare non desinas, etiam atqve etiam efflagito.

Vale.

Romæ postremæ *Decembris* die exacti jam Anni 1631.

Plurimum doleo, te febri tam graviter fuisse vexatum: spero, tamen fore, ut hæc Epistola reperiat te jam optima fruentem valetudine; qvod ut Deus faxit, toto corde exopto.

Mit-

Mitto etiam ad te hic inferius descriptum Diagramma Triacontaeteridis Arabicæ, qvod habui ab eodem Astronomo amico meo, *Mulla Zareddin Larita*, de qvo supra memini. Illudqve mitto Italice scriptum, sicuti extat in chartulis meis eodem modo qvo tunc ab ore dictitantis excepti, ne forte Latine vertendo, aliqvid ei detraherem, qva de causa hoc itidem observavi in folio Patris *Thomæ à Novaria*, de antiqvissimis litteris in deserto Montis *Sinai* repertis. Periodus verò intercalationis Arabicæ, num viginti novem annis constet, num triginginta ignoro; nihil enim de hoc reperi in chartulis meis, nihilq; me ab Astronomo Persa nec audisse ne qvævisisse memini.

L'anno lunare de gli Arabi non ha giorna, mese alcuno intercalcare per pareggiarsi con l'anno solare, ma si ben' ha di qvando in qvando alcum giorno intercalare, per pareggiar la differenza de' mesi lunari, che corre tra un novilunio e l'altro. E perche nell' anno Arabico sei mesi sono di trenta giorni, e sei di ventinove,

nove, il terzo di trenta, il qvarto di ventinve e così semper per ordine, ne gli anni, ne'qvali si aggiunge il giorno intercalare, si aggiunde all' ultimo mese, che dovendo esser di ventionove giorni, nell' anno intercalare è ditrenta. Hora gli anni, ne qvali si aggiunge il giorno intercalare sono i seqventi; il secondo, il qvinto, il settimo, il ventesimo primo, il ventesimo qvarto, il ventesimo sesto, il ventesimo nono, e così sempre vico minciando da capo co'l medesimo ordine L'anno presente, secondo l'Era de gli Arabi 1031 della Hegira, mà secondo noi 1622 di nostro Seigre, è l'anno primo di qvesto conto; onde l'anno segvente, che sara il secondo, sarà intercalcare. E qvesto l'houto d'al *Mulla Zeinnenddin* Astrologo *Larita* amico mio,

Hucusqve in chatula mea, cui postea hic *Romæ* non multos ante dies qvod seqvitur subjunxi.

Differisce poco de qvesto la diatrive di *Nicolo Mulerio* nello Chronologia di *Ubbone Emmio*, che secondo le tavole Alfon-

Alfonsine si à incercalari, in vece de gli-anni 15. e 17, gli anni 16, e 18, & fa tuito l' periodo di anni 30.

EPIST. XXVII.

J. Morinus Illustrissimo Cardinali *Barberino* scribit Apologiam Libri, cui Nomen fecerat *De la Grandeur & Souverinité temporelle Donnée al' Eglise Romaine*, ob cujus Editionem male audiebat *Morinus* apud Aulicos Urbis.

Illust. & Rever. Card. Barberino, *J. Morinus.*

ACcepi à R. Patre *Bertino*, sinistra nonnulla Galliâ Romam perlata esse de libro, qvem vernacula lingva nuper in lucem edidit, Ista ut audivi, contempsi, qvàmqvam enim cogitarem, vulnus à calumniatoribus inflictum vix ita obduci posse, qvin cicatrix semper emineret, me tamen à calumnia cum de Sedis Apostolicæ honore & auctoritate agebatur,

tur, lædi posse non existimabam. Tantam fiduciam pariebant in animo meo conscientia primùm mea, consilium deinde meum in libro illo scribendo, testimonium deniqve illorum, qvi ante divulgationem, manuscriptum examinarunt, & qvi post divulgationem, perlegerant. Conscientia mea, cui nihil antiqvius, nihil charius unqvam fuit, qvàm Sedis Apostolicæ autoritatem publice, & in privatis congressibus qvacunqve occasione data defendere, qvi adolescens aliqvot annos in Illustrissimi Card. *Perronii* comitatu vixi, qvi postea in Reverendi Episcopi *Lingonensis* familiam, cum primum Episcopus creatus est, adsci tus sum, qvi inde Congregationi Presbyterorum Oratorii nomen dedi, atqve ab eo fere tempore à latere *Caroli Mironii Andegavensis* Episcopi, qvi à summo Pontifice, *Lugdunensis* Archiepiscopus & primas electus & constitutus est, eo postulante & ultra modum urgente, ad mortem usqve indivulsus fui.

Si

Si nunc vita illi superstes esset, negotii propter qvod catholice & feliciter gestum Brevia duo Apostolica in gratiarum actionem accepit, me illi impulsorem fuisse, ne qvid amplius dicam, non diffiteretur. Si illustrissimum Card. *Spadam* coram nunc aloqverer, ea de isto negotio proderem, qvibus facile cognosceret, Archiepiscopum *Lugdunensem* nihil ea in re me inconsulto tentasse, nedum egisse. Strenue & catholice se præbuit in ista causa R. Episcopus *Lingonensis*, qvæ egit aut dixit, me cum ille communicavit. Tum temporis in libro illo componendo & elaborando totus versabar. Num ego cum periculo clam adstruere conabar, qvod publice destruere meditabar? Calumniæ atrocitas me imprudenter aperire coegit, qvod æternum latuisse desideravi. Itaqve ne immodestius de me verba facere pergam, scriptionis meæ consilium Illustrissimæ Reverentiæ tuæ exponam ex Historia Ecclesiastica, cui ab ineunte ætate præcipue incubui, dedicisse mihi videor ante Franco-

çorum Reges *Pipinum* & *Carolum*, summos Pontifices continua fere tum Imperatorum, tum Longobardorum tyrannide vexatos fuisse, ab ea tandem Francorum armis vindicatos. In hujus libertatis assertione Libri mei pars tertia tota versatur, cujus scopus unus est, demonstrare Francorum peculiare esse pro libertate Sedis Apostolicæ vitam profundere, Ecclesiam Romanam provinciis maximis ditare, honore & gloria cumulare, contra omnes tam Christianorum, qvàm Infidelium insultus & furores protegere, à nongentis annis magna animi fortitudine&pietate protectionem istam conservasse, hanc spartam nactos esse, hanc illis ornandam. Unde tacita complexione popularibus meis colligendum relinquo, non modo Religionis, sed etiam Majestatis Franciæ perduelliones esse, quotquot à Sede Apostolica schisma machinantur. Hæc autem ex Post facto non dici testatur EPistola ad Regem, testantur prima & ultima tertiæ partis capita Testantur innumeri loci, qvibus

hanc veritatem quacunqve data occasione, propono, inculco; mitto nunc Francorum donationes ex antiquis monumentis erutas quibus demonstratur, provincias Sancti *Petri* vix tertiam partem donationum Francorum nunc æquare, qvæ diffuse tractantur ejusdem partis capite 16. c. 20, 22. qvæ adversus Italos & Germanos Historicos disputo, c. 23. Nullam Francos in provincias illas supremæ potestatis jurisdictionem sibi reservasse, neqve *Carolum Magnum* aut ejus Successores Francorum Reges authoritatem confirmandi Pontifices electos Græcorum more sibi usurpasse: qvæ præterea adversus Monarchiam Siculam, c. 30. & indirecte sæpius capitibus præcedentibus.

Vera quidem hæc sunt, opponetur forte mihi, sed hoc agens multà passim inseruisti, qvæ in Sedis Apostolicæ dedecus vel incommodum vergere possunt. Tria sunt præcipua capita Illustrissime Card. qvæ de potestate Pontificis disputari solent.

Pri-

Primum est de Fide, Pontifici Religionis Christianorumqve omnium á Christo curam esse commissam. Hanc Doctrinam qvamquam in Libro isto purum putum historicum me profitear, fuse nonnunqvam instituta digressione confirmavi, ut 2 part. c. antepenultimo, & 3. part. c. 3. brevius sæpissime qvotiescunqve scilicet vel tenuissima occasio id ferre potuit.

Secundum est ex Ecclesiastica illa potestate, temporalem indirecte sequi, qvâ Pontifex, reges & principes, si Ecclesiam eversum eant, deponendi jus habet, qvæ sententia omnium ferme est Theologorum; illam tamen Card. *Perronius* toto applaudente Episcoporum Francicorum cœtu, problematicam scripsit, contrariamqve ab Ecclesia tolerari.

Tertium est Canonistarum, qvi Pontificem totius orbis Dominum directum *à* Deo datum esse contendunt. Sententia ista, ab omnibus fere Theologis explotitur; in ea refutanda plurimum laborat Card. *Bellarminus*. Nunc autem

tiſſime Cardinalis, reus ego ſim, pœnam non deprecor, ſi vel litterulam ſcripſi, quâ non ſecuuda ſententia, ſed tertia, cui tamen *Romæ* liberrime contradicitur, vel leviſſime convellatur. Tanto ſtudio à me præcautum & proviſum eſt, qvod qvilibet Sedi Apoſtolicæ aſſerit, verbis meis vel tantillum læderetur.

Tertium Fiduciæ meæ adverſus calumniam argumentum fuit eorum, qvi ante & poſt Libri divulgationem illum recenſuerunt. Ante Libri divulgationem, Doctores Sorbonici qvatuor, qvorum duo regulares fuerunt, nominibus ſubſcriptis non modo approbarunt, ſed etiam laudarunt. De præcipuis Capitibus Illuſtriſſimum Card. *Berullium* conſulueram, illo conſilium meum approbante, & Editionem urgente, Typis mandatus, & ad umbilicum perductus eſt, atqve ſi Deus illi corporis ſanitatem dies octo prorogâſſet, ipſemet Regi Librum obtuliſſet. Anteqvàm enim morbo premeretur, traditus fuerat Bibliopolæ compingendus.

Poſt

Post divulgationem, innumeri homines, Episcopi, Doctores, Clerici, Monachi, omniumqve Ordinum Laici, diverso qvisqve consilio atqve in congregationem nostram affectu legerunt. Nemo tamen vel syllabam notavit, qvâ Apostolicæ Sedi præjudicium aliqvod fieret; qvæ publice mihi privatim in operis laudem dicta fuerunt, prætermitto. Illustrissimus Card. à Rupe Fulcadio postqvam oculis Librum lustravit, consilium meum statim præsenti, atqve non tantum laudavit, verùm etiam mihi dixit, se diu desiderasse, ut qvid simile adversus Schismaticos publicaretur; ipsè præterea præ cæteris tum adstante Reverendo Archiepiscopo Senonensi, Librum meqve ipsum cum honoris præfatione Regi commendavit. Cui credibile fiet, ut acerrimi Sedis Apostolicæ defensores, qvi Episcopis & Archiepiscopis ne tantillum pepercerunt homuncionis operibus non modo pepercisse, sed etiam famam procurasse

His ego fretus Argumentis, Illustrissime

me Card. ſiniſtros rumores animi ſecurus primum contempſi; verùm cum ſecundis litteris ad aures uſqve tuas perlatas eſſe didici, animumqve tuum abs me nonnihil alienaſſe, qvamqvam nullius criminis conſcius, graviter tamen commotus ſum: ægerrime enim tuli Illuſtr. Rever. tuam, qvam omnium maxime obſeqvio meo mihi conciliatam velim, de crimine me ſuſpectum habere, ad qvod ſemper exhorrui, & ad qvod propellendum ſtudia omnia collimo. Sed præter conſcientiam, qvæ à ſcopo non aberraſſe tot auguſtis teſtimoniis confirmatur, dolorem meum ſolatur æqvitas tua, qvæ librum, cujus auctor, ut de Apoſtolica Sede bene mereretur, diu noctuqve deſudavi, non lectum & examinatum nunqvam condemnabit, Si in hiſtoria mea aliqvid non dicam contra Theologos, ſed contra Canoniſtas protuli; ſi teſtem neceſſitate materiæ coactus citavi, qvi contra Sedem Apoſtolicam iniqvius loqveretur, qvem ſtatim adhibito antidoto non correxerim; ſi Regis aut Imp. actionem

ctionem enarravi, qvæ Pontificibus injuriam intulerit, qvam Tyrannidis execrandæ non accusaverim. Addam & hoc, si occasionem ullam probabilem de Sede Apostolica granditer & magnifice dicendi præterierim, reus esse volo, nec pœnam deprecor. Historiam ita scripsi, Illustrissime Card. & in Francia hoc tempore scripsi. Qvid calumniatores mei confidentius ausuri fuissent, novit Deus, hoc unum novi, qva in re Sedem Apostolicam læserim, hactenus eorum neminem notasse. Scripsisse me notatum est, Avenionem Pontificibus à Francorum Regibus dono datam fuisse. Qvid criminis in homine Franco? Verùm qvi hoc asseruit præter Capitis Titulum, de meo libro, nihil legit. Scripsit *Sciaconus* Avenionem à *Clemente* sexto triginta Florenorum millibus emptam, ego vero octoginta millium pretium fuisse demonstro. Scripsi eqvidem, Avenionem Pontifici à Sancto *Ludovico* donatam, Archivorum Tolosanorum, triumqve Historicorum, qvi tum vivebant, authori-

tate fultus: ſed decimo qvinto poſt donationem anno ab *Innocentio* IV. reſtitutam fuiſſe Comiti *Raimundo*, eadem authoritate probavi, qvæ qvoniam ibidem luculente narrantur, importunus eſſem otioqve tuo abuterer, illuſtriſſime Card. ſi huc iſta repeterem. Qvidqvid ſit, judicio tuo cadere aut ſtare volo. Anteqvam tamen ſcribendi finem faciam, Illuſtr. Reverentiam tuam etiam atqve etiam rogo, ut me Symbolum meum, æra ſcilicet minuta duo in Domini gazophylacio conferentem, piloſq; caprarum in ædificium portantem favore & patrocinio tuo protegas; præjudicium enim qvod concepiſti facile obliteratum iri non dubito. Te Deus qvam diutiſſime Eccleſiæ ſuæ conſervet. *Pariſiis* ſexto Kal. *Auguſt*. 1630.

EPIST. XXVIII.

Renatus Geraldus J. Morino, *De iis qva Romani Aulici in ejus Libro notaverunt*.

An

Au Reverend Pere le Pere Morin *Prestre de la Congregation de Jesus.*

Mon Reverend Pere, la grace de Jesus pour jamais. Au retour de la Cour qvi a esté aux champs tout le mois passé, j'ay fult, comme je vous avois fait dire par le P. benin faure, un extrait de la lettre, qv'escrivis au Bertin touchant vostre livre, & la communiqva á un Gentilhomme du Card. *Barbarin*, grand amy du P. *Bertin*, leqvel me convia de la bailler au plutost à Mr. *Suarez*, leqvel enfin je trouvai à la bibliotheqve du Card. *Barbarin*, duqvel il est le bibliotheqvaire, qvi le receut de bon cœur & le voulut conserver, & me témoigna grande affection, & envers vous & vostre livre, qv'il loüe & estime & le lit par ordre du Card. & est arrivé seulement au 3 me livre & dit, qv'il ne presse pas la lecture pour vous favoriser d'aventage, & qv'en belle matiere il est beaucoup meilleur de retrarder, qve le Card. ni pense peut-estre pas à present, & qv'il ne l'en veut pas faire so-

uvenir, & qve lors qv'il luy reddemande-
ra ſe livre, alors ille luy portera, & luy
fera ſon rapport ſidellement & le plus fa-
vorablement, qv'il pourra pour vous,
& comme il voudroit, qv'on le traittât
en unc ſemblable occaſion, & qv'apres
cela ſi on veut luy permettre, iſ traittera
avec vous dar lettres, & qv'il y a divers
poincts, qvi ſe penvent accommmoder
facilement en faiſant une autre impreſ-
ſion, & apposant qvelqves marges eu cer-
tains poincts; Je l'ay voulu convier de
vous eſcrire, & vous marqver les poincts,
mais il dit qv'il n'eſt bon qu'il vous eſcri-
ve à preſent, parce qu'il ſe rendroit ſu-
ſpect, attendu qv'il eſt commis par le
Card. pour voir; & examiner le dit li-
vre; mais qv'apres avoir fait ſon raport
il le pourra faire avec permiſſion, il dit
qve ce frontiſpice a donnè peine au Card.
voyant un Charlemagne avec ces mots I-
talos parere ſubebo, qve les Italiens di-
ſent qve Charlemagne n'a eu guerre, ſi
non avec les Lombards Il eſtime cela
peu, il nous a recommandè de ne laiſ-
ſer-

ſer voir l'autre exemplaire ſi non à per-
bien affectionnées, parceqve d'autres par-
leroient & aigriroient l'affaire, il l'eſton-
ne un peu pout le bapteſime des Conſtan-
tin, & dit qv'on aura de la peine à paſ-
ſer ici ce poinct attendre la tradition an-
cienne de St. Jean de Latran, il dit qve
tous les Autheurs, qve parlent contre ce
Bapteſme, ne ſont approuvèx en tous
leurs eſcrits, il s'eſtonne qve n'avès veu
un livre, qv'il eſtime beau par excellen-
ce, tout de ce Bapteſme de Conſtantin,
fait par un nommè Paulus. Il dit, que
le Card. a receu bien voſtre lettre, qv,il
la luy fit lire devant luy, & le Card. la
leut encore apres luy meſme, & qve le
Card. vous affectionne; mais je vois bien,
qv'il faudra vous accommoder, & leur
donner ici contentement accommo-
dant, expliqvant & changeant qvelqve
choſe. Pour cette affaire de Mad. la Ro-
cheguion, Mr Marchand a receu les let-
tres, mais il y a des oppoſitions à ce, qve
cette affaire ne paſſe point ſous l'Invoca-
tion du St, Sacrement, mais ſous telle
 au-

autre, qv'on voudra, parce qv'il y a déja un autre Monastere du St. Sacrament erigé à Paris: pour les frais il seront peut estre de 150, ou 160, ou 180 escus, on ne peut pas asseurer au vray, il m'a dit, qve c'est Monsieur Joisel banqvier, qvi luy a commis cette affaire, tellement qve c'est au Sieur Joisel, à qvi il faudroit payer l'argent, vous aures maintenant le P. Bertin, par de là qvi vous niformera de tout ce qve je vous pourray servir Je vous prie de commender librement à celuy qvi est pour jamais en nostre Seigneur, & en sa tres saincte Mere, apres vous avoir presenté non tres humbles recommendations de tous à vos SS. Prieres & Sacrifices.

Mon Reverend Pere,

A Rome, *ce* 9. Sept. 1630.

Vostre tres humble & tres affectionné Serviteur Ren. Gezauld. *Prestre de l'Oratoire de* Jesus.

EPIST. XXIX.

Joh. Morinus Dom. Soari, cui impositum fuerat onus â Cardinale *Barbarino* in Opus illud inqvirendi.

Ad-

Admodum Reverendo Domino, Dom. Soari, *Juris utriusqve Doctori Eruditissimo*, Joh. Morinus.

RETulit mihi R. P. Bertinus, & qvi Romæ est, scripsit Goezellus noster, qvam in me sis propenso & amico animo. Lætatus sum plurimum, & congratulatus mihimetipsi, amari me à Viro, dignitate & doctrina & virtute celebri: nihil amicitia tua mihi optatius contingere poterat, aut laude tua honorificentius. Qvapropter non possum non amare illorum maledicentiam cujus occasione, & tibi innotui. & benevolentia tua mihi conciliata est. Fœliciter accidit, qvod est in proverbio, *ἀμύνει ἡ πάγη*. Nam eorum diligentiâ factum est, ut liber, qvem, si ita loqvi licet, personato & fucato titulo præsertim adversus schismaticos & sanctæ Sedis Apostolicæ occultos hostes vernacule & popularibus tantum meis scripseram, Italiam penetraret, & ad manus usqve tuas perveniret, neqve odium, qvod desiderabant, sed mihi desideratis-

ſimam amicitiam tuam pareret: itaqve unum votis contendendum ſupereſt, ut qva amicitia me immerentem ornare cœpiſti, merentem in poſterum tandem proſeqvaris. Hoc ab humanitate tua ſpero, & ſtudio qvo tu litteratisſimus in litteras incenderis, me conſecuturum confido. R. P. Bertinus mecum te plurimum ſalutat. *Vale.* Atqve ut pergas amare me, etiam atqve etiam rogo.

Datum Pariſiis *prid. Kal. Febr.* 1631.

EPIST. XXX.

Idem Eidem, Soarem ſibi devincire conatur *Morinus*.

Perilluſtri & admodum Reverendo Domino, Domino Soario, *eruditiſſimo Juris utriusqve Doctori.*

TAntam benevolentiæ erga me tuæ fiduciam verba Reverendi P. Bertini dederunt, ut te familiariter uti jam parum verear. Amicitiæ enim beneficio, ſi qvid audeam parum modeſtè, te excuſaturum ſpero. Exercitationes eccleſiaſticas in utrumqve Samaritanorum

Pen-

Pentateuchum in lucem jamjam edidi, Pentateuchum utrumqve brevi editurus. Si Romam Librum deferendi occaſio ſeſe nunc præberet, in amicitiæ, qva me colis, μνημόσυνον, merito lubensqve mitterem Lucubrationes meas à te Viro eruditisſimo ſive probari, ſive emendari magni facio, occaſionem ideo qvamlibet occupabo, qva ad manus uſq; tuas pervenire posſint. Interea indicem capitum, qvæ toto Libro tractantur, amicitia tua familiariter abutens, ad te mitto. Hæc boni conſule, qvæſo, atqve ex iis, velut ex ungve leonem, non tantùm de Libro judica, ſed etiam propenſisſimum in te obſeqvium meum, velim exiſtimes. Nunc iſtam officii erga te mei demonſtrandi occaſionem nactus ſum, ut opportunior ſeſe exhibeat, vehementer deſidero. Litteras ad te ſcripſi Kal. Febr. qvibus benevolentiæ, qvâ me incognitum prævenisti, gratias egi, meqve beneficii à te accepti non eſſe immemorem teſtatus ſum: illas te accepiſſe non dubito. Unum itaqve mihi ſuper-

eſt,

est, ut enixissime te deprecer, benevolentiam, qvâ me colere cœpisti, conserves, & indies augeas.

Datum Parisiis 8. *Idus Martii.*

EPIST. XXXI.

Josephus Maria Suaresius Joh. Morino, Nævos qvos ex ipsius Libro eximendos notaverat, aperit,

Admodum Reverendo Patri J. Morino, *Congregationis Oratorii Presbytero, Viro Eruditissimo*, Josephus Maria Suaresius, *S. P. D.*

GRatias habeo non vulgares R. P. Bertino, qvod meum erga te propensum & obseqviosum animum patefecerit, neqve minores egi Goezello, qvi perscipsit. Ardebam jamdudum fœdus tecum inire immortalis amicitiæ, qvam officiis excolerem, atqve litterario commercio sancirem, qvod optanti, Divûm promittere nemo auderet, volvenda dies en attulit ultro. Conqveror tamen, qvòd infestus tibi casus mihi festus fuerit, sed, ut ominor, utriqve faustus erit; etenim si te novi ex litteris, qvanta tua est do-

ctrina, tanta inest tibi pietas, perlegi volumen eruditione refertum, & eloqventiæ Gallicæ luminibus & Pigmentis respersum atqve illustratum omnibus, paucos, veniam dabis amico candido, & libertate Gallica tecum agenti, nævos eximendos reperi, & adnotavi, pressiqve, & premo me penes, mox in sinum effusurus tuum, nam internos ex formula fiduciæ cuncta geri, & inter bonos bene agier oporteret: interim gratias habeo ingentes pro indice Ecclesiasticarum exercitationum ad Samaritanum Pentateuchum, qvi tui in me benevoli animi & ingenii in sacris historiis, librisqve versatissimi fidissimus, & certissimus index est, mox relaturus pro ipsis Exercitationibus, qvas Goezellus à te missus pollicitus est, eas ego jam legi apud eminentissimum Cardinalem Mecœnatem meum, & collaudavi uti decebat. Sed vidist in illud Tertuliani fragmentum cum Donationis charta, qvæ typis etiam Lutetiæ fuêre mandata? cum à me prius *Romæ* fuissent in lucem edita, tuam ego de

de his sententiam rogo; verùm priusqvam feras, abs te peto, ut ab Illustr. V. Rigaltio epistolæ meæ nuperrimæ acceptum exemplum perlegas, Oratiunculas has æqvi boniqve consulas, & si ad ambas qvibus me antevertisti, litteras, datas prid. Kal. Febr. & 8 Idus Martias serius rescribam, mihi qvæ tua est humanitas, indulgeas. *Vale-*

Romæ, Prid. Idus Junias CIↃ IↃ CXXXI.

EPIST. XXXII.

Joh. Morinus Suaresio, suum de fragmento qvodam *Tertuliani* nuper edito, judicium interponit, similiter de excepto qvodam ex Epistola S. *Maximi* ad Monachos Siculos.

Clarissimo Viro Dom. Svaresio.

Litteras tuas accepi, simulqve Orationes duas, qvas coram summo Pontifice habuisti. Utramqve statim avide legi, nobilissimamq; materiam eloqventia tua exæqvante, avidius relegi. Dignissimæ Sedis Apostolicæ Bibliothecario orationes, dignissima maximi ingenii

nii & ad ſumma qvæq; nati ἐγχειρήματα. Qvantus aſſurgere author cum libuerit qvam, graviter, vehementer, granditer dicere poſſit, ex hoc ſpecime non conjicere, ſed aſſerere licet, Itaqve duplici nomine mihi fuit hoc munus gratiſſimum, & qvod amicitiæ erga me tuæ μνημόσυνον honorificum, & qvod eloqventiæ nitidiſſimæ & ornatiſſimæ, qvâ maxime oblector, inſigne ſit monumentum, tuis præterea litteris admonitus, clarisſimum virum Rigaltium adii. qvi eruditisſimam Epiſtolam, qvam Paulo ante illi reſcripſeras, mihi legendam mutuo dedit. Tertuliani fragmentum iſtud oſtenderat mihi Reverendisſimus Aurelianenſis Epiſcopus, cùm primûm Pariſios Roma allatum eſt; te autem minime cælabo, qvid mihi tunc dictaverit animus, ſuppoſitum Tertuliano fœtum exiſtimabam, ita etiam cenſebat doctisſimus ille Epiſcopus, ſed in charta Donationis nihil adulterini ſuſpicabar. Verùm cauſa iſta recens à me retractata, cumqve tuis animadverſionibus diligenter comparata,

ta, adeo probabilis mihi visa est sententia tua, ut ab ipso livore laudari debeat, αὐτῷ τε τῷ μώμῳ ἀρέσκειν. Rationes enim, qvæ fœtum istum, vel ut dubium, vel ut plane rejiculum à Tertulliani sobole abigere videntur, consimilium ex ipso Tertuliano exemplorum redhibitione tanta arte elevas, ut iis consideratis hæc & illa ævo Prognata esse eodem, nemini non fiat probabile. Legi qvoqve ἀποσπασμάτιον tuum, ex Epistola S. Maximi, ad Monachos Siculos, manifeste demonstratur, Maximnm, cum ad Pyrrhum scribens, laudibus eum ornavit, id talionis reciprocatione, atq; optimo fine præstitisse, ne scilicet animum jam ægrum exasperaret, sed blandis sermonibus ad orthodoxam fidem revocaret; cuiv s enim parum erat credibile, tantum Christi Athletam in Monothelitarum impietatem qvoqvo modo deflexisse, ex cujus disputatione contra Pyrrhum, tot egregia argumenta in Honorii Papæ defensionem jamdiu collegerant doctissimi & celeberrimi Cardinales, Bellarminus & Baronius.

us. Qvod ad Librum meum attinet, qvem præ manibus habes, à te laudari viro laudatisſimo, mihi erat votis omnibus exoptandum. Aliorum judicia, ſi qva ſunt, minus æqvata approbante deſpiciam ſecurus: merito enim tu mihi es, Vir Erud. πάντων ἀντάξιος ἄλλων. Nævos eſſe non dubito, ſi nulli notarentur, hoc amicitiæ condonarem, diligentiæ meæ non vendicarem. Verùm qvicunqve illi ſint, ſummo beneficio me afficies, horum me admonueris, illos ſtatim cara, ut aiunt, obedientia abſtergam, obliterabo, delebo, avellam; judicium enim tuum retractare nefas existimo, longiſſimeqve abſum ab eorum ſententia, qui nævos ſuos lumina credunt. Hoc unum anteqvam dicendi finem faciam, â te vehementiſſime flagito & ſpero, ut me plurimum ames. Litteris tuis maturius reſpondiſſem, niſi lenta febris & continuis me his diebus canicularibus integris detinuiſſet. *Vale Pariſiis, 1631. Sept. 16.*

EPI-

EPIST. XXXIII.

Petrus Halloix J. Morino. Laudat illius de Baptiſmo *Conſtantini* ſententiam, qvam ſuam qvoqve eſſe libere profitetur.

Admodum Reverendo Patri P. J. Morino, *Congregationis Oratorii Jeſu Chriſti Presbytero*, P. Halloix.

Admodum R. Presbyter, Pax Chriſti.

LItteras tuas longe gratisſimas, & una doctisſimum illud ἔκτυπον de Sancto Hyppolito, nuper recepi, pro qvo ingentes tibi gratias ex corde ago. Valde enim gaviſus ſum intelligere, qvidnam ſuper difficili & intricata qvæſtione ſentires, atqve adeo qvibus de cauſis ad id ſentiendum movereris. Eqvidem nihil dum video, qvid illis valide opponi posſit, ſi qvid poſt occurrerit, ſcribam. Nunc enim ſum in opere, qvod qvo propius lucem eſt, magis me diſtringit. De Baptiſmo Conſtantini magni, qvem nemo unqvam mihi perſvadere potuit, aliàs fuiſſe qvam in extrema ejus vita, lætor

tor ita esse à te pertractatum, ut in mea confirmatus sim sententia. Nam ejus nomine Baptisterium in urbe Roma non alia de causa sic est appellatum, qvam qvia ipse, ut alia multa, liberali ære condidit. Tuas ad Pentateuchum Samaritanum exercitationes oppido doctas legi & probavi, laudo studium, & annos plurimos ad ea, qvæ supersunt, apprecor, & qvem nunc decurrimus, ita opto felicem, ut feliciores ac feliciores succedant. Si qvid mihi esset in manu, qvô tuos promovere aut sublevare labores possem, id neqve exposci, neqve expectari paterer, sed ultro & cito mitterem. Verum est enim, ad eundem tendentes finem fratres fratribus manum dare. Vitas Scriptorum Græciæ Ecclesiasticorum ordine ætatis stilo meo, compositas meditor edere, & scripta eorundem illustrare, ac defendere eâ fere formâ, qvam in S. Justini Philosophi ac Martyris ante annos aliqvot expressi. Hinc & ipsorum fragmenta, si qva uspiam lateant aut alibi, qvàm in propriis operibus laudata

data

data extent, perqviro. Aliud in præsentia mihi R. P. nihil occurrit, qvod addam, nisi vota super vota pro tua incolumitate animi & corporis ad utiles ecclesiæ labores. Ita bene vale mei in SS. precibus memor,

Duaci, XIV. Jan. M. DC. XXXII.

Tuus in Christo, P. Halloix.

EPIST. XXXIV.

J. *Morinus* Francisco Harlæo, Archiepiscopo Rothomagensi; miris laudibus extollit Archiepiscopi illius libellum Heroicô Poemate conscriptum.

Francisco Harlæo Archiepiscopo Rothomagensi, Johannes Morinus S. P. D.

MIhi rure redeundi, redditus est Libellus tuus Heroico Poemate conscriptus, qvem *Musarum Solatium* inscribis. Opus qvamprimum accepi non legi, sed oculis hausi, autoris jamdudum admiratione captus, & operis gratissima, æqve ac difficillima novitate pellectus. Restinctâ curiositatis ardentissima siti, non feci fateor, & culpam deprecor, id qvod oracu-

oraculo facere jubentur Crotoniatæ δῶρον δ' ὅτι δῷ τις ἐπαίνει, qvodqve plebeio fertur adagio, qvid plebeium voco, qvo usus est S. Hieronymus, *noli dentes eqvi donati inspicere*, introspexi enim & attente legi & consideravi ingeniosissimum illud & eloqventissimum Poëma, nihilqve spem meam fefellit, aut admirationem præceptam minuit. Idem mihi accidit, qvod splendida palatia, aut ingentes montes prospicientibus. Eminus palatiorum mirantur lata mœnia, minaces turres, sublimia tecta, totiusq; operis molem & splendorem, cominus verò murorum compages, vestibula, porticus, tabulata laqvearia, universamqve architectonicen stupent: montium qvoqve magnitudo qvo propius accedimus, eo procerior & altior apparet; ita mihi Poëma tuum minutim consideranti, & ad singula verba mentem adverten-ti, qvæ prius ἐν πλάτει, ut ita dicam, & in fasce elegantia, erudita, & ingeniose elaborata judicaveram, admirationi fuêre, meqve tenuis & jejunæ laudis pœnituit.

tuit. Qvis in rei impeditissimæ descriptione, qvam versus horret, perspicuitatem non miretur? Qvis hortorum ambages, undarum mæandros magnificentissimi ædificii, ut cætera prætercam, triumphales statuas graphicè effictas non suspiciat? Ad istorum spectaculum Academicos frustra invitas, visendi studium hospitibus nam reddis inane, cognita sic facili carmine cuncta patent, ut non minus acute qvam eleganter de Poëmate tuo cecinit, qvi hæc spectat eruditus N. Scalopier. Qvis sententiarum lumina, schematum varietatem, verborum majestatem, poetici deniqve promptuarii ornamenta omnia deprompta, & juxta uniuscujusqve rei indolem, decusqve nativum collocari non stupeat? nullibi autem Pygmæorum, ut ajunt, acrothinia colosso adaptari, sed grandia granditer dici mediocria temperate, humilia terse, omnia copiose & ornate. Itaqve duplici nomine gratias habeo tibi maximas, qvod incomparabili poëtices specimine me beasti, & qvod mei memoriam ex animo

nimo tuo obliterari non permisisti, hanc ut in æternum conserves, etiam atqve etiam rogo. Vale, & me tibi devinctissimum ama.

Parisiis, XI. *Kal.* Sept. 1632

EPIST. XXXV.

Idem eidem. Simili ratione laudat Archiepiscopi illius Opusculum de Sacræ Eucharistiæ Mysterio juxta S. *Augustini* Sententiam.

Francisco Harlæo Archiepiscopo Rothomagensi, Johannes Morinus. *S. P. D.*

ACcepi Opusculum tuum de Sacro Eucharistiæ mysterio juxta S. Augustini sententiam explicato. Cùm autem negotiisqvibusdam literariis eodem tempore impeditus essem, attentam illius lectionem qvatuor aut qvinqve dies distuli, donec aliis curis expedito huic uni incumbere liceret. Neqve enim pro tua in me benevolentia tibi gratias agere, proqve merito tuo tam doctam lucubratiunculam digne gratulari me posse existimavi, nedum qvanto ornamen-

to hæc una appellatus decorata ſit Ecclesia Catholica, tenuiter deſcribere, niſi prius tam pretioſi theſauri recluſis adytis ſingula illius γυμτάλια luſtraſſem. Legi itaqve, & perlegi libellum tuum, miratuſqve ſum eum, cujus ſcripta varia legeram, alia adverſus hæreticos, non loqventia latine autorantia, ſed fulguranti a & tonantia. Alia poëtice ludentia, & in aſper materia pegaſeum melos reſonantia, tam repente vernaculam linguam adeo emendate eloqvi, ut nihil elegantius, adeo eloqventer, ut nihil ſplendidius. Arnobium, ut recte notaſti, caſtigat S. Hieronymus, ut inæqvalem, & nimium, & abſqve operis partitione confuſum. At vero qvamcunqve in partem tua verto & inverto, te tibi ſemper æqvalem deprehendo, ſive Latina Latinis comparem, Gallica Gallicis, ſive hæc χιαςῶς permiſceam, ſermo nuſqvam tumidus, nuſqvam jejunus, nuſqvam redundans, nuſqvam exanguis, ſed ubiqve ſanus & vividus, rationibus preſſus, ſenſu ſublimis, figuris efflore-

florescens, affectibus concitatus, salibus passim intertextis jucundus, nunqvam dissolutus. Qvid partitionis lumen prædicem, cum adeo fulgeat, ut vel cæcum oculare possit & Myopem excæcare. Ausim itaqve adulatione explosa, veritate suadente, qvod ex S. Hieronymo de S Hilario animadvertisti, hac in causa usurpare, Gallicano cothurno attolleris & cum Græciæ floribus adorneris, non longis interdum periodis ut Hilarius involveris, sed ubiqve compositis, numerosis, teretibus, limpidissime fluis. Sane naturæ videtur hoc adagium, non omnis fert omnia tellus: unde merito Hectorem monet Æneas apud Euripidem,

Ἀλλ' οὐ γὰρ αὐτὸς πάντ' ἐπίστασθαι βροτῶν
πέφυκεν, ἄλλῳ δ' ἄλλο πρόσκειται γέρας.

idem iis sacris donis evenire multis docet gentium eloqventissimus Apostolus, 1. *Cor.* 12. *Divisiones Gratiarum sunt*, &c. Ideo poëticen tentasse Demosthenem nunqvam legimus, id fecit Cicero, sed

 infe-

infeliciter; neuter eloqventiæ vernaculæ limites egressus est. Qvædam Cicero adolescens græce periclitatus est, sed umbratilem exercitationem potius prolusit, qvam serio dixit; qvapropter ipse omnia ejusmodi obliteravit, nec unqvam ab umbra in apricum eduxit. Absolutam perfectionem mortalibus invidisse natura videtur, ut cùm divinæ & humanæ naturæ participes sint, divinam ita cogitent, ut humanæ non sint immemores. Verùm qvidqvid tibi libuerit, natura insolenter indulgens tibi concedit, omnia qvæ ferre jubet contra morem felicissime unam & eamdem tellurem; cui igitur potius gratuler, anceps sum, tibi an S. Augustino, an Ecclesiæ Catholicæ; tibi, qvi fortissimum civem ex hostium manibus fortissime ereptum, reipublicæ Catholicæ reddidisti: S. Augustino, qvod calumniæ, qvibus sanctissima ipsius doctrina ab hæreticis appetitur ac obtenebratur, eloqventiæ tuæ fulmine tactæ qenitus evanuerint: Ecclesiæ, qvæ celeberrimum doctorem suum, hostium contume-

tumeliis laniatum corpore toto, & lacerum crudeliter ora Æſculapii Rothomagenſis ſtudio & opera, ſanum & integrum recepit. Sed his omnibus ſimul vehementiſſime gratulari nos oportet, immo Auguſtinus, immo Eccleſia tibi ſummopere gratulantur: Auguſtinus enim Civicæ Coronæ ob ſui ſalutem tibi reus eſt. Eccleſia verò Catholica ob victoriam de hæreticis reportatam, triumphalis & aureæ: Conatibus, qvos qvotidie pro Eccleſia capeſſis ingentes, faveat Deus, faxitqve ut ex iis frugem boni omnes colligant qvam opimam.

EPIST. XXXVI.

Dominus de P*eyreſc* J. Morino. De variis Pentateuchi Sameritani exemplaribus M. SS. ſimiliter de aliis gentis illius Libris, qvos ex Oriente adſportari curaverat, prolixius ſcribit.

A MONSIEUR.

Monſieur le R. P. Morin Preſtre de l'Oratoire.

 Mon-

Monsieur mon R. P.

J'Ay porté avec un extreme regret le retardement du voyage de celuy, qvi s'estoit chargé de porter à Paris mes Pentateuqves Samaritains, & autres livres & papiers venus de Levant, qve vous eussiez receus bien long temps ya, si mes voeus eussent peu sortir à effect; mais ils ont esté traversés tantost par l'interruption du commerce, qve la peste de Lyon, & de ces pays de déca renouvellée à diverses reprises avoit causée, tantost par les desordres publics, donc cette pauvre ville a esté effligée pendant qvelqves temps, & tantost par des maladies, qvi nous ont assa illi par plusieurs fois, tant le Fr. Prieur de Roumoules, qvi en devoit estre le porteur comme moy dont nous n'avons gueres eu de relache, ni l'un ni l'autre durant la plus part de ce temps là, outre ce qve Monsieur de la Poterie Maistre des Reqvestes, intendant de la justice en cette Province, m'avoit tenu qvelqves mois dans l'esperance, qv'il les feroit porter avec ses hardes, n'aiant

ant pas crú qve le Roy l'arrestast si long temps comme il a fait par deca : c'est pourqvoy j'estime, qve qvand vous prendres la peine d'en vouloir scavoir la verité, vous me trouverés plus excusable, qv'on ne se scauroit possible imaginé : attendu mesme, qve comme du commencement on m'avoit mandé, qve Mr. le Jay ne pretendoit pas se prevaloir du Pentateuqve Samaritain en l'edition de sa grande Bible, qve pout en faire enricher des notes sur son texte Hebraiqve aux endrois ou les diverses lecons pourroint estre plus considerables. Lorsqve par aprés il se fut resolu d'imprimer le texte Hebreu des Samaritains, nous eusmes qvasi aussitost l'advis qv'il estoit sous la presse deja grandement avancé comme celuy de sa resolution de l'imprimer ; de sorte qve nous avions sujet de croire, qv'il avoit tout ce qvi luy pouvoit estre utile à ce dessein, & qv'il n'avoit gueres affaire de nos livres. Toutefois ajant sceu depuis qv'il y avoit qvelqve regret, & qve vous desiries de les voir, j'ay esté

bien aise de les vous faire communiqver estant, tresveritable qve je ne suis nullement jaloux de ce qve j'ay, & qve le principal but de toutes mes recherches ne tend qv à en aider le public, ou à en faire part à ceux, qvi en peuvent estre curieux, & qvi en peuvent mieux faire leur profit, qve moy dans les infirmités, qvi me suivent depuis qvelqve temps; tant est qve j'estime qve le dit Fr. Prieur de Roumoules soit à ses heures à Paris avec ma caisse de livres, & qve Mr. du Puy vous aura mis en main tout ce qvi s'y sera rencontre de vostre goust, estant bien marri de n'avoir peu contribuer à vos doctes labeurs des pieces plus dignes de vous, & qv'elles ne soient moins defectueuses qve ce qv'elles sont, mais en matieres de vieux livres, qvi vinnent de si loin, & dont il faut aller faire la conqveste parmi des peuples si barbares, il se faut con enter de ce qv'on en peut arracher de vive force, & s'en prevaloir ou moins mal qve faire se peut. Vous y trouveres trois volumes, & par conseqvent

trois

trois divers, exemplaires, du Pentateuqve Hebraiqve des Samaritains, dont le plus ancien, qvi eſt in qvarto, eſt defectueux de pluſieurs cajers, tant du commencement de la fin, & le plus recens (qvi eſt en plus grande forme in folio, & qvi n'eſt pas de guere plus de ſoixante & dix ou deuze ans d'antiqvite) n'eſt imparfait qve d'un ſeule page de ſon commencement; mais l'autre, qvi eſtoit le plus important de tous, & qvi comme des tritaples eſt eſcrit par triples colomnes en chaqve page (qvi contient non ſeulement le texte Hebraiqve primitif, mais auſſi l'ancienne verſion Arabiqve, & une troiſieme vulgaire, qve vous aimes mieux appeller Samaritaine qve Syriaqve) eſt imparfait en tant de divers endroit, qv'il y'a bien deqvoy deploror qv'un ſi digne piece ſoit paſsée par de ſi indignes mains, & qv'elle en ſoit demeurée mutilée ainſi de la ſorte, dont je regrette principalement le commencement à cauſe de la conformité des nombres des années, de l'age de ces anciens

Patriarches, qvi eut esté bonno à examiner en ces deux versions, aussibien qv'au texte Hebraiqve, & le livre sembloit estre de si bonne marqve, selon ceqvi se trouve cotté tant à la fin de l'Exode, qve toute la fin du volume depuis plus de qvatre cents ans de l'autre, qvi meritoit bien d'estre tenu en plus grande consideration qve beaucoup d'autres. Vous y aures par mesme moyen une petit Lexicon des Samaritains pour les mesmes trois langves, qvi est pareillement imparfait de plusieurs feüilles à mon grand regret pour Pamour de vous; mais encore en vaut il mieux, si je ne me trompe, avoir ces fragmens qve nous en aurez, qve de n'en avoir point, & toujours n'est il point si moderne qv'il ne soit de plus de cent cinqvante ans. Vous y aurez encore en teste du plus moderne Pentateuqve, un fevillet d'un plus vieux Pentateuqve où il n'y avoit, qve la version Arabiqve *é regione* de l Hebraiqve avec qvoy on avoit pense suppléer la defectuosite de cet exemplaire, où c'est qve ce petit supplement est possible plus

considerable qve tout reste du volume: mais dans les grands tritaples vous verrez avec qvelle simplicitè un bon homme, de qvi on les a re couvrés, avoit pense suppleer les defectuosités en faisant transcrire en characteres Syriaqves tous les cajers; qve vous y trouverés au commencement du texte Hebraiqve, & en dechirant un autre vieux Pentateuqve Hebraiqve, escrit en papier de damas, escrit pres de cent qvatrevingt ans, ya pour en entrelasser qvelqves caiers & qvelqves fevillets auxendroits ou l'on en avoit arrache aucuns dans cet exemplaire des tritaples Samaritains. Vous aurez en outre divers petits cajers, ou fevillets volants, qvi ne sont qve fragmens de diverses pieces, ou autres escritures des Samarirains, qvæ j'ay fait assembler en un petit volume, non obstant leues imperfections, pour ne rieu negliger de tout ce qvi peut se retirer de leuers mains, où c'est qvjil y aura possible qvelqve petite chose à profiter qvand ce ne seroit, qv'en la comparaison de qvelqves petits escrtis

Arabiqves, avec une autre langve, qvi ſemble aſſez differente de la troiſieſme colomne des tritaples, qve nous avons priſes pour qvelqve plus particulier jargon des Samaritains, qve le commun Syriaqve, dont vous ſerez je m'aſſure meilleur juge qve nous. Finalement vous y ares deux autographes originaux de lettres eſcrites à feu Monſieur Joſeph della Scala, tant par la Synagogve des Samaritans au lieu de Sichem, Ieſqvelles lettres miſſives ne ſoni jamais tombeés es mains dudit Sr. Scaliger, qvi eut eſté infiniment alſe d'y apprendre la reſponſe de tout plein de qveſtions, qv'illeurs avoit faites, dont il pretendoit ſe prevaloir urai ſemblablement en ſes eſtudes Chronologiqves, & dont je m'aſſure auſſi qve vous pourres tirer beaucoup de fruit, ſi vous daignes prendre la peine de les examiner. Je ne ſcay, comment elles eſtoient tombées entre les mains de ſeu Monſieur de Genebrard, qvi eut pris plaiſir ſans donte d'en voir le contenu, s'il ſe ſut denne la peine de les traduire comme

me il le pouvoit; car il y a de tres belles curiositez pour les usages & observances de cette secte là, qvi emprunte des usages de l'Eglise † Romaines, les reglemens de leurs festes mobiles, & de leurs computations plus importantes. Au reste je croy bien, qve vous aures fait faire instance en Hollande pour avoir la communication du Pentateuqve du Sr. Golius, puisqve c'est urai-semblablement le texte de la versiou, contenu en la troisieme colomne des tritaples Samaritains, qve vous voules faire joindre à leur texte Hebraiqve en vostre edition; car il importe de ne la point publier qve bien correcte & bien complete, ce qve vous ne sçauriès faire avec l'exemplaire du Sr. Pietro della Valle, non plus qv'avec le mien, puisqve le mien est imparfait en tans de divers endroits, d'autant qve celuy dù Sr. Pietro della Valle est si mal correct, qv'en aiant seulement voulu conferer les deux versets du Deuteronome,

† Id verum non est; Consule Vitam Jo. Morini, qvæ his Epistolis præfixa est.

me, dont m'aves ci devant envoiê copie, qvi ſont le 27 & le 28 du 12 chapitre, nous y avons trouvez plus de huict ou dix paroles, où l on avoit obmis, ou changé, ou tranſpoſe des lettres, eſſentielle qvi en alteroient grandement le uray ſens, & en d autres y avoit des lettres redoubleés, ou ſurabondantes, qvi agriſſoient un peu la douceur du langvage Syriaqve, les diſtinctions meſmes y eſtoient ſi fautives, (comme vous l'aviez remarqve, les) qv'en un endroit on l'voit mis apres la premiere parole d'un nouveau verſet, & poſſible n eſtre qve pour telles incorrections ou barbariſmes. Qve vous aviéz fait difficulté de prendre ce langvage pour vray Syriaqva, comme vous aviez fait, pour raiſon de qvoy je me rapporterai toujours volontiers à vos bons advis. Or je ne trouverois pas eſtrange qve l'exemplaire dudit Sr. Pietro della Valle fuſſe plus negligement eſcrit qve les autres, puis qv'il n'eſt qv'en papier, & non parchemin, & par conſeqvent qv'il n'eſtoit fait qve pour ſervir à

l'uſa-

l'usage de qvelq; personne particuliere, là où les copies faites en parchemin pouvoiẽt servir à l'usage public des Synagogues, pour leqvel vrai semblablement il faloit qv'on y regardast de plus prés. Je regrette beacoup plus la perte des cajers, qvi manqvent en mon exemplaire Tritaple pour la version Arabiqve, qve pour les autres deux textes, lesqvels sont beaucoup plus conformes l'un à l'autre qve l'Arabiqve, à cause qve dans l'Arabiqve il y a certaines petites diversités de paroles capables de fournir de tres belles conceptions à ceux qvi y voudroient mediter, & rechercher l'energie des unes & des autres; mais je ne sçay, s'il se trouvera jamais de moien de perfectioner & suppléer les deffauts de mon Exemplaire, pour le texte de cette version Arabiqve. Celuy qvi me la fait recouvrer en la ville de Damas y est retourné pour l'amour de moy, & usera de toutes les diligences possibles pour en venir à bout, & pour fouiller le plus avant, qv'il lui sera possible tans toutes ces familles des Samaritains,

tains, qvi reſtent non ſeulement en la Syrie, mais auſſi dans le Cayre, où il veut aller repaſſer une ſeconde fois devant qve s'en revenir en Chreſtienté. S'il recouvre qvelqve choſe, qve je juge vous eſtre duiſable ou à Monſieur le Jay, vous pouvez vous aſſurer, qve je vous en feray telle part qve vous voudrés, & qve je voudrois bien avoir peu contribuer qvelqve choſe pour faciliter l'Edition ſi parfaite & accomplie de ces Pentateuqves Samaritaint, qv'il n'y euſſe rien à deſirer pour l'importance de la publication d'un ſi rare monument de la plus haute antiqvité, leqvel nous avoit fourni un entretien des plus agreables, qve nous euſſions jamais ſavouré en matiere de livres. Des la premiere ouverture, qve nous fiſmes de ce volume tritaple, où nous rencontraſmes par hazard ou premier mot, qve nous vouluſmes dechifrer le mon de Benjamin, avec une M. finale au lieu de l'N. finale du texte Hebreu des Juifs, dont l'Etymologie avoit donné tant de vexation aux SS. Peres, qvi ne s'y fuſſent pas tant tour-

tourmentés, s'ils y eussent veu cette lettre, qvi rapporte l'Etymologie à la vraye qvalité de la naissance de cet enfant aux jours de la vieillesse de son pere: ce qvi nous mit en tel goust, & en telle impatience, qve nous ne nous peusmes pas retenir d'entreprendre & achever dans le moins de temps, qv'il nous fut possible la collation de tout ce qve nous avions de ce texte, avec celuy des Juifs, & avec les Septante, ou nous admirasmes bien comme vous la rencontre de tant de grands & importans supplemens, qvi s'en pouvoient tirer, & qve vous aves si dignement remarqves, dont je donneray incontinent un mot d'advis à Mss du Huy, qvi ne tarda pas d'estre suivi de l'escantillon, qv'il vous en firent voir. J'ay appris qve dans le Vatican, il a este mis depuis peu un exemplaire bien entier d'un Pentateuqve des Samaritains, aiant fait voir ce qve c'estoit, on m'a assuré qve ce n'estoit qve le simple texte Hebraiqve; j'ay appris aussi qv'il y en avoit un autre dans la Biblioteqve de l'Empereur à Vien-

à Vienne, dont le Bibliothecaire avoit promis un eſchantillon, qve je luy en avois fait demander par le Sr. Lucas Holſten, afin de voir ſi laverſion Arabiqve ſe pouvoit ſuppleer, mais je penſe qve ces grandes du Roy de Svede nous ont oſte le moien d en avoir la reſponſe, neanmonis j'ay creu vons en deir tenir adverti, cas qve voſtre curioſité vous portaſt à vous en enqverir par autre voye. Il me reſte à vous dire ſur le ſujet de voſtre livre des exercitations, qve vous je ſuis trop redvable de l'honneur, qve vous m'aves uoulu faire, & je ſuis bien marri de me rendre ſi indigne comme je ſuis, de la bonne opinion, qve vous aves voulu prendre de moy, & de me ſentir les reins ſi foibles, comme ils ſont ponr'y pouvoir reſpondre, ainſi qv'il ſeroit reqvis; mais comme c eſt de la ſeul bonté de voſtre naturel, qve vous vous eſtes porté à me faire ſentir de tels effets de voſtre bonté, & de vos bons offices, il faut qve voſtre meſme courtoiſité & honneſtete ſupplee mes defectuoſites, & vous en

en face admettre les excuſes, qvi ne ſeroient pas recevables ſans cela, en attendant qve Dieu m'ouvre de meilleurs moiens de vous teſmoigner l eſtime, qve je faits de noſtre vertu nonpare ille, & à combien grade faveur je recois l'honneur de voſtre bienvueillance, & de pouir Paſſer pour l' unde vos tres-humbles Serviteurs. J'ay veu ce qve vous eſcrives des cicles anciens, & crois binn, qve je pourrois fournir à voſtre curioſite qvelqve choſe de plus qve ce qvi vous en eſt tombe en main, car j en ay plus de trente pieces differentes, & de differente proportion tant d argent qve de cuivre, entr autres le de mi Sicle avec toute ſon inſcription bien entiere, & pluſieurs pieces, qvi pertent le non de Syon, qve voſtre Rabi Moſes Alaſcarin avoit remarqve de ſon temps, dont l'un me fut dones des l'annee 1606. de la main de ſeu Mr. della Scala, qvi n' avoit pas pris la deine de la voloit lire & de ſchiſrer, & qvi volut abſolument, qve je l'emportaſſe auſſitoſt qve je luy en eu dit mon avis: j'ay

j'ay encore Plusieurs pieces battües dans la Judée sous les Rois Herodes & autres Princes,qvi peuvent hien aider ce qvi est de l'histoire saintè, mais cen'est pas matiere en un mot, qvi puisse estre avidable par des simples lettres missives, si vous faisies qvelqve voyage à Rome, je prendrois grand plaisir de vous gouverner quelqve journée en passant. J'ay mesme bonne quantité de medailles en lettres Phœniciennes &Puniqves,&à recouvray ces jours passes du coste d' Afriq;, une assez grande inscription tirée d'un Mausolée d'importance,qui est pareillement en Caracteres Puniques, dont les figures meritent bien d' estre examinées curieusement, principalement celles, qui peuvent avoir quelque rapport avec la figura de quelques uns des Caracteres Hebraiques anciens, ou modernes Samaritains, dont il importe bien de donner l'Alphabet en son ancienne puritè; car il est bien vray, que la longue suitte de tant de sicles, afait que les Samaritains y ont alterè beaucoup de choses assez

ſez conſiderables, principalement en la lettre Tau, comme vous l'aves tres doctement obſerve; & ſi vos preſſes ne fuſſent allées ſi viſte, il y auroit poſſible eu moien de rendre vos matieres, ou caracteres, un peu plus gentils ſans s'eſſoigner de la vraye morme de ces caracteres Samaritains, qvi ſe trouvent dans les livres plus anciens, & de meilleure marqve, principalement en ce ou le caractere moderne ſe trouvoit avoir retenu ſa forme plus approchante de l'antique, & particulierement pour la lettre Vau: je n'aurois pas voulu laiſſer la concurrence du plus grand nombre des MSS pour en ſuivre un tout ſeul, mais il eſtime qv'il ſeroit trop tard pour y apporter aucun remede, puiſqve j'entens qve l'edition de tous vos textes eſt deja ſi avancée. Je ne voudrois inſiſter principalement qu'à faire agir toute ſorte d'honneſtes & licites moiens d'obtenir des Eſtats de Hollande, ou du Sr. Golius la communication de l'exemplaire, que feu Mr. della Scala avoit des livres de Josüe, des Samari-

maritains, qui meriteroent possible d'estre imprimes à la suite de vostre grande Bible, ou pour le moins de passer par vos mains, ou de quelque autre, qui possedast bien la langue Arabique, & qvi vous peust donner quelque petit abregé de toutes leurs Chronologies, ce n'estoit que pour parvenir à ce dessein là que Mr. della Scala avoit fait tant d'instance pour avoir le Pentateuque des Samaritains, & principalement la version qu'ils en avoient en Arabe, pour apprendre le moyen d'interpreter plus certainement selon leurs sens les dits livres de Josüé, à quoy je vous prie de songer à bon escient, & de me commander librement en tout ce qve me jugeres propre à vostre service, comme celuy qui veut estre à jamais sous vostre bon plaisir.

Monsieur mon R. P.

A Aix, 8. Noy. 1631.

Vostre tres humble & obeissant Serviteur,

De PEYRESC.

EPIST.

EPIST. XXXVII.

Thomas Comberus J. Morino, *De exemplari qvodam M. S. Pent. Samarit, qvod erat in Anglia.*

Reverendo admodum Doctissimoqve Viro D. J. Morino, *Congregationis Oratorii Presbytero.*

Reverende admodum D. Vir Clarissime Doctissimeqve.

CUm resciissem partim ex fama, ad nos per librarios perlata, partim ex præviis qvibusdam lucubrationibus tuis, editionem Bibliorum SS. instructissimam, & cæteris omnibus locupletiorem Parisiis à vobis adornari, avide sane aures animumqve adverti, maxime verò præter additamenta, ornamentaqve cætera, Samaritanam qvoq; supellectilem nobis Europæis hactenus per secula complura incognitam, & à paucis aliqvot desiderari jam cœptam eidem accessuram esse, eqvidem serio gaudebam. Dabit ea res cùm utilitatem, qvod tu affatim doces, multiplicem; tum etiam voluptatem è

re veteri pariter & nova emersuram. Neqve verò ab Ecclesia alienum, qvidqvid ad Scripturæ nomen pertineat, existimandum est, nedum Samaritarum hoc insigne Κειμήλιον, ubicunqve tandem locorum illud abditum, vel qvibuscunq; hominibus creditum delituerit, qvod à custodibus suis jam profugum in Ecclesiæ sinum se recipit. Τῇ ἀληθείᾳ πάντα συνᾴδει, inqvit Philosophus, idqve usu ipso ita esse comperimus, in veritatis scilicet choro cuncta concinere, & vel discrepando erroris sui indicium, vel consensu harmonicam dare. Sapientiæ qvoqve divinæ illud ingens argumentum habemus, qvæ multa cum diu tanqvam semina occultaverit, suo tempore in usum proferre novit. Sed hujus rei fructum uberiorem cum ipsa voluminum editione expectamus, qvibus coëmendis & pretium seponimus. Nunc qvid hoc officii sit, qvô te homines ignoti longeqve dissiti interpellamus, si placet, paucis accipe.

Editionis hujus novæ non parum interesse

tereſſe ſcimus, ut ea plurimorum collatione codicum confirmata li lucem exeat, ſed hanc copiam optare his locis, qvam ſperare promptius. Cùm igitur penes nos id genus qviddam haberemus, qvod ad rem veſtram facere videretur, hocqve vobis oblatum haud diſplicuiſſe intelligamus, id juris veſtri, promiſſi fidem evolventes jam facimus. Qvod ſi forte hæc unde aut qvalia ſint, reqviritis, hoc etiam candoris eſt noſtri oſtendere. Exemplar Samaritanum ſat pulchrum, Hebræà lingvâ, charactere Samaritico, ſibi ex Oriente comparaverat R. Archiepiſcopus Armachanus J. Usherius Hibernus. Is cùm apud nos aliqvot menſibus ageret, re cum ſtudioſis qvibuſdam communicatâ, factaqve Codicis ſui copiâ, differentias conferendo annotari, & in uſum qvoqve noſtrum deſcribi non ægre pro humanitate ſua conceſſit. Liber ipſe fere in forma Folii, vel Qvarti majore, ita fuit exaratus, ut non verſibus uſitatis, ſed periodis, vel pericopis potius longioribus, pars qvædam com-

prehenderetur, & relicto ſpatio diſtingveretur. ſingulæ fere paginæ tribus ſorte ejuſmodi, vel pluribus pericopis. Qvæ res annotari, niſi totum deſcribendo, non poterat; voces item ſingulæ, interpoſito puncto, diſtinctæ. Litterarum qvarundum inter ſe non eadem hic ſimilitudo apparet, qvæ in Hebraicis, ex qva re infinita pene judicandi materia ſuboritur. Qvæ à clariſſimo Viro J. Seldeno noſtro citata memoras ea, ne forte plura exemplaria ſuſpicamini, ab eodem fonte eſſe ſat ſcimus, & ipſe præfatione ad marmora ſua teſtatur. Codicem ipſum ſi qvid inſpici ſit opus, in bibliotheca Oxonienſi jam ſervari accepimus. Unum forte audire non pigebit. Venerat tum temporis ad nos Judæus qvidam Italus non incelebris, is inſpecto libro, hic liber, inqvit, ſi in manus incideret noſtras, eſſet comburendus, neqve enim fas noſtris, alia litterarum forma, qvam uſitata, ſcripturam edere, nec vero alia lingva, ad verbum, ſed tantum paraphraſtice eam interpretari. Hæc ille ex

Ju-

Judæorum sensu. Nostros qvod attinet, præsertim vero eos, qvi Hebræo Judæorum textui addictiores sunt, licet sufficere etiam versiones non inficientur, hoc unum forte dabit solicitos, qvo numero & loco, qvo honore & gradu Samaritana hæc, eodem scilicet & pari, an etiam priori qvam Hebræa, sint habenda. Qvibus enim ajunt concredita sunt eloqvia Dei? Qvæ ab Esdra sunt, potiora dicis, an qvæ à Dositheo & Zacharia? Sed de his plura & meliora vobis sub prælo esse non dubitamus. Vestrum jam erit Vir Rev. qvod candide offerimus, æqvi boniqve consulere: Prolixitati etiam huic nostræ in qvam nec opini incidimus amice ignoscere. Jam enim vobis studiisqve vestris bene precati epistolam claudimus. Vale V. R. meqve vicissim tibi commendatissimum habe.

E collegio Sanctæ & Indiv. Trin. qvod est apud Cantabr. Apr, 25. 1633.

Rev. Vest Studiosissimus Amicissimusqve.

Tho. Comberus.

Qvod seriùs hæc ad te veniant, in causa qvidam fuit, qvi duorum Librorum annotata ita detinebat, & adhuc detinet, ut ea retrahere nullo modo possimus. Qvæ tamen si expetantur, operam dabimus, ut postea mitti possint.

EPIST. XXXVIII.

J. Morinus *Tho. Combero* gratias agit ob missas ad se ab eo Codicis Samaritani cum Indice Hebræi collati varias lectiones exemplariorum qvatuor M. SS. Pentateuchi Samar. formam transcribit *Morinus*, cum variis in illud Argumentum Animadversionibus.

Thomæ Combero Carliliensi Decano.

Amplissime & Erud. Dom.

ACcepi litteras tuas, qvæ mihi non potuerunt non esse gratissimæ, cùm amicitiam tuam qvamplurimi facio, qvamqve diligenter excolendam mihi propono, non modo ultro offerant, verùm etiam facto comprobent teqve demon-

monſtrent, ȣ̓ γλώσσῃ φίλον, ἀλλὰ ϗ ἔργῳ. Simul enim cum humaniſſimis tuis litteris accepi codicis Samaritani, qvi penes vos eſt Judaico textu varietates. Rem mihi perjucundam feciſti, & magnorum Bibliorum apparatui inſtruendo perutilem, alias, non ego tantum habeo tibi gratias, ſed habebit publica rei Chriſtianæ utilitas. Triumtantum Librorum Moſaicorum cum textu Hebræo collationem ad me miſiſti, duorum, qvi ſuperſunt collationem eadem animi tui benevolentia fretus, te miſſurum ſpero, atqve cùm occaſio ſeſe obtulerit, ut mittas impenſiſſime rogo. Paucis, Vir ampliſſime, qvoniam res ipſe id mecum qvodammodo expoſtulat, & tu anſam præbes, de Samaritanis codicibus diſſeram: paucis, inqvam, nam temporis brevitate plurimum urgeor, nec præſentiſſimum tabellarii diſceſſum negligere debeo, ne officii mei longiori comperendinatione, beneficii tui immemor, vel tantiſper exiſtimer. Sunt mihi qvatuor exemplaria manuſcripta codicis Hebræo-Samaritani,

tum est integrum, priori folio excepto, qvod alio inserto resartitum est, sed recenter scriptum ante annos circiter 70. eleganti & magno charactere. Qvintum Eemplar, Vir clarissime, tuum erit. Excudi præter ea, curavimus istius Pentateuchi versionem Dialecto Samaritano factam, cujus exemplar integrum Romæ nacti sumus, præter illud, qvod in columnato nostro codice habemus. Hæc sunt, qvibus utimur, exemplaria. Illa versuum distinctio, qvam describis, est omnibus exemplaribus communis, àtqve exacte & rigide ab iis observatur; vocant distinctiones istas-קצין *Lectiones*, Periodorum verò distinctio apud eos, fere ut apud nos est arbitraria; de his plura in Exercitat. nostris ad Samarit. Pentateuchum. Horum omnium exemplarium maxima est conformitas, si dictiones spectes, non autem si litteras: in duplici enim hypothesi illa comparanti nonnunqvam deprehenditur. Prior est, cum litteræ אוי, qvas Judæi matres pronunciationis vocant, sub audiuntur apud He-

bræos, tum nonnunqvam unum exemplar illas exprimit, alterum supprimit, verbi gratia, *Gen.* 50, 25. Judæi codices legunt וישבע, sic etiam duo ex meis alia duo cum tuo addunt Jod וישביע. Hinc colligitur Samaritanos ibi pronunciare וישבע non וישבע; pronunciatio enim *Vajasbia*, seu litteræ Jod scriptori occasionem dedit illam inserendi, sic *v.* 15. ejusdem cap. tuum, & duo ex meis scribunt הושב; alia duo inserunt Jod. Ratio hujusce rei est, qvod dicunt Judæorum Grammatici post motionem longam, sub audiendam unam ex matribus lectionibus scilicet post Chirec & Tzere, Jod; Post. Kamets, Aleph; post Cholem & Schurek, Vau. Nonnunqvam Textus Hebræus illas exprimit nonnunqvā reticet. Itaq; sæpe transcriptores in hoc variant; istaqve Variatio apud Judæos ante Masoretas creberrima erat, atqve etiam nunc in ipsis Israëliticis numismatis conspicitur, post Masoretas longe minus freqvens; multa tamen post illud tempus, illins ostenduntur exempla, sed qvid-

qvidqvid ſit, variationes ejuſmodi dictionis ſignificationem non variant, ſed pronunciationis adjuvandæ cauſa tantum contingunt. Multo rarius in littera Aleph varietas contingit. Poſterior hypotheſis eſt permutatio Litterarum Gutturalium אהחע; non omnino ſine cauſa dixit R. Benjamin, Samaritanos tres litteras ע. ח. ה. non habere; omnes enim Gutturales, ut א pronuncient, atqve ideo in verſione ſæpiſſime videas in una pagina eamdem dictionem modo per ע. modo per ח modo per ה. ſcriptam, Ain ſæpe pro Aleph & pro ה licet apud eos nulla ſit litterarum iſtarum ſimilitudo; nos innumera ejuſmodi obſervavimus, obſervando defesſi ſumus. Hinc in textu ſacro, licet rariſſime, aliqvando tamē in hac re hallucinati deprehenduntur Amanuenſes, ut *Geneſ*. c. 3. v. 24 codex tuus habet לחט; ſic & unꝰ ex meis; ad vetuſtus meus להט, ut Judaicus. Jam Epiſtolii modulum exceſſimus, unius tamen te monitum velim; qvatuor mea exemplaria, *Gen*. c. 50. v. 19, conſtanter

habent התחתאלהי▭ אנ ; ſic etiam ambæ verſiones Samaritanæ, Judaica ad-dunt כי, differentiam ibi nullam notas, qvaſi tuum exhiberet כי. Una verſio vertit רחול אלח ▭ אנה *Timens Deum ego ſum*: Cui conſentit Onkelos & Jonathan Chaldæi interpretes, & antiqva Pentateuchi Samaritani verſio Græca, cujus veſtigia nonnulla deprehenduntur in Scholiis, qvæ citantur in Editione 70 intepretum Sixtiana, καὶ γάρ φοβȣ́μενος Θεον εἰμὶ ἐγώ. Si in tuo exemplari revera eſt כי videtur ſic legiſſe interpres Græcus. Sed interptetes illi, & Samarita & Græcus, in textu Hebræo Samaritano, & Chaldæi in Hebræo Judaico dictionis התחת litteras ſic permutatas legerunt התחת. Altera Samaritana verſio qvam edidimus החלופת אלהי▭ אנה *Numqvid vice Dei ego ſum?* ut legunt & interpretantur Judæi, & antiqvitus legerunt Symmachus & Aqvila 70 non legerunt ה, ſed ſic, כיתחת אלהים אני, ut ex verſione manifeſtum eſt. Præterea ejuſdem 50. cap.

cap v. 23. omnia mea exemplaria constanter habent בריסי יוסק. Sic etiam ambo interpretes Samaritani, adnotas tamen in tuo ברכי scriptum esse, sest עי ut in Hebræo non præcedere, facile ibi hallutinationem existimarem. Cap. 3. v. 24. Exempla tuum habet תמת פכת error est, duo mea integra scribunt, ut apud Judæos, המתהפכת, & interpres Samaritanus eandem vocem in dialecto sua retinet, המתה פכת, hæc de multis pauca lecta sunto. Qvod scribit de illo Judæo Italo, nugæ sunt, istarum rerum ignarus hæc effutivit. Nulli enim Judæi docti Samaritanos Characteres negant apud Judæos olim in usu fuisse, licet nonnulli librum Legis, qvo in Synagoga utuntur, eó charactere describere illicitum affirment. De hac re multis ex Rabbinorum sententia in exercitacionibus nostris disseruimus. Verum qvidem est, eos tanto in Samaritanos odio agitari, ut librum *L*egis non modo Samaritano Charactere, sed etiam Assyriaco seu Judaico à Samaritano scri-

ptum prophanum censeant, juxta illud Mosis Ægyptii exioma tractat. Thephill. sect. 1. n. 11. כל דבר שצריך מעשה לשמו אם עשהו הכותי פסול. *Quidquid necesse est fieri nomine tuo, si illud faciat Cuthæus, prophanum est;* sed hoc personæ, non characteris odio. Consimiliter falsum Judæis nefas esse legem κατὰ λέξιν in aliam linguam transferre. Ipsi Talmudistæ Linguam Græcam excipiunt, omnesque Judæi uno R. Azaria excepto Legem à 72. Interpretibus ex Hebræo textu verbum è verbo translatam fuisse testantur. Hic Azarias solus è Libris Chaldaicis Charactere Samaritano descriptis translationem factam fuisse opinatur. Præterea R. Saadias apud Judæos celeberrimus, ante sexcentos & quinquaginta annos Legem κτ̃ λέξιν transtulit, quæ Thessalonicæ ab ipsis Judæis charactere Hebræo excusa est, cujus exemplar penes nos est, estque Paris. ejusdem translationis exemplar Arabicis Characteribus manuscriptum. Cæterùm Judaicos codices

dices* cæteris paribus esse Samaritanis qvibuscunqve præferendos, nemo est opinor, qvi dubitet. Samaritanas tuas Lectiones, cùm primum usus fuero, remittam. Interim communicati mecum laboris tui gratias ago iterum atqve iterum. Magno sane munere, cum rem ipsam considero, me affecisti; sed cum animi tui benevolentiam maximo, ξενίων δέ τε θυμὸς ἄριστος, hunc ut mihi conserves perpetuo, etiam atqve etiam rogo. Vale, Vir amplissime & me tui observantissimum amare perge.

Parisiis, viij Kal. Junii 1633.

EPIST XXXIX.

Joh. Morinus *Soario* Vasionensi Episcopo, ob illius in Episcopatum assumptionem congratulatur.

Illustris.

* Videtur tamen Morinus in operibus suis Samaritanos Codices Judaicis seu Hebraicis antepusuisse.

Illustrissimo & Reverendissimo D. D. Soario *Vasionensi Episcopo*, Jo. Morinus *Congreg. Orat. Presbyter*, S. D.

Reverendissime Præsul,

CUm primum ad me fastigii tui Episcopalis nuntia pervenerunt, tanta animi voluptate perfusus sum, ut ab ea superatus mihi silentium indicere non potuerim: itaqve Epistolam importunam, sed gaudii mei nuntiam scribere non reformidavi, mihiqve indulgere malui, qvam negotiosissimæ dignitatis tuæ rationem habere. Dignitatemne tibi gratuler Episcopalem Apostolicæ supparem? Gratulor sane, at non tibi, verùm Episcopali Ordini, Ecclesiæ, sacrisqve Musis omnibus; non tibi, cui onus impositum est Angelicis humeris formidabile: sed Episcopali Ordini, qvi tanti Viri doctrina & pietate decorabitur: sed Ecclesiæ, qvæ vigilantissimo Pastore donata, inter hostium cuneos secura qviescet: sed Musis omnibus, qvarum Alumnus es, Dux & Præses. Gloriosum tibi, à sanctissimo & eruditissimo Pontifice in Epi-

Episcoporum collegium cooptari. Verùm hoc tibi cum multis aliis commune: Cooptasse sane Pontifici gloriosius. Eximium enim Virum, eruditione & pietate celeberrimum è cæterorum corona exemisse, atqve ad Sacerdotii apicem evexisse, qvid laudabilius? Soarium ab Urbano VIII. summo Pontifice Episcopatu donatum, non inter postremas Urbani laudes posteritas, præteritarum actionum antiqvissima judex, recensebit, & prædicabit. Ego præterea in hac tecum honoris communicatione eminentissimi Card. Barberini erga eruditos benevolentiam suspicio, atqve in iis promovendis vigilantiam & prudentiam, justa animi gratitudine colo, qvi te, hoc est, gratias & musas, à comitatu suo indivulsum esse voluit, qvi te ut penitus & domi inspectum summo Pontifici studiose commendavit, atqve in Provincia, in qva Apostolicam habet potestatem Episcopalem, nansciscereris, procuravit, ut licet diæcesi obnoxius evaderis, ab eo tamen non divelleris; ita illius animo

nimo ſedet immotus verus hic & præclarus verſiculus, κάλλισόν ἐςι χρῆμα παιδεία βροτοῖς. Verùm Epiſtolii modus illius laudibus finem imponere cogit, qvi de litteris, litteratiſqve omnibus bene merendi finem nunqvam facit. Unum mihi ſupereſt, ut qva ſum in te obſervantia & obſeqvio, in hæc vota preceſqve non ceſſem; te, tuamqve dignitatem ad Eccleſiæ ſalutem, Deus Opt. Max. & conſervet diutiſſime, & meritis honoribus augeat, cumuletqve qvam citisſime. Vale, Reverendisſime Præſul, & me tui obſervantisſimum amare perge.

Datum Pariſiis, Idibus Septemb. Anno Chriſto 1633.

EPIST. XL.

R. Goeſaldus J. *Morino*, qvod præter allata notent Romani Aulici in ejus Libro *De la Grandeur*, &c. ſcribit.

Mon Reverend Pere,

LA Grace de Jeſus pour jamais. J'ay donné voſtre lettre à Monſeigneur Suarez,

Suarez, qu'il a eüe tres agreable. Je l'ay veu encore depuis pour autre affaire, & m'a dit, qu'il vous preparoit une belle réponse, & qu'il vous envoieroit un memoire tant pour ce qu'il juge, qve devez changer en vostre livre *des Grandeurs de l'Eglise*, qve de diverses choses, qui seroient bonnes a y adjouster, & me parle souvent de ce livre, sans qve je luy en parle; cela vient & commence toujours de luy, & il demeure toujours en cette pensée, qve devez faire nouvelle impression, & s'accommoder dextrement comme seroit dire *redonné* au lieu de *donné*, & autres qu'il vous doit escrire amplement: autrement il craint, que le Pape & le Cardinal Barberin demeurent toujours dans leur mescontentement pour ce sujet, & m'a dit, qu'il y a quelq; temps qu'un certain chambrier fut en France, & pour faire le bon Valet en apporta un au Pape, qui témoigna beaucoup de mescontentement de ce livre à ce qu'il dit; il dit deplus qve pensant faire pour le Francois, vous faites pour les Allemans,

que

qve Charlemagne estoit Empereur, & qve les Empereurs Allemans peuvent s'attribuer tout ce qve vous attribué à Charlemagne, & ainsi vous prejudies au Pape, & à la France. En tout ceci & beaucoup d'autres, je ne suis qv'escoutant, afin qve vous ne croyez qve je dispute du livre. Je n'ay jamais peu avoir nouvelle de ce Mr. Ecchius Medecin Flaman. Il sera peut estre mort en qvelqve lieu d'Italie, vous vous aviez promis qvelqve exemplaire de vostre dernier livre, qve nous presentasmes ya deux à Monseigneur le Cardinal Barberin. Il ne m'en demeura aucun, je finis par nos tres humbles recommendations de tous à vos SS. Prieres & Sacrifices, & de nous de la maison, & demeure pour jamais en Jesus & Marie.

Mon Reverend Pere,

A Rome, 22. *Oct.* 1633.

Vostre tres humble & affectionné Serviteur René Goez. *Presb. de l'Oratoire de Jesus.*

Le

Le Cardinal Capucin frere du Pape eſt fait grand Penitencier par la mort du Card. Borgheſe, qvi a laiſſé de grands benefices, ,dont le Card. Barberin n'en veut rien prendre ſi non l'Archipreſtré de St. Pierre.

EPIST. XLI.

Godofredus Vendelinus *Joh. Morino.* Qværit, qvis ſit Rabbi Eliezer, & de ejus Libro, Antiqva & Nova Judæorum Chronologia, ac ſupputandi Ratio.

Viro undeqvaqve Eruditisſimo J. Morino, *C.O. Presb* Godofr. Vendelinus, *S.P.*

DUdum eſt, Eruditiſſime Morine, cùm pervagata terrarum orbem prolixa tua in rem litterariam merita, & amorem apud omnes doctos excitarunt tui, & poſt illos admiratione defixum me ſic attinuerunt hactenus, ut qvamqvam viſendi tui deſiderio incredibilem in modũ ardeam, pudore tamen magis retinear, qvàm

qvàm ipſo jam qvadrimeſtri morbo, curiſqve aliis, & inter hæc Paſtoralibus. Itaqve qvoniam פרערפר affari tenendum datur, qvod reliqvum eſt, qvodqve Timotheus Hojus noſter audere ſvadet, ad ſcriptionem iſtam confugio, ſed cujuſmodi tu à me poſſis expectare, cujuſmodi ego ſola venia ſcio placituram, & diſcendi, qvæ ignoro, ſtudio, reſponſum qvoqve elicituram. Hoc erit primum Argumentum & auſpicale nobis, omiſſis officiorum iſtis langvidis oſtentationibus, qvibus tot paſſim bonæ horæ prætereunt, bonæ chartæ pereunt.

Ante omnia ergo à te ſcire velim, ecqvid Rabbi Eliezer Gamalielis ille gener (forſan & Pauli noſtri condiſcipulus) manuſcriptus tantum extet, an vero etiam editus? & ubi? Nam in Bibliotheca Rabbinica Buxtorfii non comparet. Horum alterum te ſui admonet, ne diutius latere patiaris; alterum infœlicitatem accuſat meam, qvi ſicut omnibus aliis, ſic etiam iſto careo, qvo vel unico beatus ſim in eo, qvod mihi ſub manu eſt.

eſt. Poſtqvam enim dudum ætatem temporum ſaxum volvo, & multa mecum de antiqvo Hebræorum anno reputo: qvem neſcio --- qvi Catoblepæ non vident etiam Solomonis temporibus mere fuiſſe lunarem, vocariqve non ſemel ירח *Menſem*, & addi mox חודש · --- ne non ſatis ἱϛορικῶς exprimatur hiſtoria, ſedere cœpit apud me jampridem ſententia, nihil minus in illa gente ſolemne fuiſſe, qvam ut Paſcha ſeqveretur æqvinoctium, imo enim vero interdum tenuiſſe vel octiduum totum ante iſtum cardinem. Qvaſi dicas novilunium qvodcunqve Martii Gregoriani primum retuliſſe Niſan: qvando neqve Mathematicus ullus unqvam olim æqvinoctii cardinem vel ſomniarat. Sane ſol . s obſervationes omnes ante Hipparchum deſumptæ ſunt à ſolſtitiis, primuſqve mortalium Hipparchus æqvinoctiorum τήρησιν inſtituit. Nam qvod Tecuphas garriunt, rideo: qvi in ſacris nihil invenio qvam תקופת השנה ותשובת השנה tempeſtatis iſtas duas hinc declivis

clivis, inde acclivis anni; solstitium inqvam, divergentis, & brumam convergentis Solis. Posterius factum intelligo, ut תקופת----etiam brumæ communicaretur. Favit mihi luculenter ille tuus Eliezer. Etenim si Tecupha demum Brumæ admoneret Hebræos intercalationis; si, inqvam dies 19 Tebeth incidens in Brumam potuit (nisi qvid aliud accideret annum ducere communem) vides profecto Nisani proximi diem 22 sic tunc debuisse repræsentare æqvinoctium Vernum (Solis Apogæo finem Arietis nondum egresso) ut ne momento qvidem posterior sentiretur: ac proin toto ante æqvinoctium octiduo Paschatis ritum fuisse legitimum Luculentus est iste locus Eliezeris, atqve auro supra mihi carus, qvi tantum jam temporis hoc ipsum testimonium unde comparandum anhelavi. Eliezerum ergo per eruditionem tuam istam ut edas rogo, aut si editus est, ubinam, & qvanti præstat, indices.

Hic si frustra sum, alterum meum erit αἴτημα,

αἴτημα, ut eodem ex authore mihi perſcribas, ecqvot annos numeret ab orbe condito ad Moſen, & ab hoc, ad Templi caſum, unde arceſſat Siclos illos ſuos 84; itemqve 19 aureum, à qvo die Juliano Clavum moveat. Videre mihi videor ex tuis Scriptis attemperament eſſe iſtum majorem ad Sabbaticos annos, ut Moſes Ægypto exceſſerit ineunte nova Semitta, qvamqvam una cum Juliano anno primo exiſtimem primulum excogitatum ab otioſis Mathematicaſtris; neqve tamen unqvam in uſum civilem introductum, anteqvam à Chriſtianis qvibuſdam probari cœperit, atqve hic illic uſurpari: ut operoſe nihil egerit Bucherius cum ſuo anno Judaico ad hanc 84. annorum periodum expanſo, qvo Chriſti paſſionem nobis infulciret anno Vulgaris Epochæ 31. decimo ſeptimo Tiberii, qvæ revera debetur anno noſtro 33. dieiqve 3. April anno Tiberii 19. qvo Eclipſin illam ſtupendam ex Plegonte diſertis verbis protulit Philoponus. Sed qvia ſcilicet primum Paſcha Apoſtolicum cele-

lebratum tum est novo ritu die 25. Martii anni 34 nostri, qvi fuit Tiberii 22. Hinc obhæsit Ecclesiis (Romanum ac Solarem annum jam seqventibus postqvam *Mulier amicta Sole*, cum sua Synagoga *Lunam* calcavit *sub pedibus suis*) bihorium qvoqve passionem eumdem in diem incidisse. Plane ut qvæ traditio sane Apostolica (sed ex die 25 Martii, anno 34 orsa) confessa ignoratione omnium hactenus ingenia fatigavit, mihi cesserit in argumentum deprehensæ veritatis, qvampluribus ac luculenter, brevi adstructam dabo. Sane hinc conficio, etiam ævo Christi menses Judaicos fuisse lunares, & qvidem ἀπὸ φάσεως — derivatos sanctificatosqve. Super his qvid sentias scire perqvam aveo.

Tertium qvod à te discere cupiebam, an nihil dum Chronicorum Samaritanorum nactus sis, tum qvid censeas de illorum Epochis, imo de conjectura mea, qvi existimo, numerare illos ad Christianam nostram æram annos 4306. ac menses 3, ante diluvium scilicet 1327. inde ad

na tum

natum Abrahamum, 940. ut sint omnes 2267. hinc ad mortem Mosis, Calendarium eorum exhibet 565. & summam colligit 2832. Sunt ergo ex hoc ἐπιλογισμῷ anni 2792, ad Exodum, 2712, ad Natum Mosen, pleni omnes ac completi, ut Exodus qvadret in 2793. Venerintqve Israelitæ in fines divisionum, hoc est, ad confinia Idumææ anno 2794, pro eo ac citat Scaliger. Jam vero à Nato Mose (ad hunc enim modum capio, qvod illic legitur de succinctione Ephod verbis implicatissimis) in fanaticum (Mahometum) exerte habent 2215; qvotidem ferme Eusebius & Cyrillus darent. Sunt ergo secundum istos ab Adamo ad Hegiram Mahometis anni 4927. fortean & menses aliqvot. Hinc aufer annos 621, & menses 6, vides relinqvi ab exordio mundi Samaritano, ad Christum, 4306, sicut dicebam. Fidem facio plenius; Calendarium illorum, qvod Scaliger putavit esse anni 1584, longe alterius est, ac forte existimet qvispiam, & neqve contemptum per novilunia. Imo

enim verò nihil aliud repræſentat qvam plenilunia; plenilunia, inqvam, vera (non media) anni noſtri 893, & 894, ſcrupuloſiſſime computata ad meridianum Aractæ, non Samariæ. Provoco ad Tabulas, & qvidem, ſi extant uſpiam, Albategnianas. Jam vero Calendarium iſtud profitetur Calendarium Samaritanum annuum

Millenarium qvintum ducenteſimum & qvartum (ſic enim mecum ſpero leges, non 210 cum Scaligero) qvaſi anteriores cogitet Chriſto 4310 annos, ſolo qvadriennii diſcrimine. Sed vereor, ne qvaternarii nota redundet, errore hinc nato, qvòd idem annus fuit Seleucidarum 1204. Nam alioqvin Samaritani iſti anni ſic digeſti ſunt à computiſtis illorum, ut ſeptimus qviſqve iniens ſit Sabbaticus, & affectatum ut Moſes exierit Ægypto anno 2793, jam labante Sabbatico 399, Jubilæo eodem 57. Qvoniam verò annus Calendarii vocatur ſextus Semittæ, neceſſe eſt, annum intelligi 5200, non 5204, ac videſis hoc qvoqve annum noſtrum

ſtrum 893, vocat ſextum Semittæ, ſed in Succoth jam inchoat Semittam, qvæ Judæis anno 894 demum in Succoth iniit. Ergo ne Samaritani à Judæis anno ſolido diſſident ac prævertunt? minime gentium: Memorabilis eſt locus Maimonidæ, qvem Cunæus citat, Sabbaticos ac Semittam inire exeunte anno Jubilæos ineunte, nimirum anno noſtro 887, in Septembri & feſto כפורים-- publicatus fuerit Jubilæus, qvo eodem momento & qvinqvageſimns numeratus fuerit, & mox poſt qvatriduum à סכות Succoth Jubilaici jam ſyſtematis inchoati primus; certe anno 888 inierit annus à Jubilæo ſecundus, ſed γεωργίας primus; anno 889, inierit Jubilæi tertius, γεωργίας ſecundus. Sic anno 890, & iv & 3. anno 891, qvintus & iv. anno 892. ſextus & v. anno 893, ſeptimus in Semitta poſt annum celebranda, idemq; revera ſextus γεωργίας, atqve ad eum modum deinceps donec annus 936, in Septembri daret qvinqvageſimum incluſive, & Jubilaicum omnino ſimulq; Semittam, hoc

eſt

est, qvadragesimum nonum à desito postremo Jubilaico anno completo.

Poteram aliunde qvoq; atqve abunde adstruere, annos Jubilæos in Epocha nostra ineuntes Septembri anno 5. 54. 103. 152. 201. 250. 299. 348. 397. 446. 495. 544. 593. 642. 691. 740. 789. 838. 887. 936. 985. 1034. 1083. 1132. 1181. 1230. 2279. 1328. 1377. 1426. 1475. 1524. 1573. qviqve postremus fuit nostro ævo 1622, eritqve posterorum 1671. Sed ut aliud hic tu me qvoq; juves, si qvid apud Eliezerum aut alios antiqvos (nam recentiores Rabinos nihil moror) ejusmodi indiciorum comperisti, hoc vero sine te exorem; in qva prece finio, & me tibi profiteor

Addictum in Christo per omnia obseqviorũ & communicatoriorũ votorũ momenta Godefr. Vendel. *hacteno Pastorem* Bethasiorũ, *nunc Hercanũ sed Canonicũ* Gandavensem *designatum.*

Bruxellæ, Idius Decemb. Anno Christi nati 1637. qvi est Epochæ vulgatæ 1633.

EPIST.

EPIST. XLII.

J. Morinus Godofredo Vendelino. Responsio prolixa ad præcedentem Epistolam, varias qvæ apud diversas gentes diversis temporibus fuere supputandi Rationes, fusius declarat de Samaritanis Corraitis, ex eorum MSS. nonnulla.

Viro Clarissimo & Eruditissimo Godefrido Vendelino, *Jo. Morinus.*

ACcepi, Vir eruditissime, Litteras tuas varia & insigni admodum eruditione refertas. Gratulatus sum mihi plurimum, non solum me tibi cognitum, & amicitia tua cohonestatum esse, sed etiam scripta mea tibi probari. Cùm enim Viro eruditissimo, atqve eorum, qvæ scripsi, scientissimo placuerint, à cæteris qvi istud eruditionis genus vel à limine salutaverint, non omnino negligenda fore confido. Qvam mihi amicitiam offers ultro, hanc avide & gratulabundus amplector, mutuisqve officiis coli & conservari cupio, velimqve maximopere impræsentiarum propensum erga te

ga te animi mei ſtudium, aliqvo argumento demonſtrare; ideo ægerrime fero, deſiderio tuo me plane ſatisfacere non poſſe: huc enim miſſus ſum omnibus Rabbinicorum Librorum præſidiis deſtitutus, iiſqve præterea negotiis vacaturus, qvæ animum meum ab omni pene litterarum ſtudio avertunt. Qvod hoc tempore mihi potiſſimum contigit, qvo feſta ſolemnia celebrata ſunt, iiſqve celebratis, iter aliqvot dierum mihi ſuſcipiendum fuit. Itaqve hoc Epiſtolium non horis ſubceſſivis, ſed tumultuariis ſcriptum ubiqve incœpit, ubiqve deſiit. Qvantulumcunqve igitur illud ſit, qvod tibi ad qvæſita tua reſpondebo, & excuſes, & boni conſulas etiam atqve etiam rogo. Benevolentiæ ergo & facilitatis tuæ ſecurus, rem licet vix adumbratam dimiſſurus aggredior.

Qværis primum, Vir doctiſſime, & mihi plurimum colende, an Liber capitulorum Eliezeris editus in lucem aliqvando fuerit? Ita eſt: edito uſus ſum; Editio, ni fallor, Veneta eſt, Charactere qva-

re qvadrato, & oculis grato, folio bis complicato, qvod vocant in octavo. Hujus Libri meminit in Bibliotheca sua Buxtorfius, ubi de Zohar agit, atqve etiam, ut puto, alibi in eodem Libello, sed male scripsit, Librum esse Historicum; nihil enim minus qvam Historiam enarrat. Miscellaneorum est Liber, in qvo variæ Judæorum traditiones nulla rerum conseqventia edisseruntur. Sæpius in similes scopulos impingit Buxtorfius, cum eos Libros ut plurimum recenseat, qvos nunqvam legit. Ejusdem Libri meminit Drusius, Serrariumqve reprehendit, qvo cum Libello de capitulis Patrum illum confuderit. Nunc autem istorum Librorum non est mihi copia.

Qværis secundo, qvot annos Eliezer ille ab orbe condito numeret ad Mosen, atqve à Mose ad Templi casum; unde arcessat Cyclos suos annorum 84; itemqve suam ἐννεαδεκαετηρίδα annorum ab orbe condito epilogismum, apud Eliezerum non memini me legisse, neqve ad

Mosen usqve, neqve ab hoc ad Templi casum. Res autem illa est ejusmodi, qvam non præterissem, si animadvertissem; non semel legi istius Libri qvatuor aut qvinqve priora capita, qvibus integris de rebus Astrologicis, anni intercalatione, & computo Paschali pro Judæorum captu disserit; sed qvos qværis Epilogismos, non deprehendi. Cum primum Parisios rediero, qvod spero vere proximo, Authorem istum iterum evolvam, & qvicqvid de hac materia scribit, in tui gratiam exscribam, atqve ad te mittam, ut ipse judices. A qva Epoche Cyclos suos ducat consimiliter non exprimit; aliqvid tamen addit, qvod in Exercit. nostris notavimus, è qvo qvid simile colligi potest, Deum in Ægypto Mosi & Aaroni apparuisse in principio mensis Nisan, cum annus ageretur Cycli magni 25, & Cycli Embolismalis 17. atqve huic & deinceps numerum illis processisse plura in hanc sententiam non puto continere.

Anteqvam ulterius respondendo pergam

gam monebo te diu Eliezeris Lectioni me diligentius incumbentem sententiam de istius Libri antiqvitate mutasse, multa enim interlegendum mihi deprehendisse videor, qvæ tantam antiqvitatem minime sapiunt; qvidqvid Judæi jactitent, atqve ille potissimum Rabbinus, qvi Librum excudendum curavit. Exempli causa nonnullorum Rabbinorum mentionem facit, qvi post verum Eliezerem Hircani filium diu vixerunt, qva ratione fretus, scripsit author Libri Juchasin, Librum istum ab Eliezeris discipulis suis compositum. Fabulæ insuper Talmudicæ passim intertextæ, loca Scripturæ subtili qvodam, vel potius futili acumine ad rem subjectam detorta, ut Historiolæ explicandis locis Scripturæ difficilibus Talmudico more derepente confictis, longum temp9 a Templi ruina, demonstrare mihi videntur, v. g. initio capitis sexti Talmudica ista fabula refertur, qvæ etiam extat in Beresith Rabba, narraturqve à Rabbi Salomone in primum caput Genes, velut qvid màxmieno

tandum, Lunam Solemqve æqvali magnitudine, forma & & lumine creata fuisse; inter verò Solem & Lunam ortis de magnitudine rixis Deum altero alterum minorem reddidisse, cui fabellæ duos aptat Scripturæ versus. Alibi fabulam apud Judæos vulgatam confirmat, Ephraimitarum ducenta millia tempus Exodi perperam supputantia ex Ægypto annis ante Mosem triginta egressa esse, atqve â Philistæis cæsa, & ideo dictum esse *Exod.* 13. *v.* 17. Non eos duxit Deus per viam terræ Philistiim, qvæ vicina est, *&c.* cap. 35. Regni Persici durationem annorum putat 52, qvod est Talmudicorum, & recentiorum Judæorum portentum. cap. 28. Bis regnum Ismaeliticum commemorat, atqve inter mundi imperia collocat. Horum te admonitum esse gratum tibi fore confido.

Sententiam tuam de Æqvinoctio in Paschali festo á Judæis antiqvis non observato facile amplector. Græci omnes ante Hypparchum, in solstitiorum propter ludos Olympicos observatione desudarunt,

darunt, ita Cleostratus, Harpalus, Meto, Eudoxus, & Calippus; qvam verò in motuum cœlestium observatione infantes fuerint, Ægyptii, Chaldæiqve omnes, nemo in his rebus mediocriter versatus ignorare potest; cui Græcornm ante Hipparchum infantia perspecta fuerit. Tum enim Græci Ægyptiorum & Chaldæorum adyta omnia penetraverant & lustraverant, licetqve ex Græcorum ignoratione Ægyptios & Chaldæos ignorantiæ convincere. En qvam motuum Cœlestium periti, stellarum in occidentem motum non deprehenderant; ideo octavam sphæram primum mobile opinabantur, Solem Planetasqve cæteros in eccentricis moveri nesciebant. Hinc ab uno æqvinoctio ad alterum spatium æqvale definiebant, idqve non ex speciali observatione, sed ex solstitiorum comparatione, Sol tamen deprehensus est ab Hipparcho à verno Æqvinoctio ad Autumnale octidui, & aliqvot horarum spatium amplius, qvam in seqventi conversione consumere. Qvid de eorum cir-

ca Æqvinoctiorum in anteriora retrocessionem, ignorantia dicam, cum ea fuerit omnibus antiqvis Christianis incognita? Existimarunt omnes 21 Martii æqvinoctium vernum alligatum esse. Qvid de Beda, qvi tam operose de computo Paschali scripsit? Opinatur ille æqvinoctium vernum 21 Martii contingere, ut in Concilio Nicæno animadversum fuerat, & sic credit sese observasse, at suo tempore 17, non subseqvebatur, neqve exactius edoctus fuerat à Victorino & Dionysio Exiguo summis computorum magistris, licet eorum alter Græcæ eruditionis esset peritissimus.

Solaris motus cum Lunari concordiam non tentabant fœlicius antiqvi Græci. Testes sunt octaëteris Cleostrati, & Harpali à vero propius abfuit; Meto cum sua enneadecaëteride, sed qvàm crasse illam delineavit & pinguiter? exactius paulo Calippus & Eudoxus illam interpolarunt: si certiora docuissent Ægyptii & Babylonii, Græcos illos, veri scientissimos, non latuissent. Rudia scien-

ſcientiarum principia Chaldæi & Ægyptii tradiderunt, ea expolierunt Græci, & innumera, qvæ illi ignorabant, addiderunt. Sed qvid de Chriſtianis, poſt Hipprachum & Ptolomæum dicendum, Lunæ cum Sole concordiam per octaëterida venantibus? Id præſtitit Dionyſius Alexandr. Hippolytus verò per heccædecäeterida; qvam hæc ad Rhombum? Nec vitium, qvi hæc refert, Euſebius animadvertit. Tandem Anatolius primus Chriſtianorum ad enneadecaëterida confugit, qvam amplexi ſunt Concilii Nicæni Patres, & retexuit Euſebius. Credebant omnes Lunæ ad Solem hac Periodo. abſolutiſſimam ἀποκατάστασιν fieri; credidit hoc Beda, atqve annorum mille ſpatio creditum eſt, donec erroris evidentia omnium oculos confingente tandem rem aliter ſe habere perſuaſum eſt.

Ne autem aliqvis objiciat, Græcos, Ægypticos, Chaldæos & Chriſtianos antiqvos hæc ignoraſſe, ſed Judæis hæc cognita fuiſſe, qvidqvid Judæi de his re-

bus

bus loqvuntur, ab Hipparcho & Ptolemæo desumptum est, ut cuivis conferenti patet. Qvæ antiqviores Judæi cognoverunt, à Græcis Hipparcho prioribus derivata sunt, qvod ex Eliezere manifestum est, vel ex ipsis Signorum nominibus, qvæ Græcis nominibus Hebraice translatis effert. טלה· שור· תאומים סרטן· אריה· בתולה· מאזנים· עקרוב קשת· גדי· דלי· דגים Eadem nomina refert Epiphan. hær. 17. sed in Planetarum nominibus dissentit. Sic Eliezer ut Neoterici omnes Judæi, כוכב· לבנה· שבתאי· צדק· מאדים· חמה נוגה *Mercurius*, *Luna*, *Saturnus*, *Jupiter*, *Mars*, *Sol*, *Venus*, Græcorum nomina deserit. Qvomodo æqvinoctii rationem habuissent antiqvi Judæi in tanta rerum Astrologicarum ignoratione? Thecupharum artificium, ut recte animadvertis, prorsus ignorabant, nec erat illis ullum dignoscendarum subsidium. De his Judæi in terra Israëlis non cogitabant; Neomenias enim ἀπὸ τῆς φάσεως sanctificabant, Paschatis verò tempus

pus ex spicarum virore & maturitate dijudicabant, nulla æqvinoctii ratione habita. Intercalationis igitur sola caussa erat frugum maturitas.

Paucis referam, qvod aliqvando legi in Commentario Karaitæ cujusdam, ante 300 annos, manuscripto in Legem. Ait Karaitas terræ Israelis incolas annos intercalare pro sola ratione mensis Abibh, seu spicarum, ridetqve Gamalielis in Talmud pronunciatum propter tria annum intercalari, propter Spicas, propter Tecuphas, & propter Fructus arborum, אין בן כי האביב היא לבדו נזכר alias Rabban. caussas ridet, annos nondum grandes, &c. וידע כי בהמצא האביב אי אפשר שאין הכל מתוקנים ולמה נוסיף על דברי אלהים חיים *Notum enim est*, inqvit, *qvod cum spica reperitur, impossibile est omnia non esse præparata.* Ideo mensis primus dicitur אביב; *Exod.* 13. 4. Paulo post idem Autor הנה מורה תווית שם חדשינו בראיית הלבנה ואמר עיר משור

שמור חדש האביב ומזה אנחנום עברין את השנה *Ecce Legislator instituit menses nostros ad visionem Lunæ, dixitqve, Adhuc custodi mensem Spicarum; hinc nos intercalamus annum.* Ibidem ait, sodales suos extra terram Israëlis Rabbanistarum intercalationes seqvi, & cyclum novemdecim annorum: verùm ridet superstitiosas illorum τȣ̃ Adu, Badu, &c. observationes. Sic existimo Judæos, stante Templo, Pascha observâsse, primumqve mensem instituisse, nec Deus in celebratione Paschatis ullam aliam rationem, qvàm maturitatis spicarum jussit haberi, eo qvod cùm Israëlitæ ex Ægypto exierunt, maturuerant. Judæi qvoqve Rabbanistæ & Talmudistæ licet alia admitterent, ut adnotavimus, hanc tamen paternarum traditionum non omnino obliti nunqvam omittebant. Itaqve sæpe Tecupham Pascha subseqvebatur, nonnunqvam præcedebat. Interrogabor forsan, num Judæi cyclis in Paschatis supputatione ante Christum uterentur. Brevi di-

vi distinctione sententiam meam explico, Judæi aut habitabant in terra Israëlis, aut in dispersione gentium. Priores nullos habebant Cyclos Paschales, nec ullam æqvinoctii rationem ducebant, sed tantum τȣ̃ אביב & Lunæ Φεγγαρίȣ; posteriores Cyclis utebantur, sed Brumæ, non Æqvinoctii Cynosuram in iis componendis attendebant, ut ex Eliezere demonstratur. Hujus Epochæ seu clavis Paschalis instituendæ causa jam indicata est. Judæi dispersionis à Græcis hæc mutuati sunt. Græcis autem Alexandro regnante, nondum cordi erant æqvinoctiales observationes, sed qvæ tum maxime vigebat, periodus erat Calippica, qvæ Brumæ insita & inoculata erat. Hinc Judæi ante Christum, Calippi Brumam & Enneadecaëterida secuti sunt, eamqve Epiphanii tempore secuti videntur, ut ex Judiacæ periodi, qvam enarrat, cum Eliezerea comparatione fortasse liqvebit. Istis autem Epilogismis Judaicis initium factum est regnantibus Alexandri Successoribus. Longo

go poſt Chriſtum tempore, R. Samuel Babylone & R. R. adda, & eum ſecutus Hiſel in Paleſtina, antiqvum computum reformarunt, ut perhibent Judæi Talmudiſtæ; illi autem non Calippi pingves numeros, ſed Hipparchicos & Ptolemaicos amplexi ſunt, qvorum præſertim poſtremum Judæi omnes ſeqvuntur, ſeqve ad Meſſiam uſqve ſecuturos profitentur; cùm autem ab Hipparcho & Ptolomæo æqvinoctia eſſent obſervata, Paſchatis clavem à viceſima Thebeth, in decimam ſextam τῶν Niſan tranſtulerunt, ut Paſchati viciniorem, & ad illud ſupputandum commodiorem.

Verùm hanc amplexus ſententiam, qvæ mihi admodum probabilis videtur, cogita qvid reſpondendum ſit Euſebio & Anatolio, teſtimoniis Philonis, Joſephi, Muſæi & Agathobulorum, contendentibus, antiqvos Judæos ex majorum decreto poſt æqvinoctium Paſcha celebraſſe. Si cauſa cum cauſa, res cum re, ratio cum ratione, certet, viciſti: ſin verò authoritas decretoria eſt, cauſa vide-

ris cecidisse. Sane si Eusebii verba cap. ultimo, l. 7. historiæ perpendantur, Anatolii verba non intellexit Eusebius, aut ipsissima si retulit, neuter, qvæ scribebat, intellexit. Omnia enim ab iis ἀστρολογούμενα sunt ἀσύστατα, vel certe Oedipo, qvi hæc conciliet, opus est. Hoc tamen manifeste sibi volunt, post æqvinoctium antiqvos Judæos Pascha semper celebrasse. His plura non fert Epistolii modulus; in tuæ sententiæ gratiam nonnulla addam, qvæ mihi observasse videor.

Primum, Asiaticos tempore Judaico Pascha observasse, nullam tamen cum iis de æqvinoctio qvæstionem habitam, sed hac de causa solum, qvod diem Dominicum non morarentur.

Secundo, Christianos primos nullis Cyclis in ea observatione usos, sed ex visione Lunæ primum mensem supputasse.

Tertio, Dionysium Alexandrinum primum Cyclos esse architectatum, atqve hujus rei occasione Lunæ visione deserta æqvinoctialem Epochen velut Cycli

cli sui polum non sine gravi causa amplexum esse. Primus enim Judæorum mensis, ut recte Liber Henoch, semper circa æqvinoctium versabatur.

Quarto, Post illud tempus de æqvinoctii anticipatione cum Judæis altercatum, non antea, ipsisqve exprobrari cœptum, bis eodem anno pascha nonunqvã celebrasse, cui incommodo medelam posteriores adhibuerunt clave Paschatis à 20 Thebeth, in 16 Nisan translata. Hinc enim in æqvinoctio primum illis Pascha contingit. Hæc Sententiæ tuæ subjecta sunto.

Tertium postulatum est de Samaritanorum Chronicis. Sunt mihi quinqve Pentateuchi codices Samaritani, dictionarium parvulum, non integrum, & Libellus precum, nihil præterea. Itaqve de illorum Epilogismis Post Mosen, nihil mihi cognitum est, præter illa, qvæ Scaliger edidit: ad usqve verò Mosen omnibus cogniti sunt tam ex iis, qvæ nos edidimus, qvàm ex Scaligeriano temporum thesauro. Sunt qvidem illius gen-

gentis Chronica, qvæ Arabice conversa habuit Scaliger; ex illius gentis Chronicis Hebraicis longum fragmentum refertur in fine Libri Juchasin, de magnis qvibusdam Regibus trans Euphratem bellum adversum Josuam præparantibus, sed nihil Chronologiæ memini in eo me legisse. Qvæ apud Scaligerum post Mosis mortem, ab iis adduntur, sic explicari possunt, *à Mose ad reditum Sacerdotum gestantium Ephod, qvi ministrant in Tabernaculo 2215 anni, summæ series erit 5047. ad diem ingressus Fanatici.* Samaritani litteras gutturales sæpissime permutant; hoc fit ex perversa eorum pronunciatione, qvi nullas aspirant, ideo חזר & עזר pronunciantes אזר sæpe scriberent. Hoc Pentateuchum ipsorum Lingva & Charactere Samaritanum legens, millies expertus sum, in Pentateucho Lingvâ Hebraicâ studiose evitant, id tamen ipsis nonnunqvam excidere animadverti. Itaqve in hoc computo singulare qvoddam factum, à qva Epochen ducunt, qvodqve circa Mahu-

meti

metis initium contigit, respicere videntur. Nescio qvamobrem Scaliger הביוה inexplicatum reliqvit, cùm nihil aliud sit qvam חביאח: præterea mihi omnino sejungendi videntur anni Mosis summæ seqventi, ita ut à *Mose* sit, à morte Mosis ad reditum Sacerdotum, &c. Qvare enim illos subtraheret cùm prius addiderit, perpetuaqve sit Epilogismorum additio? deinde summa ab iis subducta 5047, aliter constare non potest.

Litteræ illæ ἐπιγραφῆς computi Samaritani אהר״ך non dubito qvin sint ראשי תיבות, qvibus Samaritani non secus ac Judæi utuntur. Singulæ litteræ dictionem aliqvam significant, cujus prima tantum littera describitur. Qvæ autem sic scribunt, vulgata sunt apud eos, & solemnia qvædam rei, de qva agitur, Epitheta. Qvid autem hæc significent, à Samaritanis tantum divinari potest. Multa conjici possunt, sed cum in infinitum variari possit, qvis præter eos verum secernere poterit? Sumi non posse

posse pro numero 210, ut conjicit Scaliger, hinc manifestum mihi videtur, qvod nec Judæi, nec Samaritani numeros suos unqvam sic disponant, nec Arithmetices illorum hoc patitur, scribendum fuisset רי non aliter. Non ignoro per ipsorum Cabbalistarum Ghematriam è dictionibus numeros sic exprimi, ut mysteria sua expiscentur. Verùm hæc sunt longe diversissima. Scriberent enim אהרך facere רי, qvod est verissimum, deinde dictionem illam cum alia ejusdem numeri potente compararent, ut ex Ghematrica illa æqvalitate mysterium aliqvod emergeret; deniqve in utroqve Scripturæ loco idem significasse; sed huic computi loco id aptari non potest. Præterea id faciunt tantum in dictionibus aliqvid significantibus, ut ex mutuo sensu aliqvid eliciant, at אהרך nihil significat. Notarica autem sine רשאי תיבות ut plurimum nihil significare possunt. Deniqve ista Cabbalistica Samaritani plane ignorant. Ejusmodi Ghematria Judæi sæpissime utuntur in

librorum excuſorum primo folio vel poſtremo, cum annum mundi, qvo Librum ediderunt, notant. Locum Scripturæ, qvæ Deus operi benedicat, vel Iſraëlem exaltet, ita eligunt, ut illius loci una dictio Ghematrice ſumpta annum mundi præciſe contineat. Neqve etiam ſignificare poſſe mihi videtur 5204, expungendus enim eſſet Aleph, hoc modo, הרד, littera ה præcedens ר notam ducenteſimi numeri, millenarios repræſentant, nec aliud fert ipſorum Arithmetica.

His incommodis ſubtilis tua de annis Samaritanorum Sabbaticis diſſertatio afſici videtur. Nihil dum de ejuſmodi annis apud antiqvos Rabbinos notavi, qvia his animum nunqvam applicui. Qvid autem illi hac de re ſcribant, horum Librorum ope hic deſtitutus nunc inqvirere non poſſum, qvam primum potero, id me facturum in tui gratiam ſpondeo. Qvod Scaliger retulit de Samaritanis, eorum Calendarium non videtur, nec ulla poteſt eſſe periodus, ſed men-

mensium Arabicorum tantum illo anno cum Samaritanis solaribus, licet Hebraica sint mensium vocabula, conjunctio & alligatio longe scrupulosior, qvam civilem deceat administrationem. Mirum est, qvod ais, istos epilogismos secundum plenilunia vera anni 893 & 894 esse confectos. Unde hæc tam antiqva eruere potuit gens Samaritana, ut ad Scaligerum mitteret, qvi horum nihil petebat? Deinde scriptum illud Samaritanum diserte ראש חדשי שנהז *initium mensium anni septimi.* Ipsa dictio צמת eorum dialecto, ut & Chaldaice sonat *Conjunxit*, *Congregavit*, sæpius in Pentateucho hanc significationem animadverti. Mirum est pleniluniis visis in Arad meridiano omnia convenire. Fortasse hæc noviluniis veris in anno 1584, aut 1583, in meridiano Sichem, aut Cairi exacte conveniunt. Hæc supputandi nec otium mihi nunc, nec si esset, libri suppetunt: id non tentavit Scaliger; rerum istarum pro captu Critici admodum erat peritus, pro captu verò Astrologi plane ignarus.

 Hæc

Hæc inerudita, Vir eruditissime, boni consule. Jam anni multi præterierunt, cum à Paschalibus & Mathematicis computis animum prorsus averti, nec admodum facile est domesticorum negotiorum diverticulis continenter appetitum iterum ad ea sese convertere. Finiam igitur nimium longam & inanem Epistolam, modo prius sententiam tuam de Epocha Christiana laudavero. Annis qvatuor integris à vulgata differs, ideo videris Kepleri & aliorum qvorumdam sententiam amplecti. Legi aliqvando Kepleri Viri doctissimi luculentam hac de re dissertationem, qvæ mihi plurimum probabilitatis semper habere visa est. Iisdem existimo te principiis & Josephi autoritate niti, qvam Eusebius & alii non perpendentes annis qvatuor aut qvinqve eam anticiparunt. Neoterici verò pleriqve eam cognitam incassum meo judicio traduxerunt. Ad hæc imparatus accedens, nihil præter illa, qvæ Keplerus adnotavit qvæqve mihi admodum placent, nunc dicendum habeo. *Vale.*

EPIST.

EPIST. XLIII.

Jo. Morinus *Tho. Combero.* Gratias agit ob missas ad se iterum diversitates Lectionum Codicis Samaritani à Judæo Hebraico. Suum de Exemplari, Alexandrino 70. interpretum affert judicium.

Clarissimo Viro Thomæ Combero *Anglo*, Joannes Morinus *S. P. D.*

ACcepi, Vir Doctissime, Pentateuchi Samaritani ab Hebræo varietates, qvas ad me misisti. Multis nominibus tibi devinctus sum, parqve pari, si sors tulerit, referendi reus. Neqve mihi tantum & humanitati & diligentiæ tuæ agendæ sunt gratiæ, verùm universæ eruditorum virorum coronæ id oneris incumbit. Opus enim, qvod molior, publicum & non privatum. Tanta autem sedulitate, id qvod postulaveram, præstitisti, ut bis qvæ in Levitico occurunt variæ lectiones exscripseris. Bis maluisti eundem laborem desudare, qvàm semel

promissum non exsolvere. Fieri poterit, ut ipso Archetypo fruamur, ea qvam indigitas via. Textuum tamen comparatione, qvam instituisti, laborqve mihi subeundus fuisset, plurimum levatus est. Uno enim, ut ita dicam, intuitu qvid inter utrumqve codicem intersit. Hebræum inter & Samaritanum demonstras. Qvod ad antiqvum 70 Interpretum codicem attinet, ab Ægypto in Angliam deportatum, illi9 qvædam specimina legi, qvæ Vir eruditissimus & clarissimus Junius, cum R. Patre Philippo communicanda descripsit. Textus ille non est 70 Interpretum purus & sincerus textus, sed qvantum ex paucis schedulis judicare licet, duobus vitiis laborat; habet admixtas plerasqve sententias περικοπίας ex Hebræo textu, juxta Theodotionem verso repetitas, qvæ à puro 70 Interpretum textu semper abfuerunt, qvasqve ideo sub Asterisco Bibliis suis inseruerat Origenes. Fortasse etiam nonnulla ab illo sincero textu amputata sunt, qvæ Bibliis suis sub Obelo notaverat idem Origenes; verùm

verùm ex ſchedulis hoc judicare non potui. De iſtorum Aſteriſcorum & Obelorum ratione, deqve methodo ſincerum 70 Interpretum textum ab impuro ſecernendi, multa diſſeruimus in Exercitat. noſtris Biblicis. Habet præterea multa, ſed minoris momenti, qvæ à ſincero 70 Interpretum textu nonnihil deflectunt, nec cum Hebræo textu utplurimum conveniunt, qvibus conjicere eſt, editionem illam eſſe Heſychianam, ab Heſychio ſcilicet recenſitam, vel certe demonſtratur, textum illum Ægyptium admodum eſſe impurum, utpote ab hexaplis Origenis plurimum differentem. Id qvod conjicio, facile dijudicabit, qvi textum illum cum Græco textu Eſaiæ apud Procopium, & editione textus Joſuæ apud Maſium contulerit, modo qvid ſibi velint Origenis Obeli & Aſteriſci, prius didicerit. Qvid autem ſibi velint, eorum, qvos legimus, ſolus Maſius vidit, nec videre non poterat Vir Græce, Hebraice & Chaldaice eruditiſſimus, qvi codicem Bibliorum Syrum de hexaplis Ori-

Origenis ante mille annos versum cum adnotatis Asteriscis, Obelis, Lemniscis & Hypolemniscis penes se habebat. Qvod autem fama est, codicem illum à Sancta Thecla descriptum fuisse, nugæ sunt; circa Concilii Nicæni tempora, id à qvadam Matrona Ægyptia, Thecla nuncupata, factum esse auguratur ipse Junius; habet codex ille ut ἐκ τῶν ἀποσημειώσεων colligo, qvod singulari animadversione dignum est. Vulgatum est apud omnes doctos, Mathusalem juxta 70 Interpret. numeros annis qvatuordecim vixisse. Antiqvissima qvæstio, qvæ antiqvorum Patrum ingenia varie torsit. Notat Eusebius in fragmentis Græcis apud Scaligerum in Thesauro Temporum *p.* 4. Nonnulla Exemplaria ita legere, ut sex annis Mathusalæ mors Diluvium præcesserit.

EPIST. XLIV.

Tho. Comberus *J. Morino* alias mittit in Pentateuchum Annotationes ex Anglicano Exemplari Pentateuchi Samaritani.

Reve-

Reverendo admodum Eruditissimoqve Viro D. Joanni Morino, *Ordinis Oratorii Presbytero.*

Reverende admodum Pater, Vir Doctissime.

ET opportunum satis ad vos, & gratum pervenisse illud primum officii mei specimen, qvod vobis pridem mittendum duxeram, mihi Epistolâ tuâ perhumaniter ad me scriptâ innotuisse, jucundum inprimis fuit, neqve hoc pacto amicitiæ benevolentiæqve tuæ titulo atqve tessera donatum, immo insignitum serio eqvidem gaudeo. Qvod autem porro in eadem postulare te memini, nam mihi respondere volenti jam ad manum Epistola ipsa non erat, ut qvod reliqvum fuerat annotationum istarum adjiceretur, id qvia serum jam putabam, cum in procinctu esse emittendi à vobis Libri viderentur, pene consilium scribendi omiseram, nisi eas adhuc qvoqve expectari admonitus à qvodam nuper essem. En igitur, Vir doctissime, jam tandem posteriorum qvoqve Pentateu-

chi Librorum annotationes ab hominibus eiſdem excerptas, qvarum tarditatem ſi in culpa eſſe videtur, vel nimiæ qvorundam, à qvibus detinebantur, pertinaciæ, vel longinqvæ meæ ab his locis per aliqvot retro menſes abſentiæ velim attribuas; neqve enim immemor interea temporis promiſſi fui. Utinam verò qvod in votis erat, ipſum etiam exemplar Samariticum tranſmittere potuiſſem, qvo labori atqve induſtriæ tuæ perſpicaciſſimæ materia non deeſſet uberior. Neqve enim intentatum vel illud qvoqve reliqvi. Deliteſcit autem jam qvidem liber iſte, qvod certius intelligo non in Oxonienſi, ſed in privata Cottonorum Bibliotheca apud D. Roberti Cottoni filium & hæredem paterni animi ac ſtudii tenaciſſimum juvenem, cujus è manibus tale aliqvid extrahere niſi probe ei cautum de reſtituendo ſit, nonniſi fruſtra tentaveris. Ego qvidem qvi diſſitis ab eo locis habito, ſcribendo nihil proficio. Qvod ſi autem operæ pretium ducas, impetratis, qvod facile erit, Re-

ginæ

ginæ ſereniſſimæ litteris, aliqvid effici poſſe exiſtimem, nam & Frontoni Ducæo factam olim ab hujus parente librorum copiam audivi. Qvi de his tuo nomine mecum egerunt, cum in Aula Regia verſentur, celerius iſta conficere poſſent. De qva re ad D. Maſſonium hujus negotii conſcium perſcribam. Sed detineo te, & pecco in occupationes tuas; hoc unum abs te viciſſim peto, ubi ad umbilicum perducti Libri erunt, uti eorum exemplaria duo, ſi commodo fieri poteſt, mihi tranſmittenda cures, deſignato, cui pretium perſolvam, Mercatore, ne librariis ſcilicet noſtris nimium avaris ſimus prædæ. Ego ſigna in re tibi commodare poſſum. Habes devinctiſſimum paratiſſimumqve, qvi te ex animo colit amatqve. Vale.

Scriptis his etiam complicandis literis reddita eſt tandem conſpectui meo Epiſtola tua, ad qvam tamen ne pluribus reſpondeam, non mea qvidem, neqve Tabellarii noſtri, ſed veſtra potius, qvam conſiderare debeo, in opere accelerando

ſeſtinatio in cauſa eſt. Cæterùm cum literis & obſervationibus tuis mihi gratiſſimis, Vir Reverende, unius tantum Libri ex tribus, tot enim numeras, nempe Exodi tantum, mihi annotationes remiſiſti, cæteras, ubi videbitur, remittes. Qvoniam verò exiſtimaveram ego, duorum ſolummodo me Librorum, Geneſeos ſcilicet & Exodi collationes prius dediſſe, ideo nunc reliqvorum trium, Levitici, Numerorum, Deuteronomii, incluſas addo; ne per errorem forte aliqvem, de exemplaris noſtri integritate tibi qvicqvam deſideretur. Erat autem in codice hoc noſtro, qvod ferme tu ais de tuo, non ſolum annus ſcriptionis, ſed etiam nomen ipſum ſcriptoris, & ſummi qvoqve illorum Pontificis adſcriptum in fine, ſive hoc honoris cauſa fieret, ſive etiam numeris, qvo exemplaria examinare & recenſere ſacerdotes deberent, propter Judæos diverſa lectione utentes: cùm & ipſi qvoqve Judæi pro officio ſuo religione & fide non minori ſibi tradita cuſtodirent. Adeo illis ἀεὶ φίλον ἀν-

τιπράττεσθαι ἀλλήλοις. De ſinceritate textuum tibi editum ſcriptum adhuc non vidi, aveo videre. Faciet ad eam rem LXX Interpretum præclara editio, qvam D. Patricii, Yongi, ſive Junii in manibus eſſe audio. De Exemplari Regio pervetuſto, qvod primum ex Alexandria comparatum, Sanctæ Theclæ, (ut credi volunt, nam eleganter ſcriptum) Patriarcha Cyrillus ſereniſſimo Regi noſtro Carolo, per Oratorem ſuum D. Roëum Conſtantinopoli nuper tranſmiſit. Hujus ſpecimen jam editum eſt. Sancti Clementis qvæ præfixa erat illa nobilis Epiſtola jamdiu deſiderata olim Eccleſiis legi ſolita, ad Corinthios; Navigavit olim ex Ægypto Rabbi Moſes Narbonum ad conſulendum exemplar probatiſſimum, qvod ibi haberi intellexerat; nos ad hoc ex Ægypto perlatum nunc oculos intendimus. Dabunt iſta ad meditandum & inqvirendum materiam & ſegetem ampliorem. Sed iterum pecco, dum immodicus fio; Te

optamus in Domino feliciter vivere ac valere.

Stepniæ, 3. Cal. *Octob. ſtylo qvo utimur*, *A. Sal.* M. DC. XXXIV.

Reverentiæ tuæ Studioſiſſimus,

Tho. Comberus.

EPIST. XLV.

Philippus *J. Morino* mittit, qvas à Patricio Junio petierat Morinus, Notas ex MS. Exemplari 70 Interpretum.

Au R. Pere Morin, *Preſtre de l'Oratoire de Jeſus.*

Mon Reverend Pere,

LA Grace de noſtre Seigneur Jeſus Chriſt ſoit avec vous à jamais. Enfin j'ay receu de Mr. Young ce qve vous avez demandé il y a long temps du MS. de 70, & plus qve vous n'avez demandé pour recompenſer le long delay. Il ſe recommande fort à vous, & m'a eſcrit, qve le Doyen de Carlile luy a promis de vous envoier les differences des deux derniers

niers livres de Moyse, si vous les desires, parqvoy il semble qve ledit Doyen n'a pas receu la vostre, qve je luy ay envoyée l'année passée. C'est pourqvoy il seroit à propos de luy escrire encore un mot pour montrer vostre desir, leqvel je luy feray servir par M. Young. Ledit M. Y. nous supplie tres instamment de faire transcrire pour luy de la Catene Grecqve sur les Pseaumes colligée par Nicolas, qve le R. P. de Sancy apporta de Constantinople; & est gardée en vostre Bibliotheqve de Paris, l'Exposition sur le Pseaume οϛ qvi commence ainsi: *πενταχῆ τετμημένης τῆς τῶν ψαλμῶν πραγματείας*, &c. & sur le Pseuma ογ, jusqves au commencement du οδ, qvi est ainsi: *εἴρηται καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς ἐκ προσώπου τῶν ἐν Βαβυλῶνι δορυαλώτων*, &c. Parce qve ces deux Pseaumes avec leur explication manqvent à la copie MS. qv'il a ici. S'il y a qvelqve chose, qve vous desirés de la Bibliotheqve du Roy, il vous promet le mesme plaisir.

Toute

Toute la Cour part d'ici pour aller au progrés dans cinq ſemaines au plus tard, & ainſi ſi vos lettres arrivent ici apres ce temps là, elles ſeront en danger d'eſtre perdues. Je ſuis à jamais

Mon Pere,

De Greenwich. 5. de Juin, 1634.

Voſtre tres-humble & tres-affectionnée Serviteur R. Philippe *P. de l'Or. de J.*

EPIST. XLVI.

Philippus *J. Morino.* Qværit, utrum verum ſit, Canones Concilii Tridentini, qvi de Fide tractant, non recipi à Doctoribus Sorbonicis.

Au R. P. Morin, Preſtre de l'Oratoire de Jeſus.

Mon R. Pere,

LA Grace de noſtre Seigneur Jeſus Chriſt ſoit avec vous pour jamais. Mr. Comber vous envoie le reſte de ſes lectiones ſur le Pentateuche. Il a fort recom-

commandé qve ce pacqvet vous ſoit rendu ſeulement, c'eſt pourqvoy je vous ſupplie de nous mander, qvand vous l'aurés receu & d' eſcrire un mot à luy meſme. Il a long temps, qve je vous ay envoié les diverſités entre les exemples des 70, qve vous aviez demandé eſcrites par Mr. Junius meſme. Mais je n'ay pas receu voſtre reponſe, ni ſeulement qve vous les avés receues. Je vous ſupplie de nous faire ſcavoir maintenant la recepte de toutes deux, & enſemble de nous mander qvelqve choſe touchant voſtre Aſſemblée generale. Je ſuis à jamais

Mon R. Pere,

Hampton-Court, 16. *Octob.* 1634.

Voſtre tres humble Serviteur R. Philippe *P. de l'Orde Jeſus.*

EPIST. XLVII.

J. Morinus *Fr. Harlæo* Archiepiſcopo Rothamagenſi; in illius laudes excurrit.

Illu-

Illustrissimo D. Francisco Harlæo, *Eruditissimo Rothomag. Archiepisc. & Normanniæ Primati* J. Morinus *Congregat. Orator. Presb.*

CUm primum longæ peregrinationis tædio, simul ac delectioni finem imposui, domumqve me recepi, en otium tuum occupatissimum abrumpo. Alicui forsan audaculus videar, qvi Episcoporum principem male interpellem ᾧ λαοί τ' ἐπιτετράφαται ϗ τόσσα μέμηλε, qvi vel dormiens Achillis clypeo incumbit. Sed hoc probrum ego, qvi te domestice novi, nihili facio, tibi enim negotia obseqvuntur, non tu negotiis; tibi homines inserviunt, non tu hominibus; tu libris, studiis, universæqve literariæ supellectili dominaris, non ista tibi. Ludens hæc omnia, qvæcunqve lubet, agis; duces trahis, nec unqvam de sede sua & statu mens tua dimovetur. Aëris procellas, furentesqve nimborum tempestates, qvæ hæc infima perturbant, hucqve & illuc agunt, ferunt non modo salutis securi, sed & qvietis dispectant superi,

peri. Paris fortitudinis atqve etiam capacitatis mihi cognitus est animus tuus, ut mare, in qvod influunt innumera flumina, nec tamen diffluit; sic mens tua. Itaqve licet pro dignitate tua variis & multiplicibus negotiis expositus sis, attamen nullus vel levissimus animum meum timor incessit, ne hoc Epistolium lubens legas & boni consulas: ab eo præterea mittitur, qvi dignitati tuæ non assentatur, sed qvi tanta in dignitate tuam virtutem & doctrinam supra dignitatem assurgentem amat, colit & admiratur; ab eo mittitur, qvem amicitia tua arctissime complexus es, qvem multis benevolentiæ testimoniis decorasti. Non igitur spe lactor inani, *φιλέεις φιλεοῦντ', ἄγεις ἄγοντα προφρόνως*, ut verbis utar Pindari. Hanc benevolentiam ut mihi perpetuã conserves, etiam atq; etiam rogo; sic me beneficio maximo afficis, spemqve meam pari gaudio cumulabis. Vale.

Datum Parisiis xj. *Kal. Nov. Anno* cIↄ. DC. XXXVI.

EPIST.

EPIST. XLVIII.

R. Goezaldus *J. Morino.* Qvo in pretio sunt Romæ ejus Libri etiam apud Cardinales, ſcribit.

Au. R. Pere Jean Morin asſiſtant du R. P. General de la Congreg. de l'Orat. de Jeſus.

Mon R. Pere,

LA Grace de Jeſus pour jamais. La preſente eſt pour vous donner avis, qve partant y a bien 3 ſemaines de qvelq; affaire à Monſeigneur le Cardinal Barberin, il me demanda fort de vos nouvelles, où vous eſtiés, & qve faiſiez à preſent, ſi vous ne compoſiés plus rien de nouveau, Je luy dis, qve je n'avois pas ouy, qv'eſſiés rien fait imprimer depuis le dernier qve luy envoiaſtes, il y a trois ans ce me ſemble. Il ne me vint pas en penſée de vous excuſer ſur l'impreſſion de cette grande Bible à qvoy je crois qv'aurez emploié un grand temps. Il me commanda de vous eſcrire de ſa part, qv'il vous

vous prie & convie de ne demeurer pas oisif, ains de continuër a composer toujours qvelqve chose. Il me semble, qve ce dernier de vos livres, qv'il a veu, c'est *prior pars Exercitationum Biblicarum de Hebræi Græciqve textus sinceritate, &c.* Et vous en promettiés la partie à posterieure, & me semble, qv'à la fin vous mettiés la table des Chapitres, qvi devoient estre contenus en cette posterieure partie: si vous l'avez fait imprimer, je vous supplie de nous en envoier pour en presenter à mon dit Seigneur le Cardinal Barberin, & envoier au Cardinal Spada, & au Cardinal de Bagni, auqvel j'en dois presenter deux dans peu de jours des vostres, qvi luy manqvent, scavoir vostre premier, *De Origine Patriarcharum*, & l'autre, *Exercitationes Ecclesiasticæ in utrumq; Samaritanorum Pentateuchum.* Je les fais bien relier à ce dissein, il a Monsieur Noudé pour Bibliothecaire, homme docte, & qvi fait estat de vos livres; il m'a assaré, qve mon dit Seigneur le Cardinal Bagni n'a qve deux de vos livres,

vres, ſcavoir les ſuſdits *Exercitationes Biblicæ de Hebræi Græcique Textus ſinceritate*, & le Francois, *De la Grandeur de l'Egliſe par les Francois*, qve mon dit Seigneur le Card. eſtime. C'eſt pourqvoy je luy veux donner les deux autres, & celuy *De Ara ſingulari* du R. P. Berthauld, duqvel j'en ay receu deux depuis peu de jours. Je voulois donner l'autre au Cardinal Barberin, mais par hazard j'ay ſceu, qv'il en avoit deja un, je ne ſcay, ſi c'eſt le dit Pere, qvi le luy a envoié, il m'euſt fait plaiſir de m'en advertir. Vous aurez appris nos brouilleries ſuſcitées par le P. Vacher, & par un ou deux des Chappelains, qvi le ſoutenoient en ſa rebellion, de laqvelle meſme il ne nous donnoit pas advis, promettant toujours de s'en aller, & ſous main par qvantité d'impoſtures ſollicitoient à me renvoier moy-meſme hors de ceans, mais Mr. l'Ambaſſadeur ne l'a pas permis, par la grace de noſtre Seigneur leur procedé eſtoit injurieux à noſtre congregation. Je croy, qv'aurez eu communication des lon-

longeus informations, qve j'en ay escrites à nostre R. P. General. C'est pourqvoy je finis par nos tres-humbles recommandations de tous à vos SS. Prieres, & de tous de la maison, demeurant en J. & M.

Mon R. Pere,

A Rome, 7. Jan. 1637.

Vostre tres humble & tres-obeissant Serviteur Rene Goezald *P. de l'Or. de Jesus.*

EPIST. XLIX.

J. *Morinus* Eminentissimo Cardinali *Barberino*. Studiorum suorum, Librorumqve tam à se editorum, qvam edendorum rationem reddit.

Eminentissime Card.

SCripsit ad me Goezaldus noster, eminentiam tuam solùm mei non esse immemorem, verùm etiã de me, studiisq; meis ab ipso multa percontatum esse. Ad hujus rei nuntium, gratias egi Deo opt. max. cujus Ecclesiæ labores meos ab adolescentia consecravi, qvod eorũ recordetur & ad no-

novos incipiendos me hortetur ille, qvi summo Ecclesiæ Pastore tam arcto sanguinis vinculo cohæret; qvi in Ecelesia regenda non modo à natura, sed potissimum à Jesu Christo Domino nostro Consiliarius summo Pastori datus est & administer. Non est frustrata spes mea, nec, ut ait Sapiens, in ventum me laboravisse experior; est enim, qvod doctis omnibus placere confidam, qvæ tibi non displicuere, & frugem in Ecclesia Dei datura, qvæ non infrugiferafore judicasti. Plantonem auditorem unicum nactus, Orator operæ orationi navatæ se non pœnitere testatus est. Amico rescribebat Philosophus, eum solùm amplum satis esse sibi theatrum. Qvid lucubrationū mearum me pœniteat, cùm earum non modo approbatorem, sed etiam suasorem & impulsorem nactus sim, qvi summa sua autoritate iis potest per universum orbem nomen conciliare, & exqvisitissima doctrina existimationem? Qvidni igitur audeam Eminentiam tuam hac Epistola studiorum meorum rationem

illi redditura trantisper interpellare, maximis licet negotiis qvotidie vacantem: Cum præ fulgore Eminentissimæ Purpuræ tuæ pudibundū & restitantē ipsamet ad id me invitet & excuset? Abhinc igitur triennium licet variis negotiis propter congregationē, cui me dedidi, implicit9 fuerim, qvæ supererant posteriori parti Biblicarū Exercitationū pro qva edenda fidē meā publice obligaverā, licet priorē materiæ necessitate cōpellente, multorū foliorū mole superatura sit, fere ad umbilicum duxi, & Deo cœptis favente, ante mensem Majum nihil ei defuturum spero, qvod ab ipsius adornationem, aut conferre possim, aut conferendum existimem. Fidem meam illorum editione jam liberassem, nisi me bellorum immanitas, qvæ fere per universam Europam grassantur, me retardasset. Qva de re agatur toto illo opere, longum esset hic enarrare, ad finem prioris partis editi Indices κτ̓ πόδα id indicant. Attamen hoc unum Eminentiam tuam non celabo, potissimum illo opere mihi propositum

fuisse, qvidqvid unqvam Judæi antiqvi & recentiores ante vel post Talmund compositum, ad hæc usqve tempora, in gratiam & illustrationem Textus Hebræi præstiterunt; eorundem de istius Textus castigatione & dispositione, diversas admodum & pugnantes sententias, varias ejusdem Textus lectiones plus qvam bis mille locis adnotatas, aliaqve id genus, ex ipsorum Biblicis codicibus, ex ipsorum tantum Archivis, & commentariis antiqvis & recentioribus eruere, & Christianis omnibus propalam dare conspicienda: hinc enim luce meridiana clarius est, nihil Judæos in gratiam sui Textus nunqvam tentasse, qvod sit ingentibus Ecclesiæ laboribus in sacri textus conservatione exantlatis comparandum; & hæriticos etiam, nobis tacentibus, ea qvæ prorsus ignorabant, in immensum temere laudasse, vulgatamqve Editionem, adversus qvam, furore potius, qvam ratione debacchantur, fontibus Hebraicis multo puriorem & limpidiorem fluere. Ante qvadriennium excudi

di curavi in corpore magnorum Bibliorum duplicem Pentateuchum Samaritanum cum Latina verſione,Hebræo-Samaritanum, & ejuſdem in Lingvam Samaritanam verſionem; utrumqve excuſum hac hyeme relegi & recenſui, & qvæ à Typographo errata fuerant, adnotavi, Hebræo-Samaritanum verò excuſum cum qvatuor antiqvis Manuſcriptis comparavi,& varias lectiones exſcripſi; Samariticam autem verſionem,qvæ Judæorum Chaldaicæ reſpondet, permultis ſed brevisſimis adnotationibus illuſtravi. Eſt mihi præ manibus aliud opus, de antiqvo ſcilicet pœnitentiæ ritu, & confeſſionis neceſſitate,cui jam ſæpius animum applicui, ſed aliis ſæpe datis ſcribendi occaſionibus manum applicatam è tabula ſubducere invitus ſæpe ſubduxi. Iſta enim ſcribendi materies, qvæ antiqvam Eccleſiæ vel diſciplinam vel hiſtoriam ſpectat, meam eſſe cupio, huic cognoſcendæ ab adoleſcentia tempus, otiumq; meum potiſſimum dicavi; cætera conſiliis meis fuere acceſſaria & πάρεργα. Itaqve

qve his intra paucos menſes expeditis & dimiſſis, ad antiqvam Eccleſiæ diſciplinam & hiſtoriam, velut rure domum revertar. Diutius æqvo te interpello & diſtineo, eruditiſſime Cardinalis, ſed ignoſce qvæſo confidentiæ meæ. Principes, qvotqvot animi dotes opibus prætulerunt, hoc eſt, qvotqvot Deo, cujus vivere eſt intelligere, ſimiles eſſe ſtuduerunt, viris litteras profitentibus multa ſemper indulſere; deinde ſi audaci nimium confidentia peccavi, ipſe in culpa es, qvi ſumma tua humanitate, & ſingulari in me benevolentia Eminentiam tuam adeundi, & ei negotiola mea familariter exponendi confidentiam excitaſti. Eccleſiæ ſuæ Jeſus Chriſtus Dominus noſter, te, Cardinalis Eminentiſſime, valentem & incolumem qvam diutiſſime conſervet. Iterum vale, meqve Eminentiæ tuæ obſeqventiſſimum, ut amare pergas, impenſisſime rogo.

Pariſis, 4 Idus Febr. 1637.

EPIST.

EPIST. L.

D. de Peyreſc J. *Morino* Monita non nulla de Samaritanorum Pentateucho.

A MONSIEUR,
Monſieur le R. P. Morin *Preſ. de l'Orat.*

Monſieur Morin. R. P.

IL y a qvelqve remps qve le fils de Mr. Vitray m'apporta une letre,noſtre,contenant certaines reliqves de monumens Puniqves,dont vous me faiſiés l'honneur de me demander la communication,qve je ſeray tres aiſe de vous deſpartir,n'aiant rien qve ne ſoit à voſtre ſervice, & à voſtre diſpoſition. La qveſtion eſtoit de trouver tems & le loiſir de fouiller parmi mes layetes pour entirer ce qvi pouvoit vous eſtre duiſable, ce qve j'en ay encore pû rencontrer à mon grand regret, & m' attendois à nos prochaines vacations pour taſcher de vous pouvoir ſatisfaire en cela & en toute autre choſe, qve je jugeray pouvoir tomber dans voſtre gouſt. Mais ayant appris qve vous aviés rendu

à MSS. du Puy 4. volumes Samaritains de ceux, qve j'avois envois de par dela pour de vous, & voyant qve vous aures vray-semblablement songe en mesme tems de rendre au Sieur Pietro della Vallé son volume Samaritain, dont il estoit en peine assez long tems ya, j'av cru d'estre obligé de vout supplier, qve je scache l'il vous plaist ce qve vous en aurez fait, attendu les lettres, qve j'avois escrites audit Sieur della Vallé pout le vous faire tober en main. Et ce qv'il m'en avoit fait scavoir principalement depuis qve le temps commensoit a luy derer, d'en voir l'edition, qv'on luy avoit fait esperer, & la restitution de son volume, dont je m'estois rendu garent en son endroit. Il ya deplus un autre subject de m'en mettre en soin sur ce qv'on m'a dit, ce me semble, qve vous vous estes contenté de faire imprimer seulement le texte Hebraiqve des Samaritains sur l'exemplaire de Mr. l'Evesqve de St. Malo, avec qvelqves diverses leçons ou expositions de certains mots de la version Syriaqve ou Samari-

maritaine, sur l'exemplaire dudit Sr. Pietro della Vallé. Un autre m'aiant voulu asseurer, qve c'est la version entiere de ce volume dudit Sr. Pietra della Vallé, qve vous avez fait imprimer, & qve du texte Hebraiqve des Samaritains vous n'en avez marqvé si non les diverses lçons de qvelqves mots plus considerables, auqvel cas cette appition nous pourroit suffire à suppléer les imperfections & defectuosités de mon Pentateuqve Tritaple. Mais à l'autre premier cas j'aurois grand regret, qve ce volume fut sorti de ce Royaume sans y avoir fait transcrire les suppléents entiers de ce qvi manq; en la troisiesme colomne de mon volume, comme la se conde colomne se suppléer d'un autre volume, qve j'ay de la version Arabiqve des Samaritains, leqvel j'avois envoié à Paris, pour vostre usage; mais je me doute, qve vostre absence en aura empesché l'effet, outre qve possible n'avez vous pas jugé, qve la chose peusse meriter de s'en mettre en peine, & toutesfois il pouroit bien advenir un jour,

qv'on desirast en meilleure saison d'en faire une edition avec toutes les autres langues avec leur Version Latine pour exercer les plus Curieux. C'est pourqvoy je serois bien aise d'envoier deqvoy fournir tout ce qvi peut estre reqvis, & serois volontiers la depense d'un Copiste, s'il y en a là d'assez entendus pour cela, qvi prist la peine de suppléer & transcrire dans mon volume les cajers & fevillets qvi y manqvet, & d'en prendre le texte ou la version sur les 3 volumes, qvi y peuvent suffire, mais principalement pour la troisieme colomne sur celuy de Sieur Pietro della Valle. Mr. de St. Sauveur ou mon frere feront fournir les frais necessaires, je ne seray pas marri de faire cette petite avance pour l'interest du public, attendant un tems plus calme & plus propre à telles enterprises. Je vous supplie donc de m'y aider, & de disposer à cela celuy, qve vous pouvez avoir emploié à la transcription ou correction de vostre texte, & de vostre edition

tion en characteres Samaritains, & faites estat de moy en revanche comme.

Monsieur mon R. P. de

A Aix ce 2 Juin 1637.

Vostre tres-humble & tres obeissant Serviteur.

De PEYRESC.

EPIST. LI.

J. Morinus *Petro à Valle*. De Codicibus MSS. Samaritanorum; variisqve inter se collationibus nonnulla.

Perillustri D. D. Petro à Valle *Joannes Morinus* S.P.D.

SUspicari non abs re potuisti, perillustris Domine, me tui beneficii, qvod à te accepi, immemorem esse, cùm jam annus alter effluxerit, aut etiam amplius, ex qvo de me deqve tuo Manuscripto Samaritano nihil prorsus acceperis, aut etiam forte audieris. Rescripserā abhinc tres menses R. Patri Goezaldo, ut te meo

nomine ſalutaret, & ſi Romæ commoraberis, me certiorem faceret, ut ad te ſcriberem, rationemqve editionis Pentateuchi tui tibi redderem, nec non te monerem, nihil aliud nunc me qværere, qvam codicis tui reſtitutionem. Sed Goezaldus ad me ſcripſit, jam annum integrum elapſum eſſe, cum Cajetam divertiſti, nec te Romæ ante autumnum à tuis expectari. Licet Romam non ſis rediturus ſtatim, moras tamen omnes rumpere mihi viſum eſt, & animum tuum anxietate liberare. Paucis igitur habe & editionis Samaritanæ, & retardatæ codicis tui reſtitutionis rationem. Annus jam qvartus agitur ſi bene memini, cum utriuſqve Pentateuchi, & Hebræo Samaritani & Dialecto-Samaritani editio cum Latina verſione peracta ſupervenerunt mihi ab ampliſſimo Domino Pereſcio MSS. Codices tres, qvorum unus trilingvis erat, Hebræo-Samaritanus, Arabicus & Samaritanus, ſed à tuo non ſenſu, ſed verbis admodum diverſus, ita ut ſi non alia verſio videretur, tota eſſet inter-

terpolata. Verùm Codex ille variis in locis, fere qvinta ſui parte mutilatus erat Cùm codices illos accepi, illorum comparationem cum editione mea facere inſtitui; deinde adnotiunculis Aſteriſcorum qvorundam, qvos ſæpiuſcule textui Samaritano inſcripſi, rationem reddere; qvadruplici de cauſa potiſſimum Aſteriſcos inſcripſeram.

Primo. Ob qvaſdam dictiones aliqvot in locis in Codice tuo præteritas, qvarum lectorem admonui, eas, cum licuit, ex alio codice reſarcivi.

Secundo, Ob qvædam verba Samaritana rara, & intellectu difficilia, qvæ explicui.

Tertio, Cùm interpres verſioni ſuæ aliqvid addidit, qvod in textu Hebræo-Samaritano non extabat, hoc notavi & interpretatus ſum. Sed iſte interpres ita preſſe textui adhæret, ut ab eo rariſſime diſcedat.

Deniqve, Cùm verſio mea Latina Hebræoſa textûs ab interprete Samaritano variat. Verùm occurrentibus ali-

qvot negotiis litterariis, opus hoc, qvod trimeſtri aut qvadrimeſtri tempore me completurum confidebam, differo, donec reliqvorum Bibliorum editione Arabica & Syriaca urgerer. Sed editione illa pedetentim progrediente propter illius, qvi Syriaca & Arabica Latine vertit, lentum nimium, & in labore remiſſum animum annus unus, & alter, atqve etiam tertius elabuntur, necdum tanto temporis ſpatio ad exitum feſtinat editio. Itaqve hieme proxime præterita, cum ab aliis negotiis inducias obtinuiſſem, editionem Hebræo-Samaritanam cum prototypo, & qvatuor aliis exemplaribus comparo, varias lectiones adnoto, occurrentia errata corrigo, Aſteriſcorum, qvas memoravi, rationes explico, Samaritanæ verſionis textum recognoſco: hiſqve peractis, ad ampliſſimum Virum Pereſcium ſcribo, codices ſuos, qvamprimum ſeſe dederit occaſio, me remiſſurum, idem etiam R. Patri Goezaldo de codice tuo ſignifico, eamqve ut de ſalute tua mihi reſcribat rogo. Habes,

bes, Vir illuſtris, & mihi plurimum obſervande Domine, retardationis meæ ſinceras excuſationes, jam nihil aliud qværo, qvàm codicis tui remittendi occaſionem, illum brevi Deo dante recuperabis integrum, Capitum & Verſuum perpetua adnotatione auctum, Vale, & me tui obſervantiſſimum ut amare pergas, etiam atqve etiam rogo.

16. *Kal. Jul. An.* 1637.

EPIST. LII.

Pet. à Valle *J. Morino* ad præcedentem Reſponſio.

Admodum Reverendo Patri, atqve Eruditiſſimo Domino ſuo Patri Joanni Morino, *Congregat. Orator. Presbytero,* Petrus à Valle *Peregrinus S. P. D.*

EXimia me jucunditate perfuderunt, amantiſſime mi Pater, atqve obſervantiſſime Domine, litteræ tuæ, qvas Cajetæ accepi. Verè namqve anxius eram, non qvidem de reſtitutione Pentateuchi mei: De hac enim ante annum

ad te ſcripſeram, qvod in adjuncto folio inſpicies; licet ex epiſtola ob repentinum meum ex urbe diſceſſum, ad te tunc transmiſſa minime fuerit. Sed certe mirum in modum angebar, tum ob valetudinem tuam, de qva qvid eſſet ignorabam; tum etiam ob jamdiu expectatam, ſummiſqve votis expetitam Bibliorum editionem, cujus retardationis cauſas luculenter modo mihi patefeciſti. Non miror interpretem illum Syriacæ & Arabicæ Lingvæ pedetentim, ut narras procedere; incredibilis enim, & mea ſententia improbi ſane laboris eſt lingvarum externarum interpretatio, cùm recte peragitur, nec omnes in hujuſmodi lucubrationibus tam indefeſſi viribus, & animo tam pertinacis patientiæ, uti Pater Morinus, eſſe poſſunt. Faxit Deus, ut multilingvia Biblia iſta prodeant tandem, ſi ſero, exacte ſaltem compilata; qvod ad Librum attinet meum, immortales tibi gratias ago de inſcriptione Capitum, deqve adnotatione Verſiculorum, qvibus illum ornaſti. Tot tantiſ-

tantisqve beneficiis, qvibus me perpetuo tibi devinctum fore pro certo habeas, ut unum hoc addas exopto, qvando nimirum Pentateuchus Samaritanus cum tua versione Latina impressus, sive Bibliis adjunctus, sive solus publici fuerit juris, ut unico impresso exemplari, in tui memoriam, & in tantæ reipublicæ literariæ utilitatis monumentum apud me, pretioso tanqvam thesauro adservando, Musæunculum meum qvale qvale illud sit, locupletari haud dedigneris. Ego interim cùm Romam rediero, ubi & libros & alia mea omnia reliqvi, externorum voluminum, qvæ apud me extant, indicem ad te mittam, ut si qvid ex illis tibi, ab aliis jam negotiis vel induciis, vel manumissione impetrata, in novæ studiorum exercitationis occasionem habere placuerit, mihi qvamprimum significes; qvidqvid petieris Parisios usqve ad te qvam citissime amandaturo. Reliqvum vale, & me ama, ut soles.

Cajetæ, viij Idus *Augusti*
cIↃ IↃ CXXXVII.

EPIST.

EPIST. LIII.

R. Goezaldus *J. Morino.* Aulici Romani urgent, ut novam Libri ſui *de la Grandeur*, &c Editionem procudat cum caſtigationibus, qvas illi præſcribunt de Congregatione Oratorii nonnulla.

Au Reverend Pere Jean Morin, *Aſſiſtant Reverendiſſime P. General de la Congregation de l'Oratoire de Jeſus Chriſt noſtre Seigneur.*

Mon R. Pere,

LA Grace de Jeſus vous ſoit donnée pour humble ſalut. Il y a qvelqve temps, qve je receus la voſtre du 16 Juin, avec ce qv'aviez appris de Mr. Mainard, ſur ce qve je vous prie de ſcavoir de Berengarius. J'en ay donné copie à cet honneſte homme qvi me l'avoit demandé, il eſt fort content, & vous remercie infiniment, & moy auſſi tres particulierement, comme auſsi nous vous remercions auſsi tous tres affectieuſement de

la

la décharge des frais des Deputations & Assemblées Generales. J'ay salué de vostre part Monseigneur Suarez Evesqve de Vaison, qvi en a receu contentement, & m'a prié de vous rendre le salut avec multiplication, il m'a encore mis sur vostre livre François, demandant si vous n'aviey point fait faire cette seconde impression avec ces corrections qv'il vous avoit conseillées, & me reitera ce qv'il m'avoit dit autrefois, comme Monseigneur le Cardinal Barberin luy aiant commande de voir vostre livre mesme pour satisfaire au Pape, qvi en estoit un peu esmeu à cause de son Baptistaire de St. Jean de Latran; il l'avoit tenu long temps jusqves à ce qve la memoire s'en escoulast, & ainsi le laissa comme cela sans en faire son rapport, sinon qv'il vous escrivoit comme il fit des ce temps là, & fit scavoir vostre reponse à Monseigneur le Cardinal Barberin, comme esties disponsé a corriger & changer ce qv'on desiroit, & ainsi on n'y pensa plus. Je l'ay remercie derechef de ce procedé qvi ce sem-

ſemble eſtoit le meilleur, parce qve depuis on n'en a plus parlé. J'envoiay auſſi à Cajette pres de Naples voſtre lettre au Seigneur Pietro della Vallé, il ne m'a point encore fait de reponſe, il y a 18 mois qv'il eſt là à une maiſon qv'il y a. Mr. Golſtenius eſt encore à Malthes avec ce Seigneur Alleman frere du Landgrave de Heſſe, qvi s'eſtoit converti ici, & qve le Pape fit Chevalier & grand Croix de Malthe, & on croit qv'il le veut faire grand Prieur d'Allemagne, Mr. Golſtenius avoit contribué à ſon inſtitution pour la converſion. C'eſt pourqvoy Mr. le C. Barberin l'envoia avec luy. J'aurois remercié Mr. le C. Barberin de vous avoir eſcrit & témoigné l'eſtime qve faites de ce bonheur; mais je ne luy ay point parlé depuis, tout le temps paſſé on a fait fort peu d'affaires à cauſe de la maladie du Pape, leqvel ſe porte bien à preſent, graces à noſtre Seigneur, & on croit qv'il paroiſtra en public le jour de la transfiguration à la Chapelle de ſa creation. Il y a 2 jours, qve je receus la vo-

la voſtre du 29 du meſme Juin (noſtre Courrier a tardé de huit jours à cauſe des bruits de Contagion de Lyon, les Genevoiſnes ne l'aiant pas voulu laiſſer paſſer, & a eſté contraint d'envoier ſe valiſe par un autre Courrier) avec l'ordre pour la nomination des Deputés, & vous dites pour cela qve l'aſſemblée ſe doit faire le 12 de ce preſent mois d'Aouſt à noſtre Dame de Grace, & nos lettres d'ici pour ce pays lá ne peuvent partir de Rome, ſinon le 8 dudit perſent mois par le Courier d'Avignon, qvi emploie d'ordinaire trois ſemaines à aller en Avignon, d'où on ne trouve pas tous les jours commodité d'envoier à noſtre Dame de Graſſe, tellement qv'il y faut ſouvent une autre ſemaine, au lieu de 4 ſemaines nous n'aurons qve qvatre jours, neantemoins j'ay aſſemble nos Peres pour leurs declarer voſtre volonté, outre l'excuſe de nommer ſur l'impoſſibilité d'en envoier les billets à temps. Ils vous prient tous de ne nous comprendre pas meſme en ces choſes, veu qve cela eſt inuti-

inutile, disent ils ; qvand mesme on auroit receu les ordres y a cinq semaines : ce qvi estoit necessaire pour faire tenir à temps les billets ; car nous ne connoissons pas les sujets de delà, & ne pourrions faire aucunement nomination raisonnable sinon par hazard. Il y a trois ans, qve nous n'avions personne qvi connust ceux de Provence, ausqvels vous nous liez, sinon le Pere Mainier, & Mr. Vaché, qvi sont deux tresmauvais juges en semblables affaires, & qvi feroient toujours elire les plus ducoles comme eux, comme ils faisoient pour ceux, qv'ils desiroient faire venir en cette residence ; ils ajoutent encore, qve ceux de cette residence ne peuvent jamais avoir voix passive en ces deputations la, & qve les Deputées de Provence ne peuvent point representer en l'Assemblée les besoins de cette residence, & des particuliers d'icelle, & diverses autres choses, qv'ils alleguent. Il y a tois ans, qve nous receumes pareillement semblable ordre tout en mesme temps, scavoir le dernier jour
de

de Juillet & nos billets arriverent trois ſemaines aprés la deputation faite. Il ſuffit qve le R. P. General donne charge à un de ſes Aſſiſtants de pourvoir aux beſoins de cette reſidence, je vous ſupplie tres humblement de nous y aſſiſter, & repreſenter nos affaires en ladite prochaine aſſemblée, & particulierement vous n'oblires pas de ſupplier pour moy noſtre R. P. General d'envoir un autre Superieur pour cente reſidence, ou en nomer un autre de ceux, qvi ſont ici avec nous, ſi tant eſt qve les affaires de la Congregation ne permettent pas, qv'on en envoie un de France pour cela, & qvi ſeroit neantmoins tres-neceſſaire pour le bien & honeur de la Congregation, d'avoit ici un homme docte, & vertueux, & & exemplaire, & qvi peuſt traiter avec les grands. Croyez moy qve le R. P. Bertin y eſtoit beaucoup plus utile, qv'on ne comprend pas par delà, & une infinitè de perſonnes l'ont regrette & le regrettent encore, & il

il servoit gradement la Congregation,& un grand nombre de personnes de diverses qvalitez & ordres, ce qvi donnoit gran de estime à la Congregation laqvelle se trouvez pas vous priver en France du R. P. Bertin, vous en avez d'antres, qvi sont doctes,& ne préchent pas, pourrorient ici en faisant les mesmes estudes, qv'ils font en France, servir beaucoup la congregation, nous avons une de nos six places vacantes, mais je ne vous presseray pas beaucoup de la replir, si ce n'est d'un Superieur, ou d'un qvi se voulust stiler à la sollicitation de affaires, car je n'ay secours de personne & neantmoins je fais peu de chose, & vas toujours en affoiblissant, & diminuant de veue, de force, de santе, & autres qvalitez reqvises; & ainsi il y a esperance, qv'il faudra bientost fiuir, ce sera qvand il plaira Dieu. Sur tout je vous supplie de faire en farte, qve je so;s descharge de la superiorité, dont je ne fais aucunes fouctions, qvi emportent le nom en enstant du texte incapable; il est probable encore, qve ces Messieurs

ſieurs de la Congregation de St. Loüis n'auront pas de crainte & combrage d'un autre, comme ils ont eu de moy, ils croyoient qvelqvefois qve tous les pas qve je faiſois chez les Ambaſſadeurs eſtoient pour traitter contre leur authorite, & neantmoins je ne fais pas meſme les viſites neceſſaires de complimens, & qvand en ſix mois une fois il m'en faut faire qvelqv'une, je tremple & n'a y mot àdire, & je ne parle qve qvand j'ay qvelqve affaire à recommander, ou qvelqve lettre à rendre, il me ſemble qve le P. Loüis Simian ſeroit le plus propre pour eſtre Superieur. Il eſt zelé pour l'obſervance des reglemens, mais il ſeroit fort à deſirer, qve vous en envoiasſités un de France, qvi fuſt docte pour correſpondre aux occaſions & rencontres particulieres, choſe qvi nous manqve à tous au prejudice de l'eſtime, qv'avoit acqviſe autrefois la Congregation en cette ville. Je prie Dieu de nous donner ce qvi ſera plus à la glorie, & avons tous les contentemens qve vous deſire celuy, qvi deſire

desire demeurer à jamais en Jesus & Marie apres vous avoir presenté nos humbles recommandations de tous à vos SS. Prieres & Sacrifices, & par vostre moyen au R. P. General, & aux R. R. P. P. Bourgoing & d'Orron, & à tous de la maison.

Mon R. Pere,

A Rome, ce pr. d'Aoust 1637.

Vostre tres-humble & tres obeissant Serviteur René Goezald, *P. de l'Orat. de Jesus.*

Le R. Pere Esprit partit d'ici par mer pour Aix des le pr. de Juin, & nous n'avons encore aucunes nouvelles, s'il est arrivé ou non, jugés quel temps il faut pour avoir lettres de ce pays là. Nous les avons bien plutost de Paris.

EPIST. LIV.

J. Morinus Patr. *Junio*. Exemplaris Græci 70 Interpretum, cujus specimen dederat Junius, judicium suum affert, simulque Criticen prolixam præcipua-

puarum Editionum Græcarum tàm veterum qvàm recentiorum.

Clarissimo & Eruditissimo Viro Patr. Junio *Joan. Morinus.*

JAm fere qvadrimestre elapsum est, cùm Exemplar Libri Job. Londini Græce editum accepi à R. Patre Philippo, ad me tuo nomine missum, titulum præ se fert speciosum admodum, & omnibus, ut opinor, divinorum Oraculorum amantibus εὐπαράδεκτον, *juxta scilicet verum ac germanum 70 Seniorum interpretationem ex venerando Bibliothecæ Regiæ MS. codice & totius orbis antiqvissimo;* pridie qvam longum iter aggrederer, in qvo integrum trimestre consumpsi, redditum est mihi exemplar illud cum R. P. Philippi litteris. Itaqve temporis angustia oppressus, nullam tum potui istius editionis comparationem institue-re, sed cùm primum Lutetiam redii, mihiqve per otium licuit, exemplar istud lustravi, & cum Romana Editione, nonnullisqve aliis Textibus aliqvot in capitulis contuli. Anteqvam id,

T qvod

qvod de isto exemplari sentio, tibi aperiam, illius ad me missi gratias agam tibi non leves: rem pergratam sane mihi fecisti, qvamqve scire & experiri plurimum avebam, ideo me tibi non parum devinctum fateor. Si officiis & obseqviis erga te meis par tibi referre, amicitiamqve tuam, qvæ mihi charissima est, promereri possum, ea præstare qvàm libentissime & pro viribus adnitar. Qvod ad rem attinet, pedibus manibusqve in tuam eo sententiam, Editionem illam veram esse & germanam 70 Interp. interpretationem: An sit totius orbis antiqvissimus Codex ille, ex qvo Jobi Editio expressa est, definire difficile, ne diem ἀ'ύνατον. Litterarum figura, qvâ Codex ille Regius exaratus est, ut ex earum specimine à te exscripto conjicio, arguit sane venerandam antiqvitatem, & annos mille ducentos superantem. Est Parisiis in Bibliotheca Fratrum Puteanorum antiqvissimus Epistolarum Sancti Pauli Codex majoribus litteris Græce & Latine descriptus, & Versio & Cha-

Character Sancti Hieronymi ætatem non poteſt non æqvare; at Character Characteri adeo ſimilis eſt, ut eadem manu uterqve merito judicari poſſit exaratus. Sunt forſan tibi alia tam reconditæ antiqvitatis argumenta, qvæ Characteri juncta, tam admirandæ antiqvitatis venerationem augeant & tueantur, qvibus ego, te judice, facile aſſentiar. Cum autem dixi Editionem illam Jobi veram eſſe, & germanam 70 Seniorum interpretationem; non ſtatim colligi velim ὁλόκληρον integritatem eſſe illi tribuendam, ita ut nihil ſit in ea παρεγγεγραμμένον: qvis adeo iſtarum rerum rudis eſt, aut fatue ſuperſtitioſus, ut tam inſanam opinionem de qvo libuerit Codice Græco, Hebræo, Latino in animum ſuum inducat? Vera igitur & germana eſt 70 interpretatio, hoc eſt, non adulterina ne qvidem interpolata, ſed ea ipſa qvam ex Hebraico Seniores illi tranſtulerunt. Verùm nihil prohibet, in ea nævos eſſe & mendas illapſas, & ex Scriptoris vitio, & exemplaris, à qvo eſt

olim Codex ille exſcriptus. De hac re plurimum conqveritur ipſe Origenes Tractatu octavo in *Math. Multam*, inqvit, *differentiam inter exemplaria invenimus, ſive per negligentiam ſcribentium, ſive ex temeritate qvorundam, ſive propter eos, qvi negligunt emendare Scripturas, vel propter eos, qvi qvod ipſis videtur in emendatioribus, vel adjiciunt, vel ſubducunt*, &c. Qvoties hanc qverelam ciet Sanctus Hieronymus, & ei forſan nimium indulget; tu ipſe judex eſto, qvi in eo ſtudiorum genere ſæpe & diligenter verſatus es. Antiqvi Novi Teſtamenti Codices à ſe invicem ſæpe verbis, & nonnunqvam ſenſu diſcrepant, germani tamen cenſentur, qvidni pronunciabitur idem de veteris Teſtamenti Codicibus, cùm præſertim etiam nunc id experientia teſtetur? Antiqvi autem iſtius Codicis ſinceritatem non tantum ex Jobi Textu colligo, ſed etiam ex aliis, qvæ Codex ille genuinus Septuaginta interpr. Editioni habet conformia, ut Exodi Capita 36, 37, 38 & 39. & Hieremiæ

Pro-

Prophetæ à Cap. 25. ad Libri finem: eadem illa sinceritas duobus aliis argumentis, qvæ latissime sese diffundunt, potissimum comprobari potest, si ea scilicet, qvæ Asteriscis Origenem antiqvi Patres antiqvæ Editioni addidisse scribunt, ab eo Textu absint; ea verò, qvæ Obelo notavit Procopius; multa qvoqve Sanctus Hieronymus Commentariis in majoresqve & minores Prophetas. Vix ego dubito, qvin ea fere omnia, qvæ Asterisco fuerunt olim notata, absint à codice tuo, adsint autem qvæ Obelo. Hæc periclitantem plurimum adjuvabit Josuæ Editio à Viro Eruditissimo Masio instaurata: antiqvissimum enim Codicem Syrum nactus fuerat ex Græco Hexaplorum Origenis, qvæ Eusebius Cæsariensis manu sua correxerat, verbum è verbo Syre ante annos mille redditum, Asteriscis, Obeliscis, Lemniscis & Hypolemniscis Origenianis instructum. Videbis si ubiqve pura est, ut facile credo, ea fere omnia, qvæ Asterisco apud eum notantur, à Codice tuo abesse; qvæ vero

Obelo, adesse; qvo sæpius aderunt illa, hæc verò aberunt, eo κιβδηλίας freqventiora erunt τεκμήρια: his duobus argumentis tertium accedit, textus cum testimoniis, qvæ antiqvissimi Patres referunt, comparatio. In exercitationibus nostris Biblicis hæc & similia de Editionis Romanæ textu freqventissime periclitati sumus, fereqve semper deprehendimus, qvæ Asterisco notata sunt, abesse; qvæ Obelo, adesse; qvæ textus 70 Seniorum ἀκιβδήλου, qvalis ante Origenianarum notarum cum textu confusionem in Ecclesia legebatur, certissima sunt argumenta. Non enim arbitror, te ejusmodi comparationis peritum, eorum sententiæ accedere, qvi illius prorsus rudes 70 Interpretum editionem eo sinceriorem judicant, qvo propius abest à textu Judæorum Neoterico: Codicem enim tuum veram & germanam 70 Interpretum Editionem inscribis, nec immerito, verùm à Judaico Neoterico qvantis distat parasangis? Nec istæ differentiæ Neotericæ sunt: easdem deprehendit

hendit Origenes; qvæ tantæ diſcordiæ cauſa fuerit, non eſt hujus loci diſputare. Ex iis, qvæ diximus, oritur difficultas, qvæ cuidam forſan videbitur non levis. Si meâ ſententiâ Romana Editio germana eſt 70 Interpretum, unde fit, ut à tuo Codice tantopere diſſideat? Primum nego tantum eſſe diſſidium, ut ideo jure non poſſit utraqve dici germana; maximum, inqvis, diſſidium reperitur in libris Judic. & Job. Jobi multa capita, v. g. ſex priora, 24, 30 & 36, & tria poſteriora, cum Editione Romana contuli. Confer antiqvum aliqvem N. T. Codicem Græcum cum excuſo Textu, & differentias deprehendes plures & majoris momenti; hoc expertus dico. De illo antiqviſſimo Evangeliorum & Actuum Codice Cantabrigenſi verba non facio, immaniter enim ab excuſo diſtat, ſed de qvovis alio Manuſcripto, qvi multo propius ad excuſum accedat; imo comparentur duo qvilibet antiqvi Novi Teſtamenti Manuſcripti, & occurrent tibi varietates vix minus numeroſiores.

Num ideo alteruter aut neuter Manuſcriptus erit N. T. germanus textus, Secundo, Dico iſtius varietatis triplicem eſſe cauſam; primam attigit ſupra Origenes, qvæ aliis omnibus Libris communis eſt, ſecundam reddit S. Hieronymus præfat. in Paralip. qvæ 70 Interpretes potiſſimum ſpectat. Triplex fuit 70 Interpretum correctio Origeniana, Heſychiana, & Luciana; hinc Codicum iſtius Interp. triplex varietas. Heſychiana videtur tua Editio: Audio enim Alexandriæ olim deſcriptum fuiſſe Codicem tuum. Maſio Lucianus videtur ille Codex, ex qvo Editio Romana expreſſa eſt, mihi verò potiſſimum Origenianus: Lucianus, ut conſtat ex Euſebio & Suida in verbo Lucianus, interpretationem Eccleſiaſticam, ubi vitiatam eſſe illi conſtabat, ad Hebræi Textus normam caſtigavit; Origenes verò purum putum 70 Interpretum textum repræſentare ſategit; ubi autem ab Hebræo variabat, id Aſteriſcis vel Obelis notavi; ubi verò Codices 70 à ſe invicem, Lemniſcis & Hypo-

Hypolemniſcis: Sæpiſſime autem deprehendes, ubi Patres & Scholiaſtæ monent aliqvid eſſe de Textu 70, ſic haberi in Editione R. licet ab Hebræo Textus ille diſſentiat. De Aſteriſcis verba non facio, qvi ſunt notæ verborum & ſententiarum ad repræſentandum Textum Hebræum, ubi Editione Eccleſiaſtica amplior erat de induſtria additarum. Sæpiſſime dico, aliqvando enim aliter deprehenditur. Hinc fit ſæpius, cùm differt in re tantilli momenti ab Editione R. Codex tuus cum Hebræo Textu conſentiat. Alia cauſa, qvamobrem Origenianam illam Editionem exiſtimem aut potiſſimum Origenianam, eſt qvod non tantum Aſiæ majoris Eccleſiæ Codices Origenianos ampelxæ ſint, ſed Græciæ, Conſtantinopoleως, Aſiæ qvoqve minoris & vicinarum Regionum, Romæ qvoqve & Italiæ Magnates, & Bibliothecæ celebres Origenis hexapla deſcribi, ut omnium Editionum correctiſſima, indeqve Editionem 70 exſcribi magnopere curabant, ut S. Hieronymus te-

statur, apparetqve ex Authorum, qvi in illis Regionibus vixerunt, commentariis, qvi omnes Origenis hexapla maxime commendant. Tertia varietatis caussa est, qvod multi antiqvitus, si qvid in Editione Ecclesiastica varium deprehendebant, nescio qva textus Hebraici & ostentandæ πολυμαθείας ξηρᾷ κακοζηλίᾳ, illud statim ex Aqvilæ aut Theodotionis Editione corrigebant, qvis enim tum temporis ex Hebræo textu emendationem illam præstare potuisset? Ex his caussis fit, ut Codices 70 Interpretum etiam correctissimi inter se nonnihil varient, etiam ubi Amanuensium negligentia aut ignorantia nulla est vel alteratio commissa: Correctissimos dico, ne existimes hic de mixtis illis Editionibus me verba facere, qvales sunt Complutensis, Antverpiensis, Francofurtensis, & aliæ. Illæ enim non sunt ullo modo sinceræ 70 Editiones, sed farrago qvædam ex Editione 70 Seniorum, & interpretatione Theodotionis collecta. Interrogabor forsan hoc dato, utramqve illam Editionem

nem germanam 70 Seniorum interpretationem, utra purior, & ab omni menda defæcatior? Romanam præstare ratio sana & experientia suadere videntur. Ratio Romana est ex Origeniana exscripta, qvæ semper habita est sincerissima, deinde Vaticani exemplaris, ex qvo expressa est Romana, Character, ut eam describunt, qvi Editioni præfuerunt, antiqvitatem arguere mihi videtur nonnihil reconditiorem qvàm qvæ tuo possit exemplari convenire. Experientia, extat Olympiodori catena in Job. latinitate donata; est etiam apud nos Græcum illius Exemplar, non eqvidem uncialibus litteris, sed pulcherrime in charta vitulina descriptum. Scriptio qvintum aut sextum ante hoc sæculum indigitare videtur. Romanæ Editionis textus cum isto fere semper convenit, & fere ubi dissentit, cum tuo convenit; sed ut plurimum dissensionis causa est, qvod Textus tuus & catenæ aliqvam dictionem sibi ex Hebræo adsciscunt. Idem facile deprehendetur ex Latina istius Catenæ interpreta-

pretatione. Paucissima sunt, in qvibus Textus Jobi, qvi in catena ista integer exhibetur, ab utroqve exemplari dissentiat. His addi possunt vetusta illa exemplaria, cum qvibus collata est Editio Romana; qvorum unum vetustissimum illud, majoribusqve literis descriptum, cum eo, de qvo Editio illa expressa est, per omnia conveniebat. Aldina Editio, ipsa qvoqve germana 70 Seniorum interpretatio, atqve ex antiqvis Codicibus exscripta sæpius multo (id in nonnullis capitibus periclitatus sum) cum Editione Romana Jobi convenit, qvàm interpretatio à te edita, licet nonnunqvam ab utraqve discedat. Utra sincerior ex aliorum Librorum collatione certius dijudicaretur, de qvibus plura extant argumenta eorum, qvæ juxta Septuaginta adesse debent aut abesse. Non præteribo eorum, qvæ notat Origenes in ὑπομνηματίῳ, qvod edidisti, haberi in 70 textu, non autem in Hebraico unum abesse ab Editione Romana, tuæ verò adesse cum aliqva tamen varietate; hoc scilicet

set περιέλθων τὴν γῆν καὶ ἐμπεριπατήσας ἐν αὐτῇ. Sed R. Editioni consentit catena, necnon ipse Origenes in Commentario, ut Aldinam Editionem omittam, cæterosqve libros antiqvos, qvorum ope Editio R. adornata est. Forsan variarunt exemplaria, forsan ab aliqvo deleta sunt, eo qvod in Hebraico non legerentur statim, qvæ repetuntur. In fine Jobi notat Origenes, multa legi apud 70. qvæ apud Hebræos non leguntur. Sic est in utraqve Editione; verùm tua versiculos tres superaddit, qvæ omittit Romana. At Romanæ consentiunt Catenæ textus, Origenis Commentarii, Aldina & alii Libri antiqvi, ipsaqve ratio: continet enim additio illa inane & insulsum glossema. Discrimen omnium, qvæ deprehendi, maximum legitur c. 5. post v. 21. Ibi Editio tua versiculos duos exhibet qvi nullibi leguntur, nec in vetustis Rom. exemplaribus, nec in Catena Jobi, nec in Hebræo, nec in Ald. In Aldina tamen paucula qvædam verba adjiciuntur, qvæ alibi non extant; iterum

rum ibidem post v. 22. leguntur in Editione tua qvatuor versiculi, qvæ R. non habet, nec habebant antiqvi R. Codices. Horum versiculorum duos habet Aldina Editio, qvi ex Hebræo deprompti sunt, sed alios nec Hebræus textus exhibet, nec ullus alius, nec exhibere debuerunt, cum ejusdem rei eidem loco superfluam contineant repetitionem; itaqve nihil sunt aliud, qvàm ejusdem rei ex Theodotione, aut alio interprete germano textui assuta interpretatio. Cæterarum differentiarum, qvæ qvidem mihi occurrerunt, nulla est, qvæ huic possit comparari; omnes sunt unius aut alterius dictionis pluresqve in primo capite, qvàm alibi deprehendi. Sed harum præcipuæ iis, qvi Editioni R. præfuerunt, non fuerunt incognitæ, illas enim ex nonnullis antiqvis Manuscriptis in Scholis suis adnotarunt. At R. Editio præter antiqvos Codices catenam illam habet adversus tuam semper fere consentientem, ut prætercam commentarios in Jobum, qvi Origeni tribuuntur. Maximi autem facienda

cienda est Catenæ autoritas, cum ipsa sit antiqva, & ex plurimis & antiqvis patribus collecta: Initio cap. 38 Exodi, qvædam verba habet Editio tua, qvæ à Romana absunt, ut & ab Aldina, vetustisq; aliis exempl. qvæ ex alia interpretatione juxta Hebræam deprompta videntur; ita enim leguntur initio cap. 37. Sunt & alia nonnulla, qvæ ex Asteriscis Orig. ut & in Aldina in tuam videntur intrusa. Qvod ad cap. 12. Judicum, tanta revera est differentia toto capite in verbis, ut omnino videatur alia translatio, ejusdem tamen rei, verbis enim, non sensibus differentia constat, si primum versiculum excipias. Nunc qværitur, utra 70 Seniorum interpretatio sincerior? Non est mihi antiqvus Liber aut Commentarius, cujus testimonio hanc litem discernere possim. Verùm notæ R. in hoc caput nonnulla referunt ex antiqvo Scholiaste, qvæ eodem modo sese habent, qvo Editionis tuæ textus; ea qvæ refert Scholiastes ille, ex alia qvam ex 70 Interpr. Editione: Neqve omnino juvat Codicem

tuum

tuum Aldina Editio, qvæ hoc loco Codici tuo fere persimilis est. Certum est enim, in hanc Editionem seu Codices, ex qvibus exscripta est, multa heterogenea irrepsisse, cujus irreptionis multa passim occurrunt argumenta; nolim, Vir eruditissime, hæc à me dicta existimes in tui Codicis præjudicium, multo minus contemptum. Hæc scribo, eo qvod nonnullis argumentis, qvæ breviter attigi, ad id adducor: Nolim qvoq; existimes, me Editionem R. omnis mendæ puram credere, habet suos nævos hæc Editio; qvod non dissimularunt & in Scholiis & in Præfatione, qvi eam Romæ curarunt. Exempli causa, Gen. c. 5. v. 25. Ubi de annis Mathusalæ; sic cap. 11. v. 24. ubi de Nachor, aliisqve in locis eodem capite, in qvibus tua, sicut Aldina multo sincerior est: Multis tamen nominibus excusari potest. Codex enim ille vetustissimus, ex qvo Editio ista desumpta est, ab initio Geneseως, ad c. 47. plurimum mutilatus erat, ideoqve Editio R. his locis aliorum Codicum

ope

ope restituta est. Deinde in Numeris ubiqve varietas maxima est, & potissimum his in locis, ut varias Editiones conferenti, & ea legenti, qvæ Jos. Scaliger ex Eusebii & Georgii Syncelli παντοδαπῆς ἱστορίας excerpsit, manifestum est. *Relege*, inqvit S. Hieronymus ad Vitalem, *omnes veteris & novi Testamenti Libros, & tantam verborum dissonantiam, & Numerorum inter Judam & Israel, id est, inter regnum utrumqve confusionem, ut hujusmodi hærere qvæstionibus non tam studiosi, qvàm otiosi hominis esse videatur.* Deniqve qvod ad annos Mathusalæ attinet, sibi consentientes habet Codex Rom. omnes prope Libros Græcos & Latinos ab annis mille trecentis, ut hac de re conqveruntur Eusebius, Sanctusqve Augustinus: Græci tamen posteriores defendunt hunc errorem, ut ex Georgio Syncello colligitur apud Scaligerum in Thesauro temporum, initio Notarum ad Eusebii παντοδαπὴν historiam. Vix occurrent unqvam ulli Codices, qvi interpretationem illam ab omni

omni additamento, & deliberata mutatione immunem exhibeant, nisi saltem exæqvent Origenis ætatem. Ut enim Luciani & Hesychii correctiones missas faciam, statim post Origenem Hexapla per Ecclesias divulgata, non modo qvæ addidit sub Asterisco, sed etiam nonnulla alia ex heterogeneis interpretationibus in textum 70, intrudi cœperunt. Felicissimi sunt illi Codices, qvi paucioribus ejusmodi irreptionibus scatent. Editio Romana qvantum hactenus judicare potui, omnes alias, tuumqve Codicem hac felicitate vincere videtur, idqve deprehendes si sinceritatis argumenta superius allata de Codice tuo experiaris, στίχηρος est in Codice tuo totus Liber Jobi: excipienda tamen essent duo priora capita, ultimumqve caput à v. 7. ad finem, ut docent Hebræi, notavitqve S. Hieronymus, resqve Hebraice callentibus palam est. Sed universa illa Libri scriptio manifestissime docet, hodiernas versuum Hebraicorum distinctiones Neotericum esse inventum, non modo Codicis tui scripto-

ſcriptori, ſed etiam Aqvilæ, cæteriſqve omnibus antiqvis Interpretibus incognitum, qvod tandem ab Europæis abhinc annis paulo minus centum uſurpari cœpit. Aliqvot poſt hoc tempus annis, Novum Teſtamentum in verſus diſtingvi cœpit. Sed verſuum diſtinctionem capitum diviſio qvadringentis fere annis anteceſſit. Chriſtianam capitum diviſionem, & Concordantiarum artificium Judæi tandem imitati ſunt, utpote Paraſchis ſuis, necnon Sidris Maſorethicis multo faciliorem & tractabiliorem. Meam de Codice tuo ſententiam libere aperui, eam ut æqvi boniqve conſulas plurimum rogo. Tuæ forſan contraria eſt, ſed ab æqvitate & humanitate tua ſpero te ægre non laturum, ſi libenter & amice qvod ſentio, tibi expoſuerim. Fieri poteſt, ut cum de Codice tuo plura legerim, ſententiam mutem; non enim is ſum, qvi abſolutam ſinceritatem, & omnibus ſuis numeris velut ἀπαρτιλογίᾳ qvâdam conſtantem Editioni Romanæ tribuam. Si Codex aliqvis

qvis daretur exacte ut tuus, & magna cum cura descriptus, qviqve Origenis ætate non esset inferior, cæteris paribus, illi potius in rebus dubiis crederem, qvàm Editioni Romanæ: nec nego, multis in locis illam Editionem ex tuo utiliter corrigi posse, vix enim post Origenem Hexapla ullus Codex omnes ἁπλῶς Asteriscorum & heterogenearum interpretationum irreptiunculas evasit. Epistolæ modum jamdiu excessi: itaqve ne molestus tibi sim, scribendi finem facio, sed ne me amandi finem facias plurimum opto. Vale, & me tui observantissimum ama.

Parisiis, 7 *Kal. Sept. Anno* 1638.

EPIST. LV.

J. Morinus Cardinali *Barberino*. Unionem Abbatiæ Juliacensis domui Parisiensi oratorii Postulat.

Emi-

Eminentissimo & Reverendissimo Principi Cardinali Barberino, *Domino suo Colendissimo* Joan. Morinus *Cong. Orat. Presb. cum humillimo obseqvio* S. D.

AUdaculus forsan Eminentiæ tuæ videar, qvi gratiam opemqve tuam imploraturus, eam rebus maximis gerendis intentam Epistola mea interpellem; verùm duæ res sunt, qvæ me hac suspicione si non penitus liberant, eam tamen ambæ plurimum elevare & excusare mihi videntur; hanc enim confidentiam in animum meum induxit tua in me benevolentia, qvam non obscuris verbis & mihi privatim, & aliis publicè testatus es: sed eam potissimum confirmavit res ipsa, cujus causa humilis, supplexqve nunc consvetam Eminentiæ tuæ benevolentiam imploro. Concessit Rex Christianissimus in favorem Congreg. nostræ, ut Abbatia, vulgo dicta de Julii Ordinis Canonicorum regularium S. Augustini milliaribus 7. ab urbe distans,

distans, Domui Parisiensi in perpetuum uniretur, atqve ut ita dicam, incorporaretur, ideoqve abdicavit Rex jure Nominationis sive electionis in Abbatem; consensit electioni faciendæ Reverendissimus Episcopus Meldensis, in cujus Diœcesi sita est Abbatia illa, cujusqve jurisdictioni est obnoxia; resignavit Abbatiam Abbas, eamqve S. D. N. Papæ in favorem & commodum unionis deposuit, unionem optant & promovent ipsi Religiosi; his conditionibus, qvæ veluti præjudiciales actiones reqviri judicantur, magno cedentium consensu peractis & præparatis, superest rei forma animaqve autoritate summi Pontificis infundenda & introducenda, Abbatiæ scilicet illius unio & incorporatio cum domo nostra Parisiensi sedis Apostolicæ diplomatis instituenda & stabilienda: ut huic causæ qvam æqvam justamqve Rex Christianissimus, & omnes qvorum interfuit, censuerunt, Summi Pontificis animum gratiamqve consilio & autoritate concilies, non ego, (qvis enim sum, ut

ut mei ergô Eminentiam tuam exoratum ſperem? Sed optimi Cardinalis Berallii Parentis & fundatoris noſtri, qvem ad ſupremum Cardinalatus dignitatem ſummus Pontifex Patrinus tuus peramanter evexit, ſingularia in Eccleſiam Catholicam merita apud eminentiam tuam intercedunt; intercedit qvoqve, & qvam humili poteſt cum obſeqvio, hoc beneficium efflagitat pedibus tuis, mecum provoluta congregatio noſtra, qvæ immatura parentis ſui morte, pupilla patronoqve orba, & rerum inops in ſinum tuum confugit, benevolentiæqve tuæ aſilum invocat, vere enim & ſincere dicam, Congreg. noſtra domus præſertim Pariſienſis à Parente ſuo pietatem, humilitatem, animumqve in Eccleſiæ Catholicæ miniſterium propenſiſſimum, & in ſedem Apoſtolicam devinctiſſimum hauſit & expreſſit; ſed opes, qvibus ſuſtentaretur, & ad ſcopum, in qvem collimat, aſſeqvendum juvaretur, parciſſime accepit: ideo licet Abbatia illa paucorum redituum ſit Sacerdotium,

potiſ-

potissimam tamen fundationis partem unita componet; itaqve si unionem istam commendatione tua, qvam nobis benevolam vehementissimé exoptamus, obtinere nos contingit, non modo tanto beneficio Congreg. nostram devinctissimam tenebis, verùm etiam illi fundator alter qvi genitam amplexus fueris, teneram foveris, debilem & nutantem sustinueris & confirmaveris. Sicut enim à primo Parente cum vita brachia, manusqve accepit; sic, ut ea explicari & movere possit Eminentiæ tuæ beneficio conseqvetur. Consilia cœptaqve tua Deus prosperet, teqve incolumen Ecclesiæ suæ qvam diutissimè conservet: Vale, Eminentissime & Eruditissime Cardinalis, & me tui observantissimum amare ne desinas.

Parisiis xij *Kal. Nov. Anno Salutis.*
cIↃ IↃ cxxxviii.

EPIST. LVI.

J. Morinus Cardinali *Barberino* Ipsum Romam vocanti se iterum spondet.

Emi-

Eminentissimo & Reverendissimo Principi Francisco *Cardinali* Barberino J. Morinus *Congreg. Orat. Presb. summa cum observantia S. D. P.*

Eminentissime Cardinalis,

LIteras Eminentiæ tuæ reddidit mihi Eminentissimus Cardinalis Bichius, qvas legens faciem sensi sæpius pudore suffundi, singulis enim fere periodis animo recursabat, qvæ scriptis meis laudes deferrentur, qvisve deferret. Me eqvidem in tenui laborem non impendisse, neqve ut dicitur, ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον effudisse, & facile credebam, & res ipsa suadebat; verùm tenuitatis ingenii mei bene conscius, qvod difficilia tentaverim à nemine improbatum iri spectavi tantum; difficilis cœpti persecutionem aliqvantulum laudis promerituram vix conjiciebam; at ab Eminentia tua non approbationem modo, sed laudes, easq; adeo honorificas reportaturam non speravi, non conjeci, non cogitavi: qvidqvid de illo honore dicam, qvo me tam benevolè cumulat Eminentia tua, qvæ

U literis

literis ſuis non minori eruditione qvàm ſvavitate condîtis, me Romam cùm jubere poſſit, peramanter invitat, idqve iterari mihi per Eminentiſſimum Cardinalem Bichium procuravit, qvi me ab Eminentia tua ſtudioſè commendatum humaniſſimè dicam & officioſiſſimè excepit, itineriſqve ſui comitem eſſe voluit. Iſta me obſeqvio tuo non devinciunt, Eminentiſſime Cardinalis, qvippe qvi benevolentiæ tuæ demonſtratione me tibi devinctum jamdudum habes, ſed animum gratum & obſeqvioſum teſtandi, qvanqvam maxime velim, omnem occaſionem ſpemqve præripiunt; non abs re auſim hac in cauſa uſurpare S. Patriarchæ Jacobi reſponſum, Patri, de proſpero & tam prompto venationis ſucceſſu, interroganti datum, *voluntas Dei fuit, ut cito occurreret mihi, qvod volebam.* Licet enim de me ſcriptiſqve meis tam fauſta conjicere, aut etiam cogitare non auderem, effecit Deus, cujus κρείσσων νόος ὑπὲρ ἀνδρῶν, ut cito occurreret mihi, qvod volebam, audenterqve

qve desiderassem, & conqvisiissem, nisi consveta amantibus animi impotentia somnia fingere mihi ipsi visus fuissem: his accedit rei, cui illustrandæ labores meos destinas, nobilitas, utilitas, sanctitas, qvæ me ad tua jussa capessenda mea voluntate currentem vehementer incitant. Christianarum enim musarum hoc est, Sacri textus, historiæqve & disciplinæ Ecclesiasticæ semper mihi visa sunt dulcissima studia, de his ausim jactare, qvod Poëta de suis Musis;

Harum sacra fero ingenti perculsus amore,
Me igitur illæ ante omnia —
Accipiant, cœliqve vias, & sidera monstrent.

Id tum mihi contigisse credam, cum me domi tuæ acceperis suavissima conversatione tua, & eruditissimis colloqviis beaveris. Qvoniam igitur ita jubes, Eruditissime Cardinalis, & φίλτροις insuper tam amabilibus allicis, Romano itineri

neri me accingam, Deoqve juvante, ad diem, qvi mihi ab Eminentissimo Cardinale Bichio circa proximum Pascha condicendum est, expeditus ero, ut ipsius comitatui me possim conjungere, præsensqve propensissimam & devotissimam obseqvio tuo animi mei voluntatem, qvæ sola mihi gratitudinis demonstrandæ lux affulget, Eminentiæ tuæ consecrare. Deus te incolumem Ecclesiæ suæ, sacrisqve literis conservet qvàm diutissime, Eminentissime Cardinalis, faxitqve, ut me tibi obseqventissimum amare pergas.

Datum Parisiis Anno Salutis
cIɔ Iɔ cxxxix. vij *id. Feb.*

EPIST. LVII.

Lucæ Holstenii Commonitorium *J. Morino* Romæ exeunti.

Commonitorium P. Johanni Morino.

CL. Morine, Lucas Holstenius hoc te abeuntem rogat, ut amici ex animo tibi addictissimi memoriam serves, ut ami-

amicos in itinere & Parisiis salutes, hosce potissimum, Senis, Gulielmum Sohier, virum perhumanum & doctum, & Illustrissimum Dominum Piccolominæum Archiepiscopum; Pisii, Paganium Gaudentium, virum multis libris editis clarum, qvi tuo congressu vehementer delectabitur; Liburni, Spiridonem, Monachum Græcum Ecclesiæ Græcæ ibidem præfectum καλλιγράφυ, à qvo forte aliqvid missorum nancisci poteris; Aqvissextiis, fratrem Illustrissimi Domini Peirescii, & Cl. Dominum Gassendum; Avenioni, Illustrissimum Dominum Episcopum Vasionensem, cujus Prænesten hic edi curo; Parisiis, Puteanos Fratres, viros omnibus nominibus optimè de me meritos, qvibus me & mea studia diligenter commendes; tum Reverendum P. Sirmondum, Petavium, Vassæum; & si adsit, Nic. Rigaltium, tum Dominum Cramoisy; roges Patrem Sirmondum, ut Theodoreti Epistolas Manuscriptas ad Eminentissimum Cardinalem nostrum remittat, ubi satis

eo exemplari uſus fuerit. Domino Cramoiſy mitto indicem librorum Græcorum, qvi penes me ſunt, qvos tuo arbitratu cum aliis ab ipſo editis commutabo: rem totam plenius ex ipſis literis perſpicies. Cum Dominis Puteanis velim agas de Vitis Pontificum, qvas paro; & præſertim de Anaſtaſio bibliothecario, cujus exemplar Pariſiis extare ajunt, ab edito longe diverſum. Reverendisſimo P. Sirmendo qvam commendatisſima eſſe cupio ſtudia mea, cui id velim perſvadeas, me nomini ipſius eſſe addictisſimum: id qvoqve perqviras, num Anaſtaſii Sinaitæ opera græca Manuſcripta meo ſumptu atqve ære hic tranſcripta, Domino Cramoiſy tradita fuerint. Nollem enim perire, uti etiam collationes Hoſeæ Prophetæ ad antiqviſſimum exemplar Barberinæ bibliothecæ à me inſtitutas, qvas P. Philippæo tradendas miſeram: plura tempus vetat, tu amantem redama, & rem feliciter gere: ſic tibi iter, qvod paras, cæteraqve

raqve omnia ex voto tuo meoqve proveniat.

Romæ 7. Martii 1640.

Tuus ex animo,

L. Holstenius.

Dissertationes ad Concilium Nicænum ad Illustrissimum Dominum Archiepiscopum Tholosatem mittas, rogo; cui per patrem Bussonem eas jamdudum promisi, iis si commodum erit, adjungas exemplar Demophili mei. *Vale.*

EPIST. LVIII.

J. Morinus Abrahamo Ecchellensi Codices qvosdam *MSS.* qvi Bibliis Parisiensibus qvæ tunc edebantur utilitati ac splendore futuri erant, Parisios secum deferat illum monet.

Joh. Morinus Abrahamo Ecchellensi.

Litteræ tuæ primo Julii datæ mihi redditæ sunt, qvibus nihil mihi potuit contingere jucundius, cùm præsertim

ex iis intellexi, te ad iter Parisiense accingere, huc venias, Deum precor, salvus & incolumis; priores tuas literas accepi, iisqve respondi. Eminentissimum Cardinalem Barberinum Arabica Biblia concessurum spero, imo confido; aliter si fiat, liber Esther simul cum libro Baruch esset ex isto codice exscribendus. Dictionaria & vocabularia qvæcunqve habes aut recuperare potes, non erit inutile, in omnem eventum tecum deferre, qvod ad varias illas lectiones, qvæ apud Cardinalem Pallotum extant, qvæ describendi otium tibi aut nullum erit, aut bene admodum commodius est ut tecum deferas, postqvàm hic in lucem editæ fuerint, illas Romam rediens tecum referes. Sanè editæ erunt Bibliis utilitati & splendori, nec hoc opinor, rogatus denegabit Eminentissimus Cardinalis Pallotus, hæc enim unde accepta fuerint declarabitur, & gratiæ commodantibus publice habebuntur; amplissimum virum D. le Jay tuo nomine salutavi, te qvàm officiosissimè expectat, continua-

tinuationem in adventum tuum differt, tibi ſe eſſe devinctisſimum, ut verum eſt, ubiqve prædicat. Optatisſimus venies; commodisſima ut opinor eſt occaſio itineris Eminentisſimi Cardinalis Bichii, qvi in Galliam revertitur ad Epiſcopatum ſuum. R. P. Goezaldus in Galliam reverſurus eſt, ambo comitatui Cardinal. vos adjungere poteſtis, eliges, qvod erit tibi rebuſqve tuis magis commodum, itineris ſumptus, qvos judicaveris neceſſarios, ſuppeditabit R. P. Goezaldus. Masſiliæ præterea & Lugduni, ſi qva re indigueris, ut ea noſtris, qvi ibi habitant, abundè ſuppeditetur, magna cum cura providebo. Titulos qvoſdam capitum atqve etiam librorum, qvi in Bibliis Syriacis à me emptis, deſunt, ex vaticano deſcribere, qvæſo ne ſis immemor; faxit Deus, ut ſalvum & incolumen qvam cito hic te amplexemur. Vale & me tui obſervantisſimum & amantisſimum ama.

Pariſiis 3 nonas Aug.

tum Arabicum & Syriacum jam à Gabriele Sionita excuſum, illiuſqve Latinas verſiones; hæc omnia tam pauculo tempore deſudavit. Eminentiſſimus Cardinalis Richelius magnis pretiis ut hic ſubſiſteret, invitavit; ſed nihil ſe polliceri poſſe injuſſu Eminentiſſimi Cardinalis Barberini prudenter & modeſtè reſpondit; reverſurum plurimi ſperant & avent, atqve ego exiſtimo, de re literaria eſſe, ut revertatur: qvæ enim ad literas ſpectant, multo commodius Pariſiis, qvàm Romæ inſtruuntur & conficiuntur. Qvidqvid futurum ſit, hanc te ſalutandi occaſionem, me meaqve ſtudia tibi commendandi lubens accipio. Qvid enim honorificentius mihi contingere poteſt, qvàm à viro tanto amari & commendari? Vale, Abbas Reverendiſſime, meqve obſeqviosê te colentem continuo amore proſeqvere.

Pariſiis xvj *Kal. Jan.* 1641.

EPIST. LX.

J. Morinus Cardinali *Barberino*. De eodem Argumento.

Eminentissimo Cardinali Barberino.

Eminentissime Cardinalis.

REdit in urbem D. Abraham Ecchellensis, officio, propter qvod huc vocatus fuerat, diligenter & magno cum omnium doctorum applausu defunctus. Abiens vehemens sui desiderium illis reliqvit; sperant hîc cum bona Eminentiæ vestræ venia brevi reversurum, qva de re pluribus aget cum Eminentia vestra ipse Abraham, qvem illi maximo cum affectu commendarem, nisi scirem commendatissimum, utpote ab ea & benevolentia sua & beneficiis cumulatum: admonuit, credo, Eminentiam vestram Illustrissimus Nuntius de libro qvodam paucis ante diebus à Jesuita composito, eumqve ad eam aut misit aut mittit, necesse prorsus est, ut librum legat Eminentia vestra aut doctoribus legendum committat, & ab iis excerpta videat & diligenter consideret; ea enim doctrinæ capita continet, qvæ si affirmavero contineri, aut qvivis alius, nemo nobis est crediturus, cùm in fronte gestet honorificum

ficum à ſocietate teſtimonium, qvapropter illorum enarratione ſuperſedebo. Videt Eminentia veſtra ſanctitatem ſuam, libros P. Boni libris prohibitis inſerendo nihil profeciſſe, ſed animadverſionem illam de ridiculo habitam; aliis itaqve remediis opus eſt, qvæ fruſtra nunc à noſtratibus Epiſcopis aut à Sorbona ſperarentur. Cæterùm Eminentiam veſtram enixiſſimè rogo, ut mei nunqvam ſit immemor. Deus eam qvàm diutiſſimè ſervet incolumem.

Pariſiis xvij *Jan. Anno* 1641.

EPIST. LXI.

J. Morinus Cardinali *Barberino* exponit, qvid ſiniſtri acciderit libro *Petri Cellotti* Jeſuitæ de hierarchia & hierarchis; *Cellotum* notat imperitiæ.

Eminentiſſimo Cardinali Barberino.

ILluſtriſſimo Nuntio Apoſtolico Romam redeunti has literas dedi, ut ſummam meam erga Eminentiam veſtram, obſervantiam & humillimum obſeqvium,

um, cùm aliter non possim, hoc qvalicunqve gratitudinis officio testarer. Hæret enim animo meo æternumqve hærebit, ea qva me domi tuæ complexus es benevolentia, & eam qvibuscunqve obseqviis & ministeriis promereri non desinam; hoc unum ab Eminentia tua impetrare satago, ut mei nunqvam sis immemor. Romam redit illustrissimus Nuntius, maximum sui desiderium omnibus, qvi cum eo conversati sunt relinqvens, sincerè enim affirmare possum, me neminem vidisse etsi multos viderim, qvi habito cum eo colloqvio ipsius comitatem, candorem, modestiam, & in rebus agendis dexteritatem & minime fucatam prudentiam non amaverit & laudaverit; defert secum ad Eminentiam tuam R. P. Celloti Jesuitæ librum de hierarchia & hierarchis, qvi ab Episcopis nostris Meduntæ Carnutum congregatis abhinc paucis diebus censurâ notatus est. Confecta censura omnium Episcoporum chirographis subscripta & ad Eminentissimum Cardinalem Richeli-

um

um delata, in ejus manibus hactenus subsistit. Sorbona qvoqve in hunc librum graviter insurrexit, multiplicesqve propositiones notavit. Censura plusqvam 80 doctorum suffragiis approbata registris Sorbonicis inscripta est; verùm eam publicè edere per supremam autoritatem hactenus non licuit. Sua Eminentia doctores nonnullos Sorbonicos deputavit, qvi cum R. P. Celloto de his propositionibus conferrent; in hunc usqve diem de hac collatione nihil publicè editum est, ideo Jesuitæ Cellotum affirmant Sorbonicis satisfecisse, Sorbonici contra malas propositiones malè propugnasse; de hoc libro qvid sentiam, aperire non possum, cùm illum evolvere nondum per otium licuerit. Pauca folia percurri, sed prima fronte mihi visus est hic autor multis locis figulinam, ut dicitur, in dolio discere materiamqve humeris æqvam non elegisse; ideo aliis negotiis occupatus lectione supersedi; mirati sunt multi, hominem Rhetoricarum Exercitationum τρίβωνα, atqve ad

colle-

collegiorum regimen abreptum ad ejusmodi studium repente animum appulisse. Propositionum à Sorbonicis notatarum pauca exemplaria cudi curarunt, sed sine Sorbonicis notis, qvarum exemplar ad Eminentiam vestram mitto, ut & alias manu scriptas, qvæ post Sorbonicam Censuram à nonnullis Sorbonicis ex R. P. Celloti libris excerptæ sunt, qvarum exemplar qvod in manus meas incidere contigit, similiter mitto, ut Eminentia vestra, qvid de his pronunciandum sit, decernat; fere enim omnibus male audit hic liber; meritò an immeritò, propositionibus illis in ipso autoris textu consideratis dicernat hanc litem Eminentia Vestra, qvam salvam & incolumem Ecclesiæ suæ Deus qvam diutissimè conservet.

Dat. Parisiis xj *Kal. Junii* 1641.

EPIST. LXII.

Cardinalis Barberinus Johanni Morino: De Abrahami Ecchellensis Bibliis Syriacis. Deinde laudat propositum de scri-

scribenda sacra rituum Ecclesiastico-
rum antiqvitate.

Admodum Reverendissimo Patri *Johanni Morino* Cardinalis *Barberinus*.

Admodum Reverendissime & Clarissime Pater.

GRatum fuit, tua qvoqve testificatione cognoscere, Abrahamum Ecchellensem eam in Bibliis Syriacis recensendis istic præstitisse operam, qvam & perspecta ejus eruditio pollicebatur, & tanti moliminis opus reqvirebat; sed non minus mihi jucundum accidit, qvod ille vicissim de tuis studiis, & pristino in nos affectu ea retulerit, qvæ jam pridem scire avebam; nam in iis pertexendis te nunc versari audio, qvæ, cùm apud nos esses, de sacra rituum Ecclesiasticorum antiqvitate meditari cœperas; qvod qvidem argumentum eo te cautiùs tractaturum existimo, qvòd indies largo proventu succrescere videas Scriptores, qvi nihil ad res sacras tractandas præter Philautiam, & innovandi pruriginem afferentes, Ecclesiæ agrum periculosis novarum

varum opinionum ſpinis ita implicant, ut id unum eos agere dicas, qvi cum adverſariis Eccleſiæ paria facere videntur: proinde officium, & diligentiam tuam probo, qvod de ejus generis libro nos præmonere volueris, qvem inter Abrahami Ecchellenſis ſarcinas adhuc deliteſcentem, videre nec dum licuit; interim de remedio opportuno cogitare licebit, qvod mature curabitur, utinam eo effectu, ut iſtorum proterviam ſuprema Eccleſiæ autoritas compeſcat. Vale, vir Reverende, & de tuis ſtudiis ſubinde ad nos ſcribe.

Romæ, Feb. 1642.

P. Ruæ,

Studioſus,

Franc. Card. Barberinus.

EPIST. LXIII.

Johannes Morinus Cardinali *Barberino.*

Libri *Celloti* prolixa eaqve paulo acrior critice; qvi ſit antiqvus & nuperus Curiæ Francicæ Stylus in iis, de qvibus agit *Cellotus.*

Car-

Cardinali Barberino.

Eminentissime Domine,

ACcepi literas Eminentiæ tuæ, qvibus novum benevolentiæ tuæ mihi testimonium dedisti, cum & mei & studiorum meorum adeo memorem sese demonstrat; confidenter igitur illi aperiam, qvibus animum meum detineam. Operi, qvod jam Romæ meditari cœperam, qvantum alia negotiola literaria non prævidenti passim occurrentia sinunt, sedulus incumbo: spero brevi me coronidem impositurum, nihil enim tota hac æstate aggrediar; nec amplius ab hoc opere qvoad potero me avelli permittam: existimabam necessarium huic operi nonnulla inserere de Ecclesiarum antiqvarum figura & forma interiori, ut commodius Episcopi in Sancto Sanctorum Tribunal, Presbyterorum & Diaconorum & Altare aut circum Altare ædes, aliorum inferiorum ministrorum in choro seu Sanctuario confessus, fidelium tam virorum qvàm mulierum extra chorum distincti ordines, variæqve Pœ-

Pœnitentium post ambonem stationes, explicarentur: cùm autem interior illa figura & stuctura non parum illustrari possit Templi Hierosolymitani, qvale erat Jesu Christi & Apostolorum sæculo, comparatione (multa enim ad illius exemplar instituerunt primi Ecclesiæ fundatores) nonnulla etiam de illius delineatione cogitaveram; verùm qvod pauculis capitulis me conficere posse sperabam, fæcunditate materiæ in molem excrevit: ideo separato libello hæc edere constitui, iisqve illustrationis causa addere, qvæ Judæi de Templi structura commentantur, atqve ut id ordine & dilucide fiat, R. Mosis Malmonidis de templo sive domo electa tractatum Latinitate donare, qvo abundè Christianis suppeditabitur, qvid hac de re Judæorum traditiones commemorant.

Qvoniam autem Eminentia Vestra de qvibusdam libris Parisiis recens editis ad me scribit, qvos cum Ecclesiæ adversariis paria facere ait, spem facit opportuno remedio se curaturum, ne ex eorum

per-

pernicie res Christiana damnum capiat, ausim ut id faciat eam exhortari: nisi enim remedium illud à sede Apostolica exoriatur, nulla spes est, ut aliunde proveniat; cùm enim nunc Episcopi Parisiis non conveniant, & eos convenire certis de causis sit difficile, illius libri censuram edere non possunt nisi singuli, at qvî probabile fiet Episcopi unius Censuram libri istius authoritati prævalituram, qvi à celeberrima Societate testimonium habet publicum & publicam approbationem? Morbus tamen celerrimum efflagitat remedium, non enim serpit cancer iste, sed longis passibus graditur, omniaqve circumcirca late vastat & depascitur; si hæresim prima fronte disseminaret liber ille, parvum hinc aut fere nullum damnum nunc temporis emergeret; omnes enim Catholici librum hunc libriq; autorem ut aspidem horrerent, venenum intra se contineret, nec in qvem illud cum efficacia ejacularetur, offenderet. Vix enim in spatiosissimo regno, Deo sic providente, multorum annorum

norum decurſu Catholicus aliqvis à fide defeciſſe auditur. Appoſitè S. Auguſtinus hæreſes torrentibus comparat, qvi paucis horis in fluvios creſcunt. Sed incremento ſtatim capto paulatim deficiunt & tandem areſcunt. At liber ille de juriſdictione & immunitate Eccleſiaſtica tractat, qvam Laici Judices à ducentis & aliqvot annis arrodunt, vellicant, paulatimqve diſcerpunt, ut in varias partes diſcerptam facilius in ſeſe transferant. Qvid verò liber ille ab ima radice juriſdictionem & immunitatem ab Eccleſia evellit, & in Laicos velut in nativum ſolum, qvantum in ſe eſt, tranſponit. Præclare tibi videtur diſtingvere inter actiones religioſas & actiones humanas civileſqve, crimina qvoqve mera Canonica ſeu Eccleſiaſtica, qvæ ſcilicet contra fidem committuntur & ſacramentorum adminiſtrationem; humanaqve & civilia, qvæ legibus civilibus coërcentur: priora Pontificibus, poſteriora Principibus tribuit; verùm iſta diſtinctione immunitas Eccleſiaſtica funditus exter-

exterminatur, immunitas & Jurisdictio Ecclesiastica in prius membrum non cadit. Concludit præterea, Clericos à Laico Judice damnatos nec degradatos, si degradationem noluerit aut etiam neglexerit Episcopus peragere, supremo supplicio puniri tuto posse. Hactenus Judicum Laicorum nullus eo usqve temeritatis & impietatis progressus est. Ea qvibus id probat Argumenta crassissimam & Juris Canonici & moris nostri ignorantiam arguunt. Forsan non erit E.V. ingratum, antiqvum recentemqve curiarum stylum hac in causa ob ipsius oculos breviter ponere, sane id plurimum conducet ad autoris istius arguendum malignam ignorantiam; sic se res habuit apud nos ab annis 250. cùm publice in libertatem Ecclesiasticam agere cœptum est, ad usqve Bella civilia sub Henrico IV. docent antiqvi Jurisconsulti nostri, licet de Jure Divino eximantur Clerici à potestate Seculari, Laicum tamen Judicem in nonnullis casibus agere posse in eorum personas criminaliter, in aliis

aliis civiliter; in priori membro prorſus cum jure Canonico conveniunt, caſus enim illos tantum complectuntur, qvibus Clericus aut ante aut poſt trinam monitionem per Canones & Pontific. decreta omni privilegio Clericali ipſo facto excidit. Secundi membri caſus vocant privilegiatos, ideo ab annis 250. paulo plus minuſve celebris in foro fuit criminis, qvod ad Clericos attinet, diſtinctio in privilegiatum & commune; privilegiatum dicebatur illud, cujus cognitionem ſibi vendicare poterant Judices Laici, qvod privilegiatum dicebant, eo qvod jus illud cognitionis Pontificis privilegio ſe habere jactabant; in illud autem animadvertebant civiliter tantùm, nunqvam criminaliter, hoc eſt propter crimen illud commiſſum Clericus mulcta pecuniaria tantum puniebatur, cogebaturqve in carceribus Epiſcopalibus ſubſiſtere, donec ſatisfeciſſet, ſed in ipſius perſonam aliqvid attentare nefas ducebant; antiqviores pragmatici duos tantùm ejuſmodi enumerant, qvos bar-

barbare vocant portum (portationem) armorum, & ſalvæ gvardiæ regiæ infractionem, hoc eſt, rei, qvæ ſub manu & profectione regia poſita erat, direptionem: qvatuor alios lapſu temporis addiderunt, tum rex actor erat, tum contra litis ordinem Clericus reus regis actoris forum ſeqvi tenebatur, qvia, inqviunt, rex non litigat in curia ſubditi. 2. Cùm Clericus literis ſua manu aut ſigillo ſignatis obligatus eſt, licet actio iſta ſit mere perſonalis, vocari poteſt ad curiam Secularem, & tenebitur reſpondere literas iſtas ſuas eſſe fateri aut negare. 3. Si Judicem Laicum in tribunali ſedentem injuria affecerit. 4. Cùm Clericus prophanæ adminiſtrationi ſeſe immiſcet, illius adminiſtrationis rationem Laico Judici reddere tenetur, cùm tamen Judicem pleriqve hoc poſtremum aggredi religione aliqva perculſi reformidarent. Franciſcus I. à Clemente VII. Bullam obtinuit, qva id illi conceſſum fuit; qvæ in Parlamento publicè lecta eſt & regiſtrata Anno 1531. ſic fere ſe res ha-

buit ad mortem usqve Henrici II. Regis, id est, ad Annum 1559. cùm igitur qvis Clericus crimen commiserat v. g. homicidium, furtum, &c. cum turba armata perpetraverat, duplex erat delictum, privilegiatum & commune; privilegiatum armorum portus; commune, furtum, homicidium, &c. prioris cognitio ad Laicum Judicem pertinebat, posterioris ad Ecclesiasticum. Clericus in carcere Episcopali detinebatur, & ab Episcopo seu officiali de homicidio, furto, &c. examinabatur, curia verò duos consiliares delegebat, qvi Clericum de portu armorum interrogarent, si portûs armorum reus peragebatur, pecuniæ summa à Curia multabatur, prohibebatqve officiali, ne eum ante multæ solutionem dimitteret; homicidii verò, furti, &c. judicium pænaqve officiali integra & illibata relinqvebatur.

Paulatim civilis ille procedendi modus in criminalem respectu Clericorum minorum mutatus est, si crimen aliqvod atrox commisisset, v. g. si patrem aut ma-

trem

trem occidissent, si virginem rapuissent & violassent, aut qvid aliud non minoris atrocitatis crimen commisissent; cui juris usurpationi occasionem dederunt duæ Bullæ Pontificiæ, prior à Leone X. data, qvi trinæ monitionis Clerico vestem Clericalem deserenti necessitatem tollit, ut omni privilegio Clericali exuatur, necessitatem solum imponit Bullam qvotannis tribus primis qvadragesimæ Dominicis in Ecclesiis Episcopalibus legendi: posterior licentiam dat Regi Clericos in monetæ cusione servientes nulla habita Clericalis privilegii ratione judicandi & puniendi, cujus mentionem faciunt Franciscus I. in constitut. An. 1540. & Henricus II. in constituit. 1549. passim igitur Clericis minoribus à Judice Laico nulla habita ratione Clericalis privilegii, non tantùm amplius civiliter, sed etiam criminaliter punitis, paulatim ad Sacratos Clericos deventum est, si crimen aliqvod atrox contra publicam tranqvillitatem perpetrassent, v. g. si cum prædonibus, publicis viis in-

identes, hominem occidissent. Judici sacro offerebatur degradandus, qvod se præstiturum negabat eò qvod de more criminis communis homicidii scilicet cognitionem non habuisset, persistente verò Judice Sacro in degradationis denegatione; Clericus Sacratus non degradatus morte afficiebatur, sed hoc rarissime contingebat, licet jam tum hæreticorum furoribus tumultuaretur Gallia; cùm tamen aliqvoties in atrocissimis criminibus id factum esset, conqverente Clero, id prohibuit edicto Carolus IX. Anno 1571. non obstante tamen prohibitione ista, paulatim ab atrocissimis criminibus ad vulgaria, homicidia, adulteria, futura, &c. devenerunt, eaqve privilegiata dici voluerunt; tandem ipsi soli horum criminum litis non vocato Officiali instruxerunt, morteqve damnatum Sacerdotem, si degradare recusat Episcopus, qvod semper recusat, qvoties litem non instruxit, non degraadtum supplicio afficiunt.

Qvamqvam velim, notet hac in causa

ſa E. V. primùm Clerum Gallicanum nunqvam approbaſſe Judicum Laicorum uſurpationem, qva de Clericis ſaltem Sacratis criminaliter judicant extra caſus in jure aut Bullis privilegiorum diſertiſſime expreſſas, famamqve privilegio pro privilegio nunqvam admiſiſſe imo nunqvam admiſiſſe eam conſvetudinem, qva de iis, ut explicatum eſt, civiliter judicant; referre poſſem multos juriſconſultos Gallos, qvi in eos graviter invecti ſunt, imò ſcripſerunt, eos ideo excommunicatos. Hactenus hoc nos docet qvotidiana praxis, nuſqvam enim permittunt Epiſcopi ſic condemnatos degradari; at libri autor hæc approbat, ut æqva, juſta, & Canonica.

2. Iſtorum criminum cognitionem, ſi ad Epiſcopos deferatur, aut Epiſcopi præveniant, non negant Judices Laici ad Epiſcopos pertinere, nec ipſi hic litibus ab Epiſcopo occupatis niſi data aliqva ſententia provocetur ab abuſu, ſeſe immiſcent; at libri autor omnem horum criminum cognitionem ut debitam à tribuna

bunali Ecclesiastico abjudicat, docetqve solos Laicos esse legitimos & competentes criminum Judices. 3. Hactenus si pro actione civili in personam Clerici adeatur Sacer Judex, nullus pragmaticus obtinetur, aut causabitur Judicem esse incompetentem; at autor libri vult hoc esse peculiare foro Seculari, & ei legitimè & per se convenire. 4. Vult crimina, qvæ respiciunt actus humanos, qvorum cognitionem habent Episcopi, dicta fuisse privilegiata eò qvòd privilegium hoc eis indulserint Reges; hinc colligit jurisdictionem illam à Principibus & eorum judicibus pro libidine limitari, prorogari & abrogari posse; at omnium Juris Consultorum & Canonistarum Francicorum testimonio privilegiata crimina sunt, non qvæ cognoscunt Episcopi, sed qvæ cognoscunt Laici, eò qvòd eorum cognoscendorum à Pontifice privilegium Reges acceperint; cùm autem antiqvi nostri jurisconsulti de hac re disputantes nullum tale privilegium allegare possunt, famam privile-

gii

gii ad tuendam judicum conſcientiam ſufficere ſcripſerunt; poſtea Reges Franciſcus I. & Henricus II. in nonnullis cauſis Bullas, ut dictum eſt, à Pontificibus obtinerunt; unicus Legulejus ante 20 Annos ſic privilegiata crimina interpretatus eſt, ſed nomen libro, qvo ridiculam expoſitionem ante ipſum inauditam enarrat, præponere auſus non eſt; at libri novi autor nomen & ſocietatis ſuæ & ſuum præpoſuit. 5. Qvod nemo cogitaret, cujus nullum hactenus eſt exemplum, & innumera in contrarium Laicos Epiſcoporum Judices conſtituit, ita ut in eos ut in Laicos criminaliter procedere poſſint, morteqve eos damnare, qvæ nullus Legalejus, nullus pragmaticus ſcribere auſus fuerat; longè atrociora evidenter innuit; legantur, pag. 30, 31, 36. 37 & ſeq. res qvaſqve ſanctiſſimas ſubjicit Laicali ſententiæ nulla habita ratione ſententiæ Eccleſiaſtica præcedentis; cujus hac in cauſa Laicalis eſſe tantum debet Executrix; ſed hæc longum perſeqvi.

Qvid de Matrimonio dicam? hactenus invalueratistud, Matrimonia regi jure poli, non jure fori, Reges posse condere Leges ad honestatem Matrimonii spectantes, non ad substantiam. Iisdem adhuc respondent omnes antiqvi Curiarum Senatores, Regum Leges & arresta sua ad effectus civiles spectare, hoc est, dotem, hæreditatem, paraphernalia, donationes, non ad Matrimonii substantialem diruptionem; at ille omnium Catholicorum primus dixit, Laicos Matrimonium irritare posse, & Principes Leges Matrimonium dirimentes condere; simili temeritate & impietate liberorum adultorum conjugia sine parentum consensu esse nulla & irrita, hæc contra perpetuam in Gallia ut & in aliis locis praxim & Concilii Trident. decreta; qvoslibet præterea Clericos vectigales pro Principum voluntate facit non secus ac apud nos rustici viriqve ignobiles; contra Canones nullam scribere audet Pontificis reqvirendam licentiam, imò ipsius argumenta eò inclinant, ut inconsulto

ſulto Pontifice, & invitis Clericis capta-ri poſſint; conſideret deniqve E. V. qvid ſibi velit in iſto libro, & hoc potiſſimum tempore longa illa diſputatio qva contendit in Patriarchatu Romano novum Patriarchatum erigi poſſe, ut olim Patriarchatus C. P. & Hieroſolym; deniqve utrumqve Imperatorum favore ſuſtentatum, Pontificibus licet repugnantibus, vim autoritatemqve obtinuiſſe, cui tandem Pontifices conſenſerint.

Dat. Paris *Id. ib.* Maij, 1642.

EPIST. LXIV.

Joh. Morinus Cardinali *Barberino* in favorem Translationis Epiſcopi *Carnutenſis* in Archiepiſcopum *Rhemenſem.*

Eminentisſimo Cardinali Barberino.

Eminentisſime Cardinalis,

PAucos ante dies longâ Epiſtolâ reſpondi iis, qvæ à me reſcire deſiderabat Eminentia Veſtra. Ipſi datam fuiſ-

 ſe non

ſe non dubito, qvare eorum narrationem ſuperſedeo; aliud eſt, cujus cauſa hâc Epiſtolâ E. V. ſupplex oro; Illuſtriſſimus Epiſcopus Carnutenſis ad Archiepiſcopatum Rhemenſem à Rege Chriſtianiſſimo electus eſt, jam humaniſſimè & benevolè ejus preces audivit E. V. ſi tranſlationem ipſius ad Archiepiſcopatum illum à ſummo Pontifice obtinuerit, Eccleſiæ Gallicanæ optimè conſultum eſt. Vir eſt enim longo uſu & multa exercitatione negotiorum Eccleſiaſticarum peritiſſimus, doctrinaqve omni, qvæ Epiſcopum decet, celebris; ab Annis 25 nullus Cleri Conventus aut ordinarius aut extraordinarius habitus eſt, cui non interfuerit, anno proxime elapſo cum extraordinariè Eccleſiaſticus Conventus haberetur, ipſeqve prima vocatione non eſſet ei adſcriptus, omnium voto & ſuffragiis allectus eſt; itaqve magnum operæ pretium Em. Veſtra Eccleſiæ factura eſt, ſi à ſummo Pontifice tranſlationem hanc impetraverit. Tanti viri Panegyricum hic inſtituere non deſidera-

deravi, nec eo opus habet, cùm ipsius præclaræ actiones in Gallia sint notissimæ & E. V. latere non possint; illarum tamen eam memorem facere volui, ut officio, qvo & Ecclesiæ Gallicanæ & tam celebris Episcopi virtuti devinctus sum, defungar; confidentiam meam E. V. pro benevolentia, qva me complectitur, boni consulturam spero, eam qvam diutissime Deus Ecclesiæ suæ servet incolumem.

Parisiis 10. Kal. Junii, 1642.

EPIST. LXV.

Johannes Morinus Cardinali *Barberino* scribit in favorem Domini *de Marca* ad Episcopatum *Coseranensem* denominati.

Cardinali Barberino.

JAmdiu multumqve est, cùm Eminentiam tuam variis ac difficillimis negotiis occupatam literis meis interpellare non sum ausus; nonnihil enim timebam, ne intempestiva mea observantia

Eminentiæ tuæ faſtidium crearet; verùm nunc occaſio mihi datur, & diuturni mei ſilentii abrumpendi & obſeqvioſiſſimè meæ obſervantiæ hâc Epiſtolâ innovandæ. Illuſtriſſimus de Marca in Parlamento Palenſi Præſes, & in Sanctiori Regis Chriſtianiſſimi Conſilo ordinarius Conſiliarius ad Epiſcopatum de Coſerans deſignatus eſt. Vir eſt apud nos eruditione non modo ſeculari, ſed etiam Eccleſiaſtica celeberrimus, Religionis Catholicæ ſtudioſiſſimus, atqve ex illuſtri familia oriundus, cui hoc laudi datur, qvòd ab antiqva Religione nunqvam defecerit, licet in regione habitaret, in qva primum hæreſeôs Palladium in Gallia collocatum eſt, qvamqve hæretici annis ſexaginta fere integris oppreſſerunt. Hujus rei teſtis eſſe poſſum, qvi abhinc annos circiter duodecim cum eo ſæpius familiariter verſatus ſum, variiſqve de rebus, qvæ Religionem diſciplinamqve Eccleſ. ſpectant, contuli; librum eruditiſſimum ſcripſit de Concordia Sacerdotii & Regni, materia ubiqve

qve fere, ſed in Gallia potiſſimum anceps, lubrica, & perdifficilis, de cujus Scriptore id Homeri meritò uſurpari poteſt ἐπὶ ξυρῦ ἵσαται ἀκμῆς; de ea tamen ita ſcripſit Parlamenti præſes, ut in confeſſo ſit apud omnes hujus rei peritos, neminem è foro ſcriptorem abhinc annos centum & viginti Eccleſiaſticæ autoritati magis fuiſſe, viamqve ad antiqva ejus πρεσβεῖα recuperanda confidentius aperuiſſe, ita ut nonnullis in foro viris primariis prævaricationis ſuſpectus haberetur; ex qvo colligere eſt, qvanta animi confidentia & ſolertia Epiſcopus factus eandem autoritatem aſſerturus ſit & propugnaturus; meam de Viro optimo ſententiam Eminentiæ tuæ teſtificari conſultum viſum eſt, non tam ei gratificandi cauſa, qvam Eccleſiæ Gallicanæ, cujus clariſſimum lumen aliqvando futurus eſt; cæterùm Eminentiſſime Cardinalis hoc unice E. T. & oro & exorare velim, ut me benevolentia ſua complecti non deſinat, humillimumqve obſeqvium meum à multis annis illi

 con-

consecratum, qvodqve iterum lubentissimè, qvantulumcunqve est, offero, æqvi boniqve, ut sæpius amanter fecit, consulere dignetur. Deus Opt. Max. te Ecclesiæ suæ qvam diutissime conservet incolumem.

5. Id. Julii, Anno 1643.

EPIST. LXVI.

Bartholdus Nihusius Johanni Morino.
Dubia qvædam de rebus Ecclesiasticis.

Perqvam Reverendo Domino Johanni Morino, *Congregationis Oratorii Presbytero, Viro celeberrimo, deqve Ecclesia Dei longe optime merito S.P.D.* Bartholdus Nihusius.

FElicissimus ego mortaliũ sum. Qvamobrem verò? qvia non tam scribere ad me, qvàm effundere viscera animi erga nos benevoli, tibi placuit: qvo qvidem beneficio longe indignissimus homuncio Nihusius. Viderit perqvàm Illustris meus D. Turrius, beneficiis istius pro me procurator. Ita enim affectus ego

ego inde, ut ne qvidem ſciam, qvibus verbis gratias agam; ita, inqvam, ſentio, me obrutum à Sole hujus ævi, Morino. Longe gratiſſimum profecto eſt mihi tuum judicium de iis, qvæ ad fabricam Dominicæ Crucis pertinent; jam aveo doceri cum tempore, qvid obſervaverint hodie ſuiſmet oculis, qvibus ejus reliqvias videndi copia fuit. Multo gratiſſimum pariter eſt, qvod ſuppeditas nobis de Caſſandriano illo, (hic enim locorum ſic vocari genus iſtoc hominum cœpit.) unicum eſt, qvo me perplexum reddis: Offers operam tuam, ubi uſui eſſe poſſit. Si non acceptem, in Deum ingratiſſimus ſim; ſin acceptem, fieri poſſit, ut fiam impudens in petendo: εὕρηκα. Petam exiguum, & eâ qvidem lege, ut ſilentio, qvàm reſponſo dignum potius cenſeas me, ſi viſum fuerit. Qvid obſecro cauſæ eſt, qvod in ordine Romano, & opuſculo, qvod inſertum anno ſuperiore, Bibliothecæ Patrum. *l. 6. p.* 188. qvi Sangvinem Domini ſumunt, non *communicari* ſed *confirmari*

mari dicuntur? Caſſander ille (qvi Coloniæ reſipuit ante obitum, & indicta ſua cupiens, profeſſioni fidei Pii IV. *pag.* 218. ſubſcripſit) ſaltem occaſionem dat explicandi negotium; ſi tamen id meretur peculiarem operam, inſpicerem obſervationes Sacras Joſephi Vicecomitis: verùm non reperiuntur in hiſce regionibus: porro unum neceſſarium eſt. Magne vir, Deus te conſervet Eccleſiæ ſuæ bono, ſeu ſplendori potius, ut conſervavit hactenus. Eſt hîc locorum vir aliqvis excellens, tui æſtimantiſſimus, qvi vocatur Leonardus Marius, is te cupit ſalvere plurimum, ut ego, ſi occaſio tulerit, Veronium etiam ac Rigaltium; qvi nec abjuravi ſcribere: deinceps qvoqve, nihil diſſimulo, qvia gaudio plenus, è literis tuis, Patrone exoptatiſſime, penituſqve optime.

Amſtelodami xij *Martii*,
cIↃ IↃcXLIX.

EPIST. LXVII.

Abraham Ecchellenſis Johanni Morino mittit capita Epitomes conſtitutionum

num Ecclesiæ Maronitarum, qvæ leguntur *Syriacè* in eorum Ecclesiis, & conversæ habentur in Lingvam *Arabicam*; modus administrandi Sacramenti Pœnitentiæ apud eosdem Maronitas; figura Ecclesiæ Maronitarum.

Capita Epitomes Constitutionum Ecclesiæ Maronitarum ad clarissimum, doctissimum & charissimum virum Johannem Morinum, *Congreg. orat. Jesu Christi Presbyterum.*

HIc liber legitur Syriacè in Ecclesiis Maronitarum, cujus hic habemus Arabicam versionem Davidis Archiepiscopi factam æra Alexandri 1370, scilicet Domini 1059. rogantibus Abbate Josepho & Monachis.

Cap. 1. *De Ecclesia & iis, qvæ ad eam attinent, & continent 7 Sectiones.*

Sectio *Prima.*

Sectio 2. *In quibus impendendæ sunt facultates legatæ Ecclesiæ.*

Sectio 3. *De Decimis.*

Sectio 4. *De Procuratore Ecclesiæ.*

Se-

Se-

Se-

Se-

Sectio 1. *De Fundamentis ejus.*

Sectio 2. De *Realitate Restitutionis.*

CAP. XVI. *De Legatis.*

CAP. XVII. *De Magnis, à qvibus prohibemur.*

Sectio, *De Homicidio.*

Sectio, *De Fidelibus, qvi à sua ad aliam Religionem transeunt.*

Sectio, *De Fornicatione ejusqve prohibitione.*

Sunt & plura alia hujusmodi in aliis voluminibus.

Qvod attinet ad Sacramentum pœnitentiæ, cujus modum, ceremonias, pœnas injunctas confitenti, aliaqve hujusmodi scire peroptas, dico, aliqvos confiteri stantes, aliqvos sedentes, genuflexi aliqvos, prout locus & tempus postulant; peccatis secretis secreta injungitur pœnitentia, qvæ ut plurimum sunt jejunia, genuflexiones, peregrinationes, orationes, elemosynæ, &c. peccatis publicis publica infligitur pœnitentia, qvod ut exactioni tuæ faciam satis, referam ea, qvæ habentur in capite de for-

fornicatione: Dixit ille, cui gloria: qvicunqve homo ex filiis Israël, aut illis, qvi veniunt ad me, seminat semen suum in muliere extranea, occidatur homo ille, & obruat illum lapidibus omnis populus; at Pontifices legis Evangelicæ amplexandos esse existimarunt pœnitentes, cùm dicat Altissimus: *nolo mortem peccatoris*: qvamobrem constituerunt pro his Canones, qvos aliqvi faciliores addiderunt, alii verò magis arduos, prout sibi visum est, & ratio facilioris & ardui operis suadebat, & pœnitentis ferebat constantia, aut remissio, & vires vel animi vel corporis; & consideraverunt in hoc tempus, & locum, & possibilitatem: fornicator autem aut est Sacerdos aut Laicus: Si est Sacerdos & cœlebs, jejunet & oret annum integrum, & Ministerio Sacerdotali interdicatur, donec prætereat annus, tum revertatur ad ministerium suum, ut prius: si autem fuerit Laicus, jejunet septem septimanas. Fidelis si coinqvinatus fuerit cum masculo, jejunet & oret qvatuor annos,

annos, tum ſuſcipiatur & communioni reſtituatur: ſi autem incidet interea in periculum vitæ ante abſolutum tempus, detur illi communio, cùm abſolutum non ſit tempus. Si qvinqvagenarium is attigit annum & fuerit cælebs, ne plus nimio opprimatur, ne pereat, ſed decernat illi confeſſarius, prout ſibi videbitur & illius ferat conditio, ut mereatur miſericordiam & propitiationem Chriſti, &c.

De abſolutione hic ordo obſervatur, ſi peccata ejus ſunt qvalitatis, ut longam reqvirant pœnitentiam, eorumqve cauſa interdicitur pœnitenti Sacramentorum uſus, tum datur abſolutio poſt exactam pœnitentiam: Si verò levia ſunt peccata, ſtatim datur abſolutio, cujus formam cum non habeam ad manus, aliàs tibi illam mittam; ſimiliter ea verba, qvibus confeſſarius accedenti pœnitenti benedicit.

De Eccleſiæ Maronitarum figura.

Interior Eccleſiarum figura, & diſpoſitio qvod ultimo loco ſcire optas, hujuſmodi

modi eſt. Primò Eccleſia perpetuo ita diſponitur, ut janua verſus occidentem ſemper pateat, & Altara orientem conſtituatur verſus, ita ut celebrans orientem aſpiciat. Secundo, Eccleſiæ ut plurimum tribus conſtant navibus, in qvarum ſuprema parte tria ſunt Altaria cancellis occluſa, intra qvos nemo ingreditur, niſi Sacerdotes & Minores Clerici, jejuni tamen; Laici verò ac præſertim mulieres perpetuò ab ingreſſu Sanctuarii arcentur & contactu Altarium: hujuſmodi autem cancelli velis obducuntur, dum proferuntur verba conſecratoria, & myſteriorum tunc aſpectus Laicis interdicitur. In Eccleſiis hujuſmodi formæ, & diſpoſitionis, ſiniſtra navis aſſignatur mulieribus, qvæ ingrediuntur & egrediuntur per ejuſdem navis Januam, cùm unaqvæqve navis propriam habeat portam; in Eccleſiis verò, qvæ unicâ navi conſtant, poſterior pars deſtinatur mulierlbus, ita tamen ut ſe recipiant ad utrumqve latus januæ, & nullo modo ſubſiſtant in medio Eccleſiæ. Finito Sacro,

cro, nullus virorum aut egreditur aut post se respicit, priusqvàm mulieres egressæ fuerint. Ista separatio mulierum loci à viris fit propter honestatem. De loco, in qvo leguntur Epistola & Evangelium non est eadem dispositio ubiqve: nam in qvibusdam Ecclesiis leguntur prope Altare in plano loco, in aliis verò in loco edito ad summitatem cancellorum Sanctuarii, ita ut conspiciatur, qvi legit, tam ab iis, qvi sunt intra Sanctuarium, qvam ab iis, qvi sunt extra. Si hæc non sufficiunt, libenti animo alicujus Ecclesiæ adamussim tibi delineationem mittam. Interea de mora in his describendis veniam posco, affecto enim animum meum (qvamvis imparibus viribus) aliqvo signo erga te tuaqve declarare; qvandoqvidem is est meus erga Patrem Morinum affectus, ut vix (Deum testor) dici possit.

Putabam me iterum, ac cito tua svavissima familiaritate coram Lutetiæ fruiturum: sed nescio, qvo fato qvove malo genio factum est, ut *D. le Jay*, cæteriqve

teriqve amici longa mei oblivione capti ſint, & nullis officiis meum promoverint negotium: modo ſcribo ad ipſum Eminentisſimum Cardinalem Mazarinum, ut ſtet promisſis, & una ad eundem literas commendationis mitto, uti per literas qvoqve certiores facio *De le Jay & Vitray*: interea dum reſponſum expecto rei hujus, me tuis bea præceptis.

Datum Romæ, 22. Aprilis,
A. D.M.DC. XLIV.

Obſeqventiſſimus Servus,
Abrahamus Ecchellenſis.

EPIST. LXVIII.

Leo Allatius Johanni Morino. Nonnulla, qvæ ad figuram Eccleſiarum apud Græcos & eorum Liturgias ſpectant, diſcutiuntur, de Pœnitentiæ ritu apud Græcos etiam nonnulla.

Clariſſimo & Doctiſſimo Viro Johanni Morino Leo Allatius F.

ERuditisſimam Epiſtolam tuam, in qva de veteris Eccleſiæ partibus plura doctisſi-

doctissimè differis, & conjectaris, maxima cum voluptate legi; & reconditiorem Ecclesiasticæ Antiqvitatis doctrinam admiratus, ingenuè fateor, nihil in ea esse clausum, qvod à te apertissimum factum non sit. Si qvid tamen in re ambigua mihi conandum esset, dum Recentiora cum Antiqvioribus, qvæ penitus immutata fuisse nemo diceret, confero, dicerem Tabulatum Bematis ab eo qvod Narthecis erat, qvam longissime abfuisse, non materia, qvæ eadem utriusqve esse potuit, sed mole: Narthecis enim homine depressius erat, Bematis totam Sanctuarii faciem occupabat, adeo ut tantum non omne occluderet, nihilqve reliqvum faceret, qvod apertum Christianorum, qvi officiis intererunt, oculis objiceretur: qvæ enim in Sanctuario fiebant, tanqvam in remota & occulta templi parte præter Sacerdotes non tantum corpore, sed oculis etiam alios adire nefas erat. Ideo omnia Tabulata suis etiam velis contegebantur. Et tantummodo ea pars patebat, qvæ foribus ada-

 pertis,

pertis, ſed media potiſſimum offerebatur, qvæ non uſqve qvaqve adaperta eſt, ſed velo etiam contracto, parte ſui inferiore duabus portulis ſeſe in medio conjungentibus, præter qvàm cùm introitus fiant, & Sacerdos egreditur, & remeat, & Chriſti fidelibus Sacra Myſteria elargitur, ſemper occluſa conſpicitur.

In Eccleſiis Plebanis, in qvibus unus eſt Sacerdos, etiam extra dies Dominicos, & Feſtos, aliis feriis ſive ita poſtulante populo, vel elemoſyna data ad id compellente, vel religione etiam propria, Sacerdos ſi ita libuerit, Liturgiam celebrat. Hinc fit aliqvando, ut ſingulis diebus, nullo intermiſſo Miſſa habeatur; & qvadrageſimali tempore, cùm libuerit Sacerdoti præſanctificata offeruntur, ſin minus decantatis Veſperis, & aliis officiis abſqve præſanctificatorum Miſſa domum regreditur; obſervavi tamen in Eccleſiis Plebanis plures in qvadrageſima Præſanctificatorum miſſas, qvam in Monaſteriis & bene conſtitutis Eccleſiis celebrari; in his enim

rare

rare Præſanctificatorum Liturgia aliis feriis , ſemper tamen Liturgia perfecta Sabbatis & Dominicis conficitur. Qvare Die Dominico, cùm celebrant, numerant ſibi dies, qvibus ea hebdomade Præſanctificata offerre conſtituunt, & tum demum pro dierum numero, æqvales qvoqve particulas conſecratas reponunt. Eſtqve in his ordo apud illos, ordinem non ſervare, cùm nullus Præſanctificatorum certus numerus præſcribatur, ſed omnia ex arbitrio Sacerdotis celebrantis pendent.

De forma Eccleſiarum illud etiam obſervo, non omnes fuiſſe qvadratas oblongas, & tantummodo brachiis in Auſtrum & Boream protenſis Crucis ſignum expresſiſſe, cujuſmodi ſunt pleræqve in Italia: cùm illæ, qvas ϛαυρωτάς, ſive ϛαυροειδεῖς, nuncupant, perfectam omnino crucem qvatuor æqvalibus partibus in medio coherentibus efficerent, qvod hodie manifeſtè conſpicitur in oppido Armoliæ in Chio inſula: in eo enim ad hunc diem vetuſtisſima Eccleſia

conſpicitur immenſis ſumptibus extructa, qvæqve ad crucis perfectam ſimilitudinem qvatuor brachia in longum æqvaliter protenſa in media trulla colligat. Hinc mihi autumo formam, qvam nomine præferunt, non in fornicibus & arcibus, atqve parte ſui ſuperiore, ſed inferiore etiam & pavimento, & qva innituntur ſtructura reddidiſſe. Confesſio Græcorum recentiorum in Inſula Chio & ferme aliis inſulis qvomodo conficiatur, exponam: nam de aliis Græcis partibus mihi non liqvet, & forte etiam ibi alius modus obſervatur. Confesſionem auditurus in Eccleſia ſive etiam domi, appenſo Peritrachelio, ſedet; Pœnitens ſive mulier ſive vir in ſcamnulo penes eundem accumbit, aperto capite, reverens & totus ad pietatem compoſitus. Poſt preces à Sacerdote in pœnitentem effuſas, & exhortatiunculam ad promptè peccata omnia confitendum, narrat pœnitens, qvidqvid præter jus faſqve admiſit. Poſtmodum & Sacerdos interrogans memoriam vellicat,

licat, è qva si qvid elapsum est, in mentem reducit. Confessione completa, orationes illas ἐπὶ τῶν ἐξομολογουμένων recitat, ἐπιτίμιον imponit, benedicit & dimittit. Pœnitens si ἐπιτίμιον illud est, qvod ante Communioni Sacrum diem perfici potest, eo absoluto ad Communionem accedit; si plures reqvirat dies, licet id non exsolverit, communicat tamen, postea reliqvum absolvit: nisi à Sacerdote injunctum fuerit, ut non nisi completa pœnitentia ad Eucharistiæ Communionem accedat: tunc enim omnino obedit, nec communicat; Qvemadmodum & cùm ob aliqvod enorme peccatum jussu Sacerdotis à communione prohibetur. Nec alium ipse pœnitentiæ usum jam dictis in locis observavi: habent tamen qvædam alia minoris momenti, sed his satis interrogationibus Morini occurritur. Curavi, ut tam qvæ Simeon Thessalonicensis in Dialogo de Sacramentis, de Pœnitentia disserit, qvàm qvæ Johannes Monachus, qvi se Basilii Magni discipulum nuncupat, in

 opu-

opuſculo de pænis pœnitentibus infligendis enunciat, ex Codicibus Vaticanis exſcriberentur, eaqve ad te deferenda Patri Germano, qvi tuas mihi reddidit litteras, conſignavi; ex ſcriptorum Græcorum inopia ſive ſocordia, qvæ non niſi magno pretio in Vaticanum expellitur, in cauſa fuit, ut hoc tempus omne, ante qvam voluntati obtemperaretur tuæ, inſumeretur, qvod breviſſimum fuerit, ſi tempora expendas, & qvibus hæc noſtra Europæ pars urgetur incommoda. Si qvid ergo interim opus eſt, impera: ero memor & diligens, ut qvæ imperes, compareant. Vale mi Morine, Vale, & tuum Leonem, tui obſeqventiſſimum, ut facis, ama.

Romæ, Die D. Athanaſio ſacro,
cIↃ IↃ CXLIV.

EPIST. LXIX.

Johannes Morinus Lucæ Holſtenio. Libros, qvos tunc meditabatur, edendos memorat; inter qvos aliqvi ſunt non-

nondum editi, de Jesuitis & *Arnoldo* aliqva.

Clarissimo Viro Lucæ Holstenio Johannes Morinus *S. P.* D.

MAxima sane lætitia perfusus sum, cùm mihi redditæ sunt litteræ tuæ: intra illummet fere diem litteras ad te Eminentissimumqve Dominum nostrum meditabar. Hoc tempus ante aliqvot menses avide exoptabam, pacem scilicet in Italiæ penetralia atqve adyta redivivam & confirmatam, qvod nunc publicâ famâ omnibus innotuit. Eminentissimum Cardinalem tot negotiis, præter omnium Ecclesiarum solicitudinem, domi militiæqve occupatam meis literis interpellare nonnihil subverebar. Verùm nunc moras omnes rumpendi alteram mihi causam præbes, cùm literis tuis mihi significas, optimum Cardinalem me beneficio Ecclesiastico donatum velle; maximas illi gratias habeo, utinam referre possem; licet ab eo accceptando nonnulla deterreant, bella scilicet, qvæ regionem illam circumstre-

punt, deinde residentiæ, qvam vocant, obligatio: ejus tamen Eminentiæ me divinctissimum fateor, & profiteor: eam enim video & sentio continuam mei curam gerere, nec unqvam mihi deesse; sed occasionem. Ad Eminentissimum Cardinalem ideo rescribo, ut non acceptati beneficii rationem reddam, simulqve, qva possum observantia animi mei gratitudinem testatam illi faciam. Te verò ut, qvod facis, facere pergas, vehementissimè rogo, hoc est, ut mei semper memor sis, sæpiusqve Eminentissimum Cardinalem mei memorem facias, qvi pluris qvam ego, te, tuaqve studia faciat, qvi fortunatiora tibi optet, & voveat, neminem habes. Qvod spectat ad studia mea, de qvibus me interrogas, paucis edisseram. Qvatuor varia opera prelo fere matura sunt, qvæ σὺν Θεῷ, hoc ordine sum editurus. Primum antiqvam Sacramenti pœnitentiæ praxim complectitur, qvæcunqve in ea administranda duodecim seculorum spatio tam in Oriente qvàm in Occidente variata sunt, expli-

explicat; Opus ab Annis viginti duobus à me inchoatum, cui sæpius adornando incubui, à qvo etiam sæpius materiæ difficultas me deterruit: qvidqvid enim mihi antiqvorum Volumina diligenter versanti in hac causa occurrit, exscribit, & qvo qvæqve res ordine illo seculo & eo climate administrabatur, describit. Ad octo fere mensibus nihil aliud elaboravi, nec nisi coronide impositâ huic operi insudare desinam, spero cum anno finiente finitum iri. Secundum est de Antiqvis Christianorum Ecclesiis, in qvo earum figura delineatur, variæ partes narrantur, sedes in eis sacerdotum, Clericorum, Monachorum, Fidelium, Pœnitentium, Virorum, Mulierum demonstrantur, qvid in Ecclesiarum figura, partibus & sedibus ab Apostolorum tempore hactenus tam in Oriente qvàm in Occidente variatum explicatur. Hoc in opere plurimum me adjuverunt Leonis Allatii viri eruditissimi monita & lucubratiunculæ aliqvot, in iis potissimum, qvæ hodiernas Græcorum Eccle-

hoc opere si S. Hieronymum excipias, vix unqvam Latini aut Græci colloqvuntur; multa mihi sunt præterea partim collecta, partim polita, qvæ spectant ad Jurisdictionis Ecclesiasticæ nostratibus à Laicis usurpationem. Usurpationum origines, occasiones & progressus in hunc usqve diem demonstro: qvid ab annis paulo minus qvadringentis unoqvoqve tempore additum est, qva ratione lites in iis rebus instruebantur, qvousqve progrediebantur, ubi subsistebant. Hoc est qvadripartitum; antiqvissima usurpatio est actionis possessoriæ, qvæ realis est in Ecclesiæ bona, ipsumqve Ecclasiasticum titulum. Hanc secuta est actio personalis in Clericos minores, civilis primum deinde criminalis, postea in sacratos qvoslibet Clericos, qvæ nondum Episcopos invasit; licet id sit aliqvando tentatum: hanc Usurpationem Pragmatici nostri nomine delicti privilegiati intelligunt. Tertia respicit appellationes ab abusu dictas, qvibus judicium Ecclesiasticæ Sententiæ Laico Tribunali

subjiciuntur. Qvarta actiones, qvæ de validitate aut invaliditate Matrimoniorum intenduntur, qvarum prima initia emicuerunt ante annos circiter 45. atqve à decem annis invaluerunt.

Prodiit Arnaldi liber 15. Episcoporum & Lectisſimorum 20 Sorbonæ Doctorum teſtimoniis commendatus: insurgunt tamen Jeſuitæ, & in eum publicis prædicationibus ut in Lutheranum, Calvinianum, & qvid non invehuntur: cum autem ad Pontificem provocandum eſſet, qvi de Autore & approbatoribus judicium ferret, poteſtates Mundi advocant, ut eorum Autoritate & Liber & Autor & ipſe Approbatores, ſi fieri potuiſſet, opprimantur: Verùm ipſis accidit, qvod minatur Euripides in Andromache, θυμούμενος δὲ τίκτεται θυμουμένων.

Pariſiis, 3. Non. Junii, 1644.

EPIST. LXX.

J. Henricus Hottingerus Simeoni de *Muis.*
Defenſio Veritatis *Hæbraicæ* adverſus *Johannem Morinum.*

Viro

Viro admodum Reverendo, Excellentissimo, & Dignissimo D. Simeoni *de* Muis, *Sacrarum Hebraearumqve Literarum apud* Parisienses *Professori Regio Celeberrimo, Insignis Ecclesiæ Suessionensis Canonico & Archidiacono, Domino plurimum honorando.*

Salutem à Domino!

Vir Excellentissime,

MIraberis forte, unde hæc audacia, qvod homo tibi ignotus, nulloqve litterarum commercio familiaris, occupatissimum te & ad maxima qvæqve natum insulsa & rudi Epistola detinere atqve compellare ausim. Sed desine mirari: humanitas tua aliis probata, egregia eruditio, conspicua literarum monumenta, & si qvæ sunt alia, qvæ in te emicant; faces porrò, qvas ad tale qvid audendum subinde addit Vir Clarissimus mihiqve amicissimus D. Johannes Buxtorfius, tandemqve ὁμοτεχνία & causæ qvam pari Zelo defendimus, communio, pudoris repagula rumpere, teqve brevi

nem ulterius trahere & ex ipsius Pentateuchi Samaritani natura eruere qvam sit ὐδὲν ὑγιὲς in omnibus iis, qvæ callidè molitur & μωραίνει adversarius Morinus. Cùmqve ipsemet ego in Belgio opportunam Pentateuchi illius vitiosissimi perlegendi nactus essem occasionem, protenus vidi causæ falsitatem. Unde facilius etiam amicorum monitis in hanc fui pertractus palæstram, qvod Juveni mihi, ad Gigantem ejusmodi contremiscenti omnem timorem excusserant evidentissima & ἀνανατρρητα qvæ cum cura inde collegi argumenta. Copiosior & δεινότερος esse potuissem, nisi nodo huic sufficientissimum cuneum opposuisse jam alii me censuissent. Qvod si verò neqve ista cordatis sufficiant, dabo operam, ut aliâs armis validioribus utar & adversarium ad ἀπορίαν redigam. Prævideo qvidem, qvàm versutè & callidè argumenta mea, tanqvam nihil contra se facientia, sit accepturus, sed dici jam κρηπσφύγετα hæc parum morari. Clamitet licet in Apologeticis

& ad

& ad nauſeam uſqve inculcet, injuriam ſibi fieri ab omnibus, qvi Canonizationem Pentateuchi Samaritani ſibi impingant; credat tamen & certiſſimè ſibi habeat perſvaſum, neminem, niſi planè pro cerebro habeat fungum, hoc, qvi vel per tranſennam ejus ſeſqvipedalia & phalerata in Pentateuchum hunc eructata verba legit, admiſſurum. Novi enim doctos, indoctos, Gallos, Belgas, Anglos ſine ulla exceptione hujus monſtroſi dogmatis Morinum inſimulare. Tibi vero, Vir Excellentiſſime, has contra communem Adverſarium elaboratus lucubrationes mittere volui, ut & tuo judicio ſubjicerem, & qvid ad hæc Morinus exceperit exciperéve cogitet, recognoſcerem; παῤῥησίαν debito & devoto in te affectu natam condona, & in amicorum tuorum numerum infimum me eſſe dignare. Vale igitur in Domino, cauſæ noſtræ meiqve memor.

Raptim Tiguri d. 22. Maij, 1654.

Excell. T. Addictiſſimus,
Joh. Hen. Hottingerus.

EPIST.

EPIST. LXXI.

Johannes Morinus Buxtorfio Libellum potius, qvàm Epistolam scribit. Puncta Vocalia apud *Judæos* recentia esse, plurimis ostendit; loca qvædam Rabbinorum à se interpretata vindicat; de *Masoretis* nonnulla; de *Carræis* ex eorum libris *M. S. S.* similiter ac de *Judæorum* Grammaticis observationes Criticæ.

Viro Clarissimo Johanni Buxtorfio
Johannes Morinus.

GRatissimæ mihi fuerunt literæ tuæ, qvas mihi reddidit Rever. & eruditissimus Pater Mersennius. Ecqvi aliter poterant? Ecqvi magni te semper facio? cui nomen tuum ab adolescentia & notum fuit & amicum; ab adolescentia enim patris tui literarum Hæbraicarum peritissimi libris evolvendis incubui. Hunc adolescens præ cæteris elegi, cujus ductu & auspiciis Literas Hebraicas edicerem: ideo hactenus cum Hebraicè aliqvid

tuum facile tuli, cùm alienationem non omnino tuâ ſponte, ſed ab alio incitatum, concepiſſe crederem; ille enim ira velut œſtro qvodam in me penitus inimicos ubiqve mihi qvæſivit. Baſileam, Lugdunum Batavorum, atqve ad alia loco ideo ſcripſit, ipſi defuncto bene nunc precor, ut viventi bene ſemper precatus ſum, qva ratione tantum ipſius offenſam meruerim, divinare nunqvam potui. Ante ſcriptas Samariticas meas exercitationes amici eramus. Atqve non abs re audeo dicere, bene de ipſo meritus eram; in me tamen indignabundus admodum ſcripſit. Nec ſcripſiſſe contentus eas ad Sorbonam detulit, velut impietatis cenſura inurendas; Verùm me neſciente res cum deridiculo ab omnibus fere excepta fuit: Paulo poſt animadverſiones in præfationem, qvam editioni 70 Interp. à me inſtauratæ præfixeram, virulentas in lucem emiſit; Hæc omnia paſſus, nec verbo qvidem injurias illatas repellere cogitavi: Aliqvot poſt annos Exercitationes meas publicas typis mandari

dari curavi, ubi ne verbulo qvidem ipſum appetii; in eas tamen inſurgit famamqve meam dilacerat. Tacitus hæc & lego & ab aliis audio & tacere ſemper decreveram, qvanqvam ſcribendi materiam & inſultandi campum qværens, mihi varia imponeret; Abruperunt tandem ſilentium meum, horrenda qvædam opinionum monſtra, qvorum me accuſarunt homines duo, in me præfationemqve meam ſordidiſſimarum injuriarum plauſtra debacchati; Flores enim, qvibus caput meum coronant, ſunt ejuſmodi; me vocant belluam inſanam, rabie percitam, monſtrum, qvod Judæi qvoqve execrantur, hominem infinitæ ſtoliditatis, deſperatiſſimæ vecordiæ & pleraqve alia non diſſimilia; Cum igitur his hominibus, licet in eorum libro nullum extaret eruditionis ſpecimen, reſpondere decreviſſem, de cenſore meo aliqvid obiter perſtringere neceſſarium judicavi, ne de ſimili materia ſcribens, qvæ mihi impoſuerat, admittere viderer.

Hæc paucis, mi Buxtorfi, ut ſcias qvoties,

ties, & qvalibus aculeis laceſſitus defenſione tandem aliqvâ uſus ſum, atqve etiam, ut hinc colligas, qvibus conjecturis perſvaſus credidi, te non omnino ſponte, ſed ab alio commotum in me nonnulla durius ſcripſiſſe. Sed amicitia, qvæ inter viros bonos & literarum ſtudioſos eſſe debet, redintegraturi, mittamus hæc omnia, & æternâ oblivione deleamus.

ἔπος δὲ εἴ περ τ'
δεινὸν ἄφαρ τὸ φερμεν ἀναρπάξασαι
ἄελλαι.

Vertere ſtylum proponis, bene eſt, ſed aculeatum tantum verti velim: amicè reprehendi amo, qvoties id feceris, bene de me mereberis, ſive id jure facias ſive injuria. Studium enim amici corrigendi, licet forſan aberret, boni ſemper eſt conſulendum: Id ſane ab unoqvoqve, etiam inimiciſſimo non ægre fero; Nonnulli minimè amici me citato aliter ſenſerunt, nihil illis ſuccenſeo: Velle ſuum cuiqve ſit, modo & nobis; Nuſqvam factum eſt, ut omnes homines

Nonnnlla commemoras; grato & officioſo animo hæc accipio. Verùm ſi aliqvando interpretationis meæ aliqva ratio ſuppetat, paucis tibi proponi ægrè ne feras, ſententiæ R. Iſmaëlis in פרקי אבות recordatus אל תחאמר קכלו רעתי שתןרשאיןולא אתה Primum occurrit me ſenſiſſe, Judæorum majorem & ſaniorem partem aſſerere, hodiernas litteras ſuas, eſſe ab Eſdra traditas, atqve in locum veterum ſubſtitutas, atqve hoc ut probem Judæorum teſtimonia, aut non ſatis intelligere, aut eò contorqvere. Relege & compara, qvæ ſcripſi, deprehendes, me nunqvam pronuntiaſſe, majorem Judæorum partem ſentire, literas hodiernas in locum veterum abſolutè ſubſtitutas eſſe, ita ut major eorum pars crederet hodiernarum ante Eſdram nullum prorſus uſum fuiſſe. Contrarium *cap.* 3. Exercit 2, multis paginis oſtendi, ſcilicet à fine *p.* 140. ad finem *p.* 147. plurimos Rabinos ſentire librum legis à Moſe ſcriptum & in arca conſervatum & ſimiliter duas legis tabulas hodiernis characte-

racteribus fuisse scriptas: Idqve decem Rabbinorum testimonio confirmavi. Verùm qvum trium opinionum Judaicarum, qvas ibi retuli, hæc sit una, postqvàm illam à priore distinxi, adnotavi primùm multos habere authores, deinde parum à prima differre, deniqve nonnullos illius authores plurimum se torqvere, ut autoribus prioris videantur non contradicere, ut legere potes, *p.* 139. ideo primam qvam *cap.* 2. & 3. explicavi simul cum secunda velut unam sententiam *p.* 98. accepi, eo qvòd secunda fateatur omnem scripturam Judaicam, civilem & religiosam ante Esdram fuisse Samariticam, librumqve legis tantùm excipiat. Exceptionem illam parum curavi, & veluti plane ridiculam, pro nulla, jurisconsultorum more, judicavi. Ideo sententiam hanc ut proposito meo conducentem, qvod erat, omnem scripturam Judaicam civilem & sacram fuisse Samariticam, cum magno autorum numero retuli Alia enim scriptura, si aliqva fuit ejusmodi Judæis, ex secundæ sententiæ autoribus nun-

nunqvam fuit usualis, sed à Mose semel usurpata in adytis templi conservata fuit ab omnium Judæorum etiam sacerdotum remota oculis. Sed *cap.* 4. in qvo specialiter primam sententiam, ex Judæis Neotericis demonstro, præcisè dico, *pag.* 123. potiorem esse; de approbantium multitudinem sileo. Qvod ad librum tuum attinet, ante aliqvot menses, illum semihorulæ spatio in manibus habui, & folia evolvi, tantum qvæ in scriptis meis notares, qværitans, qvapropter qvid de his rebus revera sentias, nihil apud me statuere possum.

Secundo notas, *pag.* 18. מנדים. Ignorare non poteram, Rabbinis significare *excommunicationem*, qvi Excercitat. Ecclesiasti *lib.* 2. qvi est de antiqva praxi censurarum in clericos, qvas aliqvot annis ante Exercitationes Samariticas ediderá, ex Elia Levita docueram, tres esse apud Judæos Excommunicationis species. נדוי.חרם.שמתא sed cùm Rabbinîs etiam, *expellere*, *removere*, significet, hanc interpretationem alteri prætuli; eo qvòd

non ageretur ſimpliciter de excommunicatione, ſed etiam de ingentis exercitus expulſione, deinde *excommunicare* infert *fugare* & *expellere*, qvæ verba excommunicationis effectum paulo clarius exprimunt Deniqve omnes teſtimonii periodi de excommunicatione & anathemate diſerte loqvuntur. Nihil ideo neceſſariũ eſt, per מנרים eam exprimere, ſed excommunicationis effectus fugam & expulſionẽ.

2. Ais, notari debuiſſe *von vobis & nobis*, *&c.* deſumptum eſſe ex Eſdræ. 4. v, 8. lector curioſus poteſt hoc ex concordantiis eruere, non ſemper vacat interpretibus hæc in qvirere, nec ſemper ad manum concordantiæ, aut iſta ſuggerit memoria. Tam rigidam ἀκρίβειαν nec curavi, nec curare velim, cum præſertim ad ſenſus interpretationem nihil faciat.

3. Inter loco peccaſſe fateor, ſed nulla ſenſus, licet aliqva perſpicuitatis, jactura. Illud enim וישלח ספרי non autoris, ſed ſcripturæ verba ſunt, qvæ interpretatur. Deinde illud והעתיקו ſcribendum erat והעתיקו ut eſt in textu Aben

ben Esdræ. Sed dissertissimè interpretatio mea fert, libros illos omnes fuisse ἐκτύπους & copias unius illius libri à Mordochæo scripti.

4. Ex *pag.* 80 בבואה male versi *introitum*, significat enim *imaginem*, vel potius ibi personam hominis, qvi se ipsum in speculo videt, ita loqvi solemus, unde Virgilius, *non sum adeo informis, nuper me in littore vidi* Ideo statim colligit אתה משנה עצמך *mutas te ipsum personam tuam*, &c. Clara hæc sunt ex lectione textus. Significatio umbræ, qvam illi das, textui convenire non potest. Legi Rabbinum qvemdam Nephtali Herts dictum, qvi voces difficiles Midras Raboth & Megiloth explicavit, interpretatur similiter צל sed argumento textus magis favet *introitus tuus* qvàm *umbra tua*. Eodem sensu legitur בוביא in eodem *Midras Raboth* super numer' Parascha 10. versus finem כאי׳ו אתה בוביא שלי בתוך חמים ונפחן יצרי

5. Ex *pag.* 265. Librum iterum consului, omnia se habent, ut ea excerpsi, hæc

hæc verba præcedunt excerpta בחכן כתוב במסרת הר פוס הנון הפוכה וכך רשיובן כתוב בפירו שהתורה המיוחס לרבינו שמשון ואנכי וכו ut in libro meo. Cum his verbis habes omnia prorſus qvæ autor in hac materia. Fortè ראקי pro תאנים vel potius ראקי eo qvod litterarum capita ſubtiliſſimis lineolis & ſpinulis, qvas תגין vocant, coronantur.

6. Ex *pag.* 320. Nonnihil miror te reprehendere, qvòd eo loco verterim נהוה *ſubſtitit* & dicere vertendum *generata eſt*. נתהוה האור ſignificat proprè *facta eſt lux*. Sed immediata dixerat ויהי אור *& facta eſt lux*, igitur repetendum fuiſſet *& facta eſt lux*. Deinde non feciſſet ſatis hæc interpretatio menti Abarbennelis, qvi non modo contendit, lucem qvalitatem ſine corpore factam, ſed etiam ſine corpore aliqvandiu ſubſtitiſſe. Melius igitur per verbum redditur ſignificans aliqvam ſtatus conſiſtentiam. Si interpretemur *facta eſt* aut *generata*, vis ſenſus minuitur.

7. Ex

7. Ex *pag.* 356. Ais apud Cozri בהרוך ההקשה significare, *præter rationem.* Patere qvæso, ut te, qvod sentio, non celem: Si *ratio* benè qvadrat τῷ *præter* vel *contra* non bene qvadrat τῷ ההקשה nec etiam textui interpretatio tua. *Sed qvid dices, cùm littera aliqva nonnunqvem in libris reperitur contra vel præter rationem.* Neqve est contra rationem, ut in צרו nolegat ר pro ד & sæpissime ut omnes nopertant in ejusmodi literarum similium permutatione, utrumqve textus pati potest. Autor istius libri præfert צרו per ר Aben Esdra præfert צרי per ר. utrumq; tamen amplectitur, qvia neutrum est præter vel contra rationem, ut ex ipso ibidem notavi. Qvapropter hæc apud me considerans, difficilem dixi permutationem, qvia in ejusmodi difficile judicatu est, qvæ littera in dictionibus illis sit præferenda, & existimavi, in textum irrepsisse aut abundare ה; atqve hic sensus optime textui convenit, in qvo pergit autor difficultatem Caraitæ proponere, qvi tradi-

tionem non amplectebatur. Recte eqvidem interpretaris יוצא מן ההקשה *egredieris ab analogia*, sed בחלוף & ויעאמו non video qva ratione idem significare dici possint. Deinde illud prius optime textui convenit, in qvo agitur de Grammaticationibus heteroclitis, sed qvod legatur צרן vel צֵרן varia lectio, non grammaticatio, in qva semper aliqvid regulam non servat. Nihil enim in צרן vel צֵרן irregulare est.

Nunc tamen textum perpendens facile existimarim ההקשה legendum & secundum litteram esse vocis formativam, & interpretandum, *rationem opinionem*: ideo בחליף ההקשה significare *cum permutatione sive varietate rationis*, hoc est, *qvid dices, cùm littera reperitur in libris cum variante ratione*, id est, ubi ratio de utraqve lectione reddi potest. Hanc interpretationem confirmare videtur id qvod seqvitur, si in ejusmodi dominatur ההקשה, *ratio*, id est, si ratio & opinio propria dominatur, &c. Ita interpres intellexit. Verùm si oculo amico ista con-

consideres, qvidqvid ההקשה significet, nihil prorsus officit argumento. Probo enim ex Cozri, Judæo asserere, variarum lectionum numerum esse innumerum. Postqvam Cozri duo exempla retulit in [illegible]רן & נפשי scribit alia esse, qvæ numerari non possunt. Atqve hoc unum volui qvod constat, qvidqvid, de ההקשה dicatur.

8. Ex. *pag.* 345. Miror, qva ratione mihi imputes, dixisse Commentatorem Cozri, Masoram improbasse, qvum de eo ne verbum qvidem scripserim, ex eo tantum docui, multos antiqvos Rabbinos Masoram improbasse. At ut vides, non seqvitur. Commentator Cozri refert, multos Rabbinos hoc improbasse; ergo & ipse improbat. Referunt Augustinus, Epiphanius, &c multos hæreticos divinitatem Christi improbasse, ergo & ipsi Augustinus, Epiphanius, &c. eam improbant; immo non solùm hoc non dixi, sed plane contrarium collegi, *ita deinde Masoretharum diligentia sentiebant Judæi, &c.* At commentator il-

le nuperus autor est. Idem eodem modo colligit Pater tuus Cap. 20. comment. Masoret. Censor meus ex eodem loco aliud mihi imponebat, Ephodæum Masoram improbasse, sed oculis ira fascinatis, eorum qvæ asserui, nihil videre potuit.

9. Ex eadem *pag.* De sensu contendis libri Cozri eo loco. Ego sane assentiri tibi non possum. Longiori sermone opus est, qvam ferat epistola. Paucis dicam. Duo sunt controversiæ nostræ capita. De sensu verborum unum, alterum de autoris mente & scopo in hac disputatione: In utroqve, parte verbis meis, toto cælo aberrare mihi videris, ut ego tibi. Qvod ad prius attinet, illud בדברי רובה qvod interpretatus sum *in re damnabili*, tu vero *in re debita & honesta*, pater tuus interpretatur, *in re culpabili & inutili.* Sic intellexit commentator Cozri, ut ex adnotatione ad illa verba. במושהיו רבים מזנים עמלכם *multi fuerunt ejusmodi vituperantes opus & industriam eorum.* Qvod probat ex Epho

Ephodæi teſtimonio. His accedit & cenſor meus. Deinde vim afferre mihi videris huic voci הקראה qvam interpretatis *videturne tibi.* Eſt enim concluſio ex præcedentibus collecta, ideo eſſe non poteſt interrogatio dubitantis, ſed affirmantis & colligentis, *numqvid vides, &c.* ut paulo poſt idem autor cap. 35. התראה נאשר אמר להם החדש הזה לכם ראש החדשים. Ita etiam eſt interpretatus pater tuus. Obſtat deniqve ratio totius contextus, eſt enim ſenſus juxta tuam ſententiam, *videturne tibi, qvod opus eorum in hoc vanum fuerit, aut occupatio circa rem debitam.* At ex toto contextu conſtat, Karaitas literæ punctis mordicus inhærere. Qvamobrem igitur interrogat Rabbaniſta Karaitam, an punctatio, &c. ſit inutilis, cum non modo utilem & ante & poſt interrogationem illa Karaita falſus fuerit, ſed etiam à Maſorethis divinitus adjutis fuiſſe inſcriptam? Unde colligit autor adverſus Karaitam, eos omnes, qvi fatentur legem punctis, &c. ornatam, eſſe le-

ſe legem Moſis, obligari ad fidem traditionibus habendam. Cozri in Karaitam ibi agens fatetur, ſuos id aſſerere, ſed poſtqvam legem ſic perfectam deprehenderunt, opus non eſſe Cabbala ſive traditione, ſed textui tantum divino eſſe adhærendum. Poſtea multis docet autor, etiam poſitis punctis, propter dictiones ipſas adhuc traditione opus eſſe, immo traditione magis opus propter verba ipſa, qvàm propter punctorum inſcriptionem, & ſic Karaitam undeqvaqve urget, & ad traditionis confeſſionem adigit. Librum habes, ideo verba nihil eſt neceſſe deſcribere.

Verùm ponamus illa verba eſſe, ut cenſes intelligenda, nihil ſententiæ meæ officiunt: ſeqvitur enim, autorem Cozri Maſoretharum opus utile judicaſſe, qvod certe libentiſſime fateor, & falli plurimum Judæos, qvi aliter ſenſerunt. Rem diſtinctius explico. Opus Maſorethicum triplex eſt: vel litteras reſpicit vel puncta & accentus, vel varia alphabeta & dictionum ſeries, vel numerationes. Duo priora

ora, primum præsertim utilissimum fuit. De secundo distingvi posset sed qvia accentuum magnus ille numerus ipsorum Musicæ inservit, demus nullum horum esse inutilem; tertii non est eadem ratio. Multa enim continet plane innutilia. Sed eorum maximam partem non composuerunt Masorethæ, neqve qvi textum biblicum recensuerunt, neqve qvi puncta infixerunt. Demus, Judam illum omnia comprobasse. Ex ipsius verbis seqvitur evidentissimé, Puncta, &c. per Cabbalam conservata, & tandem Masorethas ea inscripsisse. Qværitur, an Masorethæ illi, fuerint Rabbini Synagogæ magnæ, an homines longe posteriores. Non intellexisse priores, est manifestum, ex eo qvod traditionem ex punctorum infixione probat: si enim in confesso apud eos fuisset, Esdram & socios ejus, puncta & accentus inscripsisse, nullum plane fuisset argumentum licet enim à Mose ad Esdram traditio punctorum & accentuum ejusmodi continuata fuisset; per Esdram, qvi Prophetha erat, utriqve

parti ex æqvo acceptus, extincta fuisset traditio, atqve ex בעל פה facta fuisset illo momento, בכתב nullusqve fuisset locus argumento Rabbanistæ contra Karaitam. Nihil enim Deus ad scripturæ complementum, post Esdram traditioni reliqvisset. Hæc pro epistolæ modulo diffusè nimis. Propterea cætera paucis.

Petis qvem Karaitarum librum habeam? unicum habeo, qvi in legem commentarius est manuscriptus, in folio non admodum magno, tres digitos aut circiter crassum: scribebat An. Chr. 1299 liber inscribitur ספר המבחר autor R. Apharon filius Josephi Ex eo autore manifestum est, Karaitas omnem scripturam veteris testamenti, non secus ac alii Judæi, amplecti. Solicitos admodum esse in explicandis Masorethicis & Grammaticis criticis, Talmud & Misnam non admittere ut regulam fidei, verùm utilem sæpe ad Scripturæ illustrationem. Eadem est illis plane cum aliis Judæis, qvos Rabbanistas vocant controversia de scriptura & traditionibus,

bus, qvæ eſt Catholicis cum Lutheranis. Nonnulla excerpam ita in procemio libri, poſtqvam adverſarios obiter carpſit.

ספכו על הקבלה וכח יש לפע מים
ואמרו כנגד הכתוב שהקבלה תנצח
ואם תהיה קב לתם בעבור לקוים
מה שכתוב בתורה לא יוכל ענות זאת
ואם זה מהם ממלאות לב סוף דבר
ככר סכלות וזה מאמר כודע. אני לא
אמנע ברובי המצות שלא אזכיר מדברי
בתוך המאיר· Addit iſta המשנה
וחפצי בזה להיותם כדרך ממד אות דוד
לב הקורא או יוזכר להוות ההבדל בין
כאמר למאמר אוימצא כבוז או יורה
על עניין שלא הורגש ברבים ואוז כל
אמריהם בלי תועלת וזה תעירדתי לזה
העניין בריתי אתהרב המובחר ישיעת
שהזכיר בספר העדיות טוכשים
והשינות וכיוצא בהז ורוב משרילי
זלותינו עשו ככה ער שהרב נתיבו נח
זצלהריב לבני עמינו ללמוד המשנה
והתלמוד. Grammaticos adverſariorum nonnunqvam citat, ut Kimhium & R. Jonam paſſimqve ut ſenſum venetur, gram-

grammatica præcepta ſolicitat. Angelos eſſe credunt, reſurrectionem mortuorum. Menſes ex viſione lunæ ſanctificant. Paſcha primumq́ve menſem in terra Iſraëlis ex maturitate ſpicarum pronuntiant: Extra terram Cyclum Rabbaniſtarum ſeqvuntur. Ridet hoc Gamalielis pronuntiatum, annum intercalari propter tria, propter ſpicas, tecuphas, & fructus arborum; ridetq́ve adhuc magis qvod alii addunt, propter agniculas nondum Paſchati ſatis grandes, pontes effractos, &c. rationem hanc reddit. וידוע כי בהמצא האביב אין אפשר שאין הכל מתוקנים ולמה נוסיף על דברי אלהים חיים licet ſeqvantur Rabbaniſtarum computum, ridet tamen eorum περιεργίας in בדו *badu* Paſcha non celebrari, id eſt, v. 4. & 6. feria. בח principum eſſe non poſſe anni, &c. & demonſtrare nititur ex Eſdra, Paſcha celebratum fuiſſe in בדין differentiæ ſunt aliæ plurimæ, qvantum ex iſto libro, tum ex variis Judæorum libris collegi, ſed hanc unam præ cæteris conſidero

ſidero, qvæ traditiones in genere ſpectat, & argumenta, qvibus Rabbaniſtæ Karaitas urgent; Judæi autem, qvi traditiones ut authenticas amplectuntur, ſeipſos libenter Rabbaniſtas vocant, ut & alii Karaitas.

Initium Schiſmatis iſtius à Judæis aſſignatur anno Chr. 740. Qvidam paulo citius, alii paulo tardius, hoc eſt annis poſt Talmudis obſignationem circiter 60. Ex hiſtoriis enim & circumſtantiis, qvas omnes referunt, & præſertim qvæ ad illa tempora proxime accedunt, evidentiſſimè demonſtratur, R. Aſe Talmudis compilationem cœpiſſe ineunte ſexto ſeculo, & R. Joſe alióſqve complevisſe circa annum Chr. 680. Cùm igitur Talmud Babylonicum magna apud Judæos autoritate potiretur, paſſimqve creſceret illius autoritas, Juda qvidam Lumbedithanæ Schola caput הלכות גדולות composuit. Alii hoc tribuunt R. Keiaræ, qvi eum præceſſit, qvas deciſiones ex Talmude velut libro authentico decerpſerunt. His ſe oppoſuerunt Anan & Saul

Saul filius ejus,& Karcasnæus, viri apud eos celèberrimi, ferre non valentes eandem traditionibus Talmudicis autoritatem, qvæ sacræ scripturæ tribui. Hinc in eos cæteri tantum odium exercuerunt, qvale unqvam in ullam nationem aut sectam.

Fateris, textum Hebraicum non esse usqve qvaqve sincerum, non vis tamen ex translationibus emendari. Sane nec ego velim, id passim, nedum absolute fieri: multæ sunt cautiones adhibendæ, de qvibus non semel scripsi: ut in Diatriba mea de textus Hebraici sinceritate c. 6. & 7. potest & non nunqvam emendari debet, versio ex textu archetypo. Hoc solùm ex omnibus, qvæ de hac qvæstione scripsi, colligere & colligi volui, non valere hanc conseqventiam, textus Hebræus vel Græcus N. Testamenti aliter habet qvàm versio, ergo error est in versione, & ad textum Hebræum vel Græcum, qvalis nunc est, emendari debet. Ratio est ex variis lectionibus evidens. Si enim adnotantur in Hæbræo aut Græco tex-

co'textu tot lectionum varietates, qvare in data aliqva hypothesi translationis ab originario variantis, non poterit textus originarius esse corruptus sive aliter scriptus qvàm autores scripserint. Non sufficit ad corrigendam versionem, solus ab originario dissensus.

Grammaticas R. R. Jonæ & Jehudæ non habemus, nec usqvam illos vidi, sicut nec Aben Esdræ שפה ברורה aut ירוה מורא habemus libros צחות & מאזני לשון הקדש Ephodæi Grammaticam similiter non habemus, sed habemus alios plurimos. Liber שתי ידות est in qvarto, semel complicatus, crassitiei duorum digitorum, aut paulo minus, sed charactere exili, Venetiis anno 1618. cusus. In duas partes divisus est יד העני ויד המלך & unaqvæqve pars sive manus continet qvinqve digitos 8. Libros. Primo digito nomen fecit אור תורה שהוא הגהה התורה hoc autem fecit magna cum diligentia. Secundæ enim editionis Bambergianæ voces omnes, litteras, accentus, puncta considera-

deravit, & cum decem antiqvis manuscriptis, qvorum nonnullli erant 500. aut 600. annorum & libris Masorethicis manuscriptis & nonnullis aliis comparavit. Secundo libro nomen fecit מעריך additio est τῷ ערוך. Pleriqve jam editi sunt, sed correxit & adnotationibus illustravit, materiamqve à prioribus diversissimam tractavit.

Existimas etiam Levitam, Judæorum omnium solùm in ea fuisse sententia, at ego censeo, qvantum legendo colligere potui, omnes Judæos, qvi duobus aut tribus sæculis post annum Christi millesimum, aut aliqvid supra vixerunt, in eadem cum Elia fuisse sententia. Ante qvidem cùm nulli essenr Crammatici, de punctis minus freqvens erat apud eos qvæstio. Forsan abhinc annos ducentos aut trecentos aliqvi cœperunt in animum suum inducere, punctationem esse à Mose aut à Synagoga magna inscriptam. Imo miror plurimum, qva ratione scribere potuisti, Eliam solùm in ea esse sententia, cùm scias Ephodæum

dæum teſtari ſe multos ſapientes vidiſſe, qvi Maſorethicum illud opus traduxerint. Idem teſtatur R. Jacob inſtaurator Maſoræ in præfatione ſua non longe ab initio, multos eſſe ſapientum, etiam qvi nunc vivunt, qvorum eadem eſt ſententia. Hoc etiam teſtatur Elias Levita, & author antiqvi Libri Grammatici, qvi inſcribitur à primis verbis דברי פתח in proœmio, cùm à Maſorethis punctatio emanaverit, ſane qvi de eorum opere ita detrahebant, eorum punctationem à viris Synagogæ magnæ factum eſſe non crediderunt. Idem colligitur ex Aben Eſdra & Kimhio, qvi licet Maſorethas non rideant & traducant, ut aliqvando tamen non adhærent punctationi Maſorethicæ, & nonnunqvam citant antiqviſſimos Grammaticos & interpretes, punctationem & diſtinctiones Maſorethicas modò deſerentes, modo ſatis acriter reprehendentes R. Jonam & Moſen Hacohen, qvi annis centum & ultra priores erant R. Aben Eſra atqve etiam

R. Ja-

R. Jachid Gheonem, qvi omnes illos ut dignitate ita tempore antecedebat. Certissimum hoc argumentum est, Judæos omnes tum temporis existimasse, Masorethas Rabbinos fuisse recentiores, à qvorum sententia non secus ac ab aliis discedere licet, atqve ideo multi eorum operam plurimi faciebant, alii secus, nullus tamen eorum traditiones sicut Talmudicas amplectebatur. Considera qvo odio Judæi Karaitas proseqvuntur, eò qvòd licet magni Talmudica existiment, ut oracula tamen non amplectantur. Si Judæi antiqvi Masoretharum opus à Synagoga magna credidissent esse perfectum, ei vel tantillum contradicentes cane pejus & angve odissent. Habes alterum hujus rei testimonium apud Aben Esdram initio libri מאזנים ex qvo *αὐτομάτως* nullasqve per ambages id colligitur. Enumerat ordine Judæorum sapientes, primum eos, qvi viros Synagogæ magnæ, præcesserunt deinde viros Synagogæ magnæ qvibus tribuit accentuum & versuum, & Paraschanū inventio-

tionem & ordinem. Post has R. Jehadam & socios authores Mischnæ, post hos Talmudicos doctores, qvos inqvit, secuti sunt Masorethæ, hosqve Grammatici, qvorum unus inqvit, ego sum, & sedecim Grammaticos, qvi eum præcesserunt, enumerat. Aliter qvàm ut dictum est, de Masorethis sentire non poterant, antiqvi illi Grammatici, cum Masoretharum ætati proximi essent. Cùm enim Talmud ante annum 700 vulgari apud Judæos non potuerit, certe primi Masorethæ, qvi literas & dictiones sacras recensuerunt, vix annum à Christo octingentesimum antecedere potuerunt.

Sane in ea sum sententia, punctorum & accentuum nomina & figuras, posteriores Masorethas invenisse & textui adscripsisse, forsan etiam & versuum distinctiones, qvia invicta mihi videntur argumenta, qvibus hæc multi probant, nec dissolvi posse, hactenus existimavi. Scribis, te contrariam sententiam suscepisse probandam. Utinam hoc præstes. Si res ita est, vincat veritas, unicuiqve ut appareat,

reat, enitendum est. Plurimum in hoc opere desudavit Pater tuus, sed pace tua dicam, multa eruditè ex variis Judæorum doctoribus collegit, nullum tamen argumentum protulit, qvod mihi videatur rem illam vel leviter probare. Qvid addideris, legam avidissime. Res uno verbo confici potest, Demonstretur ex Talmude vel alio antiqvo libro, locus in qvo nominentut accentus, puncta, tuum facile fatebor ante Talmud & illos libros ea fuisse. Unde qvæso factum est, ut in tanta librorum multitudine ne semel qvidem ea nominarunt, aut cujus figuræ vel unus esset meminerunt? Qvod enim versuum & accentuum mentionem aliqvando faciant, nihil ad rem, cum legendo & loqvendo periodos distingvere & accentus pronuntiare naturale sit. Sinæ, legendo & periodos distinguunt & accentus pronuntiant, cum nihil horum habeant. Antiqvissimi & pulcherrimi codicesGræci literis uncialibus descripti, accentibus destituti sunt, & vocū distinctionibus, nedum periodorum: unaqvæ-

qve

qve linea eſt velit una dictio. Sic & antiqviſſimi, & ſplendidiſſimi codices latini. Qvi tamen ea legebant atqve etiamnum legunt, & periodos diſtingvunt, & accentus pronuntiant. Imo qvæ natio, ſi Græcos excipias, nunc accentus ſcribit? Qvæ tamen natio illos non pronuntiat? ſi verſus inſcripti erant, qva fronte Rab. Joſeph in Talmude Tract. Kiduſdum, cap. 1. f. 30. interrogat, ad qvem verſum pertineat, והתגלח ad antecedentem aut ſubſeqventem? Qva fronte reſpondeat, Abajeos non eſſe in verſibus numerandis exercitatos? Qvid enim erat facilius codice ſumpto inſpicere notam Pauſæ. Nec difficile erat etiam puellis verſus numerare, ad dijudicandum, an ad priorem mediam partem, an ad poſteriorem verſus ille pertineret. Nondum igitur inſcripti erant verſus textui. Deinde verſus longe breviores diſtingvebant, qvàm poſtea Maſorethæ. Talmudici enim loco citato in lege numerant verſus 8888 Maſorethæ 5245. in Pſalmis Talmudici 8896. Maſo-

rethæ 2527. Sic & antiqvi Christiani brevissimos si cum hodiernis compares. Sed ista peculiarem meditationem postulant. Librum Zohar nihili facio. Recens enim est à qvodam Leone Judæo, ante trecentos paulo minus annos confictus & evulgatus. Hujus libri ante hoc tempus, Judæorum nemo meminit, atqve ego in eum inqvirens, plurima novitatis, certissima argumenta deprehendi. Verùm his omnibus dimissis, qvatuor argumentorum genera præter illa, qvæ jam allata sunt ibi, proponam, qvorum vim & conseqventiam maxime velim consideres, anteqvam solutionem eorum aggrediaris. Magna enim contendentium pars rimam potius, qvam elabatur, attendit, qvàm intimam objecti cognitionem & complexionis necessitatem. Primum desumptum est, ex variis Talmudis & Midraschim locis, in qvibus qvæstio est de varia lectione iisdem manentibus literis. Exempli caussa Beth Israël f. 158. cap. 3. ex Tract. דך עבור vide misna & Ghemar. f. 29. p. 2.

cap.

cap. 2. n. 3. אמר לו ישמאל אחי היאך
אתה קורא כי טובים [redacted] דדיך מיין אמר
לא אינו הדבר כן שהרי חבירו מוכיח
עליו לריח שמניך טובים כי טובים דדיך
מיין Duplex inde & evidens argumentum colligitur. Prius ſi tum fuiſſent puncta, non fuiſſet locus huic interrogationi. Nam certum fuiſſet, legendum eſſe ut Moſes vel Eſdras punctaverant, & inſpicienda tantum punctatio. Et ibi agunt Rabb. de re maxime ſeria, non autem de qvæſtione animi cauſa propoſita. Immo ridicula interrogatio, id exemplo ſolis luce ſplendidius erit. Siqvis te interrogaret, qvomodo legis *caput*, inepta interrogatio, lego *caput caput*. Nec aliqvis, qvi literas latinas novit, aliter legere poteſt. Verùm ſi ſcribas *caput*, tum erit juſta & neceſſaria interrogatio, qvomodo legis *caput*. Legi enim poteſt ex æqvo capit, cæpit, cupit, caput. Ex circumſtantiis textus aut ex traditione, aut ex utroqve definienda eſt lectio. Eodem plane modo ſi ponas inſcripta puncta וכר ſtulta eſt in-

terrogatio, nisi forte fieret infantulo qvomodo legis. Nam זכר legi non potest aliter qvâm זכר Itaqve necessario hic modus loqvendi supponit lectionem ambiguam, ut *caput* זכר דריך cui directè contradicit punctatio. Si dicat qvis; Tum non erat punctatus in manibus. Facilè à tantis Rabbinis accersiri poterat, præsertim cùm de re ageretur maximè seria, sed nusqvam legas consulendum librum punctatum, qvi statim & unico conspectu litem diremisset. R. Jacob autor libri citati fatetur ex sua & alterius R. sententia, puncta tum non fuisse adscripta, atqve ideo Akibam legendo errasse, idqve probat autoritate jam ex tractatu Bavabathra allegata. Concesso tamen libros eorum esse punctatos, responderi posset, varietatem fuisse in punctis, ideo variè illis locis lectum fuisse, ut varietas, inqvit, hodie est in dictionibus inter Orientalium libros & Occidentalium. Huic argumento nihil aliud cum aliqva probabilitatis specie responderi potest. Verùm nusqvam punctorum varia-

variationem causantur, aut ejus in tanta necessitate mentionem faciunt. Deinde omnibus illis locis, qvi permulti referri possunt, nulla est à punctatoribus adnotata varietas. Insuper cùm in literarum vel dictionum varietate dicant, *ne legas sic, sed sic*, apponunt litteras varias. Ita profecto de punctis, si ulla fuissent apud eos puncta. Præterea in exemplo Joab & Davidis locum non habet varia punctorum lectio, eo qvòd in re tanti momenti liber Mosis consuli poterat. Imo liber Davidis, qvia rex erat, ex ipso Mosis αὐτογράφῳ erat exscriptus. Deniqve ille interpretandi modus in illis tredecim Rabbinicis continetur. Si fuisset varia tum lectio, nulla fuisset Jòabo occidendi præceptoris causa, neqve Davidi reprehendendi Joabi, qvia alterutra potuisset eligi. Qvin imò eo casu præceptoris lectio, Davidicæ fuisset præferenda, eo qvòd humanior. Sed qva ratione variæ jam potuissent esse lectiones celebres, cùm liber Mosis extaret, cujus inspectu, nullo negotio lectio

ctio varians expungi potuisset. Posterius inde desumptum argumentum maxime urget, & me maxime afficit, velimqve illud nulla cum animi προλήψει perpendas, ideo textum exscripsi, inter הדריך & זכר דריך & זכר non habent Judæi, qva ratione distingvant; loqvendo nulla est difficultas, nam pronuntiatur זכר *Zakar* masculus, & זכר *Zeker* memoria, & sic de cæteris. Verùm cum ab iis scribitur, nulla tum præsto fuit ratio, qva unum ab altero distingverent. Qvomodo legis, ego lego inqvit, זכר alius, vero זכר, si punctorum nomina aut figuræ aliqvæ illis fuissent, procul omni dubio, scribentes expressissent, lego זכר cum duplici Kamets, ego verò cum sex punctis aut duplici Sægol. Nec semel hoc ipsis contigit, sed innumeris locis. Eadem enim est ratio, qvoties de vocalibus agitur, istorum apud eos freqventium dictorum, *ne legas sic, sed sic*, ne legas ▭ש sed ▭ש. sicut & illius *est mater Masoræ, est mater lectionis*. v. g. tractatu Kiduschim f. 18. p. 2. fine & versa initiò, disputant, an

filia a Patre vendita, postliminio revertens à Patre iterum vendi possit. Alii affirmant, alii negant, & rationes exponunt, niuntur autem varia punctatione בכזרו אז; alii volunt legi בכזרו alii בכזרו *eo qvod perfide egit.* Ter aut qvater paucis verbis repetunt dictionem בכזרו alii volunt legi בכזרו alii contendunt legi בכזרו. Necesse omnino erat tum, aut figuras punctorum, aut nomina saltem exprimere, ut unum ab altero scribendo distingverent. Id illustratur ex locis in qvibus sub eadem formula de dictionibus disputant; ne legas מה sed מאה est enim manifesta distinctio unius ab altero, nec est necessaria punctorum inscriptio, satis enim distinguit litterarum varietas expressa. Sed qvid hoc sibi vult, ne legas זכר sed זכר. Ne legas בזרו sed בזרו hoc illustrandum exemplo superiore caput, &c. Confirmat, hoc dvod aliqvando vocales matres lectionis addunt, ut hæc distinguant. v. g. Sanhedrim f. 4. ubi disputantes de immunditie puerperæ, an duabus

abus ſeptimanis an. 70. diebus, eo qvòd ſcriptum ſit שבעי qvod propriè 70. ſignificat, qvia contendunt, duas ſeptimanas ſcribunt שבועים ut exprimant pronuntiationem שבעים ſi punctorum uſum habuiſſent; nam melius faciliusq; erat, textu ſcripturæ immutato, puncta addere qvàm litteras. Non qværitur, an ſcirent legere, ſciebant eqvidem, ſed de expreſſione varietatis ſectionis, qvæ punctorum figuris aut nominibus adeo perſpicuè fieri poterat ab illis, nunqvam tamen in tanta neceſſitate & diſputantium contentione, facta legitur. Demus illud de Joab fabulam eſſe, id non qværitur, qviſqve id facile credit. In expreſſione ab iis facta τϐ̃ זכר qvid erat proclivius qvam punctorum mentionem facere? Deinde qvî fieri poteſt, ut in rebus tanti momenti, de qvibus tam ſæpe agitur, ad textum punctatum, ſi erat aliqvis, non recurrerint, qvi uno verbo litem dirimere poterat? Imo poſito textu nulla poterat lis eſſe. Qværitur an mulier puerpera immunda

ſit

ſit 14. aut 70. Diebus, nulla qvæſtio eſt, ſi textus aliqvis eſt authenticè punctatus. Nam diſertè Scriptura dicit duabus ſeptimanis שבעים. Pone textum non punctatum שבעים. Tum graviſſima qvæſtio, nam & 70. dies & duæ ſeptimanæ intelligi poſſunt. Sic & de בזרו & aliis pluribus. Huc referri debet invictum meo judicio ex S. Hieronymo argumentum in Hierem cap. 9. v. 22. *Verbum Hebraicum, qvod tribus litteris ſcribitur* דבר, *vocales enim in medio non habet, pro conſeqventia & legentis arbitrio, ſi legatur dabar, ſermonem ſignificat, ſi deber mortem, ſi daber loqvere. Unde & 70. & Theodotio junxerunt illud præterito capitulo, ut dicerent diſperdent parvulos de foris, juvenes de plateis morte. Aqvila verò & Symmachus tranſtulerunt λάλησον, id eſt, loqvere.* Si puncta fuiſſent inſcripta, ita ne potuiſſet loqvi S. Hieronymus דבר pro conſeqventis & legentis arbitrio poteſt legi דבר aut דבר. Dicet aliqvis, codex S. Hieronymi non fuerat punctatus, ſed ſi aliqvi codices fuerunt

runt punctati, qvare aliqvem non sibi comparavit Hieronymus, qvi tantum opus aggrediebatur, Hieronymus qvi potentissimarum Matronarum opibus sustentabatur. qvi varias regiones adibat, ut cum doctissimis Judæis conferret, &c. Qvid dicam de Ecclesia Christiana, qvæ eo tempore multos adhuc amplectebatur Judæos conversos, ipsum S. Epiphanium Hieronymi amicissimum. Nec semel ita philosophatus est, sed sæpissimé. Viginti duo loca adnotavimus in Exercitat. Biblicis, *lib.* 1. Exercit. 6. c. 2. & argumenta hinc adversus puncta collegimus, ideo hæc satis. Considerandum præterea, S Hieronymum dicere, דבר vocales in medio non habere Non agnoscit S. Hieronymus alias vocales Hebræorum, qvàm אהויע qvas multis locis vocales appellat, scriberetur דאבאר juxta Hieronymum, vocales haberet in medio ut מואב דויה יריה nec alias vocales agnovit Josephus, cùm dixit nomen Dei constare ex qvatuor vocalibus. Si apiculi infra supraqve litte-

ras, positi illi cogniti fuissent, cum lectionem definiant, qvare toties de lectione dubitas & differens modo ad unius, modo ad alterius testem 70. Aqvilam, Symmachum, Theodotionem nunqvam ad ista puncta in tanta rei necessitate confugit. Deniqve litteræ punctatæ desuper Hieronymum non latuerunt. Vulgo 15. numerant Tractatus, Sophrim decem tantùm. Ut opinor, illius, qvæ habetur Genes. 19. meminit Hieronymus qvæst. in Genesim. Antiqvi Judæi nonnunqvam in defectivis & plenis dictionibus mysteria qværunt. Sic Hieronymus in cap. 23. Genes. v. 16. moraliter interpretatur, qvod Ephron initio versus plenè legatur עפרון & postea defectivé, *Vau littera, qva apud illos pro O legitur, ablata de ejus nomine est, & pro Ephron appellatus est Ephran.* Mysteria in hoc qværit Beresith Rabba Parasch 58. Ut recentiores omittam, Bahal Hatturim notat עפרן & עיורע Ghematricè componere numerum 400. qvot ab Abraham acceperat siclos. Qvi factum est, ut puncto-

rum vocalium, licet perpetua illi daretur occaſio, immo neceſſitas, nunqvam meminerit Hieronymus?

Secundum argumentum ex libro Sophrim, qvi poſt publicatum Talmud compoſitus eſt, hoc eſt intra annum Chriſti 700 & 800. Qviqve Talmudis honorificè meminit, totus eſt in docendo modo ſcribendi, hæc omnia minute & ſcrupuloſè admodum. Qvo in pergameno, qvomodo præparato, ex qvibus beſtiis confecto, à qvibus ſcribi, qvod ſpatium inter litteras, qvot litteræ in linea, qvot lineæ in pagina. Qvæ malè ſcripta, eradi poſſunt, qvæ non eradi ſine libri profanatione, qvæ dictiones dividi, qvæ non dividi, qvæ ſuper punctari, qvæ ſcribi & non legi, & contrà qvæ aliter ſcribi & aliter legi, & è contra, qvæ litteræ ſcribi debeant majores, & minores, extenſiores, & alia permulta, qvæ enarrare longum ſit, & importunum. At de punctis nuſqvam apud eum mentio. Qvomodo factum eſt, ut in tam copioſo de his rebus ſermone, pun-

ctorum

ctorum nuſqvam meminerit, niſi qvod ea Judæis nondum ad juvandum lectionem erant invecta.

Tertium argumentum ex Maſorethарum diſtinctione ſumitur. Duplices fuere, priores textum recenſuerunt; poſteriores puncta infixerunt. Priores autorem ſive autores libri Sophrim ſecuti ſunt, qvod certiſſimis argumentis demonſtratur. Autor libri Sophrim & Maſorethæ in eadem materia verſati ſunt. Adnotaverunt utriq; τὸ קרי וכתיב, varias Judæorum lectiones. Sed ſi utrorumqve traditiones comparentur, qvintuplo aut ſextuplo plures adnotaverunt Maſorethæ, qvàm tractatus ille, & multitudo illa ingens prætermiſſa, non eſt minoris momenti, qvàm commemorata. Autor igitur tractatus illius ignoravit, qvod fieri non potuiſſet, ſi Maſorethæ viri tantæ autoritatis & omnibus Judæis noti eum præceſſiſſent, & multo minus ſi Maſorethæ fuiſſent Eſdræ collegæ; deinde certiſſimum eſt in ejuſmodi cauſa, poſteriores prioribus ſemper addere, qvædam e-

tiam corrigere, qvod etiam fecerunt Masorethæ, cùm qvædã à tractatu Sophrim adnotata omiserunt, qvia sc. libros diligenter consulendo, ipsius observationem nutare deprehenderunt. Præterea nihil ille tractatus de scribenda in margine vera lectione, & alia in textu vel è contra. Nihil in eo de distinctione scriptionis marginalis & textualis, qvæ apud Masorethas adeo celebris est, & totius eorum laboris effectus. Deniqve qvamobrem nusqvam citat Masorethas אנשי המסר vel בעלי ut toties, qvi eos secuti sunt. Præcessit igitur Masorethas autor sive autores istius tractatus, sic nec unqvam Talmud Masorethas citat, istud autores Masoræ vel Masorethæ, est omnibus illis cognitum. Nam hoc axioma ישאם למקרא ישאם למסרת nihil ad rem prorsus facit, qvum Masora ibi significet traditionem, non homines aliqvos, & in illo apud Talmudicos freqventi axiomate, nihil aliud significat, qvam textum legis, Mose Israëlis traditũ, ut Talmudis glossatores interpretantur. Un-

Unde manifeſtum eſt, Talmudicos conſtanter cenſuiſſe, lectionem à Moſe ſcripto non eſſe traditam, qvam id, qvod ſcriptum eſt à Moſe, per traditionem à lectione diſtingvant. Ita qvod refertur Meghill. c. 1. f. 3. Nec unqvam Talmudici Maſoræ contradicunt. Contradictio illa in Talmude nunqvã legitur, ſed eſt in Scripturis recentiorum, Maſoram cum Talmude comparantium. Sic dici poſſunt 70. Interpretes, Hieronymus, Aqvila, Symmachus, Onkelos, & Talmudi & Maſoræ contradicere. Priores Maſorethas textũ tantum recenſuiſſe, hoc eſt קרי וכתיב plenas, deficientes, & abundantes dictiones, & ejuſmodi qvæ litteras ſpectant, adnotaſſe, autor eſt Elias Levita in tertia præfatione, ſed non tam ipſum conſidero, qvàm rationem certiſſimam ab eo allatam. Maſorethæ illi erant Occidentales, Judaico more, hoc eſt in Judæa, & cis Euphraten habitantes, poſtqvam recenſionem ſuam in lucem emiſerunt, codiceſqve à ſe correctos publicarunt, Orientales ſive Babylonii

lonii

lonii in eorum operam inqvisiverunt, atqve ducentis & aliqvot locis ab iis dissenserunt, suosqve codices cum Masoretharum in iis locis correctione similiter publicarunt. Sed nullæ eorum differentiæ puncta spectant & accentus, sed litteras tantùm & dictiones, ut notavit Elias, & singula examinanti notum est. Manifestum est igitur, Masorethas illos, qvi textum recensuerunt, & varias lectiones, ad marginem adnotarunt, de punctis non cogitasse. Si enim biblia punctassent, num Babylonii, qvi tot differentias in rebus multo majoris momenti adnotaverunt, nullas in punctis adnotassent? Si qværatur æra temporis istorum Masoretharum, ex dictis constat, annum Christi octingentesimum præcedere non potuisse.

Posteriores Masorethæ, cùm viderent libros à præcedentibus castigatos, & varias lectiones seu castigationes margini adscriptas, lingvamqve Chaldaicam & Syriacam, qvæ ipsis vernacula erat, Arabum mutari, lectionemqve biblicam cor-

corrumpi, puncta invenerunt, qvibus pronuntiatio efformaretur, & qvasi pingeretur. Arabum exemplo existimo commotos, qvi cum religione sua varias gentes infecisset Alcoranum punctaverunt, ut barbaros religionis suæ amantes, sed lingvæ ignaros in lectione juvarent. Hoc autem & antiqvorum autoritate, & evidentibus rationibus demonstrare possum.

Tiberienses fuisse istos Masorethas, asserunt antiqvi Grammatici; hujus rei optimus testis Aben Esdra, qvi librum compositurus מאזנים□, tot evolvit, qvi eum præcesserunt, Grammaticos. Ita in libro צחות capite de Patach minore sive Segol rationem redditurus punctationis insolentis כן מיהג חכמי טבריא ותם העקר כיטהם היו אנשי המסרה ואגהנו מה□ קבלו הטגקד ויכתטק לורנהם העקר כי טהם אולי עאי קשלא יחשזב ארם בי שכח clarius id docere non potuit Aben Esdra; à Tiberiensibus igitur omnis punctatio. Tiberienses autem illi numero erant

rant qvindecim præcipui, qvi libros ſacros non modo recenſuerunt, ſecundum dictiones & litteras, ut priores, ſed etiam neqvis in illis legendis erraret, puncta, invenerunt & textui inſcripſerunt, ut lectio qvæ hactenus fuerat πατροπαράδοτος, ſcripto conſervaretur; deinde libros illos publicè expoſuerunt, ut Judæi libros ſuos ad eorum formam ſcriberent & corrigerent; cùm autem viderent, paucos homines eorum opera uti poſſe, eo qvòd pauci Judæi Palæſtinam ſeſe conferre poſſent, eorum libros inſpecturi & eum ſuis comparaturi, aliud opus ingens aggreſſi ſunt, libros ſcilicet continentes; hæc dictio toties cum Patach, his ſcilicet locis qvæ per initia verſuũ deſignarunt; toties cum Sægol, &c toties reperitur in Scriptura cum hac voce conjuncta, &c. hi libri dicti ſunt Maſoretici, atqve ab eo tempore Maſora ſumi cœpit pro libro iſta complectente, qvod ante fuerat inauditum; exiſtimarem tamen, priores Maſorethas libellos aliqvos ejuſmodi ad dictiones & literas ſpectantes in Judæorum gratiam compoſuiſ-

posuisse; qvos posteriores, multis observationibus non modo circa puncta & accentus, sed etiam circa litteras & dictiones auxerunt. Scribæ Judæi hanc Massoram ad Margines Bibliorum transferre, conati sunt, sed abrupté & confusè admodum, ut videre est in Bibliis Manuscriptis; & notarunt Elias Levita, & R. Jacob Chaiim. Biblia ab ipsis Tiberiensibus qvindecim correcta, vidit, evolvit & consideravit Aben Esdra ut testatur in 25. *v.* 31. Exodi, de qvibus juraverant, se ter considerasse omnem punct. & defic. & plenas dictiones; non sequitur autem punctationem inscriptam fuisse *v. g.* Nunc Misna cuditur Amsterodami cum punctis; qvod antea factum non est. Si diceret qvis, punctatores illi ter consideraverunt omnem punctationem, non seqvitur, ergo Misna antea fuit punctata; tandem ascenditur ad aliqvod principium, qvo non datur superius, ut, pro Bibliis Tiberienses, pro Misna Amsterodamenses; seqvitur qvidem, ergo antea punctatio, sive

ſive pronuntiatio & lectio fuit, ſed non inſcriptio, qvæ tum cœpit. Maſorethici autem libri etiamnum extant, ut nihil de Maſ. excuſa loqvamur, ut tuipſe optimè nôſti. His Maſoretharum libris poſteriores multas addiderunt obſervationes, & Alphabeta, & paria, & varias dictionum ſimilium & diſſimilium, ſive literas, ſive puncta, ſive accentus, ſive ſenſum ſpectes, ſeries & ordines; περιεργίαι enim tam variæ in ſacram Scripturam excogitatæ & tam accuraté enumeratæ uno ſæculo perfici non potuerunt. Maſorethas fuiſſe Tiberienſes illos, jam ex libro מאגבאי probatum evidentiſſimè: ſic eos vocare ſolent antiqviſſimi Grammatici. Aben Eſdra in libro צחות non longè ab initio, ubi agit de pronunciatione literæ מ eos teſtes citatus vocat אנשטבריא, & alibi non ſemel verba Judæ Chiug primi Grammatici refert, qvibus eos Judas appellat אנשי טבר יקראישוא המתנועע וכו ubi multa ſpecialia refert Maſorethis conſveta, qvæ tamem alii non ſeqvuntur, & in libro מאזנים

מאזגל capite הנקראים peculiarem affert ex R. Juda lectionem, qvam confirmat Judas hoc modo ואמרו כיכן אנשי טבריא eos Aben Esdra & antiqvissimi Grammatici sic vocant, & de iis tanqvam de hominibus non adeo antiqvis verba faciunt. Ideo sæpius Masoretharum sententiam & punctationem audent rejicere, ut ipse Aben Esdra qvi eos magnifacit, in libro צחות cap. אמר בעל המסרת כי והנחו חסר אלף והם שתי מלות המורכבים ולפי דעתי שאז צריך רק חתא כומף על הנו מירך זכו addit suæ sententiæ contra Masorethas rationem. Eodem libro in littera ה iterum negat Aleph deficere. אעפ שאנשי המסר אמרו שהוא חסר objicit sibi qvomodo mendacii arguat Masorethas; deinde emollit dictum, rectè ex traditione qvam habebant, scripsisse יהניהי & dixisse tantum דרדטברא qvod deficiat. Verum in margine adnotarunt יהבהוא qvod est potissimum & legendum; hoc modo liceret omnia Marginalia, qvæ sunt

ſunt τὰ κύρια & legenda, ad opinionem revocare. Qvidqvid ſit in duobus à Maſorethicis prudens volenſqve diſſentit, qvod Aleph deficit, & qvod ſint duæ dictiones. Et in litera Vau, durius arguit, *& ratio Maſoretharum non eſt ratio*; & in Nehemiam *c.2.15.* ad הבישרוצי ſcribit unicam eſſe dictionem, Maſorethas verò diviſiſſe ut ſignificarent effractionem murorum Hieruſalem; nihilominus ait הראשון בעיני נבק והררך in fine libri dicit, multos explanatores ſeu commentatores erroris arguere Pauſatorem, inter qvos Moſes Hacohen, & Jachid, qvem alibi Gheonem vocat, qvi decem verſus male diſtinctos eſſe contendebat. Non ſane credebant viri illi apud eos maximi, Eſdram verſuum & Pauſarum autorem fuiſſe. Iis eqvidem non aſſentitur Aben Eſdra, immo miratur admodum, qvòd hoc faciant, qvia ſi non eſt, inqvit Eſdras, vir tantus, eſt qvantus poſt ipſum non alius fuit. Exiſtimavit Aben Eſdra, Pauſatorem eſſe Tiberienſibꝰ antiqviorem; ex ea Judæorum

de

de Masorethis sententia factum est, ut Rabbini celebres in variis provinciis, libros diligenter pro genio corrigerent: id præstitit R. Ben Aser, qvem Moses Bar Maimon Masorethis prætulit, & ad qvem relictis Masorethis, librum tuum correxit, ut ipse testatur cap. 8. de libro legis; hac in causa Mosis verba sunt decretoria. ולפי שראיתי שיבוש גרול ככל המפרם שראיתי בדברי אלו וכן בעלי המסרת שכותבי ומחבכין להיריע הכתז הות והכתומות גחלקו בדברים אילו במחלו קות המפרים שממכין צלוהני׃

Vides in his, qvæ sunt apud eos maximi momenti, in qvo si error committatur, prophanus est, donec folium illud avellatur, omnes libros, qvos vidit Moses, fuisse multùm confusos. 2. Masorethas de hac re libros composuisse. 3. Magnam esse apud Masorethas de hac re litem & varietatem propter librorum, qvos secuti sunt, differentiam; deniqve qvod statim seqvitur, libros illos deseruisse, & secutum in his Paraschis scribendis,

&

& aliis librum R Aſer accuratiſſime multis vicibus ab eo correctú, Hieroſolymis à multis annis, ut inde libri corrigerentur expoſitum; & inqvit, נעלי רממכת׳ במפי התורה שכתבתי כהלכהו alius erat Hieroſolymis, vel forte idem liber Hieroſolymitanus, qvem antiqviſſimus Grammaticus R. Jonam ſeqvebatur, ut de eo teſtantur Kimhi & Elias Levita. Erat in Hiſpania celeberrimus dictus Hillelianus, de qvo Elias. Et habemus hic antiqva Manuſcripta Biblia qvædam, qvadringentorum annorum, in qvibus ad marginem ſæpe citatur; aliis in locis alii fuerunt; teſtatur Kimhi in procœmio in radices, magnam ſe inveniſſe confuſionem in punctationibus librorum regionis, in qva vivebat; eam autem in Dictionario ſuo & Grammatica correxiſſe, ope librorum correctorum ex Hiſpania adductorum, atqve in hoc nationi ſuæ magnum operæ pretium feciſſe. In Europa autem libri Hiſpanici primas tulerunt, teſtatur Elias Levita in fractorum tabulis, & ita qvoqve cenſet R. Menacham,

ד.

הם המוצהים והכאסכים שראוי לממיר עליהם qvod autoritate duorum antiqvorum Rabbinorum confirmat, R. Abraham Ben Dir & R. Mosis Bar Nachman; præ cæteris celebres, fuerunt in punctatione, Ben Aser & Ben Nephtali, hic orientalis, iste occidentalis; sicut igitur post priores Masorethas, Babylonii eorum opus recensuerunt, & varias differentias adnotarunt; ita postqvam alii Masorethæ puncta inscripserunt, Babylonii punctationem istam examinaverunt, atqve in nonnullis ab ea discesserunt. Verùm Ben Aser pro Masorethis stans in nonnullis R. Nephtali Babyloniorum capiti non cessit, hincq; orta est celeberrima apud Judæos de certis punctationibus differentia. Hæc tantùm commemoravi, ut appareat, priores Masorethas, qvorum recensitionem habemus, nihil de punctis cogitasse, alioqvin ut postea factum, & rectè adnotavit Elias, aliqvid in eorum punctatione reprehendissent Babylonii, cùm textum ab iis emendatum lustrarunt; ab eo tem-

pore Judæorum libri, punctorum meditationibus, & disqvisitionibus pleni fuerunt; antea æternum de illis silentium; hinc sicut in primis Masorethis contigit, ut textu ab iis lustrato Babylonii in multis literis & dictionibus ab iis dissentirent, ita postqvam Tiberienses, atqve hos secutus Aser, puncta inscripserunt, eorum punctationem lustrantes Babylonii, ab iis qvoqve in nonnullis discesserunt, factaqve est apud eos dissensio sub nominibus Aser & Nephtali.

Si qvis roget, qvando vixerunt illi Tiberienses; præcisum tempus assignare difficile est; certum tamen est, annum Christi nongentesimum, aut subsecutos esse, aut non multum antecessisse. Ghedalias ait R. Aser vixisse ea generatione, qvæ computatur ab anno Mundi 4700. ad 4800. hoc est ab anno Christi 940. ad 1040. Tiberiensibus autem proximus fuit: id etiam consonat Aben Esdræ, qvi biblia ab iis recensita legit & consuluit. Erat autem Aben Esdra Romæ anno 1146. itaqve Masorethis illis posterior fuit

fuit annis 220. & forsitan aliqvid excurrebat.

Qvarto deniqve idem demonstratur ex studio Grammaticali ante illud tempus Judæis incognito. Aben Esdra, Abraham Levita, Kimchi, Elias Levita, Ghedalias, uno ore ajunt, R. Judam Chiug, Arabem è civitate Fessana oriundum primum esse Grammaticum, qvem postea permulti, qvos enumerant, secuti sunt, Judam autem referunt eorum Historiæ juxta annum Christi millesimum; qvod sane argumentum est evidentissimum ante tempus à nobis adnotatum puncta non fuisse scripta; nam sine punctis scribi non potest Grammatica, ut recte adnotavit Elias, & res per se clara est; experiatur enim qvis, exempli causa, conjugationem Kal sine punctis describere, & statim illi aqva hærebit; multo magis in Piel. Grammaticalia enim illa sine punctis, ore tantum & sono exprimi & doceri possunt; atq; hinc est, qvod statim post inscripta puncta Grammaticorum examen ebullierit.

Aben Esdra, qvi post primam Grammaticam annis ad summum 140. scribebat, sedecim ante se enumerat, qvi plurimos libros de Grammatica scripserant.

His multa conjungi possunt, punctorum & accentuum nomina Chaldaica esse, nonnulla barbera prorsus qvorum nescitur Etymon, qvia neqve Hebraicum, neqve Chaldaicum qvæqve ut testatur R. Elias c. 2. de accentibus, deprompta sunt ex dialecto Thargum Hierosolymitani. qvorum originationem divinare nunqvam potuit: hinc manifestum est, Masorethas illos, isto Thargum non esse priores, & conseqventer Arabica dominatione; secundo Tiberienses paucis punctis nomina dederunt; apud eos reperitur tantum Kamets & Patach, nam Chirek, Cholum, Schurek, Kibuts per ipsas vocales exprimunt, אִ, אֵי, אוֹ, אוּ, Grammatici postea invenerunt iis nomina, nec in iis sunt concordes, ut videre potes in tertia præfatione Eliæ, *pag.* 24. ex qvibus manifestum est, hanc artem ab illis Masorethis initium sumpsisse, atqve ut

ut in cæteris artibus moris eſt, temporis lapſu perfectam; omnes autem & priores & poſteriores, qvi ſive in punctatione ſive in litteris & dictionibus variè numerandis & comparandis operam navarunt, Maſoretharum nomen tulerunt. 3. Idem teſtatur mos ille conſtans Judæorum & Karaitarum, non modo librum legis Synagogicum, ſed etiam Mezuzot & Tephillim ſine ullis punctis ſcribendi; unde manifeſtum eſt, eos Maſorethicam punctorum & accentuum inſcriptionem hactenus privatim tantum amplexos eſſe, atqve in gratiam ignaræ plebis, ut in lectione juvaretur, tamen nunqvam eſſe admiſſam. 4. Omnes Judæi Karaitæ qvoqve, licet traditionum & cabbalæ ſint hoſtes, credunt ut certiſſimam traditionem, librum legis, qvem Moſes Iſraëlitis tradidit, ſine punctis & accentibus fuiſſe; ita Moſes Bar Nachman in prooemio legis, Elias Levita in 3. præfat. & apud Cozri, *l.* 3. *c.* 29. & 30, Rabbaniſtæ & Karaitæ communi conſenſu, qvo effato concidunt omnes avo-

 rum-

rumdam Judæorum, atqve etiam Theologorum nonnullorum ratiunculæ. 5. Propter literas aliqvas, in aliqvo folio malè aut non regulariter scriptas, propter Paraschas clausas & apertas nõ bene observatas libros privatos non secus ac publicos censent prophanos: verũ id propter puncta non faciunt. Horum unumqvodq; nedũ omnia simul evidenter punctorum novitatẽ demonstrant. Qvamobrem liber sine punctis in Synagoga, si à Mose data sunt, qvamobrem propter puncta male scripta liber prophanus non judicatur, si puncta affigere soliti erant antiqvi Rabbini? Qvare punctis & accentibus nova nomina, eaqve barbara indere, eaqve paulatim addere & augere, si à Mose aut ab Esdra hæc omnia acceperunt? Deniqve Samaritanorum consvetudine id demonstratur, apud qvos nullum est punctorum vestigium, sed hactenus lectionem orali traditione conservarunt.

Plura potuissent addi, eandem sententiam partim confirmantia, partim illustran-

ſtrantia: ſed hæc ſunt Poſtulatis tuis ſatis ſuperqve, jamqve Epiſtolæ modum longe ſupergreſſi ſumus; velim autem, eruditiſſime Buxtorfi, accipias à me iſta, non ut decretoriè dicta. Feram facilè, qvi aliter ſenſerit, licet caducis admodum rationibus niti mihi videatur. Naturâ non poſſumus non amare opus qvod excoluimus, & amanti τὰ μὴ καλὰ, καλὰ πέφανται, hæc πρόληψις, exuat animum ſuum neceſſe eſt eũ, qvi oppoſitæ ſibi ſententiæ refutationem aggreditur, alioqvin id, qvod adverſarius aſſerit, capere vix poteſt, nedum refutare. Licet ea, qvæ retuli, videantur mihi admodum perſpicua, omnemqve ſolutionis anſam præripere, amico tamen animo ea refutantem, non modo facile feram, ſed etiam de me bene mereri exiſtimabo. Falli poſſum & nonnunqvam expertus ſum, ea qvæ judicabam admodum perſpicua, aliter ſe habuiſſe. Allatas rationes ſi in libro, cujus editionem paras, diſſolveris, & mihi & aliis multis magnum operæ pretium feceris: Hoc verò ſi irrito canatu aggrediaris

diaris, conclamatum eſt, fruſtraqve alter Elias hæc revelaturus expectabitur. Vale vir Clariſſime, & me ama, omniaqve mea ut boni conſulas, etiam atqve etiam rogo.

Idibus Novembris, Anno 1646.

EPIST. LXXII.

J. Morinus Cardinali *Barberino* congratulatur, qvod Barberinorum familia cum ſummo Pontifice in gratiam redierit.

Eminentiſſimo Cardinali, Barberino J. Morinus, S. P. D.

LÆtatus ſum plurimùm, cùm primum ante paucos dies omnium ſermone percrebuit, Illuſtriſſimam familiam Barberinam in gratiam cum ſummo Pontifice rediiſſe. Verùm qva ratione ego Eminentiæ tuæ deditiſſimus lætitia non exultarem, cum omnium ora, audito hoc fauſto nuncio, lætitiâ geſtirent? Ut reconciliationem iſtam viri boni omnes à Deo ſummis votis efflagitarunt, ita æter-

ternam exoptant. Conqverebantur apud omnes literarum amantes Musæ Charitesqve, cum Româ pulsum, qvem donis philtrisqve suis omnibus ornaverant, qvem alium novum suorum asylum elegerant. Redeunti igitur cum Musis & Charitibus plaudit universus literas profitentium chorus, hisqve immistus ego cumulatus gaudio Eminentiæ tuæ pristinos honores & opes recuperanti prospera omnia & immota precor, benevolentiaqve perpetua ut me complectatur, submississimè rogo. Patres domus Congregationis nostræ recens autoritate summi Pontificis Avenione tenuiter fundatæ scripserunt ad me Eminentissimum Card. à J. Onuphrio E. V. patruum summam pecuniæ grandem in opera pia autoritate & arbitrio E. V. collocandum legasse. Eminentiam vestram humillime & obnixissime precor, ut in pecuniarum istarum distributione & erogatione Domus Avenionensis patrum Oratorii Jesu Christi non sit immemor. Congregationem nostram E. V favore &

benevolis multis officiis sæpius defensam & auctam hoc beneficio magis ac magis habebit sibi devinctam & devotam, amplissimamqve Jesu Christo, cui nos omniaqve nostra consecramus, sustentatæ familiæ suæ mercedem reportabit. Deus & Reip. Christianæ, & literariæ qvâm diutissime & felicissime conservet.

Parisiis 16. *Kal. Dec.* 1646.

EPIST. LXXIII.

J. Morinus Lud. Capello qvid Buxtorfio rescripserit recenset, alia nonnulla qvæ ad Rabbinorum libros pertinent.

A MONSIEUR

Monsieur Cappelle.

Monsieur,

IL y à qvelqve Jour, qve M. vostre fils me rendit, une lettre de vostre part, par la qvelle vous me remerciez de qvelqves services, qve je vous avois rendus, il n'estoit

ſtoit point beſoin de ce remerciement en mon endroit, deux conſiderations bien fortes m' obligeoient à faire ceqve J'ay fait, une de la verite qve vous maintenez en la theſe, qve defend voſtre ecrit; l'autre de voſtre propre merite & du renom, qve vous vous eſtes juſtement acqvis parmi ceux, qvi font profeſſion des lettres; qvand au reſte qve vous deſiries de moy, je le feray toujours avec affection & ſincerité en toutes les occaſions qvi ſe preſenteront. Le Sr- Buxtorfe m' eſcrivit une lettre aſſez honneſte, qve je receus, il y a enuiron trois mois qvi contenoit pluſieurs choſes, premierement de excuſas de ce qv'il avoit parlé fort indignement de moy en ſon liure des lettres hebraiqve, & me promettoit de retrancher tout cela en une ſeconde impreſſion; puis il me marqvoit ſix ou ſept endroits, ou il croioit qve je mieſtois trompé; apres il m' imputoit, qve j'avois eſcrit, qve la pluralité des Rabbinis cloioit, qve leurs anciennes lettres eſtoient Samaritaines, non Aſſyriennes; outre céla il me prioit de

 luy

luy envoier ce qve J'avois de particulier touchant l'antiqvitè des poincts, me temoignant qv'il avoit presqve acheve d'imprimer un liure contre vous sur ce sujet, enfin il me demandoit qvels auteurs Juifs j'avois avant Elias Levite, qvi eussent estè de son opinion ; si j'avois qvelqve Grammaire Manuscrite de R. Sonas, ou de R. Juda Chiug, qvi sont les premiers Grammairiens des Juifs, si les liures d'Aben Esdra מירא יסוד & שפה רבורה, qvels auteurs Karaites J'avois entre mains, & l'origine de leur schisme avec les autres Juifs ; qvant au premier je luy respondis le plus honnestement, qv'il me fut possible, comme en effet ces paroles de mesoris me touchent fort peu, si elles ne passent jusqves à des calomnies atroces ; pour le second je luy avoüe franchement, qve je me suis trompè en deux ou trois endroits, dont il y en a un ; où luy & moy nous nous sommes trompes, comme il se voit sans difficultè par le texte lors qve je l'ay consideré de plus pres ; il y en a un, où il me reprend de n'avoir

voir pas marqvè qve c'estoient des mots tirés du texte de l'escriture Ste ; en ce cas plusieurs interpretes manqveroent souvent ; car il suffit, qve l'interprete le reconnoisse sans le dire ; en un endroit J'ay veritablement pris le texte de l'escriture pour celuy de l'auteur, ce qvi à embarrassé mon inter pretation, qvoi qve le sens soit le mesme qve celuy qv'il donne, ce qve l'advoue franchement estre une fauce, il y en à deux qvi peuvent porter l'une & l'autre interpretation ; il le prend en un sens, & moy en un autre ; si cela est fauce, combien y en a t'il dans les 70 comparez a St. Jerosme ou en St. Jerome comparé avec les 70, & en tous les interpretes de l'hebreu comparez l'an avec l'autre, & de plus son interpretation ni la mienne ne font rien au sujet, pour leqvel je les alegue, il me semble qve, velut ἄλφα penulatorum facile ὀβελίζειν; il y en á une, s'il dit uray, qvi merite d'estre reprise, car j'aurois pris un passage, qvi dit tout le contraire de ce pourqvoy je l'ay emploié. Il seroit long maintenant

tenant d'axaminer cela, mais qvoy qve-es en soit de la faute, qve je ne croy pars, I'ay pour moy l'autoritè de son Pere, du feu Sr. de Muis & du Rabbin commentateur de Cozri, qvi l'ont tous interpreté au mesme sens qve moy, il est pris de Cozri, & rapporté en mes exercitations Samarit. *p.* 3, 4, 5. התראה שמעשיהם בוה לריק ולשלה השתדלות בדברי חובה *nunqvid vides qvod opus eorum in hoc vanum fuerit & supervacaneum & diligens occupatio in re damnabili.* Il traduit l'un, *videaturne tibi* (vel *an videatur tibi, an existimas*) *qvod opus illorum in hoc vanum fuerit, & supervacaneum, aut occupatio circa rem debiti*, hoc est, honestam & necessariam. Mais le commentateur hebreu l'entend comme moy; en second lieu l'auteur conclud les choses dites precedemment, & peu apres, &c. d'une mesme facon de parler qvand au mot התראה; Mais son Pere l'a interpretè comme moy au chap. *20.* de son Tiberias; au reste en ces corrections on pourroit trouver à redi-

re, il s'imagine avoir tire la qvinteſſence de cet auteur me repetant, qv'il l'a leu fort diligemment, je penſe neanmoins, qv'il s'eſt eloignè bien fort de ſon but, non pour n'eſtre pas aſſez exercè dans la lecture des Rabbins, car comment ne le ſeroit il pas veu qv'il ne fait autre choſe, & qve des ſon enſance il à eſtè inſtruit d'une ſi bonne mai n? Mais d'autant qv'il à plus de ſoin d'eſtablir l'opinion, dont il eſt prevenu, qve de rechercher la veritè; je me figure aſſez aiſement, qv'il fait pour cet auteur comme ſon Pere, qvi dit en ſa Bibliotheqve Rabbiniqve, qve c'eſt un liure *multiplicis doctrinæ, conſcriptus in laudem regis cujuſdam, qvem vocat Cozar*; c'eſt une forme de Catechiſme ou Dialogue, où il inſtruit le Roy Cozar en la Religion Judaiqve, & luy preuve qv'elle doit eſtre preferee à toutes les Religions, & il ſemble ou il feint, qve ce Roy Cozar avoit inclination aux Karaites; c'eſt pourqvoy il y a auſſi une longue diſpute contre eux, en laqvelle il monſtre, qv'ils

qv'ils doivent estre postposes aux Rabbinistes, la maniere de parler du Jeune Buxtorfe me fait estimer, qv'il est de l'humeur de Ciceron, qvi escrit de luy mesme à son frere, qve *à puero adamabat αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων.*

3. Pour ce qvi est des lettres Hebraiqves, J'ay rapporté trois opinions des Juifs, & en ay mis deux en une apres les avoir distinguées, a scavoir celle qvi tient, qv'il n'y avoit qve le liure de la loy donné par Moyse & gardé dans l'arche, qvi fust escrit en lettres Assyriennes, & celle qvi dit absolument, qve toutes les lettres estoient Samaritaines. Pour la premiere opinion j'avois cité neuf ou dix Babbins, & d'autant qve j'estime, comme je luy ay mandé la premiere opinion ridicule, & qvand elle seroit vraye, entierement inutile, & mesme occasion de soumettre toute la Religion & la police aux caprice du grand Prestre, qvi seul eust eu droit de lire ce liure, l'ay dit en mes Exercitations, qve la plus grande partie des Juifs croioit, qve les anci-

anciennes lettres estoient Samaritaines, & ay conjoint les auteurs de ces deux opinions en un, estimant à la facon des jurisconsultes la restriction de la premiere pour nulle. Mais Buxtorf a voulu entendre mes paroles, comme si je n'avois point fait mention du grand nombre des Juifs, qvi suit cette ridicule opinion.

Qvant au 4. je luy ay fait un assez long discours des raisons, qvi me portoient à croire, qve les points estoient de nouvelle invention; je seray bien aise, qv'il y responde; ce qve je ne croy pas possible. Car il me semble, qv'il y a des preuves si evidenies, qve les points n'estoient point inventés du tems de St. Jerome, du Talmud, & des auteurs de leurs Midraschim, qv'on n'en scauroit pas desirer d'avantage pour preuver une negation, où l'absolue ignorance de qvelq; chose. Je luy ay aussi marqvé plusieurs auteurs ou qvi reprennent les Masorethes, ou comme leur oeuvre estant inutile ou comme s'estant trõpes, & qvi ne font plus difficulté de les repren-

reprendre, qvoy qv'ils les estiment, qv'ils feroient de reprendre un autre Rabbin, qvi les auroit precedè, qvi est un argument tre;certain qv'ils les croioient posterieurs aux Talmudistes, bien esloignes de les croire les assesseurs d'Esdras. La preuve est encore plus concluante par la comparaison des Karaites. Les Juifs parlent des Karaites, qvi sont leurs heretiqves, comme des plus impies du monde; la raison est qve les Karaites n'adjoustent pas egale foy aux traditions Talmudiqves, qv'au texte Bibliqve; Car d'ailleurs ils font estat du Talmud, le lisent, s'en servent, & firent de la plusieurs ceremonies, mais ils disent, qv'il se sont trompez qvelqve fois & n'estiment point pecher en reprenant; à cette occasion les Juifs s'accorderoient plutost avec un Christien qv'avec un Karaite; ou plusieurs insignes Rabbins depuis six cens sont mocqvés de la plus grande part du travail des Masorethes, plusieurs autres les ont repris comme ils feroient leurs compagnons, & susqves

qves ici pas un ne s'eſt aviſé de les avoi en deteſtation, & de l' un de, ces deux avis ont eſté preſqve tous le Juifs, qvi ont eſcrit avant deux cens cinqvante, ou trois cen ſans dautant, qv'ils les reprennent ſans s'objecter, qv'il y en ait d'entre eux, qvi les egalent aux Talmudiſtes, ou qvi croient un crime de les reprendre, il ſeroit ennuyeux d'entrer plus avant en cette matiere; je vous diray ſeulement, qv' Aben Eſdra qvi eſcrivoit il y apres de 500, apres avoir dit, qv'il avoit leu treze ou qvatorze Grammairiens, qvi l'avoient precedé à fait une liſte des ſes docteurs ſelon l'ordre dit il, qv'il ſont veſcu, Moyſe, les Prophetes, Eſdras, la grande Synagogue, les auteurs, dont eſt compilé les Miſnaioth, les Talmudiſtes, les Maſorethes, enfin les Grammairiens, dont, dit il, je ſuis du nombre & aſſigne à un chacun ſon oeuure principal. Je ſeray fort aiſe de voir ce qv›il pourra reſpondre à cela & à qvantité d'autres raiſons; car il n y à rien, qvi me ſoit plus important, qve la veri-

veritè, & l'embrasseray qvand il me la monstrera, ce qve je ne croy pas possible au fait, dont il est qvestion.

Enfin pour les liures de Karaites nous n'en avons qvun, qvi est un commentaire manuscrit sur toute la loy, du qvel comme aussi du liure de Cozri on voit clairement, qve les Karaites ont tousiours fait grand estat des Masorethes, † l'auteur de ce commentaire vivoit qvelqve tems apres Kimhi, & escrivoia Constantinople, c'est ceqvi a donné occasion à plusieurs Juifs de mespriser bien fort les Masorethes, par une antipathie naturelle à ceux, qvi s'entrehaissent.

Pour les Masorets, pont vous m'escrives, il me semble qve je prouve clairement deux choses, premierement qv'il y en a eu de deux sortes, qvi ont esté en divers tems, sans m'arrester aux auteurs de la petite Masore, qvi ont esté en divers tems & qvi sont posterieurs à toutes les deux; les premiers ont reveu le texte de la Bible, l'ont repurgé, &

† Cela n'est pas vray.

gé, & ſont les auteurs de la beaucoup plus grande partie du Keri,&Chetib; car il y en avoit deja une partie notable remarqvée avant eux & le Talmud,& qvelqve peu dans le Talmud; les ſeconds ſont les auteurs des points & des accens, & de la diſtinction des verſets, qvi ne s'accorde nullement avec la diſtinction, qve l'on peut receuillir de S. Jerome & autres, ni avec celle qve les Talmudiſtes avoient par tradition; la ſeconde eſt, qve le Talmud n'apoint eſté achevé devant l'année 680. au plutoſt; ceqvi ſe proue par qvelqves tres anciennes hiſtoires partialles des Juifs, qvi temoignent qve R. Aſer fut interrompu de ſa collectionTalmudiq; par la ruine de l'Empire des Perſes, fait par les Mahumetans ou Agariens, & les grandes perſecutions, qvi furent alors excitées par les Agariens, de ſorte qv'ils demeurerent plus de 70. ans ſans l'achever, or le liure *Tractatus Sophrim* ſuit le Talmud & precede la veuue da tente Bibliqve, comme il ſe peut demonſtrer clairement; par

par conſeqvent les premiers Maſorets ne s'auroient avoir plutoſt commencé qve le 8. ſiecle ; il eſt vray auſſi & peut eſtre demonſtré par les propres paroles des Maſorets, qve les points n'ont pas eſté tous inventés par les Maſorets, in les figures & moins encore les noms, vous avez, ſi l'ay bonne memoire, traitté de cela en voſtre *Arcanum* ; qvant à la conjecture, qve vous faites, qve les Juifs ont pris leurs points des Arabes, je la croy tres vraye & penſe le pouvoir demonſtroir. Mais tout cela demande un long diſcours, qv' ſe ceſſions tous à faiut il y a plus de dix ans.

Qvant au Zohar, je n'ay pas entendu parler de Leo Juda pour les raiſon, qve vous m'eſcriviez, mais d'un Juif Africain appellé Leo, qvi vivoit il y a peut eſtre trois cens ans, qve qvelqve Hiſtorien Juif temoigne avoir eſte accuſé des lors de contreſervir cela pour le profit, qv'il recevoit debitant cette marchandiſe. J'ay autrefois perdu du tems à lire ce liure, non pour y apprendre ſes reſueries, mais

mais pour y remarqver histoires ou discours non convenables au tems qv'on luy donne, dont J'ay remarqvé grande qvantité, qvi me confirme en la pensée de la supposition. Vous remarqverés aussi son dialecte bien different de celuy d'Onkelos, & messe de termes & manieres de parler de la phrase de Jonathan Uzielis & du Targ. Hierosol. & d'autres, qvi ressentent entierement le dialecte Talmud; ce qvi prouve clairement qve l'auteur apris son language de la lecture de tous ces auteurs ensemble. Mais je passe de beaucoup les bornes d'une lettre; c'est pouiqvoy je finis apres les offices de mon tresh. service, & vous avoir supplié de prendre en bonne part la franchise avec la qvelle vous escrit celuy qvi est verit ablement M.

11 Mars 1647.

Vostre tres humble

Serviteur,

Joh. Morinus.

EPIST.

EPIST. LXXIV.

Bartholdus Nihusius Jo. Morino. Cur in Provinciis unitis pauci libri eruditione referti ex Galliis adsportati compareant.

Admodum Reverendo Joanni Morino S. P. D. Bartholdus Nihusius.

REdditæ omnino sunt mihi tuæ, prid. Id. Novembr. datæ; qvæ supra modum placent, etiam amicis, immo & Gerardo Joanni Vossio, licét non Catholico: nam & huic legendas dedi. Gratias ago immortales, de beneficio illo maximo; neqve enim interpretari aliter possum; ac spero non me peccaturum, si data opportunitate, tuam istam Epistolam luce donem, qvi copiam hic facio Chartulæ de Cruce. In qvo negotio, si qvid istîc vobis occurrat, non observatum aliis, doceri id optem. Fieri enim potest, ut manus admovendæ sint ei rei denuo. Profitebor publicé, per qvos profecerim: sicuti & ad Bartholinum & Salmasium profiteri me vides, qvòd libri

eruditi

eruditi ex Galliis compareant hîc rarissimi, Vossius inde ait esse, qvia paucissimi in Provinciis hisce unitis reperiantur homines docti, adeoqve multitudine illæ talium vincantur longe à sola Lutetiâ. Et hinc fit, ut, si Bibliopolæ Batavi emunt in Francia libros, in Poloniam & similia loca eos devehi curent. Interim vehementissimo nos laboramus desiderio videndi suo tempore Praxin Sacramenti Pœnitentiæ, cujus spem facis. Deus det suam gratiam, ut feliciter partus ille in luminis auras exeat. Salve plurimum.

Amstelodami xiij *Febr.* cIↃ IↃ CXLVII.

Admodum Reverende Domine,

Qvia hæc diriguntur per me; obseqvia mea tibi duxi unico verbo offerenda, & simul rogandum an veré ad nostras partes accesserit Meleterius, de qvo Nihusio antehac recordor te scripsisse; aliud nec otiũ modo permittit, sed finio ac permaneo.

Hagæ hac 11. Februarii 1647.

Admodum Reverendæ Paternit. Tuæ Officiosissimus Servus,
Jacobus Electus Ephesinus.

EPIST. LXXV.

J. Morinus Card. *Barberino.* Apologia Domini Feronii Canonici, & Archidiaconi Ecclesiæ Carnutensis ac Doctoris Sorbonici, cui summus Pontifex concedere noluerat diplomata Bullarum Abbatiæ Sti Laudomari Blesensis, eó qvòd doctor ille ob Jansenianas opiniones apud Aulicos urbis male audierat.

Eminentissimo Cardinali Francisco Barberino J. Morinus S. P. D.

FAma non vulgari hîc increbuit, sanctissimum Dominum nostrum diplomata suis Bullis Abbatiæ S. Laudomari Blesensis concedere nolle in favorem viri admodum reverendi, & apud nos celebris; Domini Feronii Canonici & Archidiaconi Carnutensis Ecclesiæ, Doctoris Sorbonici, & Illustrissimi Carnutensis vicarii & officialis ad eam regendam summo Pontifici à rege nominati, eo qvòd Cornelii Jansenii Iprensis librum cui titulus est Augustinus, suffragio suo comprobaverit

Calum-

Calumnia, qvæ huic viro, optimo, doctissimo, & de Ecclesia Catholica bene merito impingitur, impulit me ad hanc Epistolam Eminentiæ vestræ scribendam, ut veritati testimonium debitum perhibeã, & innocentiam à malevolis iniqvissimè appetitam, qvantum in me est asseram, verum eqvidem est, nec diffiteor, librum illum cum plurimis aliis & doctoribus & Episcopis se probasse. Sed id factum est, cum primùm Galliæ innotuit, anteqvám turbines, qvi postea illius causa commoti sunt, in orbe Christiano excitati fuissent; videbat librum ab Episcopo Catholicæ communionis compositum, cujus autor omnes labores suos Ecclesiæ Romanæ emendandos & expungendos humillimé subjiciebat; videbat librum in Belgio á librorum Censoribus examine facto probatum & commendatum, & duplici privilegio Imperatoris & regis Catholici munitum; videbat librum á multis viris doctis in Gallia magni fieri, á nemine tum attentatum: librum legit, qvæstiones varias & populares

præſertim attendit; eſt enim D. Feronius prædicator celebris, & ſermonib9 qvadrageſima libus continuis in pleriſqve Galliæ diœceſibus nedum Carnutenſi notiſſimus, videt eas pié & devoté variis S. Auguſtini teſtimoniis reſolvi & decidi. Suffragium rogatus libro dare non recuſat, qvem amplecti tot argumenta ſuadebant, nullum adhuc diſſuadebat; ſed conſideretur, qvalem poſtea ſe præſtiterit: excitis qvæſtionibus Janſeniſtarum factioni nunqvam faviſſe auditum eſt; ab eo tempore innumeros Sermones ad populum variis locis habuit, nullus unqvam Epiſcopus aut qvivis alius Novationis Janſenianæ eum accuſavit: in Gallia notum eſt illuſtriſſimum Epiſcopum Carnutenſem doctorem Sorbonicum & olim in ea Theologiæ Profeſſorem regium Janſenianis opinationibus maxime adverſum eſſe; Feronium tamen poſt librum hunc ab eo probatum & vicarium ſuũ & officialem conſtituit, hoc eſt, univerſum totius Diœceſis regimen ipſi commendavit, qvod ſane præſul religioſiſſimus & prudentiſ-

dentiſſimus nunqvam feciſſet, ſi qvid Janſenianæ labis ipſi adhærere conjeciſſet, nec cum eo familiari & continuo contubernio conviveret; unde eſt, qvod Bullam Pontificiam de qvinqve Propoſitionibus Janſenio tributis nuper editâ, ipſi commiſit per dioeceſim promulgandam & exeqvendam; qvo munere ita functus eſt, ut qvi impias illas Propoſitiones maxime averſantur, nihil ultra id, qvod fecit, deſideraverint; deniqve Abbatiæ illius nominationem obtinuit non aulicorum more, ambitu, & importuna amicorum intercesſione, ſed nihil de ea cogitans à ſereniſſ. Duce Aurelianenſi, ad qvem pertinet, ad illam Abbatiam nominatio ex antiqva cum Rege Chriſtianisſimo conventione qvæſitus eſt atqve ut illius curam gereret rogatus. Religioſisſimi autem Principis intentio eſt, qvinqve millia redituum annuorum ex illo ſacerdotio provenientium in ſeminarium pro Dioeceſi fundandum è menſa Abbatis eximere; hoc autem cùm nunc fieri non potuerit, Rege & qvibuſdam Con-

ſiliariis non approbantibus, Feronius e-
lectus eſt, qvi Abbas factus magnam Ab-
batiæ fructuum partem in Seminarium
illud fundandum ſpontaneus & volens
impenderet, donec Regis conſenſus ob-
tineretur, & à ſummo Pontifice confir-
maretur. Hæc Eminent. Card. tibi no-
ta eſſe volui, ut calumniam viro optimo
& qvacunqve Catholico iniqviſſime inu-
ſtam ex officii mei debito abſtergerem,
atqve ut negotium pietatis, cujus cauſa
hoc ſacerdotium illi donatum, qva potis
ſum, adjuvem & promoveam; cùm au-
tem variis experimentis certiſſime ſci-
am Eminentiam veſtram juxta Apoſto-
li Pauli mandatum, qvæcunqve ſunt ve-
ra, qvæcunqve pudica, qvæcunqve ju-
ſta, qvæcunqve ſancta, qvæcunqve a-
mabilia, qvæcunqve bonæ famæ, ſi qva
virtus, ſi qva laus diſciplinæ, eum cogi-
tare, pluribus illi hoc negotium non
commerdabo, rei æquitas, juſtitia, Ec-
cleſiæ neceſſitas verbis meis longe effica-
cius apud eum intercedunt. Deus diutiſſi-
mè te conſervet, Eminentiſſime Cardina-
lis,

lis, & inimicos tuos triumphatos pedibus tuis ſternere pergat.

Pariſiis xj. *Kal. Sept.* 1653.

EPIST. LXXVI.

J. Morinus Card. *Barberino* congratulatur ob triumphatos ab eo hoſtes.

Eminentiſſimo Cardinali Franciſco Barberino J. Morinus S. P. D.

ELapſæ ſunt jam aliqvot ſeptimanæ cùm in dies ſingulos expecto viri clariſſimi D. Conæi domeſtici tui Romam á nobis diſceſſum, ut teſtatam tibi facerem eam, qvam animo concepi de tua familiæqve tuæ illuſtriſſimæ reconciliatione cum ſummo Pontifice lætitiam, luxerunt acerbé viri boni omnes, cùm calumnias innocentiæ tuæ tante arte inſtructas viderunt, ut ſummo Pontifici alias tibi multis nominibus maximè devincto tam atrociter imponerent. Sanguine collachrymaruntMuſæ, cùm audierunt unicum hoc ſeculo juſtum æſtimatorem & defenſorem ſuum bonis ſpoliatum, patriâ profugum, ne exul qvieſceret iniqvi

qvis litibus post fugam appetitum; qvis tam ferrei & feri pectoris, qvi cùm videat nobilissimam familiam tota Europa celebrem honoribus amplissimis ubiqve decoratam derepente cum teneris & dulcissimis pignoribus sese miserabiliter æstibus maris intempestivo cœlo committentem, nullum periculum qvantumvis eminens & capiti impendens detrectantem, ut eos fugeret, qvos summis beneficiis & honoribus cumulaverat, temperet à lachrymis? ita qvoqve serenitate & tranqvillitate rebus tuis reddita exultantem animo lætitiam comprimere nec potui nec debui; qva ratione enim qvem afflictum & extorrem summa cum animi tristitia conspexi, malis superstitem & tandem de invidia triumphantem sine ingenti animi lætitia & exultatione conspicere possem? Nec etiam permittit ea benevolentia, qva me à tot annis complecteris, ut gaudium de restitutione tua toto pectore exundantem apud me contineam: accipe igitur Eminentissime Card, hoc Epistolium, ut lætitiæ argumentum. qva prop-

propter triumphatos à te hostes tuos exulto & gestio, atqve etiam ut gratitudinis qva tibi arctissime devinctus sum, qualecunqvè monumentum, meiqve tibi obseqventissimé addicti ne sis immemor. Deus vota tua, & consilia secundet, & Eminentiam tuam Ecclesiæ suæ & literis incolumem diutissime conservet.

Parisiis 7. *Idus Septembr.* 1653.

EPIST. LXXVII

Card. *Barberinus J. Morino. D. Feronii* Pietas & Doctrina commendatur.

Admodum Reverendo Patri D. Joanni Morino *Prebytero.*

ADmodum Reverende Pater, D. Feronium Illustrissimi Carnutensium Episcopi Vicarium generalem suæ virtutes ac doctrina commendare sat poterant; maxima tamen iis accessio facta est ex luculento adeo testimonio, nam qvem tanta judicii sui laude exornat ornatissimus Morinus, eum plurimi ab omnibus faciendum censeo; video itaqve, ad qvam me officii rationem excitet, & tanti

pondus judicii, & præcipuus meus erga P. Tuam amor; qvamobrem P. Feronius qvidqvid in me eſt, vel à me proficiſci poterit, ſibi certo promittere poteſt, ea enim omnia teſtimonia libentisſime dabo atqve officia adhibebo qvæ ad ipſius commendationem magis facere intelligam; cæterùm ſi ego Doctisſimum Morinum à me amari dixerim, nihil novi dixerim.

Romæ die 29. Septembris 1653.

P. T.

Addictisſimus
Card. Barberinus.

EPIST. LXXVIII.

J. Morinus Card. *Barberino* obſeqvium ſuum teſtatur.

Eminentisſimo & Reverendisſimo Principi, Franciſco *Cardinali* Barberino Joannes Morinus *Congreg. Orat. Presb. ſalutem obſeqvioſisſime dicit.*

QVanqvam ante paucos dies abeunti Domino Coneo literas ad Eminentiam veſtram perferendas dederim

qvi-

qvibus devotum illi obſeqvium meum teſtarer, credidi tamen officii mei eſſe R. Patre Goezaldo Romam redeunte eum hinc abire inſalutata Eminentia veſtra non ſinere ; Cùm enim ei ſit a multis annis cognitus, eumqve ſæpius colloqvio ſuo benigne honoraverit, literas meas meritô deferentis illi gratiores fore exiſtimavi. Religio mihi eſt, & qvidem verecundus pudor Eminentiam veſtram rebus arduis occupatisſimam interpellare, & dum mente verſat, & diſponit negotia totius orbis Chriſtiani maxima & difficillima, mei homuncionis planè inutilis mentionem injicere. Sed cùm in memoriā revoco eā qva me ſemper complexus es benevolentiam, cujꝰ argumenta qvam plurima mihi dediſti, animū & confidentiā reſumo, mihiq; perſvadeo, freqvens obſeqvii mei teſtimonium. Eminentiæ veſtræ non fore importunū.

Vale Eminentisſime Cardinalis. Deus Eminentiam veſtram incolumen Eccleſiæ qvàm diutisſime conſervet.

Pariſiis viij. *Id. Octob. Anno* CIↃ IↃCLIII.

EPIST. LXXIX.

J. Morinus Abrahæ Ecchellensi. Qværit nonnulla de gente Samaritanorum.

Clarissimo Viro Dn. Abrahæ Ecchellensi J. Morinus *Congr. Orat Pr. S. D.*

R. Patre Goezaldo qvem nosti Romam redeunte te insalutatum nolui dimittere, sed veteris amicitiæ nostræ memorem te volui monere; an è Syria responsum acceperis de Samaritanis, qva ratione legere soleant Pentateuchum, Hebraicasqve voces rescire velim. Multæ qvæstiones hac in causa elucidanda fieri possunt, olim eas sigillatim descripsi tibiqve dedi, & jam dudum est cùm mihi rescripsisti, te eas conservasse, atqve in patriam misisse; præcipuæ sunt, an ut Arabes utantur punctis, an ut Judæi, an verò nulla habeant; qvid sentiant de punctis Judæorum & de eorum pronuntiandi ratione; qva ratione pueros & mulieres, si puncta non habent, doceant legere, an Grammaticarum usum habeant; & si fieri posset una ab eis Gram-

Grammatica Hebræa comparetur; haberetur qvoqve exemplar pronuntiationis eorum decem aut duodecim versuum è Pentateucho latinè, si fieri posset, ab aliqvo Syro latinæ lingvæ perito expressorum, ut, qva ratione pronuntient, melius judicari possit; iterum à te expostulo pauca qvædam, qvæ ad Samaritanam pronuntiationem spectant, qvæqve Parisiis è Chronico qvodam Samaritano excerpsisti; pauca ea sunt & brevissima paginula possunt inscribi; pervelim ea ad me mitti, ut mihi sint velut præludia amplioris messis expectatæ; hæc si concesseris non modo me, sed & Remp. literariam magno beneficio cumulabis; amicitiæ tuæ admodum confidens familiariter tibi scribo, pluraqve qvâm petierim spero. Vale vir Clarissime, meiqve semper esto memor.

Parisiis viij. *Id. Octob. An.* 1653.

EPIST. LXXX.

Card. *Barberinus Morino* gratiam habet, qvòd tam liberaliter in se laudes conjecerit.

Admodum Reverendo Patri J. Morino *Congregationis Orat Presbytero.*

ADmodum Reverende Pater; qvod me meamqve domum ſummus Pontifex novo benevolentiæ nexu devinxerit, in partem felicitatis meæ pono; verùm etſi non aliud honoris ac fructus ea mihi res peperiſſet, hoc certè abundè apud me eſſet, qvòd te Vir Clariſſime, ad gratulationem excitavit, ut qvam animo conceperas lætitiam; tuis ornatiſſimis literis teſtatam mihi faceres; id mihi qvám gratum acciderit, vix aſſeqvi verbis poſſum; tibi facilius conjectandum erit. qvi noris qvo apud me ſint loco eximiæ tuæ virtutes, eloqventia, doctrina, ingenium á vulgaribus longe ſemotum; ac profecto & majorem tibi habeo gratiam, qvód etiam perſpexerim, qvam liberaliter ac plena manu laudes in me conjicias, qvo enim minus eas demereri poſſum, id eo majus tui in me amoris eſſe argumentum ſentio; qvo in amore reſpondere tibi qvantum cupiam, re potius, qvam verbis

verbis declarare vellem. Vale optime Morine, ac pro me Deum precare.

Romæ die 24. Novembris 1653.

Amore, qvo semper me devincis, leges qvæ in seposito folio addere ausus sum, eruditione & bonitate tua allectus

P. T.

Addictissimus
Card, Barberinus.

EPIST. LXXXI.

Card. *Barberinus J. Morino.* Jucundas sibi esse illius literas testatur.

Admodum Reverendo P. P. Joanni Morino *Congregationis Oratorii Presbytero.*

ADmodum Reverende Pater; nullæ mihi litteræ tuis jucundiores accidere solent neqve ego promptiori manu calamum unqvam arripio, qvam cùm ad te Vir clarissime, scribendi occasio se mihi præbet; qvod ideo significandum duxi, ut vel hinc intelligas, qvanto te amore proseqvar, qvantiqve tuas singulares virtutes faciam. Patrem Goezaldo ad nos redeuntem, qvi tuas mihi reddidit, liben-

libentiſſimé vidi, & amanter ſum complexus, cùm tui, veſtræqve Congregationis cauſa, tùm ob amicitiam, qvæ á plurimis annis mihi cum eo eſt, cui propterea, qvidqvid á me Proficiſci poteſt, ultro exhibui; cæterùm me velim, ut facis, amare pergas.

Romæ die prima Decembris 1653.

P. T. Addictiſſimus

Card. Barberinus.

EPIST. LXXXII.

Card. *Barberinus J. Morino* ſignificat Criticam Sacram *Lud. Cabelli* materiã diſputationis Romæ ſuppeditaſſe, & cur non errrores ſolùm, ſed curioſitatem omnem & audaciam, qvibus ad novos errores via ſternatur, depellere curent Romani Aulici.

Admodum Reverendo P. P. J. Morino *Congr. Orat. Presbytero.*

VIx tibi gratias egi ob præcipuam benevolentiam, qvam in tuis literis exhibuiſti, cum nova præberetur occaſio & tibi per iſtam ſingularem tuam eruditio-

tionem cum summa pietate conjunctam, nullisqve privatis affectionibus obnoxiam perpetuo benemerendi, & mihi ob expertam toties humanitatem tuam grati animi significationes renovandi. Ludovici Capelli Critica Sacra materiem disputationibus his diebus suppeditavit propter Sacri Concilii Tridentini de vulgata Bibliæ editione decretum, & contra malos interpretes & contra illos, qvi sibi facultatem arrogant libros sacros proprio Marte emendandi & edendi; adversam verò sententiam non tantum Criticæ Auctor affirmat & docet, sed ex pluribus ejus dictis induci asserunt, illud ab eo privatæ auctoritati tribui, qvod Ecclesiæ, & summo Pontifici reservatum videtur, etiamsi in minima dictione aut vocula correctio esset adhibenda: præsertim post editionem á Clemente VIII. factam summo cum plausu & unanimitate Ecclesiæ Catholicæ receptam; qvam opinionem seqvitur inter cæteros Auctores magnæ notæ Melchior Canus, qvi in suo locorum Theologicorum opere, qvam

qvam religiosissime cesnet a nullo attingendam Sacram Bibliam esse, nec qvæ levissima forte videntur in dubium revocanda. Apud me alicujus momenti est, quod cùm apud vos agerem, acceperim diu hæsitatum fuisse circa libri editioné, nam ab ea deterrebat nimius Censoris rigor in textum Hebraicum ob historiæ sanctitatem & in violabile Sacramentum, cùm tamen omni studio contenderetur, ideo hoc opus dandum in lucem esse, qvod perspicuè demonstraret, hæreticos abusos Hebraico text9 ita ut si publici juris hoc opus fieret, verisimile esset, illos id ægrè laturos, præsertim homine ejusdem farinæ hæc docente, ut postea evenit; cæterùm qvid ageret de vulgata Versione nihil audivi; apud accusatores, auget operis suspicionem auctor extra Ecclesiæ sinum mortu9 (nulla habita ratione qvod ejus filius qvippe Catholicus & Sacerdos anteqvam librum ederet, probabiliter emendandum curare potuerit) auget inqvam suspicionem in hac urbe præsertim, in qva ob Dei gratiam ab hæresibus remotis-

motissimi cùm simus, dare operam debemus, ut non errores modo, verùm etiam curiositatem omnem & audaciam, qvibus ad novos errores via sternitur, depellamus. Liceat mihi tutis auribus tuis, amicissime Morine, hæc pauca deponere, & qvale sit etiam judicium tuum de isto opere, efflagitare.

P. T,

Addictissimus

Fr. *Card.* Barberinus.

EPIST. LXXXIII

J. Morinus Card. *Barberino.* Judicium suum de Critica Sacra Capelli, & in eum Animadversiones, cur Parisiis cum privilegio Regis edita, qvibus Approbationibus, qvid in ea laude dignum, qvid vituperio, qvis sit sensus Concilii Tridentini pro definitione vulgatæ.

Eminentissimo Principi Francisco *Cardinali* Barberino.

CUm Eminentia tua postremis tuis ad me literis testetur, tantopere sibi placuisse, qvòd officio meo Satisfacere qvalicunqve modo conatus fuerim, mihiqve

hiqve tanta cum humanitate demonstret, se boni consuluisse, imo gratias mihi habere, qvòd lætitiam de summi Pontificis benevolentia in illustrissimam familiam Barberinam rediviva animo meo exundantem per Epistolam meam affluere siverim, mihi profecto magna confidentia est, gratum & acceptum multo magis Eminentiæ tuæ fore, si illius commodis inservire qvomodo possem, & opera mea obseqvium aliqvod illi præstare; qvapropter cum iisdem literis hujus rei occasionem mihi dederit, non lubens modo, sed alacer eam amplector.

Postulat à me Eminentia tua sententiam meam de Ludovici Capelli Critica Sacra; qvanqvam E. V. sit literarum omnis generis ornamentis politissima, virisqve doctissimis undiqve circumdata, atqve in medio mundi sole constituta, tamen qvoniam jubet, lumen soli mutuum dabo, & facula mea meridiem illustrabo; de sacra igitur Capelli Critica dicturus ut ordine procedat sermo noster, eum in tres partes dividam; primùm de

de Capello dicam & ejus in Critica ſcopo; deinde rationes explicabo, qvibus perſvaſi viri qvidam docti privatim inſtiterunt apud Franciæ Cancellarium, ut imprimendæ Criticæ facultatem concederent; poſtremo qvæſtioni de qva ſententiam meam poſtulat Eminentia tua reſpondebo: nec enim ei planè niſi duobus prioribus explicatis ſatisfieri poteſt.

Ludovicus Capellus adhuc vivit, annum agens ultra 70; non modo hæreticus eſt, ſed etiam hæreſeos Miniſter & Prædicator, atqve in Academia Salmurienſi Hugonotica linguæ Hebraicæ Profeſſor; itaqve qvod dicebat Anaſtaſius Pontifex Epiſt. 3. de Ruffino, multo magis de Capello videtur mihi dicendum, *Ruffinum ſcito ita haberi à noſtris partibus alienum, ut qvid agat, ubi ſit, ne ſcire cupiamus; ipſe denique viderit, ubi poſſit abſolvi.* Qvid Capellus dixerit aut ſcripſerit, bene an male, non mihi videtur magis eſſe Magiſtratui Eccleſiaſtico curandum, qvàm curare ſolet aliorum Miniſtrorum libros, qvi penè innumeri qvotidie

tidie eduntur in *Gallia*, *Germania*, *Anglia*, aliiſqve regionibus hæreſi infectis. Qvis ſufficeret omnibus recenſendis & cenſura notandis? qvos ſanè ut dicitur, *ναῦς μὴ μία πάντας ἄγει*, deinde hâc cenſurà Capello magnum & optatum beneficium conſeretur, nam hæretici decem & amplius annis diligenter caverunt, ne liber iſte ederetur; diu Genevæ Manuſcriptus hæſit, ſed ut imprimeretur, obtinere non potuit, diu Sedani, diu Lugduni Batavorum: ſed repulſam qvam Genevæ paſſus erat, illis qvoq; locis, licet Lugduni editionem Salmaſius urgeret, paſſus eſt; ſentiebant ſcilicet Miniſtri validiſſimum argumentum ac pene unicũ, qvo hacteno9 in vulgatam uſi fuerant, validiſſime ſubduci, hoc nempe, Texus Hebræus eſt planè incorruptus, qvalis à Moſe & Prophetis eſt Spiritu S. dictante fuſus; ergo translatio omnis huic primigenio textui non conſentiens ad hunc textum corrigenda eſt; at translatio vulgata innumeris locis ab Hebræo Textu differt, ergo innumeris locis caſtiganda eſt,

eſt,& tota reficienda. Aſſumptionem plurimis exemplis docent; ſpecioſum iſtud fontiũ nomen, à qvo Translationũ rivuli fluunt, veros Catholicos multos aut decepit, aut ſuſpenſos tenuit; totus eſt Capellus in hoc fundamento evertendo, qvod ſanè magno molimine tentat & feliciter exeqvitur; res erat probatu admodũ difficilis; antiqviſſimi codices Hebræi nulli ſunt. Mirificus enim eſt Bibliorum Hebraicorum editorum conſenſus; ideo qvi ab uno codice diſcedit, ab omnibus æqvo ſpatio diſtat. Qvid ille ut hoc aſſeqvatur? Varios Teſtamenti veteris libros, in qvibus eadem repetuntur inter ſeſe comparat, indeq; neceſſario variantes lectiones colligit; idem præſtat in locis novi Teſtamenti ex vetere deſumptis; deinde ad Keri & Ketib Judæorum digreditur, pleraqve ſalebroſæ & ſeconditæ Maſorethicæ Criticæ arcana denudat; poſtea varia teſtimonia 70 Interpretum cum hodierno textu Hebræo comparat, qvorum differentia aliunde provenire non poteſt, qvam ex differentia

rentia exemplaris, qvo usi sunt 70, ab hodrerno textu Hebræo; idem facit in Paraphrasi Chaldaica atqve in variis locis, qvæ supersunt, antiqvarum translationem Græcarum Aqvilæ, Symmachi, & Theodotionis, qvibus & inter se & cum hodierno textu Hebræo collatis evincitur tot codicibus usos & inter se, & cum hodierno textu non ita consentientibus, ut Biblia Judæorum Neoterica inter se nunc consentiunt: Deniqve vulgatam cum textu Hebræo plurimis locis comparat, ex qva rursus comparatione demonstrat differentiam, qvæ multis locis conspicitur, Hebræum textum inter & Latinum, nec ab errore interpretis, nec à mendis librariorũ manare, sed à varietate codicis Hebræi, qvô usus est S. Hieronymus ab eo, qvi nunc vulgatus est; lectionem autem S. Hieronymi hodiernà tanto certiorem esse, qvanto S. Hieronymi codex hodierno Hebræo antiqvitate præstat; hoc ipsum adnotavit præfatio præposita editioni vulgatæ autoritate Clementis VIII, editæ, *Facile fieri posse*

posse credendum est, ut majores nostri, qvi ex Hebræis & Græcis latina fecerunt, copiam meliorum & emendatiorum librorum habuerint, qvàm ii, qvi post illorum ætatem ad nos pervenerunt, qvi fortasse tam longo tempore identidem describendo minus puri atqve integri evaserunt. Idem nos in novo Testamento fecimus duorum antiqvissimorum codicum manuscriptorũ ope freti, qvorum comparatione cum vulgata qvadringenta & qvadraginta loca protulimus, in qvibus vulgata versio ab hodierno textu Græco discedit, sed cum istis exemplaribus mirificè consentit; unde manifestum fit, qvod vult ista præfatio, varietatum causam, qvæ inter vulgatam & Originarios textu intercedit, ab errore aut mendis in vulgatam irreptitiis non esse petendam, sed ut plerumqve à mendis in Originarios textus illapsis, qvæ nunc ab antiqvo puriore, qvem vulgatæ interpres præ manibus habuit, difformes reddunt; omnium autem Catholicorum sententia est, fontes nunc plurimum turbidos fluere, ut latè demonstravimus

vimus

vimus in iisdem exercitationibus c.2,3,4,5 primæ Exercit. Huic veritati qvi contradiceret, neminem legi, nisi forte unum aut alterum Catholicum stultè Hebraizantem, ne professioni suæ derogaret; cùm igitur viderent ministri hoc suum fundamentum planè corruere, illius libri editionem qva arte & authoritate valuerunt impedire conati sunt; cùm autem editum audierunt, Capello plurimi succensuerunt, ut qvi Catholicis arma ministraret, & suas ad autoritatem Ecclesiæ ut alqvid certi habere possent, confugere cogeret; itaq; libri censura Capello gratissima erit, ut pote qvæ illi occasio erit cum suis in gratiam redeundi; ea ratio, qvæ tantopere Ministrorum animos adversus hujus libri editionem commovit, nonnullos viros Catholicos doctrina præstantes, in qvorum manus Critica ista pervenerat, plurimum ad procurandam privatim istam editionem incitavit; videbant enim argumentum hoc de mendis in Hebræos codices illapsis doctè admodum & cum varia penitioris litteraturæ Hebra-

Hebraicæ ſupellectile enarrari & in omnem partem verſari, hacq; diſſertatione Achilleum hæreticorum argumentum contra vulgatam penitus convelli; alia inſuper ratio ex Priore conſeqvens eos ad id ſvadendum non parum commovebat; inde enim conſeqvitur, hoc ſemel dato, nihil plane certum eſſe poſſe, cum Eccleſiæ authoritati nihil prorſus deferunt; nam ſi tam multis ſcatet mendis id, qvod eſt ſolum eorum fidei columen, fidem eorum neceſſe eſt eſſe caducam ad modum & prorſus ficulneam; hoc conſeqvens oppoſuerunt Capello ſui & variè animum verſat & in omnes partes torqvet, ut ei reſpondeat, ut videre eſt *pag*. 12. *p*. 186. & præſertim *pag*. 387 *ſect*. 5, 6. & aliis locis, ſed ſemper incaſſum fumumqve fugiens in ignem incidit; faverunt hujus libri editioni viri docti complures, qvos intererant viri celebres Dionyſius Petavius & Marinus Mercennus è minimorum familia, à qvorum ſententia nec ego alienus eram; hurũ teſtimoniis adjutus Capellus & Bibliopolam invenit & privilegium in

Bibliopolæ commodum, ne videlicet dispendium aliqvod editione ab alio attentata pateretur. Nullus enim Doctor Catholicus publico suffragio librum istum probavit aut commendavit; cæterùm autoris filius, qvi Catholicus est, impressioni præfuit, diligenterqve cavit, ne qvid atrox in Religionem Catholicam patri elaberetnr; multa eqvidem omittit, qvæ Catholicus expressisset, sed nihil mihi occurrit, qvod Religioni Catholicæ sit apertè infestum; si, qvæ hac in causa Ecclesiæ autoritati tribui debent, edidisset, non fuisset hereticus, aut si addita fuissent, fidem apud suos non invenisset, qvorum tamen gratia editioni privilegium concedebatur. Postremò scribit ad me Eminentia tua, nonnullos dicere autorem istum docere unicuiqve licentiam esse sacros libros emendandi & edendi, sicqve contra Concilii Tridentini autoritatem Sacri textus correctionem privatæ autoritati submittere; qvid de hac re mihi videtur E. V. sciscitatur; ab ea igitur jussus aperto pectore qvid sentiam eloqvar;

qvar; hæc accusatio duplici sensu intelligi potest, qvorum prior Catholicus est ab omnibus Catholicis probatus & usurpatus nedum à Capello: Posterior audax, temerarius, pœna Canonica dignus, in qv ẽ non animadverti Capellum incidisse; imò animadverti audaciam istam exhorrentes eum ideo laudasse: Prior igitur accusationis sensus est, nemini licere post Concilii Tridentini decretum saltem post Clementis VIII. correctionem scribenti commentaria in sacrum Textum, aut qvovis aliomodo de re Theologica tractanti asserrere, in vulgata editione in esse aliqvem librarii errorem aut varias lectiones ex antiqvis Manuscriptis colligere, aut tueri lectionem aliqvam antiqvam esse significantiorem ea, qvæ retinetur in vulgata, aut comparare textus Hebræum, Chaldaicũ, Translationes Græcas cum textu vulgatæ, licet sint plane diversi aut etiam contrarii, & horum textuum aliqvem videri hoc loco commodiorem textu vulgatæ; deniqve nunqvam licere dictionem aliqvam vulgatæ,

irreptionis accuſare. Si hic eſt accuſationis ſenſus, omnes accuſandi ſunt Catholici tractatores; vix enim aliqvis eſt, qvi in hunc occaſione data non impegerit, imò contrarium omnes aſſeruerunt & occaſione data fecerunt. Cardinalis Bellarminus *l.* 2. de verbo Dei c. 11. qvatuor occaſiones refert, in qvibus ad fontes confugere licet. 1. Qvando in noſtris codicibus videtur eſſe error librariorum. 2. Qvando Latini codices variant. 3. Qvando verba aut ſententia in Latino eſt anceps. 4. Ad energiam & proprietatem vocabulorum intelligendam. Paulo ante de approbatione Concilii ita edixerat, *nec ita tamen approbavit, ut aſſeruerit nullos in ea librariorum errores reperiri, ſed certos nos reddere voluit in iis præſertim, qvæ ad fidem & mores pertinent, nulla eſſe in hac verſione interpretum errata.* Idem Cardinalis litteris ſcriptis ad Lucam Brugenſem Anno 1603. *Scias velim, vulgata non eſſe à nobis accuratiſſimè caſtigata, multa enim de induſtria iſtis de cauſis pertranſivimus, qvæ correctione indigere*

gere vibebantur, variæ lectiones, qvæ in Bibliis Lovaniensibus habentur, & in qvas tu librum utilissimum scripsisti, mihi videbantur omnino addendæ, &c. Hæc Lucas in Epist. qvam præposuit variis novis lectionibus in vulgatam, qvæ editæ sunt in fine Bibliorum Antverp. Anno 1618. Puta etiam in aliis anterioribus, & posterioribus. Ibid ex Card. Baronio; *Fateor in Bibliis nonnulla adhuc superesse, qvæ in melius mutari possunt.* IdemLucas initio Ep. *Etiam in Vaticana eaqve prima horum Bibliorum editione, impressores non pauca errata admiserunt, qvæ passim in priore libello adnotavimus.* Etiam ipsi correctores à Pontifice deputati idem testantur in Epistola editioni Vaticanæ liminari; qvid ipse Lucas Brugensis omnibus probantibus, & separatim & simul cumBibliis varias lectiones publicavit; si qvis numerum inire vellet Tractatorum Ecclesiasticorum, qvi occasione data aliter interpretati sunt, vel ex Græco vel ex Hebræo, qvam ferat vulgatæ textus, qvi varias vulgatæ lectiones à textu diversas

adnotarunt & amplexi sunt, qvi eas cum Græcis, Hebraicis, Syriacis & Chaldaicis codicibus compararunt, edisseruerunt convenientioresqve aliqvando textui sacro ϰ̀ ἐμφατικωτέρας qvàm sit eo loco vulgatæ textus, multitudine sane obrueretur; satis erit unius aut alterius, qvi hanc qvæstionē excusserunt, testimonium producere. Sixtus Senensis in postrema Pag. Bibliothecæ suæ fatetur in vulgata *nonnullas inveniri mendas*, &c. Postea docet hæc omnia nec fidem nec bonos mores lædere, causasqve explicat, ob qvas errores & mendas in Scripturis Ecclesia patiatur. Melchior Canus lib. 2. Locorū Theolog. in fine cap. 14. & toto cap. 15. docet utiliter ad fontes sæpe recurri. *Inter eas qvinta utilitas est ejusmodi, ut mendæ, qvæ in vulg. irrepserunt, fontium ope corrigantur*, qvod multis exemplis demonstrat; idem argum. fusé proseqvitur lib. 11. c. 5. resp. ad argum. 11. & 12, *&c.* Joannes *M*ariana in opusculo de editione vulgata c. *21.* sic interpretatur Concilii Tridentini decretum, *Vulgatæ editionis vitia*

non

non probantur, quæ multa in esse ex codicum varietate colligebamus, librariorum certè incuria, sed ipsa tantùm interpretis versio probatur, ubi constiterit aut ex codicum omnium consensione, aut Ecclesiæ autoritate locum aliqvem ab illo ita esse conversum; addo tamen, ne verbis qvidem illis ita esse probatam nostram editionem, ut eadem magis propriè aut magis apertè exprimi posse, nonnullis locis negent. Hanc Concilii mentē fuisse probat testimonio Jacobi Laines Societatis Jesu Præpositi Generalis, qvi Concilio inter fuit, & paulo post *Gallos Italos, atqve Germanos Scriptores, qvi libris de Theologia editis non dubitabant sæpe editionis vulgatæ vitia accusare, & nostri interpretis oscitantiam; grave est universos qvasi impios & de Religione malè sentientes criminari, præsertim cùm validis argumentis eorū sententia fulciatur,* &c. *Multa superius in Hebraicis & Græcis codicibus vitia esse ostendimus, multa mendacia in rebus minutis, eorum pars aliqva non exigua in nostra editione Vulgata extat.* Hoc postea multis exemplis de-

demonſtrat idem Andræas Vega lib. 15. in Concil. Trident. cap. 9. ubi aſſerit' hanc fuiſſe Concilii mentem, ſæpius à Cardinale Sanctæ Crucis audiviſſe. Idem argum. fuſe perſeqvitur l. 11. cap. 5. Reſp. ad argum. 11. & 12 ubi non modo mendas multas irrepſiſſe fatetur, ſed nonnullas, qvæ falſum inducunt, qvod tamen nec ad fidem nec ad bonos mores ſpectat. Idem Lindanus de optimo genere interpretandi l. 3. c. 24. ſed præcipue 13. Gouelſer. pro Bellarmino l. 2. cap. 10. Ita Capellus abſtinenter de his vulgatæ ab Hebræo varietatibus locutus eſt, ut aliò ferè ſemper recurrat, qvàm ad mendarum in vulgatam illapſum, ut legere eſt pag. 371. ſect. 6. pag. 356. ſect. 2. ideo rectè ait pag. 12. ſe à ſententia Card. Bellar. cujus verba fuſe refert, non longè diſcedere. Imo conceſsô, qvod nulli contendunt vulgat. Interpretem fuiſſe prophetam & θεόπνευστον interpretationem condidiſſe (qvam ſententiam ut probabiliorem amplexi ſumus Exercit. noſtrarum Biblicarum l. 1. Exercit. 7. c. 4.) nec

nec ſic tamen conſeqveretur, nævos in vulgata nullos eſſe, errores & oſcitantias nullas; ſeqveretur eqvidem, nihil horum ab Interprete commiſſum eſſe, ſed Amanuenſes in ea deſcribenda nunqvam aberraſſe, ceſpitaſſe, oſcitaſſe, qvis præſtare audebit? hoc eſſet in hæreticorũ inſaniá ruere, qvi Græcos & Hebræos codices, præſertim hos poſteriores, volunt eadem puritate nunc excellere, qvâ primùm fuſi ſunt, ut vulgata Eccleſiæ editio ſecundũ eos abſolutè corrigatur; contra hanc hæreticorum ſuorum inſaniam validiſſimè ſcripſit Capellus & prope innumeris exemplis demonſtravit, in codices Hebræos plurimas mendas irrepſiſſe, tantũqve abeſt ut vulgatæ injuriam intulerit, ut ex comparatione vulgatæ cũ Hebræo textu plurimas in Hebræum textum irrepſiſſe mendas colligit, ut videre eſt lib. 5. c. 7, 8, 9, 10, 11. nos de Græco textu idem variis modis fusè demonſtravimus in Exercitat. Biblicis lib. 1. tota Exercit. 2. & multis annis ante Capellum de Hebræo textu ex ipſa Maſora variiſqve autoribus Hebræ-

qvam adducit, ſed ſemper prætermittit. Verum tamen de S. Hieronymo & ejus verſione magnifice & vere Catholicè loqvitur p. 354. 355. Omnibus præcedentibus longè præfert, affirmatq; contra omnes hæreticos eam eſſe S. Hieronymi, & à plurimis hoc eſſe evidentiſſimè probatum, inter qvos Auguſtinum, Steuchum, Eugubinum, & Joannem Marianã nominat, ut videre eſt pag. 355. optimas inſuper & viris Catholicis paſſim enarratas cauſas reddit diſſenſionis ejus à textu Hebræo, ut videre eſt p. 356, 357, atqve etiamnum p. 401 ſect. 8. Imò tanti facit vulgatam, ut poſtea ex illa diſſenſione textum Hebræum colligat eſſe mendoſum; ſi errata librariorum aut etiam interpretis, qvod rariſſimum erit, in vulgata ſupereſſe aliqvando admittit, nihil mirum, cùm Catholici plurimi id fateantur; optat eqvidem p. 434. ſect. 10. verſionem fieri novam veteris Teſtamenti ex Hebræo textu, in cujus margine variæ lectiones undiqve ſelectæ collocarentur, ſed hoc, ut mihi videtur, non præjudicat

Concilii decreto, qvod tantum vult vulgatam Latinam Editioné cæteris Translationibus præferri&, authenticá haberi, atq; in officiis Ecclesiasticis solam usurpari, & indisputationibus à nemine rejici; sed ex Hebræo aut Græco interpretationem ad Originarii textus illustrationem condi nunqvam prohibuit; qvamqvam certò conjiciatur, Capellum utpote hæreticum decreti istius rationem non habuisse; mihi attentè consideranti, qvod à me per Epistolam qvæsierat E.V. visum est ita probabiliter responderi posse, multa poterant addi: hæc enim qvæstio spinosis obscuritatibus fœcunda est, sed Epistolam, non librum postulas, jamqve justam Epistolæ mensuram excessi; si Eminentiæ Vestræ expectationi feci satis, id qvod vehementer desiderabam, asseqvutus sum, sin minus, mihi bono animo conanti, ut soles, favebis.

Vale Eminentissime Cardinalis, Deus omnia Consilia tua prosperet & ad optatum finem perducat.

Parisiis Anno partæ salutis CIƆ IƆ CLIII *Kal. Decemb.*

EPIST. LXXXIV.

R. Gœzaldus J. Morino de Moribus Urbani octavi aliqva, *Abraham Ecchellensis* apud Romanos Aulicos male habitus, qvòd Cardinalem *Antonium Barberinum* titulo Episcopi Pictavorum in opere à se edito insigniat.

A Reverend Pere Morin *Pestre de la Congregation de L'Oratoire.*

Mon Reverend Pere,

LA Grace de Jesus pour Jamais, je receus hier la vostre du 27. du passè avec le paqvet pour le Sieur Abraham, qve je fus chercher par deux fois sans le pouvoir rencontrer, je tacherai à le trouver ce matin peut estre devant de fermer la presente & luy dire ce, qve dessus & l'asseurerey de luy bailler ou rembourser tout ce qvi sera necessaire pour vostre service, Je vous remercie de la response touchant vos liures præcedens & l'avis sur ce qve vous faites imprimer, je ne manq;ray pas de le faire scavoir à Monseigneur le Cardinal Barberin a la premiere occasion, qve je luy pourray

ray parler ; Ce qvi eſt aſſez difficile à preſent eſtant grandement employez, par le Pape, qvi devient bien caduc qvoiqs il tache à faire voir le contraire & vouloit aller aux champs ce jourdhui à ſon St. Martin pres Viterbe ſans les pluies froides, qvi ont commencé depuis deux jours apres une aſſez grande Secchereſſe pour la ſaiſon ; il continue toujours d'en rechercher contre ceux de ſa Maiſon & de ſa famille & principalement le Card. Aſtali autrefois ſurnommé Pamphilio *& in Angelis ſuis reperit pravitatem.* J'avois eſcrit ce qve deſſus des hier jour de la reception de la voſtre à l'heure meſme vint le Sieur Abraham & fummes enſemble qvelqve tems, il leut tuote la lettre qve luy eſcriviés & me promit de ſatisfaire à vos deſirs le pluſtoſt qv'il luy ſera poſſible, mais qv'il vous prie de patienter un peu parce qv'il travaille pour ſon reſtabliſſement. Le Card. Barberin luy a promis de parler au Pape : dans peu de Jours tout les Cardinaux luy portent compaſſion de ce qve le Pape s'eſt ainſi eſmeu

con-

contre luy pour si peu de chose, qvi est seulement pour avoir qvalifié le Card. Anthoine Evesqve de Poictiers en son Epistre dedicatoire du liure qv'il nous envoia, vous l'aures sceu du R. P. Gassot au qvel le P. Beruidi l'escrivit pour vous le dire, ce qve jen'avois voulu faire pour ne vous attristrer, sur l'esperance qve j'avois qve cela s'accommoderoit promptement; il dit, qve si cela ne s accommode, il veut retourner ne France : le Pape comme l'ay dit est grandement facile à present à la cholere. Je demeure apres vous avoir presenté nos tres humbles recommendations de tous à vos S. prieres & de tous de vostre Maison.

Mon. tres R. Pere,

A Rome ce 20. Avril 654.

Vostre tres-humble & tres affectionné Serviteur,

R. Goezald. *Pre de L'Oratoire.*

EPIST. LXXXV.

Abr. Eccellensis, Jo. Morino. De *Joan. Marone* & ejus operibus nonnulla, unde

unde Maronitarum nominatur secta: de *Joanne* Darensi syro; qvi nam sint Melchitæ, & qva in re à Jacobitis dissentiant; de aliis sectis in Oriente; Judicium de Originibus *Alexandrinis* à *Seldeno* editis.

Clarissimo Doctissimoqve viro Joan. Morino, *Congreg. Orat. Presb.* Abrahamus Ecchellensis Maronita *S.P.D.*

Nullæ profectò sunt mihi gratiæ agendæ, *Morine* doctissime, qvòd libellum meum de scriptoribus Chaldæis (*a*) ad te miserim, & qvòd missionem non distulerim; sed tibi duplices à me rependendæ, qvòd illum legere ac perlegere non sis dedignatus, ad qvæstiunculas autem, qvas subinde moves, breviter pro temporis angustia ac præsentium rerum statu, qvi te haud latet, sic respondebo.

I. Joannes ille Maro, qvi Commentarios confecit in Liturgiam S. Jacobi, & à me eo nomine laudatur in meis notis pag. 135. & alibi, plures qvoqve alias doctissimas edidit elucubrationes contra Nesto-

(a) Intelligit catalogum Hebed Jesu.

Neſtorianos, Monophyſitas, aliosqve antiqviores hæreticos qvarum vetuſtisſimum exemplar, Syriacè, & Arabicè extat apud me. (*b*) Qvòd verò is viveret ſeculo ſexto vergente ad ſeptimum, habemus non ſolùm ex Maſoretarum Monumentis, ſed etiam ex Jacobitarum, Melchitarum, aliarumqve gentium hiſtoriis; hunc autem fuiſſe hæreticum Monotheſitam, ac in ſexta Synodo damnatum, ſunt qvi ſcribunt; ſed qvàm oſcitanter, & frigidè verſatis in actis Synodorum planè conſtat, (*c*) cùm hujus rei nec veſtigium, nec vola in actis illius Synodi, aut aliarum occurrat; imò Jacobitæ, qvi Monothelitæ ſunt, uti & omnes reliqvi Monophyſitæ, diris hunc Maronem devovent, tanqvam duarum naturarum, voluntatum, & operationum aſſertorem,

(b) Non ita profectò antiqvus eſt ſcriptor ille, vel ejus ſcripta, qvæ nondum in lucem edita, ſunt ſuppoſititia. (c) Fruſtra contendunt Maronitæ, Maronem ſuum, qvem ut ſanctum venerantur, non fuiſſe hæreticum; de his conſulatur ipſe Morinus libro de ordinationibus.

rem, & qvidem acerrimum; affirmant qvippe, illum hac de re multa dissernisse, ac disputasse cum Cyni discipulis, qvod notatur etiam in præfatione professionis fidei ejusdem, qvæ illius dissertationibus adversus Nestorianos, & Monophysitas hisce verbis præfixa legitur,

ܘܡܢ ܐܬܬܚܕܬ ܬܘܕܝܬܐ ܡܗܝܡܢܘܬ ܫܝܡܘܬܐ
ܕܡܪܝ ܡܢ ܢܣܛܘܪ ܘܐܦ ܡܢ ܐܘܛܘܟܐ
ܗܢܐ ܒܣܘܟܠܐ ܘܒܘܠܒܠܐ ܠܐ ܬܪܝܢ
ܟܝ̈ܢܐ ܩܢ̈ܘܡܐ ܠܚܕܐ ܕܡܪܝ : ܘܡܢ
ܐܬܟܬܒܬ ܡܢ ܬܠܡܝܕܐ ܕܗܠܝܢ ܬܩܝܢ
ܕܐܡܪܝܢ : ܗܝܕܝܢ ܫܪܝܪ ܗܘ ܗܘ ܡܫܝܚ ܕܗܘ
ܐܟܚܕܐ ܡܪܢ ܒܟܠܗ ܐܠܗܐ ܫܠܝܡ ܐܢܫܐ
ܗܘܐ ܠܗ ܟܘܠܗ ܘܢܫܐ ܠܗ ܘܐ ܡܟܝܟ
ܦܓܪܘܬܐ ܢܦܫܢܝܬܐ ܕܒܬܘܠܬܐ ܟܕܝܢ
ܠܗܘܢ ܘܠܘܩܒܠ ܠܗܘܢ ܠܐܠܗܐ
ܘܣܘܪܘܣ ܕܡܠܦܢܝܢ ܚܢܢ ܟܢܫܐ :

Cum

Cum autem motum esset dogma illud dividens unitatem sive unionem Domini nostri, à Nestorio, atqve ab Eutychete stulto commixtione & confusione adversus duas naturas gloriosas, & unitas Domini nostri, & cùm susceptum esset à discipulis horum duorum, tunc cœpit ipse Joannes, qvi cognominatus est Maro monere illos, atqve demonstrare eis claris testimoniis, quæ postea describemus: quemadmodum & contra discipulos Cyni, qvi unam profitebantur voluntatem. Argumenta autem, qvibus horum refutat dogmata certè tanti sunt ponderis, ut affirmare non dubitem, omnibus hunc palmam in hoc genere eripuisse; hæc omnia forsitan operâ nostrâ lucem aliqvando videbunt. Qværis præterea, an Joannes iste Maro Patriarcha Antiochenus auctor Commentariorum in Liturgiam S. Jacobi sit idem cum illo, qvi inter sextum & septimum seculum vivebat? Respondeo eundem esse. Qværis deniqve utrum Maronitæ suæ denominationis originem referant ad Joannem istum Maronem, an verò ad

Mara-

Maratam Episcopum Tagritensem, cujus Liturgia impressa legitur in Maronitarum Missali? Dico ad neutrum istorum, non ad Maratam Episcopum & Martyrem, qvia is vixit multo anteqvam hæc denominatio audiri cœpit inter nostros Orientales; nec præterea illius nominis Analogia id ullo modo admittit, vel admittere potest; non ad Joannem Maronem, qvia is post inditam nostris denominationem floruit, eandemqve ob causam Maro seu Maronita cognominatus est; qvandoqvidem id nominis tam illi, qvàm nationi universæ attributum est paulo post celebratam Chalcedonensem Synodum; ex nomine Monasterii D. Maronis Abbatis, de qvo Theodoretus in Relig. Histor. cap, 16. & 21, 24, 30. & alii; Ex hujus qvippe D. Maronis nomine denominati primò sunt omnes Monachi secundæ Syriæ, (*d*) deinde mox post laudatam Synodum omnes illi Syri,

(d) Hæc non sunt ex omni parte vera.

Syri, qvi contra Eutychianos, Dioſcorianos, & Acephalos Conciliorum defenſitarunt Decreta, & fidem accitam, qvemadmodum planè conſtat ex Epiſtola Archimandritarum Syriæ ſecundæ ad Hormiſdam Papam, libello Monachorum Tractus Apameenſis ad Syriæ ſecundæ Epiſcopos & aliis: Epiſtolæ primo loco ſubſcribit Alexander hiſce verbis. *Alexander Presbyter, & Archimandrita Monaſterii S. Maronis.* Rem iſtam paucis complectitur titulus Diſſertationum ejuſdem Joannis Maronis in hæc verba,

اعتقاد البيعة الرسوليه الذي
كتبه القديس يوحنا بطريرك
انطاكيه في دير مارون علي نهر
العاصي بلد حماه وحمص واوردا
ذلك الي جبل لبنان ولاجل هذ

يسموا اهل الجبل المذكور موارنة
علي اسم الدير مارون ويسمي
يوحنا المذكور مارون هو ايضا
علي اسم الدير ❁

idest, *Professio fidei Ecclesiæ Apostolicæ, quam scripsit S. Johannes Patriarcha Antiochiæ in Monasterio Maronis sito ad flumen Hasi*, (Latinis Orontes dicitur), *Provinciæ Apameæ, & Hemes eamque misit ad Montem Labanum, ex quo nominantur incolæ memorati Montis Maronitæ ex nomine Monasterii Maronis, & Joannes quoque ipse Maro nominatur ex nomine Monasterii.* Ad hujus Monasterii judicium provocarunt nostri Syri, cùm propositum illius esset Monothelitarum dogma, testis est Thomas Caphortabensis Episcopus Tractat. 4. suarum dissertationum de voluntatibus Christi hisce verbis,

ܕܒܢܝܕ

حبنيد قالوا اهل الشلــم نحــن

واحعين لي حكم دير مارون دير

السوريان الذي تاويله ديار الرب

لان كانت صفة هدا الدير علي

شط العاص خارج مدينــة حماه

وكانت جملة وهبانه ثمانماية

واهب قليسين *Tunc responderunt Syri; nos redimus ad judiciũ Monasterii Maronis, Monasterii Syrorũ, quod interpretatur domiciliũ Domini* (ex Etymologia nominis id significat) *erat autẽ id Monasteriũ situm ad ripam Hasi, extra urbem Hemat, eratque numerus illius Monachorum* 800. *Sanctorum, & paulo infra subdit:*

عند ذلك ثبتوا اهل جبل لبنان
وحمص وحماه وحلب علي المقالة
المقدم ذكرها وعلي راي
المجامع المقدسة وانتسبوا
باجمعهم الي دير مارون وسميوا
موارنة علي اسم الدير ☼ *Tunc permanserunt incolæ Montis Libani & Hemes Hemat, & Aleppi in memorata jam sententià, & in decretis seu mente Sanctorum Conciliorum, ac relati sunt omnes ad Monasterium Maronis, ac nominati sunt Maronitæ de nomine Monasterii.* Et hæc paucis de Maronibus, & Maronitis, e qvibus planissimè patescit, qvàm frivol sunt, qvæ de illis nonnulli scripserunt

II. Qværis qvo argumento probo Joa nem Episcopum Darensem Syrum, cu mentio fit in meis notis pag. 131. & ali claruisse seculo qvarto & Commentar in libros D. Dionysii de utraqve Hie

chia conſcripſiſſe? Qvandoqvidem nullibi gentiũ apud Græcos & Latinos mentio ſit librorum Dionyſii ante annum 530 regnante Juſtiniano (e) Reſpondeo Joannem Darenſem eo ſeculo vixiſſe conſtare ex Syrorum hiſtoriis, neqve hac de re ab illis dubitatur; ejus qvoqve ſcripta id ultro confirmare videntur, cùm omnes, qvos citat Sriptores, eo ſeculo anteriores ſint; eos verò libros Dioniſii notiſſimos fuiſſe apud Syros ante Juſtiniani tempora, certiſſimum eſt ex D. Iſaac Syro S. Ephrem diſcipulo, qvi floruit ſeculo tertio ad qvartum vergente; is enim in ſuis libris de Angelis paſſim hos Dionyſianos laudat, & ſeqvitur. Scio non deeſſe Doctos & Criticos viros, qvibus hæc neqve probantur neqve placent; at ego lecta refero, & aliorum ſcripta, non judicium fero; his addis, nimirum Maronitas noſtros antiqviores hos Dionyſii contempſiſſe libros, qvia in Liturgiis & ritualibus non eundem ſervunt ordinem. Reſpondeo, tametſi

(e) Orientales rei Criticæ minimè periti.

metſi non eundem ſervant ordinem, eandem tenent Doctrinam, nec repugnant Dionyſio, nec libros ejus contemnunt; mentionem enim faciunt Angelorum in ritualibus & Liturgiis, ut res fert, ac modò à ſuperioribus deſcendunt ad inferiores, modò ab inferioribus aſcendunt ad ſuperiores, modò habent rationem ſignificationis, & Etymologiæ, modo Metri & Carminis; ex qvo ſi res diligentius diſcutietur, comperies, non eundem ordinem, & modum ſervari in ipſis Liturgiis, & ritualibus.

III. Qværis, qvinam ſint Melchitæ, & in qvo potiſſimùm dogmate à Jacobitis diſſentiunt? Reſpondeo, Melchitas nunc eſſe Syros, Arabes, Ægyptios, ſeu Cophtitas, & qvoſcunqve alios, qvi cùm non ſint genere Græci, Græcorum tamen ſeqvuntur placita, & ritus; diſſentiunt qvidem iſti à Jacobitis in Myſterio Incarnationis Verbi Divini, cùm Melchit teneant cum Concilio Chalcedonenſ & ſexta Synodo duas in Chriſto Domi eſſe naturas, duas voluntates, & du operationes; Jacobitæ verò unam du

taxat naturam, unam voluntatem, & unam operationem; diſcrepant præterea Jacobitæ à Melchitis, qvòd Jacobitæ (*f*) Spiritum S. à Patre Filioqve procedere credant, & id dogmatis in Concilio Epheſino determinatũ conſtanter affirment, uti ex eorum Catechiſmo notavimus olim ad Synopſin, ſeu præfationem Concilii Nicæni, qvam Latinè cum argumentis Canonum & conſtitutionũ illius Concilii fecimus; ubi Melchitæ nonnulli contrarium cum nonnullis Græcis ſentiunt. Addubitas prætereà, an iidem ſint cũ Maronitis Melchitæ, & id ex eo, qvod p.168. mearum notarũ videar tibi utroſq; copulare, dum dico: *Verba ipſa ſunt apud Melchitas & Maronitas.* Ad qvæ dico, Melchitas Syros qvibꝰ primò nomẽ Melchitarum inditũ fuit, tũ in alias qvoq; derivatũ gentes, eoſdẽ fuiſſe cũ Maronitis, uſq; ad Juſtiniani Junioris tempora, eademq; utriſq; dogmata, uti hiſce verbis teſtatur David Archiep. Tract. de Orientalium ſectis & opinionibus c. 1. de fide,

(f) Id falſum eſt, nam orientales omnes hac in parte conſentiunt cum Græcis.

وثبتت هذه الفرق الاربعة علي
انما الفرقتين الملكية والمارونية
اللتان ذكرناهما فرقة واحده
ورايهما في الاتحاد والاقنوم واي
واحد

Constat itaq; has sectas esse qvatuor, qvoniam illæ duæ sectæ nimirum Melchitarum, & Maronitarum, qvas memoravimus, sunt una eademq; secta, eorumq; opinio circa unionem & personam una eademque est, fusius hac de re scribit in Epistola ad Arsenium Episcopum Haincurensem sub An Alexandri 1370. qvi est Christi Domini 1053. Schismatis ac tantorum malorum, qvæ inde seqvuta sunt; qvæqve hactenus tanto nostro damno experimur, Justiniani fuit petulantia, seu potius ignavia, & inertia qvemadmodum ex Græcis literis consignârunt Theophanes, Zonaras, Cedrenus, & alii: qvandoqvidem Maronitæ nostri Libani incolæ, qvos laudati mox Græci auctores appel-

pellitant Mardaitas ex Syriaco vocabulo ܡܪܕܝ quaſi dicas *rebelles* & *indomitos*, Arabum incurſiones ab Romano imperio ita coercebant armis, ut vix intra Arabiæ ſuæ terminos ac deſerta loca tutos ſe eſſe crederent: hinc pacem à Juſtiniano petere coacti ſunt, quam his conditionibus obtinuere, nimirum, ut penderent Romanis in ſingulos dies nummos cIↄ eqvum, & ſervum, ſi Imperator Mardaitarum, ſeu Maronitarum impreſſiones, & irruptiones compeſceret. Sed Cedreni hac de re verba in ipſo Juſtiniano audire juvat. *Primo anno Juſtiniani*, inqvit, *ad eum nuncios mittit* (princeps Arabum) *confirmandæ pacis cauſa, convenitqve ut imperator Mardaitarum agmen in Libano, ejuſqve impreſſiones compeſceret, eoqve nomine Arabes Romanis penderent in ſingulos dies nummos* CIↄ *equum & ſervum. Imperator Paulum Magiſterianū ad Abimelecum mittit pacti confirmandi gratia idqve ſcripto & teſtibus eſt comprehenſum: deinde Imperator miſſo legato duo-*

 decim

decim millia Mardaitarum revocat, quo quidem factoRomanam potentiam accîdit quidquid enim hodie Arabes tenent à Mopsuestia usque ad quartam Armeniam, id enim omne infirmum erat, cultoribusq; vacuum ob incursiones Mardaitarum: quibus repressis ingentia damna Arabes Romano imperio in hunc usque diem intulerunt. Ex his facilè qvisqve deprehendere poteſt, qvi qvaleſqve ſemper fuere Libani incolæ, & qvamChriſtianæ Religionis acerrimi extitêre defenſores. Certè niſi in ſuarum victoriarum, & imperii ſalutis auctores arma convertiſſet Juſtinianus, & qvi ſeqvuti illum imperatores, Mahometana forſitan lues, qvæ ex Arabum illorum cæno emerſit non multo poſt, nec univerſum pene infeciſſet orbem tanto Chriſtianæ Religionis & reip. damno, nec tam latè longeqve graſſata eſſet; verùm enimvero res ex animi ſententia Juſtiniano haud uſqveqvaqve evenit; qvia etſi Libani accolæ arma depoſuêre, incolæ neqvaqvam; hinc qvidem factum eſt, ut qvi imperatoris mandatis acqvi-

acqvieverint, Melchitæ dicti sunt & hactenus hoc nomine dignoscuntur, qvasi dicas imperiales seu Regii; qvi verò non, & Mardaitarum, seu rebellium, & Maronitarum nomen retinuêre; hacqve de causa multa prælia cum Justiniani ducibus inierunt, ut præter Maronitarum testantur Melchitarum, Jacobitarum, aliarumqve gentium orientalium monumenta; nec profectó ab avita virtute, aut Religione degenerârunt Maronitarum posteri etiam sub immani Turcarum jugo; etenim illi soli inter omnes Orientales Christianas gentes arma tractant & Catholicam profitentur fidem; bellicæ virtutis præclarissimum testimonium nobis facit præliũ illud, qvod ante biennium illatum est á Prorege Damasci Amiro (ut de antiqvioribus nihil nunc dicam) in qvo Amiri acies, qvæ ex diversis componebatur gentibus, Turcarum multitudine, ac numero pene oppressa jamjam in fugam inclinaverat, nisi nostrorum Maronitarum incredibilis ac invicti animi magnitudo gravissima

pericula contemnentis adfuiſſet, hoſt-
umqve obſtitiſſet conatibus; ſiqviden
tanto impetu, ac tam impavido animo
in hoſtem irruit dexterum cornu, qvod
ex qvinq; Maronitarum millibus conſta-
bat, ut illum non modò fuderit ac in tur-
piſſimam converterit fugam, verùm e-
tiam Turcarum octodecim millia ferro
interemerit, glorioſiſſimâ ſuo Principi
partâ victoriâ; ſed hæc noſtrum ſunt
præter inſtitutum, ac aliud tempus, ali-
um locum, aliudqve otium reqvirunt;
tandem ut ad rem noſtram redeam, Mel-
chitæ nunc differunt à Maronitis in iis
omnibus dogmatibus, in qvibus diffe-
runt Græci à Latinis.

IV. Paucis ſcire velis, qvid cenſeo de
Originibus Alexandrini à Seldeno editis,
& Commentariis illuſtratis? Reſpondeo
Seldenũ plura admiſiſſe in iis Originibus
peccata cùm vertendo qvàm commen-
tando; in verſione ad ſuas adſtruendas fal-
lacias & propoſita argumenta pro univer-
ſalibus particularia interpretatus eſt, &
vice verſa; exemplo nunc eſto. Eutychius
loqvens de Ordinationibus Demetrii ait,

وهو اول بطريرك بالاسكندرية

عمل الاساقفة qvæ ad verbum & fidelissimè sic reddenda sunt: *Et est primus Patriarcha, qvi in Alexandria fecit Episcopos.* Ea tamen sic infidelissimè reddit Seldenus; & primus fuit hic Patriarcha Alexandrinus, qvi Episcopos fecit. Profecto Demetrius non fuit primus Patriarcha Alexandriius, qvi Episcopos fecit; sed primus, qvi fecit Episcopos in urbe Alexandrina, qvemadmodum pluribus adductis testimoniis ex antiqvissimis illius Ecclesiæ monumentis, & Scriptoribus in responsione ad ipsum Seldenum ostendimus; & hoc qvidem mirum in modum consonat iis, qvæ in Alexandrino Chronico de Episcoporum antiqvitate leguntur in Juliano Demetrii prædecessore; sed eo tempore nulli poterant Alexandriæ commorari; at nos Episcoporum originem & successiones à D. Marco, & Anania arcessimus; sed nec nomine Ægypti universa Patriarchalis Dioe-

ceſis accipienda, & intelligenda eſt apud Eutychium, ut nos clariſſimè demonſtramus.

Qvintum qvod attinet, nihil mihi dicendum occurrit; nam verſionem tuam cum textu originario contuli, & menda omnia exſcriptoris ad marginem adnotavi & ad te miſi; ad illa autem, qvæ aſſeris de primo titulo, qvod ſcilicet in fronte ferat tantum Diaconorum Ordinationes, tamen exhibet lectorum & ſubdiaconorum, uti integrum legendo te animadvertiſſe, ais, dico hoc nomen ܡܫܡܫܢܐ Syris ſignificare *miniſtrum*, adeoqve aliqvando accipi pro Diacono, aliqvando pro omnibus inferioribus ordinibus, atqve ita paſſim tam Subdiaconus qvàm lector cæteriqve alii minores appellantur ܡܫܡܫܢܐ miniſtri, qvanqvam præcipue pro Diacono ſumi & uſurpari ſoleat; hinc qvi vocis hujus uſus ignorant, addubitant de numero minorum ordinum apud Orientales, exiſtimantes eam ſignificare apud illos ſolũ *Diaconum* uti apud Latinos.

VI. Aſ-

VI Asseris, verba ܐܬܬܣܝܡ & ܐܬܦܪܫ in ordinatione Diaconi esse tertias personas præteriti atqve Latinè explicanda, *Ordinatus est*, *separatus est*, qvod qvidem verissimum est; attamen posse qvoqve esse secundas personas imperativi præsentis, & vertenda *separare ordinare*, neqvaqvam ambigendum est; qvod autem ad hæc reponis, nempe Syros non habere præsens tempus in imperativo, sed tantum futurum, uti & Hebræi, ac Chaldæi, verum est in primis & tertiis personis, non qvidem in secundis, nisi adsit particula ܠܐ, *ne prohibitiva*, uti loqvuntur, tunc enim futuro utuntur, ut ܠܐ ܬܩܛܘܠ, *ne occidas*, alioqvin præsenti, uti ܥܒܕ *fac* ܩܪܝ *legito* ܗܘܝ *esto*, & sic de cæteris, idem qvoqve Arabibus solemne est; ea tamen verba, qvæ notas, in Nestorianorum rituali nullo modo imperativa esse possunt, qvia adjungitur iis verbum ܐܫܬܠܡ qvod est præteriti temporis

vertendumqve, *perfectus est*, cuju imperativus est ܐܫܬܠܡ *perficere.* I Maronitarum autem Rituali verbum hoc abest, adeoqve possunt illa redd qvoqve imperativè, & constare hoc vi detur ex ordinatione Episcopi, ubi e verba sunt præsentis temporis modi i indicativi, legiturqve ܡܬܬܣܝܡܢ or dinatur, &c. Sed hoc in tuo exempla ri Ritualis Maronitarum diligenter ani madverte, scilicet illud esse imperfe ctum & qvasi compendium & indicem nam plures preces indicantur tantùm tamqvam ex alio codice recitandæ. Co fer illud cum exemplari Illustrissimi D Cancellarii Petri Seguierii, & hoc veris simum esse comperies.

VII. ܡܥܦܪܐ apud Nestorianos & Orientaliores Syros accipitur pro Amictu, qvi est pars indumenti Sacerdotalis, qvo tegitur caput; at apud nostros usurpatur pro pallio Sacerdotali ܡܥܦܪܢܝܬܐ *Amictus.* ܐܦܘܕܐ *Epho tunica Sa-*

ca Sacerdotalis, *indusium Sacerdotale*, *album* ܗܡܢܝܟܐ *cingulum*, *Zona* ܙܘܢܪܬܐ *cucullus*, hac voce utitur Ritualis in ordinationibus Monachorum ܩܢܟܐ sunt Cancelli, qvibus altare includitur, qvapropter ea verba nostri Hebed Jesu de Scriptoribus Chaldæis Page 84.

ܘܐܝܬ ܠܗ ܩ̈ܦܠܐ ܕܡܬܐܡܪܝܢ ܥܠ ܬܪܥ ܩܢܟܐ ܒܡܘܫܚܬܐ ita reddimus: *Ejusdem sunt capita, qvæ metro decantantur ad portam cancellorum* Accipitur qvoqve dictio hæc non semel pro ipso altari; particula ܗܘ qvæ passim occurit in Rituali Nestorianorum, denotat, verba, qvæ seqvuntur eodem tono esse decantanda, & neqvaqvam mutandum esse tonum, uti non raro fieri solet; hinc in Rituali Maronitarum occurrit non semel verbum ܫܬܘܩ, hoc est *muta*, nempe tonum; his vocibus ܪܒܐ apud Nestorianos hoc est Magnus, &

ܪܫܟܗܢܐ apud Maronitas id eſt *pri ceps ſacerdotum*, deſignatur Epiſcopu verbum ܬܢ qvod paſſim qvoqve occu rit, ſignificat, verſiculum repetendu eſſe, & eſt à verbo ܬܢܐ repetit, iter vit.

VIII. Qværis an Presbyteri, & Epiſc pi Maronitæ Romam venientes Miſſa celebrent in collegio ſuo more ac ling ſua, uti Græci in collegio ſuo & æq fruantur privilegio. Reſpondeo, M ronitas non modo in ſuo collegio ſac celebrare more & lingva ſua, ſed etia qvandoqve extra collegium, qvod al facile non permittitur.

IX. Qværis an viri conjugati Diac natui & Sacerdotio initientur? Reſpo deo, omnino, ſed non ita ut cœlibes his ordinibus arceantur, uti & apud liqvos Orientales mos eſt, imo ipſo e emplo Apoſtoli ſummopere laudantu De hoc argumento multa mihi dicen eſſent contra noſtri temporis hæretic rum latratus.

X. Qva

X. Qværis, num infantes à Presbyteris Chriſmate confirmentur, ut apud Græcos? Reſpondeo maximè, antiqvitus enim uti adulti baptizabantur, ſic continuata actione confirmabantur.

XI. Num Sacerdotes in azymis, uti Latini, an in fermentato, uti Græci corpus Chriſti conficiant? Reſpondeo in azymis, ut Latini; at nemini ſuſpicandum eſt, morem hujuſmodi nuper introductũ fuiſſe, ut qvidam falſo putarunt; etenim antiqviſſimus fuit mos iſte apud duas Orientales Nationes, nempe Maronitas, (g) & Armenos, hinc Azymiſtæ à qvibuſdam Scriptoribus Græcis dicti & appellati ſunt. Chriſtum autem Dominum, cujus exemplar ſinguli ſeqvi exiſtimant, ſuum inſtituiſſe corpus in Azymis teſtatiſſimum eſt apud Maronitas; vide nunc, qvæ hac de re, etſi præter propoſitum, attulimus ex cap. 10. Libri conſtitutionum ejuſdem Eccleſiæ Maronitarum in noſtris notis ad Tract. de Scriptoribus Chal-

(g) Illud ex Latinis ſumpſere Maronitæ.

Chaldæis pag 144. Sed profecto nihil
liud freqventiꝰ eccinitur in officio fer
qvintæ de institutione hujus Sacramen
qvam Christum Dominum in Azymis
um confecisse corpus. Animadverte
dum tamen, formam seu figuram pa
Eucharistici ab aliqvibus annis comm
ditatis gratia immutatam fuisse & fig
ram Latini introductam, unde falso ar
trati sunt nonnulli, cum figura immu
tam qvoqve fuisse qvalitatem nempe
nis fermentati Azymum, qvia antiqva
nis usualis, & fermentati speciem
ferebat. Verba autem illa libri Con
tutionum relata pag. 144. notarum: *Et
cepit tunc ex illo pane azymo*, recte op
nuntur, Jacobitarum & Nestorianor
verbis, qvæ vel in ipso Missæ Canone
leguntur: *Et accepit ex illo pane ferm
tato*, Hoc de argumento variæ sunt int
Orientales controversiæ.

XII. Demum qværis, an pluries in d
super idem altare, ut Latinis mos est, m

sa c

(h) Nata, multa libris Maronitarum adje
esse, & plerosqve non esse integros.

ſa celebretur? Reſpondeo, ſemel tantum miſſam celebrari in die ſuper idem altare, niſi vel adſi urgeatqve neceſſitas aliqva, vel id Epiſcopi obtineatur auctoritate. Vale Doctiſſime atqve Doctiſſime Vir meqve tui colentiſſimum amare perge. Romæ 13. Julii 1654.

Qvæſtiunculis hiſce tuis utcunqve potui reſpondi, nunc reſtat, ut etiam atqve etiam te rogem, ne meam hanc reſponſionem edas, & in eruditorum evulges theatrum; at ſi hoc tibi aliqvo modo libuerit, eam ut caſtiges, enixe efflagito, ac tua ſumma eruditione, ſapientiaqve limatam facias addendo, diminuendo mutando, expoliendoqve, ut proprius auctor, & amici perhumaniter ignoſcas ruditati.

EPIST. LXXXVI.

J. Morinus Card. *Barberino* commendat negotia aliqva ſuæ Congregationis.

Eminentisſimo Cardinali Barberino.

R. Pater Valencon nomine, qvi has litteras Emin. Veſtræ reddit, Congrega-

gregationis seu Capituli nostri genera
decreto mittitur ad sedem Aposto
cam, ut ei exponat qvasdam consti
tiones nostras jam à sacra Congregati
ne regularium examinatas & approb
tas, atqve ut earundem constitutione
confirmationem apud sedem Apostoli
proseqvatur negotium, cujus causa R
mam legatur, personamq; ipsam qvan
possum animi effectu E V. commend
negotium illi curæ fore dubitare non
nit ea E.V. benevolentia, qvam in omn
bus rebus suis experta est Congregat
nostra. Personam autem ipsam cum pr
bitatis & scientiæ omnis generis lau
præstet, gratiosam illi futuram confid
Ejusmodi homines apud E. V. long
commendatione opus non habent; e
enim eorum asylum & columen; qvapr
pter cæteris, qvæ in eo laudari possu
omissis, Deum Opt. Max. precor, ut E
minentiam Vestram qvam diutissimè Ec
clesiæ suæ conservet.

Parisiis 14. *Kal. Nov.*
An. 1654.

EPIST

EPIST. LXXXVII.

J. *Morinus* Lucæ Holſtenio antiqvam amicitiam renovat.

Clariſſimo & Eruditiſſimo D. Holſtenio *Bibliot. Vatic. cuſtodi* Joann. Morinus *Cong. Orat. Presbyter.*

JAm longum tempus elapſum eſt, clariſſime Holſteni, cùm literis tecum non egi; non ideo tamen exiſtimo mei oblivionem te cepiſſe, nam non modo tanta cum amicitiæ & familiaritatis demonſtratione me Romæ viventem complexus es, verum etiam anteqvam Romã accederem, me æſtimatione & laude tua ita commendabilem reddidiſti, ut mei memoriam in animo tuo nunqvam aboleri poſſe confidam; his ergo fretus antiqvam amicitiam noſtrã hac Epiſtola renovaturus nihil tibi injucundum aut importunum me facturum ſpero. Vive igitur felix mei nonnunqvam memor, amicitiæ & obſeqvii mei ſecurus; nihil tibi tam honorificum & eminens contingere poteſt, qvod votis non præcipiam & præoptem. *Pariſiis* xvij. *Kal. Nov. An.* cIↃIↃcLIV.

EPIST.

EPIST. LXXXVIII.

Abr. Ecchellensis Jo. Morino. Errores Seldeni in sua Eutychii interpretatione.

Viro Clarissimo Doctissimoqve ac mihi Colendissimo Joann. Morino *Congreg. Orat. Jesu Christi Presb.* Abrahamus Ecchellensis *S. P. D.*

SEcundis tuis litteris primum respondeo, ita te exigente. Certe utrumqve Eutychii locum falsa & adulterina interpretatione depravavit Seldenus. Primum qvod attinet, Eutychius neqvaqvam dicit: ab Hanania usq; in tempora Demetrii nullum fuisse *in Provinciis* Ægypti Episcopum: sed habet *in provincia Ægypti*; & qvidē loqvitur juxta lingvam & morē Conciliorum, Patrum, & Scriptorum Ecclesiasticorum, qvi passim Ægyptū accipiunt pro peculiari Provincia Dioecesis Alexandrini Patriarchatûs, nimirum pro insula Niliaca, qvæ Delta ex similitudine Græcæ litteræ dici consuevit, qvemadmo-

modũ *Francia* pro *insula Franciæ* qvandoqve usurpatur; exempla habes apud Concilia & Patres obvia, qvi passim scribebant: Episcopi, qvi sunt in Ægypto, Thebaide, Libya, Pentapoli, *&c.* ex qvo liqvidò patet, Ægyptum non esse accipiendam pro tota Patriarchatûs Dioecesi, sed pro peculiari illius Patriarchatûs Provincia. Eutychius itaqve hoc negat duntaxat, sc. nullum Patriarcham ab Hanania usq; ad Demetrium in Alexandria & ejus Provincia constituisse, qvam peculiarem assertionem universalem interpretatur malitiosè Seldenus, & alterum committit mendum substituens personam, seu dignitatem personæ pro loco. Electio autem, impositio manuum, benedictio & constitutio Patriarchæ, qvæ ab illis duodecim Presbyteris Alexandrinis fiebant, nullum prorsꝰ facessunt ei negotiũ, qvi vetusta illius Ecclesiæ evolvit monumenta & mores ac ritus probè intelligit. *Electio* enim denotat apud Alexandrinos privatam, & qvæ intra parietes ab illis solis duodecim, & ex solo duodenario illo

illo numero ex vigore instituti fiebat. *Impositio manuum* designationem personæ publicè coram populo, & Christiana plebe. *Benedictio* congratulationem qvæ verbis qvibusdam benedicendi concipiebat. Demum dicebatur Patriarcha constitutus ab illis Presbyteris, qvia iis cæremoniis pro constituto habebatur ex vi antiqvi juris peculiaris. Ordinationem tamen proprie acceptam sive consecrationem semper ac perpetuo pertinuisse in ea ipsa Ecclesia ad solos Episcopos ab ejus orgine exemplis manifestissimis, & evidentissima deductione ostendo in responsione ad Seldenum, & qvidem omnia ex Alexandrinis Monumentis producta habeo; ea Seldenus aut nescivit aut nescire simulavit ac suorum more, & instituto. Hæc Doctissime Morine, æqvi boniqve consule, & si minus literaté, certe satis verè. Dat. *Romæ* 11. *Januarii* 1655.

EPIST. LXXXIX.

J. Morinus Card. *Barberino* Operis, qvod tunc meditabatur, breviarium mittit.

Emin-

Eminentissimo & Reverendissimo Principi
Francisco *Cardinal* Barberino

PAtere qvæso, Eminentissime Cardinalis, hac tantula Epistola negotia tua negotiosissima tantillum interpellari, meiq; memoriam redeunte anno in animum tuum redire, atqve humillimi obseqvii mei vota jam dudum E. T. nuncupata me renovare; qvamqvam oblivione mei securum reddant continuo benevolentiæ tuæ testimonia, ita ut contra qvàm in proverbio dicitur, ἀεὶ τὰ πέρυσι βελτίω sperare debeam anno vertente benevolentiæ tuæ gratiam præcedẽtibus effusiorem fore. Præter hæc enim interrogasti paucis abhinc diebus R. *Pa*trem Goezaldum, qvî valerem, qvid agerem, qvid elaborarem? Hac interrogatione nihil optatius nihil honorificentius mihi contingere poterat. Ista E. T. de me rebusqve meis solicitudo certissimum est argumentum, mei memoriam in ejus animo nunqvam intermori, sed semper vivere. Officiosissimæ huic de rebus literariis curiositati ut faciam satis, & eam

Ff qvi-

qvibus occupationibus distinear & implicer, qvadantenus informem; ad eam mitto titulum operis, qvod à multis annis elaboro præcipua capita, qvæ in eo edisseruntur, continentem; operis jam media pars desudata est: qvod restat, sub duobus prælis sudat; opus consummatum iri intra qvadrimestre spero; in his qvæstionicus Theologicis & Polyhistoricis, qvas titulus exhibet, recensendis, dispungendis, & enucleandis altum otium, qvo abundo, consumpsi, & qvotidie in his emaculandis & edendis consumo. Deus E. T. salvum & in columen Ecclesiæ suæ conservet, summumqve dignitati qva splendes fastigium imponat.

Datum Parisiis 4. Kal, Febr. An. 1655.

EPIST. LXXXX.

Abr. Ecchellensis J. Morino De Sacerdotum unctionis ritu apud Orientales.

Clarissimo, Doctissimoq; Viro Johann. Morino *Congreg. Orat. Presb*, Abrhamus Ecchellensis *S. P, D.*

Postre-

POstremis tuis litteris exigis à me, vir observantissime, ut qvid Orientales sentiant de Sacerdotum unctione, paucis tibi aperiam; negotium facessunt tibi imprimis ea Maronitarum ritualis verba, ܘܡܫܚ ܠܗ ܗܘ ܕܡܬܬܣܝܡ ܘܣܐܡ ܥܠ ܪܝܫܗ ܘܡܟܫܪ ܠܗ qvæ sic reddenda censes: *Et metitur ad eum, qvi ordinatur, & ponit super caput ejus, & ei adaptat.* Ratio hujus tuæ versionis est, qvia *ungere* non videtur congruere cum vetusta & universali Orientalium consvetudine, qvi nullam in Ordinationibus agnoscunt unctionem; qvamobrem sciendum est, qvotiescunq; in eorũ ritualibus aut alibi occurrit unctionis mentio, id de mystica & spirituali unctione accipiendum intelligendumqve esse; Ex nostris hoc tradit Joannerensis lib. Hierach. Eccles. cap. 12. cui titulus est, ܥܠ ܪܒܘܬܗ ܘܡܝܬܪܘܬܗ ܘܡܥܠܝܘܬܗ ܕܟܘܗܢܘܬܐ ܥܕܬܢܝܬܐ de magnitudine, præstantia, & celsitudine Sacerdotii Ecclesiastici, ubi

antiqva legis) *oleo materiali perficiebatur; hoc secundum* (novæ legis Sacerdotium] *oleo Spiritus immaterialis manus impositione absolvitur*.

Ex his, qvæ pro temporis angustia notare nunc licuit, facile videre est, unctionem, de qva in Orientalium Ritualibus, mysticè accipiendum esse, & spiritualiter, & in eodem sensu verbum
sive illud vertas *ungere* sive *metiri*, sive *admovere*, *movere motare*, *adaptare*, & si qvid aliud.

Rom. 25. *April* 1655.

Rogo enixè, ut plurimam dicas salutem meo nomine Clarissimo, atqve mihi observantissimo viro D. Le Jay, & aliqvid & amantissimis filiis mihi rescribas, & an modo degat Parisiis, ut illi scribam, nam plurimum virum illum optimum diligo, amo & colo, qvemadmodum & omnes suos; nec non D. Vitray & ejus genero Durando, & uxori, qvibus multa debeo.

EPIST. LXXXXI.

J. *Morinus* Card. *Barberino* gratias agit ob collatum in se beneficium,

licèt, qvo minus illud acceptet, se excusatum velit.

Eminentissimo Cardinali Barberino Joannes Morinus *P. S. D.*

ACcepi à Luca Holstenio, viro mihi multis nominibus observando & colendo, Eminentiam tuam inter tot bellorum tumultus perplexasq; pacis componendæ difficultates, mei tamen memorem esse, ut & qva ratione me bonis honoribusq; Ecclesiasticis augeat & honestet solicitam; tot benevolentiæ ergaa me suæ argumenta mihi hactenus dedisti, ut verba, qvibus animi mei gratitudinem tibi testatam faciam, mihi non suppetant; qvanqvam enim nonnulla impediant, ne beneficium illud acceptare possim, bellorum videlicet strepitus, qvibus nulla spe pacis affulgente, à tot annis ardet universa illa regio, deinde ipsius beneficii natura, qvæ ipsissimam possessoris præsentiam exigit cum Ecclesiasticarum functionũ necessitate, cui multis de causis parere non possum, rem tamen à benevola & continua animi tui in me propen-

pensione ut debeo, atqve par est, æstimans ξενίων γὰρ θυμὸς ἄριστος, Eminentiam tuam me tibi novo hoc titulo devinctissimum habere æternumqve habituram profiteor; velim, optime Cardinalis, non verbis tantum demonstrare, qvantas pro tuis in me meritis tibi gratias habeam, sed maxime velim reapse, si hoc opis esse meæ daret Deus, aliqvas referre, & obseqviosissimis officiis meis qvam altè animo meo propensissimæ erga me voluntatis tuæ memoria inhæreat, aliqvo specimine comprobare. Verùm mihi præter vota nihil adest, qvo prodesse possim tibi, nec ea, qva fulges, eminentissima dignitas, referendi vicem desiderat; in vota igitur precesqve qvod mihi solum superest, pro salute tua nuncupandas nusqvam cessaturus, ab Eminentia tua pro ea, qva est in litterarum studiosos humanitate & munificentia, ut mei semper memor esse velit enixissime contendo; χάρις χάριν γάρ ἐστιν ἡ τίκτουσ' ἀεὶ, ut vulgo ex Sophocle usurpant, *Gratia ea est, qvæ gratiam semper parit*, sic

gratiam tuam & benevolentiam, qvibus me ſemper amplexꝰ es,& cumulaſti,nunqvam mihi defuturus confido. Eminentiam tuam Deus Eccleſiæ ſuæ & litteris qvàm diutiſſimè incolumem conſervet. *Pariſiis.3.Nov. Junii An.* cIↄ Iↄ cXLIV.

EPIST. LXXXXII.

Jo. Morinus Card. *Barberino* in gratiam ſummi Pontificis recepto gratulatur.

Eminentiſſimo Cardinali Franciſco Barberino J. Morinus *S. P. D.*

JAm ab aliqvot diebus fama hîc percrebuit de ſummi Pontificis in Eminentiam veſtram favore & benevolentia; Cùm primum optatiſſi mihujus nuntii rumor ad me pervenit, à domeſticis E. V. qvi hic ſuperſunt, ſedulus & gratulabundus qvid rei eſſet, inqviſivi, ſecundoqve nuntio à viris Clariſſimis D. Ricardo, & E. V. Medico didici E. V, tenero paternoqve animo à ſummo Pontifice non modo exceptam ſed etiam dignitatibus boniſq; reſtitutam ſpemq; magnam eſſe Eminentiſſimum Cardinalem Antonium eadem gratia ornatum iri, aut dignitatis ſuæ exer-

exercitium E. V. committendum fore Statim hæc audiens incredibili gestivi lætitia nec ego tantùm, sed qvotqvot hîc sunt pietatis & literarum amantes; sicut enim omnes in calamitate indoluerunt, Charites Musasqve Româ fugisse credentes; sic te diis hominibusqve plaudentibus Romam redeunte easdem ab exilio revocatas sibi persuadēt. Jovis taxilli inqviunt Græci, bene semper cadunt *ἀεὶ γὰρ εὖ πίπτουσιν διός κύβοι*. Calamitate tua tam fortiter tolerta ex illustrissimo apud omnes Christianos longe factus es illustrior, & commendatior. *Numqvid in æternum projiciet Deus, aut non apponet ut complacitior sit adhuc?* Complacitior erit adhuc, nec obliviscetur misereri Deus. *Præparabitur*, ut ait Isaias c. 16. *in misericordia solium, & sedebit super illud in veritate in tabernaculo David.* Nam te major agit Deus atqve opera ad majora remisit. Hoc adeo efflagitant universa Ecclesia hæreticorum armis & insidiis non modo truculenter appetita, sed etiam percussa piorum omniũ Preces & virorum literatorum vota, qvibus

bus ego gratus, officiorumq; tuorum volens lubensqve me adjungo.

Vale Eminentissime Cardinalis, & me Eminentiæ tuæ divinctissimũ amare perge.

Dat. *Parisiis* viij. *Kal. Maii An.* 1638.

EPIST. LXXXX.

J. Morinus Card. *Barberinum* officiis ultra demereri pergit, eiqve Librum de Administratione Pœnitentiæ destinat.

Eminentissimo & Reverendissimo Principi Francisco *Cardinali* Barberino J. Morinus *Salutẽ Plurimã obseqviosissime dicit.*

PErdiu est, cum officii mei, qvo erga Eminentiam tuam multis nominibus devinctus sum, nullum apud te specimen edidi. Concurrerunt plures causæ, primũ nonnihil veritus sum, ne freqventioribus litteris Eminentiæ tuæ seriis in negotiis semper occupatissimæ importunus essẽ; deinde ea, qvæ scribere possum, tam levia sunt, ut qvò rarius, eò prudentius scribã; his accedit operis nostri de administratione pœnitentiæ retardatio; hujus coronidem cùm in dies speraremus, ut simul cum literis nostris Exemplar aliqvod posse-

possemus Eminentiæ tuæ offerre, spem meam non diebus, sed aliqvot mensibus operæ fefellerunt; tantopere tamen confido benevolentiæ in me tuæ, cujus argumenta, toties mihi demonstrasti, ut facile mihi persuadeam, diuturnitate temporis nihil de ea in animo tuo imminutum esse, aut refrigeratum; opus igitur hoc nostrum longum & laboriosum animo, ut mea soles, benevolo suscipe, illiqve ut à cliente & domestico tuo proficiscenti benignus aspira; cum præterita mente revolvo, vana spe me non delusum iri, certissima spes est, Morinumqve tuum & qvidqvid ab eo procedit, solito favore & benignitate te amplexurum & probaturum. Deum Opt. Max. etiam atqve etiam rogo, ut Eminentiam tuam & Ecclesiæ & litaris incolumem qvam diutissimé conservet.

Parisiis viij. *Kal. Novem*[illegible] *An.* CIↃIↃCLI.

In-

A.

B.

Beru-

ejsu-

D.

E

F.

Ge-

Jobi

Sama-

M.

Mel-

liber

N.

P.

Pa-

Sab-

jeju-

Syna-

Voca-

F I N I S.

